

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
– ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΟΛΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ (ΜΒΑ – ΤQM)

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΓΙΑ: ΤΗΝ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ, ΤΗΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ,
ΤΗΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Δ. ΓΕΡΟΝΤΑΚΗ

2006

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΓΙΑ: ΤΗΝ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ, ΤΗΝ
ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ, ΤΗΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΚΑΙ
ΤΗΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ**

Αικατερίνη Δ. Γεροντάκη
Πτυχιούχος Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης
Επιχειρήσεων
Πανεπιστημίου Πειραιώς

Διπλωματική εργασία υποβληθείσα για το Μεταπτυχιακό
Δίπλωμα στη Διοίκηση Επιχειρήσεων – Διοίκηση Ολικής
Ποιότητας

Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

2006

Στον αδελφό μου Σταύρο,
στη γιαγιά μου Καίτη, και
στους γονείς μου Δημήτρη και Ζωή.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	I
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ	II
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	III
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	IV

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΓΕΝΙΚΑ	1
1.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ	2
1.3. ΤΥΠΟΙ ΕΛΕΓΧΩΝ	3
1.3.1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟ ΣΚΟΠΟ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	3
1.3.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΑΥΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Ο ΕΛΕΓΧΟΣ	6
1.3.3. ΑΛΛΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΕΙΣ	7
1.4. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΛΕΓΚΤΩΝ	9
1.5. ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ	10
1.6. ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΝΑΝΤΙ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ	13
1.7. ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΣ Ο ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ	13
1.8. ΣΧΕΔΙΑ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ	17
1.9. ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ	19
1.10. ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	21
1.11. ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ	28
ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ	31
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	33
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

2.1. ΓΕΝΙΚΑ	36
2.2. ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (MANAGEMENT ASSERTIONS)	39
2.2.1. ΟΡΙΣΜΟΣ	39
2.2.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ/ΘΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	39
2.3. ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ (AUDIT OBJECTIVES)	42
2.3.1. ΓΕΝΙΚΑ	42
2.3.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ	43
2.4. ΕΛΕΓΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ (AUDIT PROCEDURES)	47
2.4.1. ΓΕΝΙΚΑ	47
2.4.2. ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ	48
2.4.2.1. ΟΡΙΖΟΝΤΙΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ (TRACING)	48
2.4.2.2. ΚΑΘΕΤΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ (VOUCHING)	49

2.5. ΕΠΑΡΚΗ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	50
2.5.1. Η ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	50
2.5.2. ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ – ΑΡΜΟΔΙΟ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ (COMPETENCY OF EVIDENCE)	54
2.5.2.1. ΓΕΝΙΚΑ	54
2.5.2.2. ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΣΥΝΑΦΕΙΑ (RELEVANCE)	55
2.5.2.3. ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ – ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ (RELIABILITY – VALIDITY)	58
2.5.3. ΕΠΑΡΚΗ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	60
2.5.3.1. Ο ΒΑΘΜΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	61
2.5.3.2. ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (MATERIALITY)	62
2.5.3.3. ΚΟΣΤΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	63
2.5.3.4. ΜΕΓΕΘΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	64
2.5.4. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ (THE EVALUATION OF EVIDENTIAL MATTER)	64
2.6. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	71
2.6.1. ΓΕΝΙΚΑ	71
2.6.2. ΦΥΣΙΚΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (PHYSICAL EVIDENCE – PHYSICAL EXAMINATION)	72
2.6.3. ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ (REPERFORMANCE)	75
2.6.4. ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (DOCUMENTARY EVIDENCE)	77
2.6.4.1. ΓΕΝΙΚΑ	77
2.6.4.2. ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΠΕΥΘΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΕΓΚΤΕΣ	79
2.6.4.3. ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΛΛΑ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	80
2.6.4.4. ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΛΛΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	81
2.6.4.5. ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΒΑΣΗ	81
2.6.5. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ	82
2.6.6. ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ (CONFIRMATIONS)	83
2.6.7. ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΕΣ	89
2.6.8. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ (ANALYTICAL PROCEDURES)	94
2.6.8.1. ΓΕΝΙΚΑ	94
2.6.8.2. Η ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ	95
2.6.8.3. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ	96
2.6.8.4. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΣΟΥ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ ΠΟΥ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΟ	98
2.6.8.5. ΕΡΕΥΝΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΩΝ	98
2.6.9. ΠΡΟΦΟΡΙΚΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	100
2.6.10. ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΑ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	101
2.6.11. ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	101
2.6.12. ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΜΕ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	104

2.7. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ (ΜΕΘΟΔΟΙ – ΤΕΧΝΙΚΕΣ) ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	105
2.7.1. ΓΕΝΙΚΑ	105
2.7.2. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ	105
2.7.3. ΕΡΕΥΝΑ – ΥΠΟΒΟΛΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ	106
2.7.4. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ – ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ	106
2.7.5. ΕΞΕΤΑΣΗ	106
2.7.6. ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ	107
2.7.7. ΣΥΓΚΡΙΣΗ	107
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	109
ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 2 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	110

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3.1. ΓΕΝΙΚΑ	111
3.2. ΠΡΟΤΥΠΑ ΓΙΑ ΤΑ ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ	112
3.3. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	113
3.4. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	118
3.4.1. ΓΕΝΙΚΑ	118
3.4.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ	118
3.4.3. ΑΛΛΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	119
3.4.4. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΩΝ Ή ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	120
3.5. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	121
3.5.1. ΓΕΝΙΚΑ	122
3.5.2. ΜΟΝΙΜΟ ΑΡΧΕΙΟ	123
3.5.3. ΤΡΕΧΟΝ ΑΡΧΕΙΟ	124
3.6. ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	127
3.6.1. ΓΕΝΙΚΑ	127
3.6.2. ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΣΚΟΠΙΜΗΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	129
3.6.2.1. ΓΕΝΙΚΑ	129
3.6.2.2. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ	132
3.7. ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	132
3.8. ΑΠΟΦΥΓΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	133
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	135
ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 3 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (MATERIALITY), ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ (AUDIT RISK) ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1. ΓΕΝΙΚΑ	137
4.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (MATERIALITY)	137
4.3. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	140
4.4. ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	143
4.4.1. ΓΕΝΙΚΑ	143
4.4.2. ΒΗΜΑ : 1. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΜΙΑΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	144
4.4.3. ΒΗΜΑ : 2. ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (MATERIALITY) ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥΣ Ή ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	148
4.4.4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΒΗΜΑΤΩΝ	151
4.4.5. ΒΗΜΑ : 3. ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΙΘΑΝΩΝ ΑΝΑΚΡΙΒΕΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΕΛΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΓΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΗ	152
4.4.6. ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ	154
4.5. ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (MATERIALITY UNCERTAINTY)	154
4.6. ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	157
4.7. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (AUDIT RISK)	157
4.8. ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (ΓΕΝΙΚΑ)	158
4.9. ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	161
4.10. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	164
4.11. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΑΝΑΚΡΙΒΕΙΕΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΛΑΘΟΥΣ Ή ΑΠΑΤΗΣ	166
4.12. ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΓΓΕΝΟΥΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	171
4.13. ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΔΙΚΛΕΙΔΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (CONTROL RISK)	173
4.14. ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (ΜΗ) ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ (DETECTION RISK) ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	175
4.14.1. ΚΙΝΔΥΝΟΣ (ΜΗ) ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ (DETECTION RISK)	175
4.14.2. ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΤΙΚΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (AUDIT RISK)	177
4.15. ΣΧΕΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΚΙΝΔΥΝΟ (AUDIT RISK) ΚΑΙ ΣΤΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (AUDIT EVIDENCE)	178
4.16. ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (AUDIT RISK), ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (MATERIALITY)	179
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	183
ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 4 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	183
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ	
5.1. ΓΕΝΙΚΑ	185
5.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ ΕΛΕΓΧΟΥ	187

5.3. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΥΝΙΣΤΟΥΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ	194
5.4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ	196
5.5. ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ	198
5.6. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ	199
5.6.1. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ	199
5.6.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ	202
5.7. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	204
5.7.1. ΓΕΝΙΚΑ	204
5.7.2. ΤΥΧΑΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ (RANDOM SELECTION)	205
5.7.2.1. ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΥΧΑΙΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ	206
5.7.2.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΥΧΑΙΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ	208
5.7.3. ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ	208
5.7.4. HAPHAZARD SELECTION	209
5.8. ΜΗ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	211
5.9. ΣΤΡΩΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ (STRATIFICATION)	212
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	214
ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 5 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	214
ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	216
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΓΓΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	222
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	224
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ	225

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή κ. Χρήστο Καζαντζή, τόσο για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, όσο και για τις συμβουλές του για τον επαγγελματικό μου προσανατολισμό. Επιθυμώ, επίσης, να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην οικογένειά μου και στο φιλικό μου περιβάλλον, για την αμέριστη συμπαράστασή τους καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ

	ΣΕΛΙΔΑ
ΠΙΝΑΚΑΣ : 1. Τα σπουδαιότερα ελεγκτικά «ελαττώματα».....	23
ΠΙΝΑΚΑΣ : 2. Περίληψη των θέσεων/διαβεβαιώσεων της διοίκησης.....	40
ΠΙΝΑΚΑΣ: 3. Θέσεις της Διοίκησης – Ελεγκτικοί Στόχοι.....	43
ΠΙΝΑΚΑΣ : 4. Audit Objectives – Ελεγκτικοί Στόχοι.....	44
ΠΙΝΑΚΑΣ : 5. Παραδείγματα έγγραφων αποδεικτικών στοιχείων.	78
ΠΙΝΑΚΑΣ : 6. Ποσά ή πληροφορίες που συχνά επιβεβαιώνονται για τους ελεγκτές.....	84
ΠΙΝΑΚΑΣ : 7. Παραδείγματα ειδικών και της φύσης των στοιχείων που μπορούν να παρέχουν.....	91
ΠΙΝΑΚΑΣ : 8. Πιθανά προβλήματα αποκαλυπτόμενα από τις διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης.....	99
ΠΙΝΑΚΑΣ : 9. Ιεραρχία της αξιοπιστίας των αποδεικτικών στοιχείων.....	102
ΠΙΝΑΚΑΣ : 10. Σχέση των αποδεικτικών στοιχείων με τους ελεγκτικούς στόχους.....	104
ΠΙΝΑΚΑΣ : 11. Παραδείγματα πληροφόρησης συμπεριλαμβανομένων στο μόνιμο και τρέχον αρχείο.....	122
ΠΙΝΑΚΑΣ : 12. Πίνακας σημαντικότητας (Materiality table).....	147
ΠΙΝΑΚΑΣ : 13. Διάρθρωση ενεργητικού, μιας υποθετικής εταιρίας.....	150
ΠΙΝΑΚΑΣ : 14. Πλάνα για επιμερισμό της σημαντικότητας.....	150
ΠΙΝΑΚΑΣ : 15. Παραδείγματα διαμόρφωσης των επιπέδων των διαφόρων μερών του μοντέλου του κινδύνου.....	163
ΠΙΝΑΚΑΣ : 16. Πίνακας τυχαίων αριθμών.....	207
ΠΙΝΑΚΑΣ : 17. Πίνακας στρωματοποίησης.....	213

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

	ΣΕΛΙΔΑ
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ :1. Βασικά χαρακτηριστικά/σημεία ενός ελέγχου χρηματοοικονομικών καταστάσεων.....	5
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ: 2. Επισκόπηση των σχέσεων μεταξύ των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, των διαβεβαιώσεων της διοίκησης, των ελεγκτικών σκοπών, των ελεγκτικών διαδικασιών και της έκθεσης του ελεγκτή.....	38
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 3. Κατεύθυνση του οριζόντιου ελέγχου.....	49
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 4. Κατεύθυνση του κάθετου ελέγχου.....	50
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 5. Αξιοπιστία των αποδεικτικών στοιχείων.....	103
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 6.....	111
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 7. Βήματα στην εφαρμογή της σημαντικότητας στον έλεγχο.....	143
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ :8. Σχέση των επιχειρησιακών κινδύνων και του κινδύνου για σημαντικές ανακρίβειες εξαιτίας λάθους ή απάτης, για τον καθορισμό του ελεγκτικού κινδύνου.....	162
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 9α. Σχέσεις μεταξύ των αποδεικτικών στοιχείων, του κινδύνου και της σημαντικότητας.....	180
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 9β. Σχέσεις μεταξύ των αποδεικτικών στοιχείων, του κινδύνου και της σημαντικότητας.....	181
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 10. Κριτήρια για την απόφαση ανάμεσα στη στατιστική και στη μη στατιστική επιλογή.....	203

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

ΣΕΛΙΔΑ

ΣΧΗΜΑ : 1. Μία απεικόνιση του κινδύνου του ελέγχου.....177

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Κεφάλαιο 1 : ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΓΕΝΙΚΑ

Είναι σχεδόν αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι οι εξελίξεις που παρατηρούνται στις σύγχρονες οικονομίες είναι συνεχείς. Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων και των οικονομικών οργανισμών, ο συνεχώς διευρυμένος θεμιτός και αθέμιτος ανταγωνισμός, η αρκετά μεγάλη ανάπτυξη των οργανωμένων αγορών χρήματος και κεφαλαίου και η συνεχής διεύρυνση της τάξεως των επαγγελματιών στελεχών επιχειρήσεων είναι μερικές από τις σύγχρονες οικονομικές εξελίξεις. Μέσα στην πολύπλοκη και ραγδαίως εξελισσόμενη σημερινή οικονομική πραγματικότητα, ο ρόλος του ελεγκτή αποκτά μία συνεχώς αυξανόμενη σημασία.

Όλες αυτές οι εξελίξεις είναι προϊόν της εφαρμογής σύνθετων οικονομικών πολιτικών, της παρουσίας ευνοϊκών κοινωνικών και πολιτικών συγκυριών, της παρέμβασης του Κράτους στην οικονομική ζωή των χωρών και της ικανότητας των φορέων των οικονομικών οργανισμών του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους οικονομικούς πόρους που κατέχουν. Όλα αυτά συνεπάγονται και προϋποθέτουν την λήψη ορθολογικών αποφάσεων.

Η λήψη δε ορθολογικών αποφάσεων, προϋποθέτει με την σειρά της την έγκαιρη εξασφάλιση σωστών, χρήσιμων και επαρκών χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Οι χρηματοοικονομικές ή διαφορετικά οι λογιστικές πληροφορίες είναι χρήσιμες μόνο όταν είναι αξιόπιστες, σχετικές και ουσιώδεις. Είναι έργο της Ελεγκτικής, η εξακρίβωση και η επαλήθευση της αξιοπιστίας και της σημαντικότητάς των πληροφοριών αυτών. Ο πειρασμός για ατασθαλίες, καταχρήσεις, απόκρυψη στοιχείων και άλλες διαχειριστικές ανωμαλίες, προκειμένου να προσποριστούν διάφορα άτομα οικονομικά οφέλη, είναι μεγάλος. Παράλληλα, η ανάγκη για να διασαφηνιστούν πλήρως οι δραστηριότητες μίας επιχείρησης, επιβάλλει τον έλεγχο από τους Ορκωτούς Λογιστές και μάλιστα με νέες κατευθυντήριες γραμμές που χαράσσονται από τα πρότυπα της Ελεγκτικής.

1.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ

Η Ελεγκτική είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους της Λογιστικής. Ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν την διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων. Οι έλεγχοι αυτοί, αποσκοπούν στην επαλήθευση της ειλικρίνειας των ισχυρισμών και των διαβεβαιώσεων τρίτων. Οι ισχυρισμοί αυτοί αφορούν κατά κανόνα οικονομικά ζητήματα.

Η Ελεγκτική, ως επιστημονικός κλάδος παράγει καινούργια γνώση μέσα από την διεξαγωγή ορθολογικής και μεθοδολογικής έρευνας και εξασφαλίζει την έγκυρη παρουσίαση των νέων γνώσεων. Η σύγχρονη Ελεγκτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις πιο βασικές επιστήμες της διοίκησης οικονομικών μονάδων, όπως την Οικονομική, τη Στατιστική, τη Νομική και την Πληροφορική. Από τις επιστήμες αυτές, η Ελεγκτική αντλεί τη σύγχρονη μεθοδολογία για τη ικανοποιητική επίλυση που αναφέρεται στο υποκείμενο και το αντικείμενο των ελέγχων και στην ελεγκτική εργασία. Η Ελεγκτική είναι επίσης τεχνική. Αξιοποιεί την καινούργια γνώση που παράγει ο επιστημονικός κλάδος της, για να ικανοποιήσει πρακτικές ανάγκες ελέγχου και συγκεκριμένα, για να καθορίσει πρότυπα και ελεγκτικές διαδικασίες που εξασφαλίζουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Η τεχνική αναζητά την σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο συγκεκριμένο σκοπό (π.χ. εξακρίβωση της αξιοπιστίας των λογιστικών καταστάσεων) και στο μέσο (π.χ. ελεγκτική διαδικασία) που οδηγεί στην επίτευξη του σκοπού αυτού.

Ο έλεγχος θα μπορούσε να αποδοθεί σαν μία συστηματική διεργασία αντικειμενικής συγκέντρωσης και αξιολόγησης αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τους ισχυρισμούς για οικονομικές δραστηριότητες και γεγονότα για τα οποία οι οργανισμοί που διατυπώνουν τους ισχυρισμούς, έχουν αναλάβει την ευθύνη να εξακριβώσουν τον βαθμό συμφωνίας μεταξύ εκείνων των ισχυρισμών και των καθιερωμένων κριτηρίων και κοινοποιούν τα αποτελέσματα στους χρήστες των καταστάσεων για τις οποίες γίνονται οι ισχυρισμοί.

Ο παραπάνω ορισμός, συναγάγει ότι :

§ Ο έλεγχος συνεχίζει την πορεία του μέσω μίας λογικής, δομημένης και οργανωμένης σειράς βημάτων·

- § Ο έλεγχος σχετίζεται πρωταρχικά με την συγκέντρωση και αξιολόγηση στοιχείων. Για την επίτευξη αυτής της ενέργειας, ο ελεγκτής πρέπει να διατηρεί μία αντικειμενική και αμερόληπτη στάση.
- § Ο ελεγκτής οφείλει με κριτικό μάτι να εξετάζει τις θέσεις οι οποίες διατυπώνονται από τους διάφορους οργανισμούς, σχετικά με τις οικονομικές δραστηριότητες στις οποίες αυτοί εμπλέκονται.
- § Ο ελεγκτής εκτιμά και υπολογίζει πόσο «στενά» αυτές οι θέσεις/διαβεβαιώσεις (των διοικούντων των οργανισμών) συμμορφώνονται με ένα καθορισμένο σύνολο κανόνων. Αυτό το σύνολο κανόνων, συνθέτει τα καθιερωμένα κριτήρια, τα οποία καθιστούν τον ελεγκτή ικανό να αξιολογήσει εάν οι διάφορες θέσεις αντιπροσωπεύουν αντικειμενικά γεγονότα.
- § Ο ελεγκτής κοινοποιεί τα αποτελέσματα αυτής της αξιολόγησης σε γραπτή μορφή («πιστοποιητικό ελέγχου»). Αυτό το πιστοποιητικό είναι διαθέσιμο σε όλους τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων/οικονομικών πληροφοριών.

1.3. ΤΥΠΟΙ ΕΛΕΓΧΩΝ

Οι Έλεγχοι μπορούν να κατηγοριοποιηθούν με διάφορους τρόπους. Μπορούν για παράδειγμα να κατηγοριοποιηθούν σύμφωνα με :

- § Τον πρωταρχικό σκοπό του ελέγχου· ή
- § Αυτούς για τους οποίους γίνεται ο έλεγχος.

1.3.1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟ ΣΚΟΠΟ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Βασιζόμενοι στον πρωταρχικό σκοπό του ελέγχου, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις κύριες κατηγορίες ελέγχου:

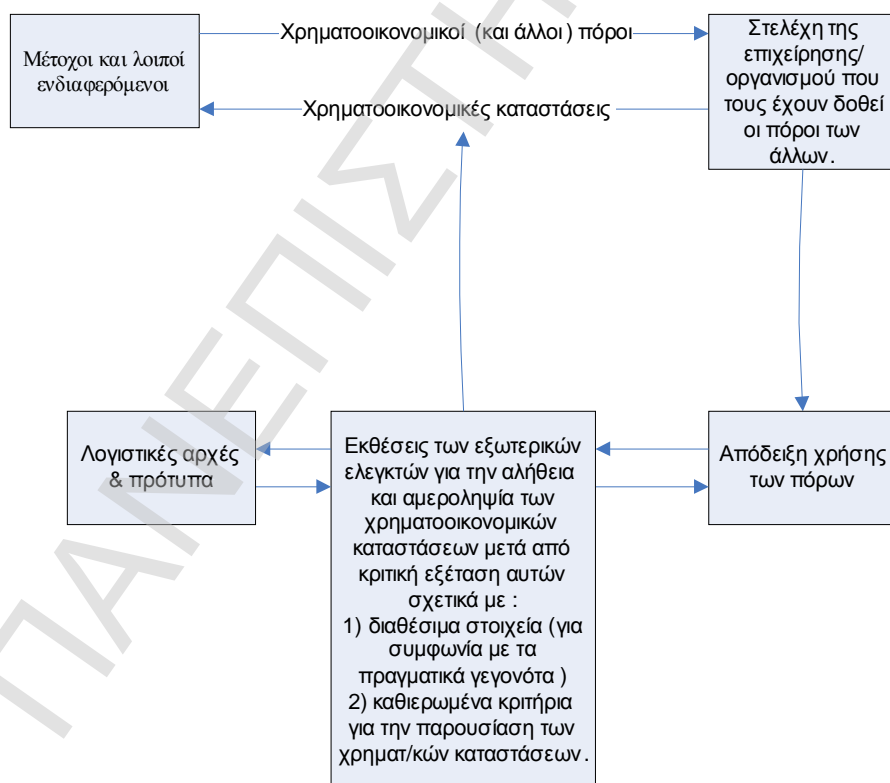
1. Έλεγχοι χρηματοοικονομικών καταστάσεων (Financial statement audits).
2. Έλεγχοι συμμορφώσεων (Compliance audits).
3. Λειτουργικοί Έλεγχοι (Operational audits).

Παρακάτω, αναλύονται περαιτέρω αυτές οι κατηγορίες ελέγχου:

1. Έλεγχος χρηματοοικονομικών καταστάσεων (Financial statement audits).

Ο Έλεγχος χρηματοοικονομικών καταστάσεων είναι η εξέταση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ενός οργανισμού. Αυτή η εξέταση, μπορεί να απαιτείται από τους μετόχους, καθώς και από άλλα ενδιαφερόμενα μέρη (τα οποία θα αναφερθούν αναλυτικότερα παρακάτω, σε άλλο μέρος) εκτός της ελεγχόμενης επιχείρησης. Επίσης, ο έλεγχος των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, περιλαμβάνει και την εξέταση των στοιχείων που υποστηρίζουν την πληροφόρηση η οποία εμπεριέχεται σε αυτές τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Ο έλεγχος αυτός διενεργείται από έναν ειδικό ο οποίος είναι ανεξάρτητος από την οικονομική μονάδα η οποία ελέγχεται, προκειμένου να εκφράσει μία άποψη για το εάν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις παρέχουν με ειλικρίνεια την χρηματοοικονομική θέση και την απόδοση της μονάδας αυτής, καθώς και για το εάν οι οικονομικές καταστάσεις συμμορφώνονται με συγκεκριμένες καθιερωμένες απαιτήσεις.

Τα βασικά χαρακτηριστικά / σημεία ενός ελέγχου χρηματοοικονομικών καταστάσεων παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ :1. Βασικά χαρακτηριστικά/σημεία ενός ελέγχου χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Όπως γίνεται σαφές, οι διευθυντές (managers) των επιχειρήσεων αλλά και των μη κερδοσκοπικών οργανισμών απαιτείται:

- ✓ Να προετοιμάζουν ετησίως τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις οι οποίες πρέπει να περιλαμβάνουν :
- § Έναν ισολογισμό, ο οποίος θα δείχνει την χρηματοοικονομική θέση της επιχείρησης / του οργανισμού την τελευταία μέρα της συγκεκριμένης χρήσης·
- § Μία κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης, η οποία θα δείχνει τα λειτουργικά αποτελέσματα της επιχείρησης / του οργανισμού για την συγκεκριμένη χρήση· και
- § Μία κατάσταση ταμειακών ροών, η οποία θα δείχνει τις ταμειακές ροές για όλη την χρήση·
- ✓ Να επισυνάψουν / «προσκολλήσουν» ένα πιστοποιητικό ελέγχου, αυτών των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Οι επιχειρήσεις μπορεί να επιζητούν τους ελέγχους των καταστάσεων τους, για διάφορους λόγους. Μπορεί παραδείγματος χάρη, να θέλουν να «προσεγγίσουν» κάποιες τράπεζες προκειμένου να αποκτήσουν κάποιο δάνειο· η τράπεζα από την μεριά της θα ζητήσει τις ελεγμένες καταστάσεις της επιχείρησης, σαν μία βάση απόφασης για το εάν θα χορηγήσει τελικά το δάνειο.

2. Έλεγχοι συμμορφώσεων (Compliance audits).

Ο στόχος των ελέγχων αυτών είναι να προσδιορίσουν εάν η ελεγχόμενη επιχείρηση έχει δράσει σύμφωνα με συγκεκριμένες διαδικασίες ή κανονισμούς καθιερωμένους από κάποιες αρχές, όπως είναι το μάνατζμεντ της επιχείρησης ή κάποιο ρυθμιστικό σώμα. Οι έλεγχοι διενεργούνται από ειδικούς ελεγκτές (οι οποίοι μπορεί να είναι εξωτερικοί ή εσωτερικοί σε σχέση με την ελεγχόμενη επιχείρηση), οι οποίοι είναι οριζόμενοι από τις αρχές, οι οποίες θέτουν τις διαδικασίες και τους κανονισμούς.

3. Λειτουργικοί Έλεγχοι (Operational audits).

Οι λειτουργικοί έλεγχοι έχουν να κάνουν με την συστηματική εξέταση και αξιολόγηση των λειτουργιών της επιχείρησης και διενεργούνται μέσα στα πλαίσια βελτίωσης της απόδοσης και της αποτελεσματικότητας της επιχείρησης. Στις επιχειρήσεις, τέτοιου είδους έλεγχοι εισάγονται από την διοίκησή τους και διενεργούνται από ειδικούς (οι οποίοι μπορεί να είναι εξωτερικοί ή εσωτερικοί σε σχέση με την ελεγχόμενη επιχείρηση) οι οποίοι κοινοποιούν τα ευρήματά τους στην διοίκηση της επιχείρησης. Ένας λειτουργικός έλεγχος μπορεί να έχει εφαρμογή σε έναν οργανισμό στο σύνολό του ή σε κάποιο τμήμα του όπως π.χ. σε μία θυγατρική ή σε κάποιο υποκατάστημα της επιχείρησης. Οι στόχοι ενός τέτοιου ελέγχου μπορεί να είναι είτε ευρύτεροι όπως να βελτιωθεί η γενική αποδοτικότητα της επιχείρησης ή πιο στενοί και προσδιορισμένοι, όπως να επιλυθεί ένα συγκεκριμένο πρόβλημα (π.χ. το υπερβάλλον εργατικό προσωπικό).

1.3.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΑΥΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Ο ΕΛΕΓΧΟΣ

Βασιζόμενοι σε αυτούς για τους οποίους διενεργείται ο έλεγχος, οι έλεγχοι διακρίνονται σε :

1) Εξωτερικοί έλεγχοι :

Ο εξωτερικός έλεγχος γίνεται για λογαριασμό μερών τα οποία είναι εξωτερικά προς την ελεγχόμενη επιχείρηση. Ειδικευμένο, ανεξάρτητο προς την επιχείρηση προσωπικό κάνει τους ελέγχους σύμφωνα με τις απαιτήσεις των μερών για λογαριασμό των οποίων διενεργείται ο έλεγχος. Οι πιο συνήθεις εξωτερικοί έλεγχοι είναι οι έλεγχοι των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (χωρίς να αποκλείεται το γεγονός ότι οι λειτουργικοί έλεγχοι μπορεί να είναι και εξωτερικοί).

2) Εσωτερικοί Έλεγχοι :

Σε αντίθεση με τους εξωτερικούς ελέγχους, οι εσωτερικοί έχουν σαν χρήστες μέρη εντός της επιχείρησης. Συνήθως διενεργούνται από εργαζόμενους της ίδιας της

επιχείρησης, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της διοίκησης. Αυτοί μπορεί να είναι διευρυμένοι ή σύντομοι, συνεχείς ή ασυνεχείς.

1.3.3. ΑΛΛΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Επίσης οι λογιστικοί έλεγχοι μπορούν να διακριθούν και με βάση κάποια άλλα κριτήρια, όπως :

- ✓ Ανάλογα με την έκτασή τους, διακρίνονται σε :
  - § Γενικούς, που επεκτείνονται σε ολόκληρη τη διαχείριση μιας δοσμένης χρονικής περιόδου (π.χ. ετήσιος έλεγχος Ισολογισμού και Αποτελεσμάτων Χρήσης).
  - § Ειδικούς, που έχουν ως αντικείμενο ένα συγκεκριμένο τομέα ή θέμα (π.χ. έλεγχος επισφάλειας πελατών).
- ✓ Ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό τους οι έλεγχοι διακρίνονται σε :
  - § Προληπτικούς, που διενεργούνται κατά τη εκτέλεση της οικονομικής συναλλαγής (π.χ. στην έκδοση γραμματίου είσπραξης) και έχουν σκοπό να προλάβουν τα πιθανά λάθη.
  - § Κατασταλτικούς, που διενεργούνται εκ των υστέρων (μετά την εκτέλεση των πράξεων) και αποβλέπουν στην αποκάλυψη λαθών ή παραλείψεων και ανωμαλιών.
- ✓ Ανάλογα με την διάρκειά τους, οι έλεγχοι διακρίνονται σε :
  - § Μόνιμους ή διαρκείς, που διενεργούνται συνέχεια και κατά ολόκληρη τη διάρκεια της οικονομικής χρήσης.
  - § Τακτικούς ή περιοδικούς, που δεν είναι μεν συνεχείς αλλά διενεργούνται κατά τακτικές χρονικές περιόδους (π.χ. εξαμηνιαίοι, τριμηνιαίοι κ.τ.λ.). Τακτικός έλεγχος είναι ο προβλεπόμενος έλεγχος στον ισολογισμό τέλους χρήσης.

§ Έκτακτους ή περιπτωσιακούς, που διενεργούνται σε έκτακτες περιπτώσεις για ειδικούς λόγους, όπως θα μπορούσε να είναι οι υπόνοιες για κατάχρηση.

✓ Ανάλογα με το πρόσωπο του ελεγκτή, διακρίνονται σε :

§ Εσωτερικούς, που οργανώνονται από την ίδια την οικονομική μονάδα και διενεργούνται από πρόσωπα εξαρτημένα απ' αυτήν (εσωτερικοί ελεγκτές).

§ Εξωτερικούς, που διενεργούνται από ειδικούς επαγγελματίες ελεγκτές, οι οποίοι δεν πρέπει να έχουν καμία σχέση ή εξάρτηση από την ελεγχόμενη οικονομική μονάδα.

Στην καθημερινή πραγματικότητα διαφόρων οικονομικών μονάδων τα παραπάνω είδη ελέγχων δεν θα λέγαμε ότι είναι ξεκομμένα μεταξύ τους. Συνήθως συνδυάζονται και αλληλοσυμπληρώνονται με απώτερο σκοπό ο (συνολικός) έλεγχος να είναι περισσότερο αποτελεσματικός και τα συμπεράσματα που θα διεξαχθούν να είναι αιτιολογημένα. Έτσι ο εξωτερικός έλεγχος είναι συνήθως κατασταλτικός και συγχρόνως γενικός ή ειδικός, τακτικός ή και έκτακτος. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω η εστίαση θα γίνει στους εξωτερικούς ελέγχους των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητο να γίνει μία διάκριση μεταξύ του ελέγχου και της λογιστικής.

1.4. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΛΕΓΚΤΩΝ

Στην Ελλάδα οι ελεγκτές θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν στους : α) ορκωτούς – ελεγκτές λογιστές, β) εσωτερικούς ελεγκτές, γ) ελεγκτές της φορολογικής διαδικασίας, δ) και ελεγκτές του Δημοσίου. (Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει για τους ορκωτούς – ελεγκτές λογιστές.)

Οι ορκωτοί ελεγκτές λογιστές είναι αναγνωρισμένοι από την Πολιτεία ή την αναγνωρισμένη λογιστική οργάνωση μιας χώρας, επαγγελματίες οι οποίοι έχουν ως πρωταρχικό τους καθήκον τον υπεύθυνο αντικειμενικό και ανεπηρέαστο έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων που δημοσιεύουν οι πάσης φύσης επιχειρήσεις και οργανισμοί.

Στη χώρα μας το έργο των ορκωτών ελεγκτών λογιστών εκτελείται κατά κύριο λόγο από τα μέλη του Σώματος Ορκωτών Λογιστών (ΣΟΛ) και τα μέλη άλλων επαγγελματικών οργανώσεων όπως Σύλλογος Εγκεκριμένων Λογιστών Ελεγκτών Ελλάδος (ΣΕΛΕ), Πανελλήνια Ομοσπονδία Λογιστών (ΠΟΛ), Σωματείο Επιστημονικού Προσωπικού Ελεγκτών Εταιριών (ΣΕΠΕΕ) και άλλα.

Το Σώμα Ελλήνων Ορκωτών Λογιστών (ΣΟΛ) ιδρύθηκε με το Ν.Δ. 3329/1955, (ΦΕΚ/Α/230/25.8.55) το οποίο αποτελεί και σήμερα βασικό νομοθέτημα που διέπει την λειτουργία του.

Ο σκοπός του ΣΟΛ δεν περιορίζεται μόνο στην συστηματική ελεγκτική διαδικασία των οικονομικών καταστάσεων (Ισολογισμού και Αποτελεσμάτων Χρήσεως) των Ανωνύμων Εταιριών αλλά περιλαμβάνει τόσο την άσκηση διαχειριστικού ελέγχου των πάσης φύσεως οικονομικών οργανισμών της χώρας, όσο και την μελέτη της λογιστικής οργάνωσης επιχειρήσεων, εκμεταλλεύσεων ή οργανισμών, ύστερα από αίτησή τους.

Αναλυτικότερα, η χρησιμοποίηση των Ορκωτών Λογιστών (ΟΛ) είναι υποχρεωτική, για τον τακτικό έλεγχο Ανωνύμων Εταιριών των οποίων οι μετοχές είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο και εκείνων των οποίων το Μετοχικό Κεφάλαιο, είτε αρχικό είτε ύστερα από αύξηση καλύφθηκε με δημόσια εγγραφή, και για τον τακτικό έλεγχο του

ισολογισμού των Ανωνύμων Ασφαλιστικών Εταιριών για τον οποίο ο ένας από τους δύο ελεγκτές πρέπει να προσλαμβάνεται από το ΣΟΛ. Σημειώνεται ότι η χρησιμοποίηση των μελών του ΣΟΛ για τον τακτικό έλεγχο του ισολογισμού των Α.Ε. (άρθρο 36 του Ν.2190) είναι προαιρετική.

Το Σώμα Ορκωτών Λογιστών διοικείται και ελέγχεται από Εποπτικό Συμβούλιο (Ε.Σ.) που διορίζεται από το κράτος για θητεία τεσσάρων χρόνων και έχει ως μέλη του καθηγητές ανωτάτων σχολών, ανώτατους δικαστικούς, τον πρόεδρο του ΣΟΛ κ.α. Το Εποπτικό Συμβούλιο όμως δεν έχει καμία απολύτως ανάμειξη στο ελεγκτικό έργο των Ορκωτών Λογιστών έτσι ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης ανεξαρτησία τους, χαρακτηριστικό το οποίο είναι μεγάλης σημασίας για τους εξωτερικούς ορκωτούς ελεγκτές (όπως αναλύεται και παρακάτω).

1.5. ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ

Η ανεξαρτησία έχει αναφερθεί σαν ο ακρογωνιαίος λίθος του ελέγχου (Stewart, 1977). Εάν οι ελεγκτές δεν είναι ανεξάρτητοι από κάποιους παράγοντες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την γνώμη που εκφράζουν στο πιστοποιητικό ελέγχου, η λειτουργία του ελέγχου θα είναι στην ουσία χωρίς καμία αξία.

Ας μην ξεχνάμε ότι οι ελεγκτές είναι οι μεσάζοντες μεταξύ της διοίκησης μιας επιχείρησης και των εξωτερικών ενδιαφερομένων προς την επιχείρηση. Εφόσον οι χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων θα βασιστούν στην γνώμη του ελεγκτή, είναι ζωτικής σημασίας οι ελεγκτές να είναι ανεξάρτητοι από την επιχείρηση και την διοίκησή της. Αυτό αντικατοπτρίζεται από την θεμελιώδη αρχή του εξωτερικού ελέγχου – Αμεροληψία και Ανεξαρτησία (Objectivity and Independence), η οποία αναφέρει ότι : «Οι ελεγκτές είναι αντικειμενικοί. Εκφράζουν την γνώμη τους με ανεξαρτησία από την επιχείρηση και τους διευθυντές της».

Εάν οι ελεγκτές δεν μπορούν να θεωρηθούν ως ανεξάρτητοι από την επιχείρηση και την διοίκησή της, η γνώμη που θα εκφέρουν θα έχει λίγη αξιοπιστία και οι χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων θα λάβουν λίγη αν όχι καθόλου διασφάλιση από το πιστοποιητικό του ελέγχου αναφορικά με την ειλικρίνεια και την τιμιότητα

των καταστάσεων. Κατά συνέπεια, η λειτουργία του ελέγχου θα έχει μικρή σημασία και αξία.

Το Π.Δ. 226 ορίζει ότι οι ορκωτοί ελεγκτές πρέπει να διαθέτουν πλήρη προσωπική και επαγγελματική ανεξαρτησία σε σχέση με τον ελεγχόμενο. Επίσης, οι εταιρίες και οι κοινοπραξίες των ελεγκτών πρέπει να έχουν οικονομική και λειτουργική αυτοτέλεια και ανεξαρτησία από οποιοδήποτε ελεγχόμενο ή άλλο νομικό ή φυσικό πρόσωπο καθώς και επαρκή δύναμη σε ελεγκτικό προσωπικό για την καλή και έγκαιρη εκτέλεση των αναλαμβανόμενων ελέγχων.

Τη ζητούμενη ανεξαρτησία του ελεγκτή εξασφαλίζουν σε μεγάλο βαθμό οι διαδικασίες : α) της επιλογής του ορκωτού ελεγκτή από την προς έλεγχο επιχείρηση, β) της ανάθεσης του ελέγχου των λογιστικών καταστάσεων και γ) του καθορισμού της αμοιβής του ελεγκτή.

Αξίζει να τονιστεί ότι οι κανόνες δεοντολογίας του Σώματος των Ορκωτών Ελεγκτών καθιστούν ακόμη πιο δεσμευτικό το πλαίσιο συμπεριφοράς και εργασίας του εξωτερικού ελεγκτή και συμβάλλουν σημαντικά στη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας του. Σύμφωνα με τους κανόνες αυτούς, κάθε μέλος του Σ.Ο.Ε. οφείλει πάντοτε να :

- 1) Μην ασκεί το ελεγκτικό έργο κατά τρόπο πλημμελή και να είναι ανεξάρτητο από κάθε είδους επιρροή του ελεγχόμενου,
- 2) Μην αποδέχεται την ευθύνη διεξαγωγής του ελέγχου ή να διακόπτει την ανατεθείσα σε αυτόν εργασία εάν οι υπάρχουσες ή οι διαμορφωθείσες συνθήκες κλονίζουν είτε την ανεξαρτησία, την αντικειμενικότητα και την προς αυτόν εμπιστοσύνη των τρίτων είτε τις σχέσεις του με συναδέλφους του Σ.Ο.Ε.,
- 3) Μην παρέχει στον ελεγχόμενο άλλου είδους υπηρεσίες, εκτός από εκείνες που επιτρέπει ο νόμος και για τις οποίες έχει οριστεί αρμοδίως,
- 4) Μην αποφασίζει ο ίδιος για θέματα αρμοδιότητας του ελεγχόμενου,
- 5) Μην παρεμβαίνει και να τηρεί αμερόληπτη στάση σε αντικρουόμενες απόψεις των ελεγχόμενων ή άλλων ενδιαφερόμενων,
- 6) Μην έχει οποιοσδήποτε άμεσο ή έμμεσο οικονομικό συμφέρον καθ' οιοδήποτε τρόπο από την πορεία των εργασιών του ελεγχόμενου ή από το πόρισμα του ελέγχου του,

- 7) Μην αποδέχεται παρεμβάσεις του ελεγχόμενου ή τρίτων σχετικές με την εκτέλεση των καθηκόντων του,
- 8) Μην δέχεται από τον ελεγχόμενο περιποιήσεις ή άλλα δώρα, τα οποία υπερβαίνουν το μέτρο της απλής φιλοφρόνησης και φιλοξενίας στον επαγγελματικό χώρο αυτού,
- 9) Μην δέχεται οποιαδήποτε αμοιβή από τον ελεγχόμενο πέραν της νόμιμης,
- 10) Μην διαπραγματεύεται τη νόμιμη αμοιβή του ή να δέχεται την εκ των υστέρων μείωσή της,
- 11) Μην αναλαμβάνει τον υποχρεωτικό από το νόμο έλεγχο μιας οικονομικής μονάδας, στην οποία ο ίδιος ή μέλος της διοίκησης του ελεγκτικού φορέα του έχει διατελέσει μέσα στην τελευταία πενταετία, πριν το διορισμό του ως τακτικού ελεγκτή της οικονομικής αυτής μονάδας :
  - § Μέλος της διοίκησης,
  - § Διευθυντικό στέλεχος,
  - § Οικονομικός, λογιστικός, ή φορολογικός σύμβουλος ή εσωτερικός ελεγκτής με σχέση εξαρτημένης εργασίας ή ελεύθερος επαγγελματίας,
- 12) Είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός όταν στον ελεγχόμενο υπηρετούν καθ' οιονδήποτε τρόπο συγγενικά ή φιλικά προς αυτόν πρόσωπα,
- 13) Τηρεί αυστηρά τις κείμενες νομοθετικές διατάξεις και αποφάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου του Σ.Ο.Ε.

Εάν δεν τηρηθούν οι περιορισμοί αυτοί, είναι δυνατόν να δημιουργηθούν καταστάσεις που δυσχεραίνουν την άσκηση του ελέγχου κατά τρόπο αποτελεσματικό, και την ανάπτυξη αδιάβλητης επαγγελματικής κρίσης. Η εξασφάλιση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή ενισχύει τις ιδιότητες της ευθυκρισίας, της αμεροληψίας και της νηφαλιότητας.

1.6. ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΝΑΝΤΙ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Τα λογιστικά δεδομένα και τα λογιστικά συστήματα τα οποία αιχμαλωτίζουν και υποβάλλουν σε επεξεργασία αυτά τα δεδομένα παρέχουν τις «πρώτες ύλες» με τις οποίες οι ελεγκτές δουλεύουν. Ο ελεγκτής πρέπει πρωταρχικά να είναι λογιστής προκειμένου να κατανοεί αυτά τα συστήματα.

Όμως, οι διεργασίες της ελεγκτικής και της λογιστικής είναι ουσιαστικά διαφορετικές. Η λογιστική θα λέγαμε ότι είναι κυρίως μία διεργασία, η οποία περιλαμβάνει την αναγνώριση, την οργάνωση και την κοινοποίηση πληροφοριών οι οποίες αντικατοπτρίζουν τα οικονομικά γεγονότα. Ο έλεγχος από την άλλη πλευρά, είναι ουσιαστικά μία διεργασία η οποία απαιτεί βαθιά κρίση. Περιλαμβάνει όχι μόνο την συγκέντρωση στοιχείων ελέγχου (αποδεικτικών στοιχείων) αλλά και την αξιολόγησή τους, καθώς και την έκφραση γνώμης σχετικά με την ειλικρίνεια και αμεροληψία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

1.7. ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΣ Ο ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Είναι γεγονός πως ειδικά τα τελευταία 150 χρόνια οι επιχειρήσεις έχουν μεταμορφωθεί από μικρές οικογενειακές σε μικρομεσαίες και μεγάλες, επανδρωμένες με πολυάριθμο προσωπικό. Αυτές οι αναπτύξεις των επιχειρήσεων έχουν καταστεί εφικτές σε μεγάλο βαθμό, από την προσέγγιση και προσέλκυση χρηματοοικονομικών πηγών από χιλιάδες επενδυτές και αγορές χρήματος. Άρα ένα βασικό σημείο είναι η προσέλκυση επενδυτών.

Καθώς οι επιχειρήσεις έχουν μεγαλώσει σε μέγεθος, η διοίκησή τους έχει περάσει από τους μετόχους – ιδιοκτήτες σε επαγγελματίες στελέχη (managers). Επομένως, η ανάπτυξη των επιχειρήσεων συνοδεύεται και από αυξανόμενο διαχωρισμό ενδιαφερόντων της ιδιοκτησίας. Κατά συνέπεια, έχει ανακύψει μία ανάγκη για τους μάντζερ των επιχειρήσεων να εκθέτουν στους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων αλλά και σε όσους δίνουν τα χρήματά τους στην επιχείρηση, όπως τράπεζες, δανειστές και άλλοι, τις χρηματοοικονομικές απόψεις των δραστηριοτήτων τους. Αυτοί που

λαμβάνουν αυτές τις εκθέσεις, χρειάζονται διαβεβαίωση ότι είναι αξιόπιστες. Επομένως, επιθυμούν να είναι βέβαιοι ότι αυτές οι εκθέσεις θα είναι ελεγμένες.

Γενικότερα, ερευνώντας ποιους ενδιαφέρει ο εξωτερικός έλεγχος θα μπορούσαμε να το εξετάσουμε από ιδιωτικό – οικονομική και από κοινωνικό – οικονομική άποψη.

Από ιδιωτικό – οικονομική άποψη, έχουμε μια μικροοικονομική θεώρηση της οικονομικής μονάδας, και από τη θέση αυτή για τον εξωτερικό έλεγχο ενδιαφέρονται τόσο οι εργαζόμενοι μέσα στους κόλπους της εταιρίας, όσο και το υπόλοιπο συναλλακτικό κοινό. Πιο συγκεκριμένα ενδιαφέρονται :

- § Οι διοικούντες και διευθύνοντες την οικονομική μονάδα, προκειμένου να την διασφαλίσουν ηθικά και νομικά από τον κίνδυνο να λογοδοτήσουν για λάθη, παραλείψεις ή διαχειριστικές ανωμαλίες των υφισταμένων τους.
- § Οι μέτοχοι και οι δυνητικοί μέτοχοι. Οι επιχειρήσεις απαιτούν κεφάλαια προκειμένου να χρηματοδοτηθούν οι λειτουργίες τους και να διασφαλιστεί η πορεία τους. Αυτό το κεφάλαιο μπορεί να αποκτηθεί από τους μετόχους οι οποίοι σε ανταλλαγή για την επένδυσή τους προσδοκούν μερίσματα, αύξηση της τιμής των μετοχών ή και τα δύο. Προκειμένου να προσελκυσθούν οι μελλοντικοί μέτοχοι να επενδύσουν, η εταιρία πρέπει να τους παρέχει χρηματοοικονομικές και άλλες οικονομικές πληροφορίες. Κάθε επιχείρηση αποκτά κεφάλαια βρισκόμενη σε ανταγωνισμό με άλλες επιχειρήσεις. Ένας δυνητικός μέτοχος παίρνει την απόφαση να επενδύσει σε μία επιχείρηση βασισμένος κυρίως στην πληροφόρηση που του παρέχει η επιχείρηση, είτε άμεσα είτε κατόπιν ανάλυσης από ένα τρίτο μέρος (όπως ένας χρηματοοικονομικός αναλυτής). Μία επιχείρηση θα πρέπει να παρέχει συνεχείς χρηματοοικονομικές/λογιστικές πληροφορίες σε μορφή ετήσιων (ή ακόμα και σε μικρότερα χρονικά διαστήματα) καταστάσεων έτσι ώστε οι μέτοχοι να μπορούν να αξιολογήσουν την επένδυσή τους.
- § Οι τράπεζες, οι πιστωτές και οι κάθε μορφής δανειστές της επιχείρησης. Όλοι οι παραπάνω επιζητούν να διαπιστώσουν εάν γίνεται συνετή χρήση των κεφαλαίων που εμπιστευθήκαν στην επιχείρηση, αν θα πρέπει να συνεχισθεί ή να διακοπεί η παροχή κεφαλαίων προς αυτήν, και αν διασφαλίζεται επαρκώς η προοπτική επιστροφής των παρεχομένων κεφαλαίων με τον συμφωνημένο τόκο. Επίσης, μία επιχείρηση μπορεί να συγκεντρώσει κεφάλαια μέσω

ομολόγων και γραμματίων. Τα επιτόκια καθορίζονται λαμβάνοντας υπόψη την επικρατούσα αγορά, καθώς και το ρίσκο δανεισμού. Το τελευταίο μπορεί να υπολογιστεί με βάση την πληρότητα και ποιότητα των χρηματοοικονομικών λογιστικών πληροφοριών που παρέχονται από μία επιχείρηση μέσω των καταστάσεων της προς τις τράπεζες, τους κατόχους ομολογιών κ.τ.λ.

Γενικότερα, όσοι (επενδυτές, μέτοχοι, μελλοντικοί επενδυτές, ασφαλιστικοί οργανισμοί) ζητούν τις παραπάνω πληροφορίες, θα τις χρησιμοποιήσουν για να :

- § αξιολογήσουν την ικανότητα της επιχείρησης να διαχειριστεί σωστά τα κεφάλαια που έχουν επενδύσει σε αυτήν,
- § προσδιορίσουν και αξιολογήσουν τη ρευστότητα και αποδοτικότητα της,
- § αξιολογήσουν την απόδοση των επενδύσεών τους και να εκτιμήσουν το ύψος του σχετικού επενδυτικού κινδύνου,
- § εξακριβώσουν τα αίτια των αποκλίσεων μεταξύ της πραγματοποιούμενης και της προβλεπόμενης απόδοσης των επενδύσεών τους,
- § αποφασίσουν την νέα πολιτική που πρέπει να ακολουθήσουν ύστερα από ορισμένες πρωτοβουλίες που ανέλαβε η διοίκηση της επιχείρησης,
- § προσδιορίσουν τις απαιτήσεις τους έναντι της οικονομικής μονάδας και να αξιολογήσουν τις προοπτικές της.

Από κοινωνικο-οικονομική άποψη, το μικροκύτταρο της οικονομικής δραστηριότητας αποτελεί τον πυρήνα παραγωγής πλούτου, που είναι κτήμα ενός μικρού ή μεγάλου τμήματος της κοινωνίας. Η συνεχής ενοποίηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, πολλών κλάδων, σε μεγαλύτερους και πιο εύρωστους οικονομικούς σχηματισμούς είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση τεραστίων ποσών κεφαλαίων στα χέρια μιας μικρής μειοψηφίας μετόχων οι οποίοι διοικούν συνήθως τις μεγάλες επιχειρήσεις. Είναι φυσικό, λοιπόν, να είναι μεγάλος ο πειρασμός για καταχρήσεις και παράνομη ιδιοποίηση κεφαλαίων, που σε τελική ανάλυση ανήκουν στη μεγάλη μάζα των μετόχων. Μόνο ένα λεπτομερές και εμπεριστατωμένος εξωτερικός έλεγχος μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην βουλιμία και στην απληστία πιθανών καταχραστών. Αυτονόητο είναι επίσης, ότι η ύπαρξη τεχνοκρατών στην ηγεσία της επιχείρησης καθιστά αναγκαίο τον εξωτερικό έλεγχο, προκειμένου να διασφαλιστούν τα

συμφέροντα της μεγάλης πλειοψηφίας των μετόχων. Αλλά και το Κράτος, με την νομοθεσία του και τη συστηματική τάση του για παρεμβατισμό στο χώρο δράσης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ενδιαφέρεται ζωηρά για την ύπαρξη αξιόπιστου και κατατοπιστικού εξωτερικού ελέγχου. Έτσι θωρακίζει τόσο τα ποικιλόμορφα συμφέροντά του από πιθανές παραμορφώσεις των ορθών λογιστικών στοιχείων, όσο και τα πολύπλευρα συμφέροντα των πολιτών του.

Συμπερασματικά, αξίζει να τονιστεί ότι οι επιχειρήσεις καταρτίζουν τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις, και εκεί παρέχονται αρκετές χρηματοοικονομικές πληροφορίες. Αυτές οι καταστάσεις, με όλες αυτές τις πληροφορίες, μπορούν να περιέλθουν στα χέρια κάθε λογής επενδυτών. Όμως, προκειμένου να διασφαλίσουν οι επενδυτές ότι οι πληροφορίες αυτές είναι αληθείς και αξιόπιστες, (και είναι υποχρεωμένοι να το διασφαλίσουν αυτό, γιατί διαφορετικά μπορεί να υποστούν μεγάλες οικονομικές απώλειες από μία ενδεχομένως λάθος επένδυση), πρέπει κατά κάποιον τρόπο να νομιμοποιηθούν· εκεί ακριβώς «λαμβάνει μέρος» ο εξωτερικός έλεγχος. Προκειμένου να νομιμοποιηθούν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις, θα πρέπει να έχουν ελεγχθεί.

Με άλλα λόγια ο εξωτερικός έλεγχος προσθέτει αξία (value). Οι ελεγκτές παρέχουν στους διευθυντές, δημιουργικές παρατηρήσεις οι οποίες προκύπτουν από την ελεγκτική διαδικασία. Επομένως, συμβάλλουν στην αποτελεσματική διαχείριση των επιχειρήσεων, των αγορών χρήματος και του δημόσιου τομέα. Η αξιοπιστία που προστίθεται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις μέσω του εξωτερικού ελέγχου, προκύπτει από τις εξής μορφές ελέγχου :

- I. Προληπτικός έλεγχος : Οι εργαζόμενοι οι οποίοι θα λάβουν μέρος στην προετοιμασία των καταστάσεων μίας επιχείρησης, όταν θα γνωρίζουν πως η δουλειά τους θα γίνει υποκείμενο λεπτομερούς εξέτασης από έναν ελεγκτή, το πιθανότερο είναι να εργαστούν πιο προσεχτικά και με μεγαλύτερη σύνεση από ότι θα έκαναν με την απουσία του ελέγχου. Φυσική απόρροια αυτού είναι ότι κάποια λάθη θα αποφευχθούν.
- II. Ανιχνευτικός έλεγχος : Ωστόσο, ακόμα και αν οι παραπάνω εργαζόμενοι εργαστούν με σύνεση, κάποια λάθη ίσως είναι αναπόφευκτο να συμβούν. Ο ελεγκτής μπορεί να ανιχνεύσει αυτά τα λάθη κατά την διάρκεια του ελέγχου και να επιστήσει την προσοχή της διοίκησης. Έτσι τα λάθη αυτά θα μπορούσαν

να διορθωθούν πριν την δημοσίευση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. (εάν δεν διορθωθούν από την διοίκηση τότε οι ελεγκτές έχουν κάθε δικαίωμα να εκφράσουν τις επιφυλάξεις τους για την αξιοπιστία των καταστάσεων).

Γενικά, αξίζει να τονιστεί ότι δεν είναι λίγες οι φορές όπου οι διοικούντες των επιχειρήσεων χρησιμοποιούν την κρίση τους κατά την διαδικασία κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων, είτε για να παραπλανήσουν κάποιους από τους ενδιαφερόμενους σχετικά με την πραγματική οικονομική επίδοση των επιχειρήσεων είτε για να επηρεάσουν συμβατικά αποτελέσματα που εξαρτώνται από τα δημοσιευμένα λογιστικά νούμερα (ουσιαστικά μιλάμε για πρακτικές Earnings Management). Έτσι πολλές φορές γεννώνται ερωτήματα όπως : Μήπως οι θέσεις/διαβεβιώσεις της διοίκησης δεν είναι ειλικρινείς; Μήπως η επιχείρηση επέτυχε τους στόχους της θέτοντας σε κίνδυνο τις προοπτικές ανάπτυξης της ή και ακόμα τη δυνατότητα να επιβιώσει στο άμεσο μέλλον; Μήπως η βελτιωμένη χρηματοοικονομική κατάσταση της επιχείρησης είναι αποτέλεσμα παράνομων ενεργειών; Μήπως η όλη λειτουργία της αντιβαίνει προς το κοινωνικό συμφέρον; Απάντηση σε όλα αυτά τα ερωτήματα καλείται να δώσει ο εξωτερικός ελεγκτής, μέσω της διενέργειας εξωτερικών ελέγχων. Στην συνέχεια θα επιχειρηθεί να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο ανάπτυξης του σχεδιασμού και προγράμματος ελέγχου, καθώς και τα στάδια της ελεγκτικής διαδικασίας.

1.8. ΣΧΕΔΙΑ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

Σύμφωνα με τα πρότυπα της επιτόπιας ελεγκτικής εργασίας, η ελεγκτική εργασία πρέπει να σχεδιαστεί επαρκώς και αν υπάρχουν βοηθοί πρέπει να τυγχάνουν της κατάλληλης επίβλεψης. Έτσι θα πρέπει να καταρτιστεί ένα σχέδιο δράσης, το οποίο θα συμπληρώνεται με την κατάρτιση σχεδίων ελέγχου καθώς και προγραμμάτων ελέγχου. Το γεγονός ότι το σχέδιο ελέγχου καταρτίζεται πριν από τη έναρξη της ελεγκτικής δουλειάς, δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να αναθεωρηθεί κατά την διάρκεια του ελέγχου. Ένα σχέδιο ελέγχου αναφέρεται στην οργάνωση και το συντονισμό του ελεγκτικού έργου, γι' αυτό ένα σχέδιο ελέγχου θα πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα :

- § Μία περιγραφή της επιχειρηματικής δράσης και της οργάνωσης της πελάτειδας επιχείρησης.
- § Περιγραφή των αντικειμενικών σκοπών για τους οποίους διενεργείται ο έλεγχος.
- § Την φύση και την έκταση λοιπών υπηρεσιών που πρέπει να εκτελεστούν για τον πελάτη.
- § Χρονικό προγραμματισμό της ελεγκτικής εργασίας, στον οποίο περιλαμβάνεται ο προσδιορισμός των διαδικασιών που μπορούν να εκτελεστούν πριν την κατάρτιση του ισολογισμού, το τι πρέπει να γίνει κατά ή μετά την κατάρτιση του ισολογισμού καθώς και ο καθορισμός των ημερομηνιών για αυτές τις διαδικασίες.
- § Τα αναγκαία μέσα (π.χ. προσωπικό) για την διεκπεραίωση των στόχων του ελέγχου.
- § Τις ημερομηνίες που θέτονται σαν στόχοι για την περάτωση των διαφόρων ελεγκτικών διαδικασιών, όπως η αξιολόγηση του εσωτερικού ελέγχου, η έκθεση ελέγχου κ.α.
- § Ειδικά προβλήματα που χρήζουν ανάγκης άμεσης επίλυσης κατά τη διάρκεια του ελέγχου.

Τα προγράμματα ελέγχου είναι μία λεπτομερής σκιαγράφηση της ελεγκτικής δουλειάς που θα εκτελεστεί, καθορίζοντας τις διαδικασίες που θα ακολουθηθούν για την επαλήθευση κάθε κονδυλίου των οικονομικών εκθέσεων και δίνοντας μία εκτίμηση του απαιτούμενου χρόνου. Έτσι τα προγράμματα ελέγχου είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τον χρονικό προγραμματισμό και τον έλεγχο της ελεγκτικής δουλειάς.

Τα προγράμματα ελέγχου υπηρετούν τους παρακάτω σκοπούς :

- § Εξασφαλίζουν την διενέργεια όλων των απαραίτητων διαδικασιών ελέγχου και επαλήθευσης.
- § Βοηθούν τους άπειρους ελεγκτές να εργαστούν αποτελεσματικά. Με τα αναλυτικά προγράμματα ελέγχου μειώνεται ο απαιτούμενος χρόνος επίβλεψης των συνεργατών. Έτσι οι επικεφαλείς του ελέγχου έχουν περισσότερο χρόνο να διαθέσουν για τα σημεία εκείνα που απαιτούν υψηλό βαθμό αναλυτικής ικανότητας.
- § Καθορίζουν τα απαιτούμενα μέσα για την επίτευξη των στόχων του ελέγχου.
- § Χρησιμεύουν ως μέσα επικοινωνίας της πολιτικής του ελέγχου.

- § Βοηθούν για την χάραξη της σωστής κατεύθυνσης και την παρακολούθηση της πορείας του ελέγχου.
- § Συμβάλλει στην μεθοδική και γρήγορη ολοκλήρωση του ελεγκτικού έργου.

1.9. ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Μετά τα σχέδια και προγράμματα ελέγχου κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν τα στάδια της ελεγκτικής διαδικασίας. Το σύνολο των ενεργειών του ελεγκτή που απαιτούνται για την επίτευξη των σκοπών του ελέγχου των λογιστικών καταστάσεων συνιστά την ελεγκτική εργασία. Πρόκειται για μια συστηματική και σύνθετη εργασία η οποία διενεργείται τόσο κατά τη διάρκεια της χρήσης (δηλαδή πολύ πριν τη σύνταξη των λογιστικών καταστάσεων) όσο και μετά το τέλος της χρήσης και η οποία διέρχεται από κάποια στάδια. Τα στάδια αυτά φαίνονται παρακάτω :

I. ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

Με την έναρξη του ελέγχου, ο ελεγκτής ενημερώνεται γενικά για τον κλάδο που ανήκει η ελεγχόμενη επιχείρηση, την νομική μορφή της, τις δραστηριότητες και την οργανωτική της δομή. Επίσης, ενημερώνεται για θέματα που αφορούν την νομοθεσία που διέπει την επιχείρηση, ή αφορούν τις σχέσεις της επιχείρησης με άλλες μονάδες, τη διοίκησή της, τη λογιστική της οργάνωση κ.τ.λ. Επίσης, ο ελεγκτής ενημερώνεται μελετώντας το καταστατικό και τους εσωτερικούς κανονισμούς λειτουργίας της επιχείρησης, τα πρακτικά των συνεδριάσεων του διοικητικού συμβουλίου και των γενικών συνελεύσεων των μετόχων, τις διάφορες συμβάσεις, καθώς και το λογιστικό σχέδιο της επιχείρησης.

II. ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ :

Στη φάση αυτή γίνεται αποτύπωση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης και μία προκαταρκτική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς του. Η αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου εξαρτάται από την ποιότητα με τη οποία έχει σχεδιαστεί το σύστημα και από την πιστότητα λειτουργίας του συστήματος σε σχέση με τις προδιαγραφές του. Στη φάση αυτή της προκαταρκτικής αξιολόγησης του συστήματος εσωτερικού ελέγχου ο ελεγκτής εκτιμά την ικανότητα των επί μέρους τμημάτων του εσωτερικού ελέγχου να

περιορίζουν τη δημιουργία σφαλμάτων ή παραβάσεων. Εάν ο ελεγκτής κρίνει ότι το σύστημα εσωτερικού ελέγχου περιλαμβάνει μηχανισμούς τους οποίους μπορεί να εμπιστευθεί τότε προγραμματίζει την διενέργεια δοκιμασιών συμφωνίας.

III. ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ – ΕΛΕΓΧΟΙ ΠΙΣΤΟΤΗΤΑΣ :

Στη φάση αυτή ο ελεγκτής δοκιμάζει την πιστότητα λειτουργίας εκείνων των τμημάτων του συστήματος εσωτερικού ελέγχου τα οποία ο ελεγκτής επέλεξε στην προηγούμενη φάση. Με την ολοκλήρωση των ελέγχων πιστότητας ο ελεγκτής έχει εντοπίσει τυχόν αποκλίσεις λειτουργίας του συστήματος στην πράξη από τις προδιαγραφές του και έχει προσδιορίσει τη σημαντικότητά τους. Στις περιοχές εκείνες όπου εντοπίζονται σημαντικές αποκλίσεις πιστότητας και η πιθανότητα σφαλμάτων ή παραβάσεων είναι μεγάλη, αναμένεται η φύση και η έκταση των αναλυτικών ελεγκτικών διαδικασιών να είναι μικρότερη από ότι στις περιοχές όπου οι αποκλίσεις και τα σφάλματα είναι ασήμαντα.

IV. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ :

Μετά την μελέτη των προδιαγραφών του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και την επαλήθευση της λειτουργίας του στην πράξη που έγινε με τους ελέγχους πιστότητας, ο ελεγκτής είναι σε θέση να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα του συστήματος και να καθορίσει το βαθμό εμπιστοσύνης του στο σύστημα. Από τα αποτελέσματα της φάσης αυτής της ελεγκτικής διαδικασίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η έκταση των ελέγχων τεκμηρίωσης που θα ακολουθήσουν.

V. ΕΛΕΓΧΟΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ :

Στη φάση αυτή ο ελεγκτής πραγματοποιεί τους κύριους ή ουσιαστικούς ελέγχους ή ελέγχους τεκμηρίωσης που είναι οι δοκιμασίες ελέγχου οι οποίες σχεδιάστηκαν για την ανακάλυψη ουσιαστικών σφαλμάτων που τυχόν υπάρχουν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Αν ο ελεγκτής πεισθεί για την αποτελεσματικότητα του συστήματος του εσωτερικού ελέγχου, τότε οι έλεγχοι τεκμηρίωσης μπορεί να περιοριστούν σημαντικά.

VI. ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ :

Στην προτελευταία φάση της ελεγκτικής διαδικασίας ο ελεγκτής συνθέτει, αξιολογεί και συνοψίζει το αποδεικτικό υλικό που συγκέντρωσε πριν καταλήξει στο τελικό του συμπέρασμα για την αλήθεια και την αντικειμενικότητα των χρηματοοικονομικών

καταστάσεων. Στη φάση αυτή επίσης ο ελεγκτής ερευνά για την ύπαρξη, μεταγενέστερων του ισολογισμού γεγονότων που επηρεάζουν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, αφανών ή ενδεχόμενων υποχρεώσεων της επιχείρησης και συναλλαγών με συγγενικά της μέρη.

VII. ΕΚΦΡΑΣΗ ΓΝΩΜΗΣ :

Με την ολοκλήρωση του ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ο ελεγκτής εκδίδει ένα πιστοποιητικό (ή έκθεση) ελέγχου. Τα πιστοποιητικά ελέγχου των ορκωτών ελεγκτών συνήθως δημοσιεύονται μαζί με τις καταστάσεις στις οποίες αναφέρονται. Όταν ο ελεγκτής, με βάση τα αποδεικτικά στοιχεία του ελέγχου, καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι απίθανο να παραπλανήσουν το συνετό χρήστη τους, τότε εκφράζει την γνώμη του αυτή στο πιστοποιητικό ελέγχου. Αν ο ελεγκτής δεν μείνει ικανοποιημένος από την αντικειμενικότητα και την αξιοπιστία των καταστάσεων ή δεν μπορέσει να συγκεντρώσει το απαραίτητο αποδεικτικό υλικό για την διαμόρφωση γνώμης τότε διατυπώνει τις επιφυλάξεις του αυτές στο πιστοποιητικό.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι προκειμένου να εκφράσει την γνώμη του, ένας ανεξάρτητος ελεγκτής, για τις οικονομικές καταστάσεις κρίνεται απαραίτητη αφενός η αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου του πελάτη, αλλά και αφετέρου η συγκέντρωση των απαραίτητων αποδεικτικών στοιχείων.

1.10. ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Όπως τονίστηκε και προηγουμένως, ο ελεγκτής δεν μπορεί να εκφέρει γνώμη για το εάν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις εκφράζουν με ειλικρίνεια την οικονομική θέση και αποτελέσματα της επιχείρησης, εάν δεν αξιολογήσει συστηματικά την αξιοπιστία και τα αποτελεσματικότητα του συστήματος του εσωτερικού ελέγχου του πελάτη και εάν δεν συγκεντρώσει το κατάλληλο, συναφές αποδεικτικό υλικό.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι ένας από τους βασικότερους παράγοντες που θα συντελέσει για τον προσδιορισμό της ποσότητας των υπολοίπων αποδεικτικών στοιχείων που απαιτούνται. Όσο ισχυρότερος είναι ο εσωτερικός έλεγχος, τόσο

λιγότερα θα είναι τα αποδεικτικά στοιχεία άλλης μορφής που θα χρειαστούν για την θεμελίωση γνώμης των ελεγκτών. Όταν μελετάται ο εσωτερικός έλεγχος, ουσιαστικά μελετώνται οι μέθοδοι και οι διαδικασίες που εφαρμόζει η επιχείρηση στο λογιστικό της σύστημα. Όταν ο εσωτερικός έλεγχος είναι χαλαρός υπάρχει μεγαλύτερη τάση εμφάνισης παραβάσεων στις οικονομικές καταστάσεις και συνεπώς κρίνεται απαραίτητη η συγκέντρωση μεγαλύτερης ποσότητας αποδεικτικών στοιχείων.

Συνεπώς, δεν θα μπορούσε να αμφισβητήσει κανείς το γεγονός ότι τα αποδεικτικά στοιχεία είναι, αν όχι το βασικότερο, ένα από τα βασικότερα θεμέλια πάνω στο οποίο στηρίζεται ο εξωτερικός έλεγχος. Γι' αυτό και αυτή η εργασία πραγματεύεται τα αποδεικτικά στοιχεία. Εξάλλου η Ελεγκτική οριοθετείται σαν η επιστήμη της μεθοδικής συγκέντρωσης και αξιολόγησης αποδεικτικών στοιχείων, από ένα ανεξάρτητο και ικανό κατά περίπτωση πρόσωπο, τα οποία αφορούν μετρήσιμες πληροφορίες μιας οικονομικής μονάδας, με σκοπό να προσδιοριστεί και να διατυπωθεί κατά πόσο οι πληροφορίες αυτές συμφωνούν με προκαθορισμένα κριτήρια. Από αυτόν και μόνο τον ορισμό, αναδύεται η σημαντικότητα των αποδεικτικών στοιχείων για την διεκπεραίωση του ελεγκτικού έργου. Γενικά η Ελεγκτική μπορεί να οριστεί ως η συγκέντρωση και η εκτίμηση της απόδειξης.

Το τρίτο πρότυπο της ελεγκτικής εργασίας (SAS 400, ISA 500) αναφέρει ότι «επαρκές, κατάλληλο αποδεικτικό υλικό θα πρέπει να αποκτηθεί μέσω επιθεωρήσεων, παρατηρήσεων, συνεντεύξεων και επιβεβαιώσεων, ικανό να αποτελέσει μία λογική βάση για την έκφραση γνώμης σχετικά με τις εξεταζόμενες χρηματοοικονομικές καταστάσεις». Αυτό το πρότυπο δίνει έμφαση στην σχέση ανάμεσα στην δημιουργία γνώμης για τις οικονομικές καταστάσεις και στην ανάγκη συγκέντρωσης αποδείξεων που λογικά ενισχύουν την γνώμη του ελεγκτή.

Παρόμοια πρότυπα διέπουν το αντίστοιχο έργο του ελεγκτή στη χώρα μας. Συγκεκριμένα, η Υπουργική απόφαση αριθ. 643/5 του 1979 ορίζει ότι :

«... Η επαγγελματική γνώμη του ελεγκτού δέον να βασίζεται εις επαρκή αριθμόν βάσιμων ελεγκτικών τεκμηρίων, τα οποία προκύπτουν κατόπιν μεθοδικής εφαρμογής των κατάλληλων, εις είδος και έκταση, ελεγκτικών διαδικασιών...» Από όλα τα παραπάνω διαφαίνεται ξεκάθαρα, η ιδιαίτερη βαρύτητα που πρέπει να δοθεί στα αποδεικτικά στοιχεία.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία και προσοχή στην συγκέντρωση αποδεικτικού υλικού, καθώς αποτελεί ένα από τα βασικότερα προβλήματα της Ελεγκτικής. Πιο συγκεκριμένα, σε ένα άρθρο τους οι Beasley, Carcello και Hermanson παρουσιάζουν μία ανάλυση η οποία βασίζεται σε μία έρευνα 56 περιπτώσεων. Όλες οι περιπτώσεις αφορούν δημόσιες επιχειρήσεις οι περισσότερες από τις οποίες είχαν αναμειχθεί στην δόλια και απατηλή παρουσίαση των χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων («cooking the books»). Τα σπουδαιότερα ελεγκτικά «ελαττώματα» που βρέθηκαν μέσω της έρευνας παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα :

ΠΙΝΑΚΑΣ : 1. Τα σπουδαιότερα ελεγκτικά «ελαττώματα».

Σπουδαιότερα ελαττώματα του ελέγχου (SEC Enforcement Actions), 1987–1997	
Προβληματική περιοχή	Ποσοστό (αριθμός) των περιπτώσεων
1. Συγκέντρωση επαρκών αποδεικτικών στοιχείων.	80% (36περιπτώσεις)
2. Επίδειξη της οφειλόμενης επαγγελματικής προσοχής.	71% (32)
3. Επίδειξη του κατάλληλου επιπέδου επαγγελματικού σκεπτικισμού.	60% (27)
4. Ερμηνεία ή εφαρμογή των απαιτήσεων των γενικά αποδεκτών λογιστικών αρχών (GAAP).	49% (22)
5. Σχεδιασμός προγραμμάτων ελέγχου και προγραμματισμός της δέσμευσης (ζητήματα εγγενούς κινδύνου, ασυνήθιστες συναλλαγές).	44% (20)
6. Χρησιμοποίηση της έρευνας ως μορφή αποδεικτικών στοιχείων (μεγάλη στήριξη σε αυτήν την μέθοδο).	40% (18)
7. Η λήψη των επαρκών	36% (16)

αποδεικτικών στοιχείων που αφορούν την αξιολόγηση των σημαντικών εκτιμήσεων της διοίκησης (αποτυχία συγκέντρωσης επαρκών αποδεικτικών στοιχείων).

8. Επιβεβαίωση εισπρακτέων λογαριασμών. 29% (13)

9. Αναγνώριση / αποκάλυψη των βασικών σχετικών συμβαλλόμενων μερών. 27% (12)

10. Εμπιστοσύνη στους εσωτερικούς ελέγχους (υπερβολική εμπιστοσύνη/αποτυχία στην αντίδραση στις γνωστές αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου). 24% (11)

Όπως φαίνεται και από τα παραπάνω, το πιο κοινό πρόβλημα – φερόμενο στο 80% των περιπτώσεων – ήταν η αδυναμία των ελεγκτών να συγκεντρώσουν επαρκές αποδεικτικό υλικό. Πολλές από τις περιπτώσεις οι οποίες συνεπάγονταν ανεπαρκές αποδεικτικό υλικό ήταν σε περιοχές όπως :

- Ø Αποτίμηση ενεργητικού : Οι ελεγκτές δεν απέκτησαν αποδεικτικό υλικό για να υποστηρίξουν κάποιες βασικές υποθέσεις.
- Ø Ιδιοκτησία περιουσιακών στοιχείων : Οι ελεγκτές δεν απέκτησαν αποδεικτικό υλικό για να δείξουν ότι οι επιχειρήσεις είχαν στην κατοχή τους κάποια συγκεκριμένα περιουσιακά στοιχεία.

Από όλα τα παραπάνω συνάγεται ότι θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία και προσοχή στην συγκέντρωση αποδεικτικού υλικού.

Οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις αντικατοπτρίζουν τις διαβεβαιώσεις/θέσεις της διοίκησης για τα επί μέρους κονδύλια. Ο ελεγκτής, όπως θα αναλυθεί εκτενώς σε αυτήν την εργασία, αναπτύσσει διάφορους ελεγκτικούς στόχους (audit objectives) για κάθε θέση της διοίκησης και στην συνέχεια διεξάγει τις απαραίτητες ελεγκτικές διαδικασίες για την συγκέντρωση ελεγκτικής μαρτυρίας προκειμένου να διαπιστωθεί εάν οι παραπάνω στόχοι έχουν ικανοποιηθεί. Οι ελεγκτικοί στόχοι, καθώς και οι

ελεγκτικές διαδικασίες για την απόκτηση επαρκούς ελεγκτικής μαρτυρίας, μπορεί να ποικίλουν. Για παράδειγμα, μερικοί από τους ελεγκτικούς στόχους, που θα πρέπει ο ελεγκτής να ερευνήσει μέσω της συγκέντρωσης επαρκών κατάλληλων αποδεικτικών στοιχείων, είναι η εγκυρότητα, η πληρότητα, η καταγραφή στη σωστή περίοδο, η ακρίβεια, η σωστή αποτίμηση, κ.ά. (όλα αυτά αναλύονται εκτενώς, στο 2^ο κεφαλαίο). Μερικές από τις πιο σημαντικές ελεγκτικές διαδικασίες που χρησιμοποιούνται για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων, είναι η παρατήρηση, η έρευνα, η ανασκόπηση-επιθεώρηση (οριζόντιος/κάθετος έλεγχος), η επιβεβαίωση, η σύγκριση κ.ά.

Αξίζει να τονιστεί ότι ως αποδεικτικά στοιχεία του ελέγχου, θεωρούνται τα δεδομένα και οι πληροφορίες που επηρεάζουν την γνώμη του ελεγκτή σχετικά με τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Από τα αρκετά στοιχεία που ο ελεγκτής θα έχει στη διάθεσή του, θα πρέπει να επιλέξει τα πιο κατάλληλα. Τα στοιχεία είναι κατάλληλα, όταν είναι *σχετικά* και *αξιόπιστα*. Εάν ο ελεγκτής βασίζεται σε κάποιο αποδεικτικό στοιχείο που είναι μη σχετικό με το στόχο του ελέγχου, τότε ενδεχομένως να οδηγηθεί σε λανθασμένα συμπεράσματα. Έχουν διεξαχθεί πολλές μελέτες για πιθανές επιπτώσεις της μη σχετικής πληροφόρησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα της Sandra Shelton, η οποία εξετάζει την επίδραση που θα μπορούσε να έχει η επαγγελματική εμπειρία ενός ελεγκτή στη χρήση μη σχετικών αποδεικτικών στοιχείων. Μελέτες στην ελεγκτική δείχνουν ότι πεπειραμένοι ελεγκτές χρησιμοποιούν άμεσες κατευθυνόμενες στρατηγικές για να αποκτήσουν μόνο σχετική πληροφόρηση, ενώ οι αρχάριοι ελεγκτές εξετάζουν την πληροφόρηση διαδοχικά, με αποτέλεσμα να αποσυντονίζονται και με άσχετη πληροφόρηση. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα αποδεικτικά στοιχεία είναι κατάλληλα, όταν είναι και αξιόπιστα. Η αξιοπιστία είναι συνάρτηση διαφόρων παραγόντων, όπως: ανεξαρτησία της πηγής από την οποία αποκτάται το αποδεικτικό υλικό, αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου, απευθείας προσωπική γνώση του ελεγκτή κ.ά.

Αφότου αναλυθούν όλα τα παραπάνω στην παρούσα εργασία (κεφάλαιο 2), στη συνέχεια γίνεται ακριβής προσδιορισμός της έννοιας της επάρκειας των αποδεικτικών στοιχείων. Η ποσότητα των αποδεικτικών στοιχείων που να πρέπει να συγκεντρωθεί, καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την επαγγελματική κρίση του ελεγκτή. Ωστόσο, ανεξάρτητα από την ιδιοσυγκρασία του κάθε ελεγκτή, θα πρέπει να λαμβάνονται

υπόψη κάποιοι σταθεροί παράγοντες για τον καθορισμό της ποσότητας των αποδεικτικών στοιχείων. Τέτοιοι παράγοντες είναι ο βαθμός κινδύνου, η σημαντικότητα, το κόστος απόκτησης των αποδεικτικών στοιχείων, τα χαρακτηριστικά και το μέγεθος του πληθυσμού, κ.ά. Εξαιτίας της ιδιαίτερης βαρύτητας που έχουν ο κίνδυνος και η σημαντικότητα, θα αναλυθούν εκτενέστερα σε ξεχωριστό κεφάλαιο (κεφάλαιο 4), εκτός της αναφοράς τους στο 2^ο κεφάλαιο.

Όταν αποκτηθούν τα κατάλληλα επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, θα πρέπει να αξιολογηθούν προκειμένου οι ελεγκτές να αποφανθούν για την ειλικρίνεια των οικονομικών καταστάσεων. Η ικανότητα σωστής αξιολόγησης της ελεγκτικής μαρτυρίας είναι από τα βασικότερα προσόντα που πρέπει να έχει ένας ελεγκτής, προκειμένου να διαπιστώσει εάν ικανοποιούνται οι ελεγκτικοί στόχοι και εάν οι καταστάσεις παρουσιάζονται τελικά με ειλικρίνεια. Το θέμα της αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων έχει απασχολήσει αρκετά τους ελεγκτές. Κατά την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων θα πρέπει να εξετάζεται κατά ποσόν αυτά είναι πειστικά. Οι Ratliff και Johnson (1998), έχουν διατυπώσει έντεκα οδηγίες, οι οποίες οριοθετούν μία δομή μέτρησης της πειστικότητας και επομένως της ποιότητας των αποδεικτικών στοιχείων. Μερικές από αυτές τις οδηγίες (οι οποίες θα αναλυθούν εκτενώς στο 2^ο κεφάλαιο) φαίνονται παρακάτω:

- § *Σχετικότητα*: Τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να είναι σχετικά.
- § *Αντικειμενικότητα*: Αντικειμενικά αποδεικτικά στοιχεία είναι πιο πειστικά (persuasive) από τα υποκειμενικά.
- § *Τεκμηρίωση*: Τεκμηριωμένα αποδεικτικά στοιχεία είναι τυπικά πιο πειστικά από τα μη τεκμηριωμένα.
- § *Εξωτερικότητα*: Αποδεικτικά στοιχεία που προέρχονται εκτός της ελεγχόμενης επιχείρησης είναι πιο πειστικά από ότι τα στοιχεία που προέρχονται μέσα από τον ελεγχόμενο οργανισμό.
- § *Μέγεθος του Δείγματος*: Μεγαλύτερα δείγματα είναι γενικά πιο πειστικά από ότι τα μικρότερα δείγματα.
- § *Επιβεβαίωση*: Επιβεβαιωμένα στοιχεία είναι συνήθως πιο πειστικά από τα μη επιβεβαιωμένα.
- § *Άμεσότητα*: Άμεσα αποδεικτικά στοιχεία είναι συνήθως πιο πειστικά από τα έμμεσα.

§ Κ.ά.

Θα ήταν σοβαρή παράλειψη να μην αναφερθεί ότι τα είδη των αποδεικτικών στοιχείων είναι πολλά. Ένας ελεγκτής μπορεί να έχει στη διάθεσή του διάφορα αποδεικτικά στοιχεία, όπως: φυσικά αποδεικτικά στοιχεία, υπολογιστικές εργασίες, έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία, επιβεβαιώσεις, αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες, προφορικά αποδεικτικά στοιχεία, κ.ά. (θα γίνει εκτενής ανάλυση στο 2^ο κεφάλαιο). Σε αυτό το σημείο, αξίζει να τονιστεί ότι η αξιοπιστία των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτώνται μέσω των επιβεβαιώσεων επηρεάζεται από τη μορφή της επιβεβαίωσης, από την προηγούμενη εμπειρία και τις επαφές με την ελεγχόμενη επιχείρηση, και από τη φύση της πληροφόρησης που επιβεβαιώνεται. Οι Cosserat και Bagshaw (2003), αναλύουν τα γενικά θέματα που σχετίζονται με τις επιβεβαιώσεις, όπως: Κάτω από ποιες συνθήκες η χρήση των επιβεβαιώσεων είναι κατάλληλη, ποιες διαβεβαιώσεις/θέσεις διευθετούνται με τις επιβεβαιώσεις, πως θα πρέπει να γίνει μία αίτηση για επιβεβαίωση, πως θα πρέπει να ερμηνευτούν τα στοιχεία που παρέχονται. Είναι αυτονόητο ότι όλοι οι τύποι αποδεικτικών στοιχείων δεν είναι το ίδιο αξιόπιστοι.

Όπως αναφέρθηκε και σε άλλο μέρος, βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες του καθορισμού της επάρκειας των αποδεικτικών στοιχείων είναι, μεταξύ άλλων, η σημαντικότητα και ο ελεγκτικός κίνδυνος. Ένα είδος ή μία πληροφορία είναι σημαντικά στις οικονομικές καταστάσεις εάν η ανακρίβειά τους ή η παράλειψή τους αναμένεται να επηρεάσει τις οικονομικές αποφάσεις των χρηστών αυτών των καταστάσεων. Τα βήματα που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό της σημαντικότητας (αναλύονται εκτενώς στο 4^ο κεφάλαιο) είναι συγκεκριμένα, αλλά απαιτούν και από τον ελεγκτή βαθιά κρίση. Όσο χαμηλότερα είναι τα επίπεδα σημαντικότητας, τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσό των αποδεικτικών στοιχείων που θα πρέπει να συγκεντρωθούν, για την έκφραση γνώμης (αναλύονται στην παράγραφο 4.6.). Επίσης, όσο πιο μεγάλος και σημαντικός είναι ένας λογαριασμός, τόσο μεγαλύτερο ποσό αποδεικτικών στοιχείων απαιτούνται.

Ο ελεγκτικός κίνδυνος είναι (όπως θα αναλυθεί και στο 4^ο κεφάλαιο) ο κίνδυνος που υπάρχει ο ελεγκτής να εκφράσει μία ακατάλληλη γνώμη όταν οι οικονομικές καταστάσεις είναι σημαντικά ανακριβείς. Οι ανακριβείες στις οικονομικές

καταστάσεις μπορεί να είναι αποτέλεσμα είτε λάθους είτε απάτης. Τα λάθη είναι ακούσιες λανθασμένες διατυπώσεις ή παραλείψεις, ενώ η απάτη έχει να κάνει με σκόπιμες ανακρίβειες. Θα πρέπει να δίνεται πάντα ιδιαίτερη έμφαση στην ανάλυση του κινδύνου για σημαντικές ανακρίβειες εξαιτίας απάτης· οι παράγοντες που εξετάζονται για την ύπαρξη του κινδύνου αυτού, είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν τον εγγενή κίνδυνο και τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας (έννοιες που επίσης θα αναλυθούν στο 4^ο κεφάλαιο). Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι υπάρχει μία αντίστροφη σχέση μεταξύ του ελεγκτικού κινδύνου και του ποσού των αποδεικτικών στοιχείων που χρειάζονται οι ελεγκτές για τη στήριξη της γνώμης τους. Όσο μικρότερο είναι το επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου που πρέπει να επιτευχθεί, τόσο μεγαλύτερο ποσό αποδεικτικών στοιχείων απαιτείται να συγκεντρωθεί. Γενικότερα, μπορούμε να πούμε ότι εάν κρατήσουμε σταθερό τον ελεγκτικό κίνδυνο και μειώσουμε το επίπεδο της σημαντικότητας, τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να αυξηθούν (όλα αυτά αναλύονται στο 4^ο κεφάλαιο).

1.11. ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ

Τα αποδεικτικά στοιχεία, όμως, αποκτώνται με την διενέργεια κάποιων δοκιμασιών ελέγχου (audit tests) που μπορούν να ταξινομηθούν ως δειγματοληπτικοί και ως μη δειγματοληπτικοί. Η δειγματοληψία στην ελεγκτική είναι η δοκιμή λιγότερο από 100% των στοιχείων μέσα σε έναν πληθυσμό για να αποκτηθούν και να αξιολογηθούν τα αποδεικτικά στοιχεία για κάποιο χαρακτηριστικό εκείνου του πληθυσμού, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα συμπέρασμα σχετικά με τον πληθυσμό.

Επειδή ο ελεγκτής δεν μπορεί για παράδειγμα, να ελέγξει το 100% των συναλλαγών κάποιας επιχείρησης, η δειγματοληψία είναι απαραίτητη. Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η σημασία της δειγματοληψίας στον λογιστικό έλεγχο επαφίεται στα εξής :

- § Η δειγματοληψία είναι ουσιαστική σε όλους τους λογιστικούς ελέγχους δεδομένου ότι οι ελεγκτές προσπαθούν να συγκεντρώσουν τα επαρκή κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία κατά τρόπο οικονομικά αποδοτικό.

§ και στους δύο τύπους δειγματοληψιών, το σχέδιο μπορεί να είναι μη στατιστικό ή στατιστικό.

Συνεπώς, αξίζει να τονιστεί πως ο μόνος τρόπος να αντιμετωπίσει ο ορκωτός ελεγκτής την ποσότητα και το αντίστοιχο κόστος των αποδεικτικών στοιχείων που θα πρέπει να θεωρήσει ικανά – δεδομένης πάντοτε της ικανοποιητικής ποιότητας τούτων ανεξάρτητα της ποσότητάς τους – είναι η επιστημονική επιλογή τούτων (στατιστική δειγματοληψία). Η στατιστικώς ελεγχόμενη δειγματοληψία μπορεί, κατάλληλα προσαρμοσμένη, να εφαρμοστεί σε όλα σχεδόν τα είδη αποδεικτικών στοιχείων. Αλλά ακόμα και εάν το κόστος δεν ήταν απαγορευτικό, θα ήταν αντικειμενικά αδύνατο να αναπαραστήσει κανείς με την ίδια ακρίβεια και να παρατηρήσει την ορθότητα ή την ποιότητα του συνόλου μιας διαδικασίας (που έχει ήδη γίνει) κατά τον τρόπο που αυτή έχει γίνει. Η δοκιμή, λοιπόν και η δειγματοληψία είναι σχεδόν ταυτόσημες ενέργειες και έννοιες.

Εκτός από την στατιστική δειγματοληψία, η οποία έχει το πλεονέκτημα της διαμόρφωσης του δείγματος και της επεξεργασίας των δεδομένων με τη βοήθεια των μεθόδων της στατιστικής, υπάρχει και η υποκειμενική, λεγόμενη, ή εμπειρική δειγματοληψία. Η εμπειρική δειγματοληψία στηρίζεται για την επιλογή, τουλάχιστον, των αντικειμένων της στην κρίση και την πείρα του ελεγκτή, στην οποία βεβαίως πείρα και κρίση θα υποβληθούν τελικά και αυτές ακόμα οι ενδείξεις της στατιστικής μεθόδου, όπως συμβαίνει και με κάθε μηχανική μέθοδο έρευνας.

Σε αυτήν την εργασία, ορίζεται η δειγματοληψία, και αναφέρονται τα βασικά χαρακτηριστικά της δειγματοληψίας του ελέγχου (5^ο κεφάλαιο). Αξιοσημείωτο είναι ότι ο ελεγκτής, θα πρέπει να καθορίσει και να προσδιορίσει τον πληθυσμό (από τον οποίο θα επιλέξει το δείγμα), με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε ο πληθυσμός να είναι κατάλληλος για τον συγκεκριμένο ελεγκτικό στόχο (Hitzig 2004). Επίσης αναλύονται τα προαπαιτούμενα όλων των δειγματοληψιών ελέγχου, οι διαφορές μεταξύ στατιστικής και μη στατιστικής δειγματοληψίας, καθώς και οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση μεταξύ της στατιστικής και της μη στατιστικής δειγματοληψίας (5^ο κεφάλαιο). Σύμφωνα με τον Schwartz (1997), δεν υπάρχουν μόνο δύο άκρα, δηλαδή η στατιστική και η αδόμητη μη στατιστική δειγματοληψία· αλλά, υπάρχει και ένα μεσαίο έδαφος που είναι η δομημένη προσέγγιση της μη

στατιστικής δειγματοληψίας. Τέλος, γίνεται μία ανάλυση των αντιπροσωπευτικών μεθόδων επιλογής του δείγματος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ

Αβεβαιότητα	Uncertainty
Άμεσες επαληθευτικές διαδικασίες (δοκιμασίες)	Substantive procedures
Ανακρίβεια	Misstatement
Αναμενόμενο λάθος	Expected error
Ανεκτό λάθος	Tolerable error
Απάτη	Fraud
Αρνητική γνώμη	Adverse opinion
Δειγματοληπτικός κίνδυνος	Sampling risk
Διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης	Analytical procedures
Διαστρωμάτωση	Stratification
Διεπεξεργαστικές δοκιμασίες	Walk-through test
Δικαιώματα και υποχρεώσεις	Rights and obligations
Δικλείδες ασφαλείας ποιότητας	Quality controls
Διοίκηση	Management
Δοκιμασία των δικλείδων ασφαλείας	Tests of control
Εγγενής κίνδυνος	Inherent risk
Ελεγκτής	Auditor
Ελεγκτική δειγματοληψία	Audit sampling
Ελεγκτική μαρτυρία	Audit evidence
Ελεγκτικός κίνδυνος	Audit risk
Έλεγχος	Audit
Ενδιάμεσες οικονομικές καταστάσεις	Interim financial statements
Εξωτερικός ελεγκτής	External auditor
Επάρκεια	Sufficiency
Επιβεβαίωση	Confirmation
Επιθεώρηση	Inspection
Επισκόπηση	Review
Επιστολή ανάθεσης	Engagement letter
Εσωτερικός ελεγκτής	Internal auditor
Ετήσια έκθεση	Annual report

Ηλεκτρονική ανταλλαγή πληροφοριών	Electronic data interchange
Θέση (προβαλλόμενη από τη διοίκηση)	Assertion
Καταλληλότητα	Appropriateness
Κίνδυνος (μη) αποκάλυψης	Detection risk
Κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας	Control risk
Λάθος	Error
Λογιστικό σύστημα	Accounting system
Μεταγενέστερα (του ισολογισμού) γεγονότα	Post balance sheet events
Μη δειγματοληπτικός κίνδυνος	Non-sampling risk
Μονάδα του δείγματος	Sampling unit
Οικονομικές καταστάσεις	Financial statements
Ουσιώδης/σημαντική ανακρίβεια	Material misstatement of fact
Έκθεση ελέγχου	Audit (auditor's) report
Πληθυσμός	Population
Πληρότητα	Completeness
Πραγματογνώμων	Expert
Πρόβλεψη	Forecast
Πρόγραμμα ελέγχου	Audit program
Προηγούμενος ελεγκτής	Predecessor auditor
Σημαντικότητα (ουσιαστικότητα)	Materiality
Στατιστική δειγματοληψία	Statistical sampling
Σύστημα δικλίδων ασφαλείας (σύστημα εσωτερικού ελέγχου)	Internal control system
Σχεδιασμός	Planning
Τεκμηρίωση	Documentation
Τρίτος ελεγκτής	Other auditor
Ύπαρξη	Existence
Φύλλα εργασίας	Working papers

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

Α.Ε.	Ανώνυμη Εταιρία
Α.Ι.Ο.Λ.	Αμερικανικό Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών
Δ.Ε.Π.	Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα
Ε.Σ.	Εποπτικό Συμβούλιο
κ.ά.	και άλλα
Ν.Δ.	Νομικό Διάταγμα
Ο.Λ.	Ορκωτοί Λογιστές
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Ο.Λ.	Πανελλήνια Ομοσπονδία Λογιστών
π.χ.	παραδείγματος χάρη
Σ.Ε.Λ.Ε.Ε.	Σύλλογος Εγκεκριμένων Λογιστών Ελεγκτών Ελλάδος
Σ.Ε.Π.Ε.Ε.	Σωματείο Επιστημονικού Προσωπικού Ελεγκτών Εταιριών
Σ.Ο.Ε.	Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών
Σ.Ο.Λ.	Σώμα Ορκωτών Λογιστών
χ.μ.	χρηματικές μονάδες

ΑΓΓΛΙΚΕΣ

AICPA	American Institute of Certified Public Accountants
APS	Auditing Procedures Study
AR	Audit Risk
ASB	Auditing Standards Board
CPA	Certified Public Accountants
CR	Control Risk
DR	Detection Risk
EDD	Employment Development Department
EDI	Electronic Data Interchange
GAO	General Accounting Office
GAAP	Generally Accepted Accounting Principles
GAAS	Generally Accepted Auditing Standards
IR	Inherent Risk
No.	Number
p.	page
SAP	Statement on Auditing Procedure
SAS	Statement on Auditing Standard
SEC	Securities and Exchange Commission
vol.	volume

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. **Brenda Porter, Jon Simon, and David Hatherly**, *Principles of External Auditing*, John Willey & Sons, 1998.
2. **O. Ray Whittington, Kurt Pany**, *Principles of Auditing*, IRWIN McGraw-Hill, twelfth edition, 1995.
3. **Iain Gray and Stuart Manson**, *The Audit Process, Principles, Practise & cases*, Business Press Thomson Learning, second edition, 2000.
4. **RJ Anderson**, *The External Audit*, Pitman, second edition, 1988.
5. **Howard F. Stettler**, *Auditing Principles A systems-Based Approach*, Printice-Hall, INC, fifth edition, 1982.
6. **Κωνσταντίνος Κάντζου**, *Ελεγκτική Θεωρία και Πράξη*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης Αθήνα-Πειραιάς, 1995.
7. **Αντώνης Α. Παπάς**, *Εισαγωγή στην Ελεγκτική*, Εκδόσεις Ευγένιου Μπένου, Αθήνα, 1999.
8. **Walter B. Meigs, E. John Larsen, Robert F. Meigs** (μετάφραση : **Θ. Διαμαντόπουλος, Ι. Ταλαρούγκας**), *Ελεγκτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1984.
9. **Θεόδωρος Γ. Γρηγοράκος**, *Γενικές Αρχές Ελεγκτικής*, Σώμα Ορκωτών Λογιστών Σ.Ο.Λ., 1989.

Κεφάλαιο 2 : ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

2.1. ΓΕΝΙΚΑ

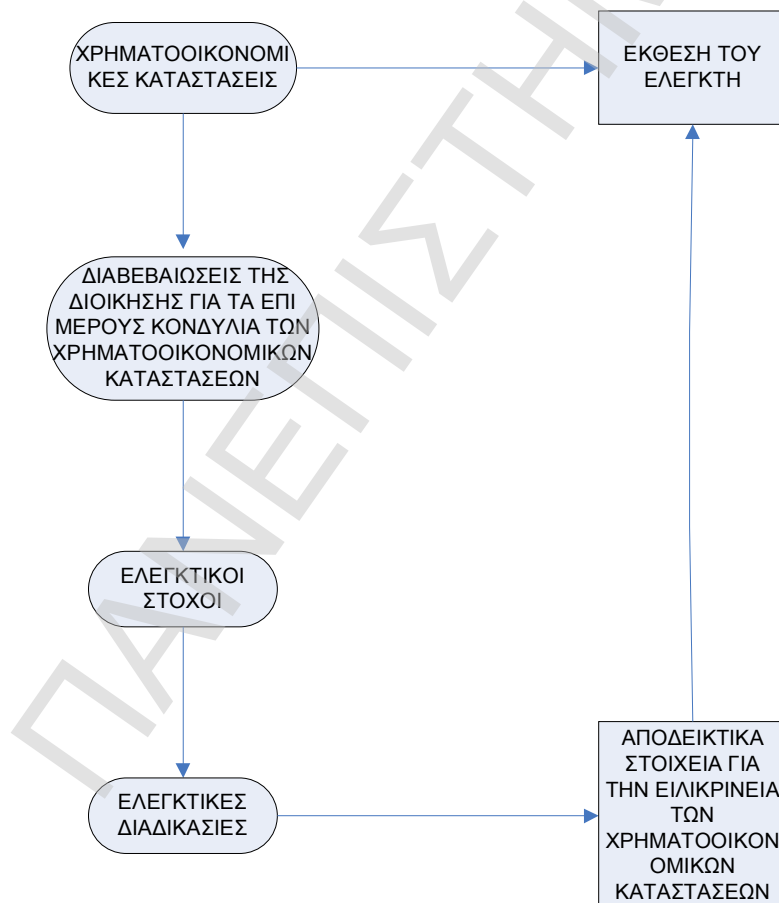
Τα αποδεικτικά στοιχεία, όπως έχει αναφερθεί, αποτελούν κεντρικό θέμα της Ελεγκτικής, αφού είναι η βάση για τη διαμόρφωση της γνώμης του ελεγκτή. Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται τα αποδεικτικά στοιχεία. Πιο συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο αυτό, καθορίζονται πρώτα οι συγκεκριμένοι ελεγκτικοί στόχοι, και στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις ελεγκτικές διαδικασίες που πρέπει να εκτελεστούν, για να συγκεντρωθούν τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία, προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι. Εκτός των ελεγκτικών στόχων και των διαδικασιών, γίνεται εκτενής αναφορά στην έννοια της επάρκειας και της καταλληλότητας των αποδεικτικών στοιχείων. Τέλος, γίνεται ανάλυση των διαφόρων ειδών αποδεικτικών στοιχείων, της σημασίας τους και της αξιοπιστίας τους.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το τρίτο πρότυπο της επιτόπιας ελεγκτικής εργασίας του ΑΙΟΛ (Αμερικανικό Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών) αναφέρει ότι με επισκοπήσεις, παρατηρήσεις, ερωτηματολόγια και επιβεβαιώσεις πρέπει να συγκεντρώνονται επαρκή κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία που να μπορούν εύλογα να αποτελέσουν τη βάση για τη διατύπωση γνώμης ως προς τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις που ελέγχονται. Ως αποδεικτικά στοιχεία ή ελεγκτικά τεκμήρια θεωρούνται τα δεδομένα, οι πληροφορίες και οτιδήποτε άλλο τεκμηριώνει την αποδοχή ή την απόρριψη μιας άποψης. Τα στοιχεία που συγκεντρώνει ο ελεγκτής είναι πολυπληθή, ανομοιογενή, σημαντικά και σχετικά με το αντικείμενο του ελέγχου. Χρειάζεται να ταξινομηθούν, να αναλυθούν και να αξιολογηθούν προτού αξιοποιηθούν για τη θεμελίωση της γνώμης του.

Για να ικανοποιηθεί το τρίτο πρότυπο της επιτόπιας ελεγκτικής εργασίας ο ελεγκτής πρέπει να αναγνωρίσει τους στόχους του ελέγχου (audit objectives) και έπειτα να επιλέξει όλα τα απαραίτητα είδη αποδεικτικών στοιχείων και διαδικασιών προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι. Το σχέδιο του ελέγχου που εμπεριέχει όλους τους καθορισμένους στόχους και διαδικασίες είναι το πρόγραμμα του ελέγχου.

Συνεπώς, ο ελεγκτής προκειμένου να σχηματίσει γνώμη για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της ελεγχόμενης επιχείρησης, συγκεντρώνει αποδεικτικά στοιχεία (audit evidence) εκτελώντας κάποιες ελεγκτικές διαδικασίες (audit procedures) για να εξετάσει τους ελεγκτικούς στόχους (audit objectives) καθώς και τους σχετιζόμενες διαβεβαιώσεις της διοίκησης (management assertions). Φυσικό επακόλουθο είναι ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται μέσω των ελεγκτικών διαδικασιών, να χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό της ειλικρίνειας των οικονομικών καταστάσεων και για τον καθορισμό του τύπου της έκθεσης που θα πρέπει να εκδοθεί (π.χ. ανεπιφύλαχτη γνώμη, γνώμη με επιφυλάξεις, αντίθετη γνώμη, άρνηση γνώμης). Το παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζει μία σύντομη επισκόπηση των σχέσεων μεταξύ των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, των διαβεβαιώσεων της διοίκησης (management assertions) για τα επί μέρους κονδύλια των οικονομικών καταστάσεων, των ελεγκτικών στόχων (audit objectives), των ελεγκτικών διαδικασιών (audit procedures) και της έκθεσης του ελεγκτή (audit report).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 2. Επισκόπηση των σχέσεων μεταξύ των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, των διαβεβαιώσεων της διοίκησης, των ελεγκτικών σκοπών, των ελεγκτικών διαδικασιών και της έκθεσης του ελεγκτή.

Πιο συγκεκριμένα όπως φαίνεται και στο παραπάνω διάγραμμα, υπάρχει μία εκ των άνω προς τα κάτω («top – down») σχέση μεταξύ των οικονομικών καταστάσεων και των ελεγκτικών διαδικασιών. Στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις φαίνονται οι διαβεβαιώσεις/θέσεις της διοίκησης (management assertions) για τα διάφορα επί μέρους κονδύλια. Ο ελεγκτής, αναπτύσσει τους διάφορους ελεγκτικούς στόχους (audit objectives) για κάθε θέση της διοίκησης και στην συνέχεια διεξάγει τις απαραίτητες ελεγκτικές διαδικασίες για την συγκέντρωση ελεγκτικής μαρτυρίας προκειμένου να διαπιστωθεί εάν οι παραπάνω στόχοι έχουν ικανοποιηθεί. Η εφαρμογή των διαφόρων ελεγκτικών διαδικασιών παρέχει τις αποδείξεις οι οποίες θα στηρίξουν την έκθεση του ελεγκτή.

Στην πράξη οι ελεγκτές χωρίζουν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις σε διαφορετικά μέρη - τμήματα έτσι ώστε να διαχειριστούν καλύτερα τον έλεγχο. Ένα συστατικό μέρος μπορεί να είναι ένας λογαριασμός από τις οικονομικές καταστάσεις ή μία διεργασία της επιχείρησης. Οι διεργασίες της επιχείρησης υποστηρίζουν λειτουργίες όπως τις πωλήσεις, την απόκτηση των απαραίτητων υλικών, την παραγωγή και διανομή, την διοίκηση του ανθρώπινου παράγοντα, κ.α. Εξετάζοντας τις διεργασίες της επιχείρησης και τους σχετιζόμενους λογαριασμούς με αυτές, ο ελεγκτής μπορεί να συγκεντρώσει αποδεικτικό υλικό με την έρευνα της επεξεργασίας των σχετιζόμενων συναλλαγών μέσω του πληροφοριακού συστήματος από την προέλευσή τους μέχρι την τελική τους διάταξη στα λογιστικά ημερολόγια και καθολικά.

2.2. ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (MANAGEMENT ASSERTIONS)

2.2.1. ΟΡΙΣΜΟΣ

Οι διαβεβαιώσεις (assertions) είναι εκφρασμένες ή συνεπαγόμενες δηλώσεις από την διοίκηση, οι οποίες αντικατοπτρίζονται στα επί μέρους κονδύλια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Για παράδειγμα, όταν ο ισολογισμός εμφανίζει λογαριασμούς εισπρακτέους αξίας πέντε εκατομμυρίων ευρώ, η διοίκηση ουσιαστικά υποστηρίζει ότι αυτές οι απαιτήσεις όντως υπάρχουν και έχουν καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία πέντε εκατομμύρια ευρώ. Επίσης η διοίκηση υπονοεί ότι το υπόλοιπο των λογαριασμών εισπρακτέων προέκυψε από την πώληση προϊόντων (ή την παροχή υπηρεσιών) με πίστωση υπό τις κανονικές συνθήκες συναλλαγών της επιχείρησης. Γενικά, οι διαβεβαιώσεις συσχετίζονται με τις γενικά αποδεκτές λογιστικές αρχές (Generally Accepted Accounting Principles – GAAP).

Τα Ελεγκτικά Πρότυπα (AU 326, SAS 31) του ΑΙΟΛ κατηγοριοποιούν τις θέσεις της διοίκησης στις παρακάτω κατηγορίες :

2.2.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ/ΘΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι διαβεβαιώσεις της διοίκησης ταξινομούνται σε πέντε κατηγορίες, οι οποίες είναι οι εξής :

- § Ύπαρξη ή Πραγμάτωση (Existence or Occurrence).
- § Πληρότητα (Completeness).
- § Δικαιώματα και Υποχρεώσεις (Rights and Obligations).
- § Αποτίμηση ή Καταλογισμός (Valuation or Allocation).
- § Απεικόνιση και Αποκάλυψη/Παράθεση (πληροφοριών) (Presentation and Disclosure).

Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει και εξηγεί τις θέσεις της διοίκησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 2. Περίληψη των θέσεων/διαβεβαιώσεων της διοίκησης.

ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
Υπαρξη ή Πραγμάτωση	Τα στοιχεία του ενεργητικού και του παθητικού υπάρχουν και οι καταγεγραμμένες συναλλαγές έχουν όντως πραγματοποιηθεί.
Πληρότητα	Οι λογαριασμοί και οι συναλλαγές που θα πρέπει να συμπεριληφθούν στις λογιστικές καταστάσεις, έχουν συμπεριληφθεί· άρα, οι καταστάσεις είναι πλήρεις.
Δικαιώματα και Υποχρεώσεις	Τα στοιχεία του ενεργητικού αποτελούν δικαιώματα για την επιχείρηση, ενώ τα στοιχεία του παθητικού αποτελούν υποχρεώσεις.
Αποτίμηση ή Καταλογισμός	Το ενεργητικό, το παθητικό, το κεφάλαιο, τα έσοδα και τα έξοδα είναι κατάλληλα αποτιμημένα και επιμερισμένα στην κατάλληλη χρήση.
Απεικόνιση και Αποκάλυψη	Τα ποσά που φαίνονται στις οικονομικές καταστάσεις είναι κατάλληλα απεικονισμένα.

Πιο συγκεκριμένα :

Υπαρξη ή Πραγμάτωση: Οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις εμπεριέχουν τις θέσεις της διοίκησης σχετικά με το ενεργητικό, το παθητικό, τα κεφάλαια, τα έσοδα, τα έξοδα, τα κέρδη και τις ζημιές. Οι θέσεις σχετικά με την ύπαρξη ή την πραγμάτωση ασχολούνται με το εάν π.χ. τα στοιχεία του ενεργητικού ή του παθητικού μιας επιχείρησης υπάρχουν στην πραγματικότητα σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή και εάν οι καταγεγραμμένες συναλλαγές έχουν πραγματοποιηθεί σε μία δεδομένη περίοδο. Για παράδειγμα η διοίκηση μπορεί να υποστηρίζει ότι τα αποθέματα που εμφανίζονται στον ισολογισμό υπάρχουν φυσικά και είναι διαθέσιμα για πώληση. Παρόμοια, η διοίκηση υποστηρίζει ότι τα έσοδα που εμφανίζονται στην κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσεως αντιπροσωπεύουν ισχύουσες πωλήσεις οι οποίες εμφανίστηκαν κατά την περίοδο.

Πληρότητα: Οι θέσεις (assertions) σχετικά με την πληρότητα (completeness) έχουν να κάνουν με το εάν όλες οι συναλλαγές και όλοι οι λογαριασμοί που θα πρέπει να

παρουσιαστούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, έχουν συμπεριληφθεί και δεν έχουν γίνει παραλήψεις. Για παράδειγμα η διοίκηση μπορεί να υποστηρίξει ότι τα αποθέματα αντιπροσωπεύουν όλα τα είδη που είναι διαθέσιμα προς πώληση την ημερομηνία του ισολογισμού. Επίσης, η διοίκηση «σιωπηρά» διαβεβαιώνει ότι το ποσό που εμφανίζεται σε λογαριασμούς πληρωτέους στον ισολογισμό περιλαμβάνει όλες αυτές τις σχετιζόμενες υποχρεώσεις κατά την ημερομηνία του ισολογισμού.

Είναι φανερό ότι ο στόχος της πληρότητας είναι πιο δύσκολο να εξακριβωθεί από ότι είναι η απλή εμφάνιση (Completeness vs. Occurrence). Ο ελεγκτής προσδιορίζοντας την ύπαρξη έχει ένα σημείο εκκίνησης ενώ από την άλλη πλευρά η διαβεβαίωση της πληρότητας απαιτεί έρευνα και εκτός των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (αφού ο ελεγκτής πρέπει να διαπιστώσει εάν σημαντικές συναλλαγές δεν έχουν συμπεριληφθεί στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις).

Δικαιώματα και Υποχρεώσεις: Διαβεβαιώσεις σχετικά με δικαιώματα και υποχρεώσεις ασχολούνται με το εάν τα ενεργητικά στοιχεία υποδηλώνουν τις απαιτήσεις της επιχείρησης και τα στοιχεία του παθητικού εκφράζουν τις υποχρεώσεις της επιχείρησης σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

Αποτίμηση ή Καταλογισμός: Οι ισχυρισμοί για την αποτίμηση ή τον καταλογισμόπραγματεύονται για το εάν τα συστατικά μέρη του ενεργητικού, του παθητικού, του κεφαλαίου, των εσόδων και των εξόδων έχουν συμπεριληφθεί στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις με το σωστό ποσό. Για παράδειγμα, η διοίκηση μπορεί να διαβεβαιώνει ότι τα αποθέματα εμφανίζονται στην χαμηλότερη τιμή μεταξύ της αγοραίας αξίας και του κόστους, στον ισολογισμό. Ομοίως, η διοίκηση μπορεί να διαβεβαιώνει ότι το κόστος π.χ. των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού επιμερίζεται συστηματικά στις κατάλληλες λογιστικές περιόδους, αναγνωρίζοντας τα έξοδα των αποσβέσεων. Γενικότερα, αξίζει να τονιστεί ότι η αποδεκτή αποτίμηση (valuation) απαιτεί π.χ. τα ενεργητικά στοιχεία και τα κεφάλαια να εκφράζονται σύμφωνα με τις γενικές αποδεκτές λογιστικές αρχές (GAAP).

Απεικόνιση και Αποκάλυψη (ή Παράθεση πληροφοριών) : Οι διαβεβαιώσεις για την εμφάνιση και αποκάλυψη έχουν να κάνουν με το εάν συγκεκριμένα συστατικά μέρη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων είναι κατάλληλα ταξινομημένα, καθώς και

εάν περιγράφονται και αποκαλύπτονται σωστά. Για παράδειγμα, η διοίκηση μπορεί να διαβεβαιώνει ότι μέσω των αποκαλύψεων στις υποσημειώσεις – των καταστάσεων – όλοι οι περιορισμοί της επιχείρησης αποκαλύπτονται, έτσι ώστε οι καταστάσεις να μην είναι παραπλανητικές.

Αξίζει να τονιστεί σε αυτό το σημείο, ότι είναι δουλειά του ελεγκτή να συγκεντρώσει αποδεικτικά στοιχεία τα οποία θα είναι χρήσιμα στον έλεγχο των πέντε παραπάνω διαβεβαιώσεων (assertions) για αποδοχή ή απόρριψη. Οι πέντε παραπάνω διαβεβαιώσεις/θέσεις, έχουν αναγνωριστεί από το ελεγκτικό επάγγελμα σαν απαραίτητες έτσι ώστε να υποστηριχτεί η ειλικρίνεια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Δεδομένου ότι καθήκον του ελεγκτή είναι να εκτιμήσει την αμεροληψία και ειλικρίνεια με την οποία αυτές οι διαβεβαιώσεις αντικατοπτρίζονται στις οικονομικές καταστάσεις, οι διαβεβαιώσεις αυτές γίνονται ουσιαστικά οι στόχοι για τον έλεγχο ή διαφορετικά οι συγκεκριμένοι ελεγκτικοί στόχοι (Audit Objectives) συσχετίζονται με τις θέσεις της διοίκησης. Αυτά αναλύονται παρακάτω.

2.3. ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ (AUDIT OBJECTIVES)

2.3.1. ΓΕΝΙΚΑ

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, με την απόκτηση αποδεικτικών στοιχείων για την υποστήριξη των διαβεβαιώσεων – θέσεων στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, ο ελεγκτής αναπτύσσει συγκεκριμένους ελεγκτικούς στόχους οι οποίοι συσχετίζονται με κάθε θέση της διοίκησης. Παρακάτω στον πίνακα, εμφανίζονται συνοπτικά οι σχέσεις των θέσεων της διοίκησης με τους αντίστοιχους ελεγκτικούς στόχους.

ΠΙΝΑΚΑΣ: 3. Θέσεις της Διοίκησης – Ελεγκτικοί Στόχοι.

<i>ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ για τα επί μέρους κονδύλια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων</i>	<i>ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ</i>
Υπαρξη ή Πραγμάτωση	Εγκυρότητα-ισχύς
Πληρότητα	Πληρότητα
	Καταγραφή στη σωστή περίοδο (Cutoff)
Δικαιώματα και Υποχρεώσεις	Ιδιοκτησία/κυριότητα
Αποτίμηση ή Καταλογισμός	Ακρίβεια-Ορθότητα
	Αποτίμηση
Απεικόνιση και Αποκάλυψη	Ταξινόμηση/Κατάταξη
	Αποκάλυψη

Όταν ο ελεγκτής έχει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ότι οι ελεγκτικοί στόχοι έχουν ικανοποιηθεί, τότε έχει λογική και αρκετή σιγουριά ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι παρουσιασμένες με ειλικρίνεια και αμεροληψία.

Πρέπει να γίνει σαφές ότι μερικές διαβεβαιώσεις – θέσεις και οι σχετιζόμενοι με αυτές ελεγκτικοί στόχοι μπορεί να είναι σημαντικότεροι από άλλους. Για παράδειγμα, γενικά ένα έλεγχος ενός λογαριασμού του ενεργητικού θα δώσει μεγάλη έμφαση στον στόχο της ισχύος (validity) ενώ ένα έλεγχος ενός λογαριασμού του παθητικού θα δώσει μεγαλύτερη έμφαση στον στόχο της πληρότητας (completeness). Παρακάτω, περιγράφονται οι διάφοροι ελεγκτικοί στόχοι με μεγαλύτερη λεπτομέρεια.

2.3.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ

Προτού αναλυθούν οι ελεγκτικοί στόχοι, παρουσιάζονται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 4. Audit Objectives – Ελεγκτικοί Στόχοι.

<i>ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ</i>	<i>ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ</i>
Εγκυρότητα-ισχύς	Οι συναλλαγές που εμφανίζονται μέσω των λογαριασμών, ισχύουν και υπάρχουν (είναι δηλ. Valid).
Πληρότητα	Όλες οι υπάρχουσες συναλλαγές έχουν συμπεριληφθεί στους λογαριασμούς.
Καταγραφή στη σωστή περίοδο (Cutoff)	Οι συναλλαγές έχουν καταγραφεί στην σωστή περίοδο.
Ιδιοκτησία/κυριότητα	Οι εμφανιζόμενες απαιτήσεις και υποχρεώσεις, όντως αποτελούν απαιτήσεις και υποχρεώσεις της συγκεκριμένης ελεγχόμενης επιχείρησης.
Ακρίβεια-Ορθότητα	Οι συναλλαγές και τα διάφορα ποσά έχουν μεταφερθεί κατάλληλα από τα ημερολόγια και τα καθολικά.
Αποτίμηση	Οι λογαριασμοί εμφανίζονται με τα κατάλληλα ποσά.
Ταξινόμηση/Κατάταξη	Οι συναλλαγές έχουν ταξινομηθεί στους σωστούς λογαριασμούς.
Αποκάλυψη	Όλες οι απαραίτητες αποκαλύψεις έχουν γίνει είτε στις καταστάσεις είτε στις υποσημειώσεις.

Παρακάτω αναλύονται οι ελεγκτικοί στόχοι με μεγαλύτερη λεπτομέρεια.

ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ – ΙΣΧΥΣ (VALIDITY) : Ο στόχος της εγκυρότητας ή ισχύος, σχετίζεται με τη διαβεβαίωση της ύπαρξης ή πραγμάτωσης και έχει να κάνει με το εάν όλες οι συναλλαγές που περιλαμβάνονται στους λογαριασμούς είναι έγκυρες και υπάρχουν πραγματικά. Η κύρια ανησυχία του ελεγκτή για τους λογαριασμούς, είναι να μην είναι σκόπιμα μεγαλοποιημένοι με φανταστικά ποσά (υπερεκτιμήσεις). Για παράδειγμα, ο ελεγκτής θα μπορούσε να επιβεβαιώσει και να εγκρίνει τα υπόλοιπα των πελατών, προκειμένου να ελεγχθεί η εγκυρότητα των εισπρακτέων λογαριασμών. Η αναγνώριση – παραδοχή από έναν πελάτη ότι το ποσό όντως οφείλεται στην ελεγχόμενη επιχείρηση, είναι ένα αποδεικτικό στοιχείο της εγκυρότητας των καταγεγραμμένων απαιτήσεων. Ένας άλλος τύπος σκόπιμης μεγαλοποίησης

(overstatement) θα ήταν ο συνυπολογισμός μη υπαρχόντων αποθεμάτων στις οικονομικές καταστάσεις. Ο ελεγκτής σε αυτήν την περίπτωση, θα μπορούσε να παρατηρήσει και να μετρήσει τα φυσικά αποθέματα του πελάτη για να διαβεβαιώσει ότι τα αποθέματα όντως υπάρχουν.

ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ (COMPLETENESS): Ο στόχος της πληρότητας έχει να κάνει με την διαβεβαίωση της διοίκησης για πληρότητα και πραγματεύεται με το εάν όλες οι συναλλαγές έχουν αντικατοπτριστεί στους λογαριασμούς. Για παράδειγμα εάν η πελάτιδα επιχείρηση αποτυγχάνει να αποτυπώσει τις πωλήσεις ή τις αγορές της στις οικονομικές της καταστάσεις, τότε οι τελευταίες θα είναι ανακριβείς (misstated financial statements). Πολλές φορές ορισμένες ανακρίβειες (misstatements) προκαλούνται από παραλήψεις της διοίκησης (misstatements due to omissions). Αξίζει να παρατηρηθεί πως η μη εκπλήρωση του σκοπού της πληρότητας μπορεί να επιφέρει τα αντίθετα αποτελέσματα από την μη εκπλήρωση του σκοπού της εγκυρότητας. Αποτυχία να επιτευχθεί ο στόχος της πληρότητας έχει σαν απόρροια την εμφάνιση κάποιων λογαριασμών με ποσά μικρότερα από εκείνα που θα έπρεπε να εμφανίζονται κανονικά (understatements), ενώ μη έγκυρα (invalid) καταγεγραμμένα ποσά έχει σαν συνέπεια οι λογαριασμοί να εμφανίζονται με ποσά μεγαλύτερα από ότι θα έπρεπε να εμφανίζονται κανονικά (overstatements).

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΤΗ ΣΩΣΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (CUTOFF): Ο στόχος της καταγραφής στη σωστή περίοδο είναι κυρίως συσχετιζόμενος με την διαβεβαίωση της πληρότητας και έχει να κάνει με το εάν οι συναλλαγές που αποτυπώνονται στους λογαριασμούς (εάν όντως είναι έγκυρες) εγγράφονται στην σωστή χρονική περίοδο. Οι διαδικασίες ενός ελεγκτή θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι π.χ. μόνο οι πωλήσεις του έτους 2003 και όχι πωλήσεις του 2004 έχουν καταγραφεί το 2003. Επομένως, ο ελεγκτής μπορεί να ελέγξει τα φορτωτικά έγγραφα για να διασφαλίσει ότι καμία πώληση του 2004 δεν έχει εγγραφεί το 2003 και ότι καμία πώληση του 2003 δεν έχει καταγραφεί το 2004. Το παραπάνω παράδειγμα υποδεικνύει επίσης ότι μερικές ελεγκτικές διαδικασίες παρέχουν αποδεικτικά στοιχεία για περισσότερους από έναν στόχους. Σε αυτό το παράδειγμα, ο πρωταρχικός λόγος που ελέγχθηκαν οι πωλήσεις ήταν να διασφαλιστεί ότι έχουν καταγραφεί στην κατάλληλη περίοδο (cutoff). Ωστόσο, η παρουσία των φορτωτικών εγγράφων είναι επίσης αποδεικτικό στοιχείο για την εγκυρότητα (validity).

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ – ΚΥΡΙΟΤΗΤΑ (OWNERSHIP): Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για την κατανόηση αυτού του στόχου, είναι ότι ο ελεγκτής θα πρέπει να ζητήσει να μάθει από την διοίκηση της επιχείρησης εάν απαιτήσεις από πελάτες έχουν εισπραχθεί, οπότε παύουν να είναι πλέον απαιτήσεις για τη συγκεκριμένη επιχείρηση.

ΑΚΡΙΒΕΙΑ – ΟΡΘΟΤΗΤΑ (ACCURACY): Ο στόχος της ακρίβειας συσχετίζεται με την διαβεβαίωση της αποτίμησης – καταλογισμού (valuation or allocation) και πραγματεύεται την κατάλληλη συσσώρευση και μεταφορά των συναλλαγών και ποσών από τα ημερολόγια και τα καθολικά.

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ (VALUATION): Ο στόχος της αποτίμησης συσχετίζεται με την διαβεβαίωση της αποτίμησης – καταλογισμού και ασχολείται με το εάν οι λογαριασμοί που εμφανίζονται στις καταστάσεις είναι με τα σωστά ποσά. Ουσιαστικά, οι γενικές αποδεκτές λογιστικές αρχές (GAAP) είναι αυτές που θέτουν τα θεμέλια για την μέθοδο της αποτίμησης μιας συγκεκριμένης συναλλαγής ή ενός λογαριασμού.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ – ΚΑΤΑΤΑΞΗ (CLASSIFICATION): Είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι λογιστικοί λογαριασμοί να παρουσιάζονται κατάλληλα στις οικονομικές καταστάσεις. Ο ελεγκτής πρέπει να προσδιορίσει εάν οι διαχωρισμοί μεταξύ των εννοιών «τρέχον» και «μη τρέχον», «λειτουργικό» και «μη λειτουργικό» είναι σωστοί στον ισολογισμό και στην κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσεως αντίστοιχα. Είναι φανερό ότι ο παραπάνω στόχος σχετίζεται με τη διαβεβαίωση της διοίκησης για απεικόνιση και αποκάλυψη.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ (DISCLOSURE): Και αυτός ο στόχος σχετίζεται με τη διαβεβαίωση για απεικόνιση και αποκάλυψη και έχει να κάνει με την διασφάλιση ότι έχουν γίνει όλες οι απαραίτητες αποκαλύψεις των οικονομικών καταστάσεων και υποσημειώσεων, έτσι ώστε οι καταστάσεις να μην είναι παραπλανητικές για τους χρήστες τους. Για παράδειγμα εάν κάποιες απαιτήσεις είναι δεσμευμένες σαν ασφάλεια για χρέη, μία τέτοια πληροφόρηση θα πρέπει να εμφανιστεί στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις.

Παραπάνω αναλυθήκαν οι ελεγκτικοί στόχοι. Προκειμένου, όμως, ο ελεγκτής να διαπιστώσει εάν οι παραπάνω στόχοι εκπληρώνονται, θα πρέπει να συγκεντρώσει κάποια αποδεικτικά στοιχεία ή ελεγκτικά τεκμήρια (evidence) μέσω της εκτέλεσης κάποιων ελεγκτικών διαδικασιών (audit procedures). Οι ελεγκτικές διαδικασίες, δηλαδή, είναι συγκεκριμένες δραστηριότητες που εκτελούνται από τον ελεγκτή προκειμένου να αποκτηθεί κατάλληλο και επαρκές αποδεικτικό υλικό, το οποίο θα αποτελέσει την βάση για την διαπίστωση για το εάν οι συγκεκριμένοι ελεγκτικοί στόχοι (audit objectives) έχουν ικανοποιηθεί. Παρακάτω σχολιάζονται οι ελεγκτικές διαδικασίες.

2.4. ΕΛΕΓΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ (AUDIT PROCEDURES)

2.4.1. ΓΕΝΙΚΑ

Σε αυτό το σημείο θα αναφερθούν μερικές από τις πιο σημαντικές ελεγκτικές διαδικασίες, ενώ οι υπόλοιπες θα αναφερθούν σε άλλο τμήμα αυτού του κεφαλαίου και θα συσχετιστούν με τα διάφορα είδη των αποδεικτικών στοιχείων. Προτού όμως γίνει αναφορά μερικών από τις πιο σημαντικές ελεγκτικές διαδικασίες, αξίζει να τονιστεί ότι μέσω της αλλαγής της φύσης, του συγχρονισμού και της έκτασης αυτών, αυξάνεται η ποσότητα των αποδεικτικών στοιχείων που θα πρέπει να συγκεντρωθούν.

Η ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ : Ένας τρόπος για να αυξήσουν οι ελεγκτές την ποσότητα των αποκτημένων αποδεικτικών στοιχείων, είναι να επιλέξουν μία πιο αποτελεσματική ελεγκτική διαδικασία. Για παράδειγμα, εάν οι ελεγκτές επιθυμούν να αυξήσουν την απόκτηση αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με την ύπαρξη κάποιων απαιτήσεων, θα μπορούσαν να προτιμήσουν να επιβεβαιώσουν τα διάφορα ποσά με τους πελάτες αντί απλά να βασιστούν στην έρευνα των εσωτερικών εγγράφων του πελάτη.

ΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ : Οι ελεγκτικές διαδικασίες μπορεί να εκτελεστούν είτε πριν από το τέλος χρήσεως του πελάτη (π.χ. σε ενδιάμεσα διαστήματα) ή μεταγενέστερα του τέλους χρήσης. Οι ελεγκτές θα μπορούσαν να

αποκτήσουν περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία με το να προτιμήσουν να εκτελέσουν τις ελεγκτικές διαδικασίες στο τέλος του έτους αντί σε μία ενδιάμεση ημερομηνία. Εκτελώντας τις διαδικασίες σε μία ενδιάμεση ημερομηνία αυξάνεται ο ελεγκτικός κίνδυνος – audit risk (έννοια, που θα αναλυθεί εκτενέστερα σε άλλο κεφάλαιο), διότι οι σημαντικές ανακρίβειες – material misstatements- (και αυτή η έννοια θα αναλυθεί εκτενέστερα σε άλλο κεφάλαιο) μπορεί να προκύψουν στην εναπομένουσα περίοδο, δηλαδή στην περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας που γίνονται οι έλεγχοι και του τέλους της χρήσης. Ο αυξανόμενος ελεγκτικός κίνδυνος θα πρέπει να μετριαστεί με την εκτέλεση επιπρόσθετων ελεγκτικών διαδικασιών οι οποίες θα καλύπτουν την εναπομένουσα περίοδο.

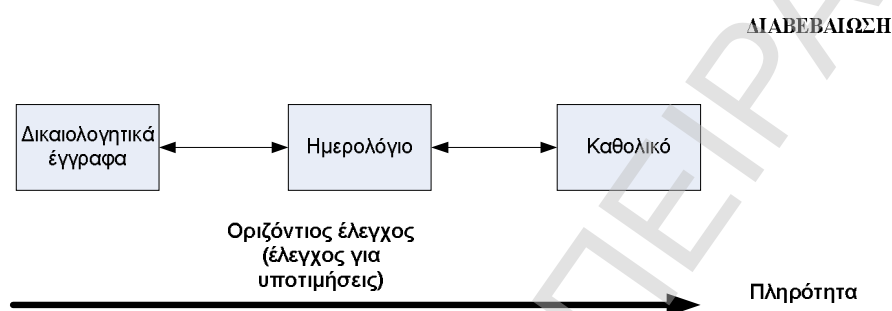
2.4.2. ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

Μερικές από τις πιο σημαντικές ελεγκτικές διαδικασίες είναι η διαδικασία του οριζόντιου ελέγχου (tracing) και η διαδικασία του κάθετου ελέγχου (vouching). Οι παραπάνω διαδικασίες είναι υποκατηγορίες της διεργασίας της επιθεώρησης (inspection). Η επιθεώρηση αναφέρεται στην λεπτομερή εξέταση των εγγράφων και χρησιμοποιείται πάρα πολύ στην ελεγκτική.

2.4.2.1. ΟΡΙΖΟΝΤΙΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ (TRACING)

Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει τον λεπτομερή έλεγχο όλων ή ενός μεγάλου μέρους των συναλλακτικών πράξεων μιας περιόδου. Ο οριζόντιος έλεγχος ξεκινάει από τα δικαιολογητικά έγγραφα και καταλήγει στα διάφορα λογιστικά κονδύλια. Εξαιτίας του γεγονότος ότι αυτή η διαδικασία παρέχει διασφάλιση ότι τα δεδομένα των εγγράφων, ουσιαστικά συμπεριληφθήκαν στους λογαριασμούς, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την ανίχνευση διαφόρων υποτιμήσεων (understatements). Επομένως, είναι μία σημαντική διαδικασία για την απόκτηση αποδεικτικών στοιχείων για την διερεύνηση της πληρότητας (completeness) των οικονομικών καταστάσεων. Σύμφωνα με αυτήν την διαδικασία, πρώτα ελέγχονται τα δικαιολογητικά της περιόδου που έχει επιλεγεί, από άποψη πληρότητας. Στην συνέχεια, ελέγχεται η βασισμένη στα δικαιολογητικά ορθή διατύπωση των εγγράφων στα αναλυτικά

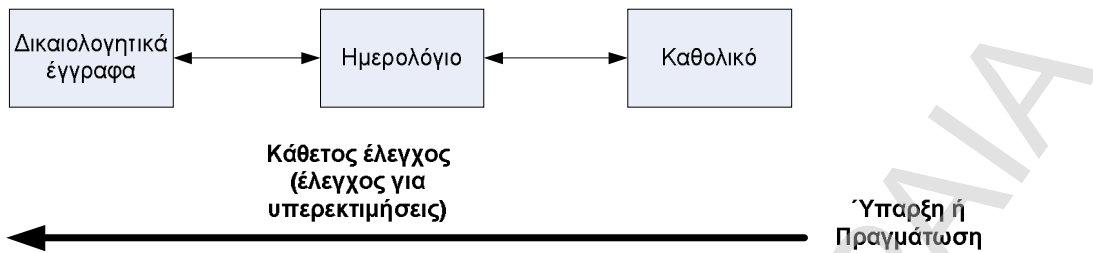
ημερολόγια, ενώ κατόπιν ελέγχεται η ενημέρωση των αναλυτικών καθολικών και λοιπών βοηθητικών βιβλίων. Μετά ελέγχονται οι συγκεντρωτικές εγγραφές στο συγκεντρωτικό ημερολόγιο και η ενημέρωση του γενικού καθολικού και τέλος επαληθεύονται με τα ισοζύγια. Η κατεύθυνση της διαδικασίας του οριζόντιου ελέγχου (tracing) φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 3. Κατεύθυνση του οριζόντιου ελέγχου.

2.4.2.2. ΚΑΘΕΤΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ (VOUCHING)

Ο κάθετος έλεγχος ακολουθεί την αντίθετη κατεύθυνση με την παραπάνω. Με αφετηρία τα διάφορα λογιστικά κονδύλια καταλήγουμε στις αναλυτικές συναλλακτικές πράξεις της επιχείρησης και στα διάφορα δικαιολογητικά. Η διαδικασία αυτή χρησιμοποιείται για να ανιχνευθούν υπερεκτιμήσεις των ποσών των διαφόρων λογιστικών κονδυλίων (overstatements). Επομένως, είναι μία σημαντική διαδικασία για την απόκτηση αποδεικτικών στοιχείων για τη διερεύνηση της ύπαρξης ή εμφάνισης (existence or occurrence). Η κατεύθυνση της διαδικασίας του κάθετου ελέγχου φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 4. Κατεύθυνση του κάθετου ελέγχου.

Με την μέχρι τώρα ανάλυση αυτού του κεφαλαίου έχουμε συναγάγει ότι οι ελεγκτές συγκεντρώνουν επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό προκειμένου να επιτευχθούν οι ελεγκτικοί στόχοι (και να υποστηριχτούν οι διαβεβαιώσεις της διοίκησης), μέσω της εκτέλεσης συγκεκριμένων ελεγκτικών διαδικασιών. Τι συνιστά όμως το επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό; Η απάντηση σε αυτήν την ερώτηση θα απαντηθεί στις παρακάτω ενότητες.

2.5. ΕΠΑΡΚΗ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

2.5.1. Η ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Ως αποδεικτικά στοιχεία θεωρούνται τα δεδομένα, οι πληροφορίες και οτιδήποτε άλλο τεκμηριώνει την αποδοχή ή την απόρριψη μίας άποψης. Ως αποδεικτικά στοιχεία του ελέγχου θεωρούνται τα δεδομένα και οι πληροφορίες που επηρεάζουν την γνώμη του ελεγκτή σχετικά με τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Τα αποδεικτικά στοιχεία, δηλαδή, αποτελούνται από λογιστικά δεδομένα που θα αποτελέσουν την βάση για την έκφραση γνώμης, (underlying accounting data) καθώς και από επιβεβαιωμένες πληροφορίες που είναι διαθέσιμες στον ελεγκτή.

Τα λογιστικά δεδομένα τα οποία χρησιμοποιούνται, περιλαμβάνουν τα λογιστικά βιβλία, τα καθολικά, τα σχετικά λογιστικά εγχειρίδια, τα φύλλα εργασίας κ.α. Πολλά από τα παραπάνω είναι σε ηλεκτρονική μορφή. Τα αποδεικτικά στοιχεία επιβεβαίωσης περιλαμβάνουν γραπτές και ηλεκτρονικές πληροφορίες, όπως τσεκ,

αρχεία και τεκμήρια ηλεκτρονικών μεταφορών κεφαλαίου, τιμολόγια, συμβόλαια, πρακτικά και γραπτές παρουσιάσεις.

Σε μερικές επιχειρήσεις, τα αποδεικτικά στοιχεία είναι διαθέσιμα μόνο σε ηλεκτρονική μορφή. Επομένως, πηγές εγγράφων όπως εντολές αγοράς, τιμολόγια και επιταγές αντικαθιστούνται από ηλεκτρονικά μηνύματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ηλεκτρονική ανταλλαγή πληροφοριών – Electronic Data Interchange (EDI) (καθώς και τα image – processing systems). Για παράδειγμα, το σύστημα EDI ενός πελάτη μπορεί να έρθει σε επαφή ηλεκτρονικά με έναν πωλητή όταν οι προμήθειες μειώνονται. Ο πωλητής τότε στέλνει τα προϊόντα στον πελάτη, ενώ παράλληλα στέλνει και ένα τιμολόγιο ηλεκτρονικά. Ο πελάτης με την σειρά του δίνει εντολή στην τράπεζά του να γίνει ηλεκτρονική πληρωμή απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό του πωλητή.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, σε πολλές επιχειρήσεις πλέον, τα αποδεικτικά στοιχεία είναι διαθέσιμα μόνο σε ηλεκτρονική μορφή. Αυτό σημαίνει ότι όλο και πιο πολλοί ελεγκτές επιθυμούν να επεξεργάζονται αποδεικτικά στοιχεία σε ηλεκτρονική μορφή. Το Αμερικανικό Ινστιτούτο των Ορκωτών Λογιστών (American Institute of Certified Public Accountants –AICPA), αναγνωρίζοντας την ανάγκη να ενσωματωθεί το ηλεκτρονικό αποδεικτικό υλικό στα επαγγελματικά πρότυπα, εξέδωσε μία έκθεση για τα πρότυπα ελεγκτικής η οποία τροποποιεί την υπάρχουσα καθοδήγηση. Το αμερικανικό πρότυπο (SAS No.80 τροπολογία του SAS No.31, Evidential Matter) εκδόθηκε το Δεκέμβριο του 1996. Επιπρόσθετα το ΑΙΟΛ (AICPA) δημοσίευσε μία μελέτη για τις ελεγκτικές διαδικασίες (Auditing Procedures Study –APS), “The Information Technology Age : Evidential Matter in the Electronic Environment”, τον Γενάρη του 1997 παρέχοντας στους ελεγκτές μία καθοδήγηση για τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία και την επίδρασή τους στον έλεγχο.

Σύμφωνα με την Williamson, με την αυξανόμενη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και της τεχνολογίας πληροφοριών οι επιχειρήσεις υποβάλλουν σε επεξεργασία σημαντικά δεδομένα ηλεκτρονικά. Σήμερα, η τεχνολογία της πληροφορίας είναι απόλυτα συνυφασμένη με το επιχειρησιακό περιβάλλον. Τα πληροφοριακά συστήματα συνεχίζουν να έχουν ένα αντίκτυπο στις διαδικασίες και διεργασίες της επιχείρησης, στην εισαγωγή και επεξεργασία των λογιστικών

συναλλαγών και επομένως και στην ελεγκτική. Επίσης η Williamson, ρητά αναφέρει ότι οι ελεγκτές θα πρέπει να είναι ενήμεροι πάντα με τις παραπάνω εξελίξεις. Η τεχνολογία της πληροφορίας συχνά, (σύμφωνα πάντα με τα λεγόμενα της Williamson) απαιτεί από τους ελεγκτές να χρησιμοποιούν ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία για να μειωθεί ο ελεγκτικός κίνδυνος – audit risk- (ο ελεγκτικός κίνδυνος θα αναλυθεί σε άλλο κεφάλαιο) σε ένα αποδεκτό χαμηλό επίπεδο.

Το αμερικανικό ελεγκτικό πρότυπο [Statement on Auditing Standard (SAS) νούμερο 80] παρέχει καθοδήγηση στους ελεγκτές που ασχολούνται με τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων μίας επιχείρησης η οποία μεταβιβάζει, υποβάλλει σε επεξεργασία, και έχει πρόσβαση σε σημαντικές πληροφορίες ηλεκτρονικά. Σε αρκετές επιχειρήσεις όπου τα αποδεικτικά στοιχεία είναι σε ηλεκτρονική μορφή, το πρότυπο ορίζει ότι ένας ελεγκτής μπορεί να υπολογίσει ότι δεν θα ήταν πρακτικό ή δυνατόν να μειωθεί ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης – detection risk- (θα εξηγηθεί σε άλλο κεφάλαιο) σε ένα αποδεκτό επίπεδο εκτελώντας μόνο δειγματοληπτικούς ελέγχους επαλήθευσης (substantive tests)· αλλά θα έπρεπε να εκτελεστούν και δοκιμασίες των δικλείδων ασφαλείας (tests of controls).

Αξίζει να τονιστεί ότι αρκετά ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία μπορεί να υπάρχουν σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή, όμως αυτά μπορεί να μην είναι ανακτήσιμα μετά από μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, εάν τα αρχεία έχουν αλλάξει και δεν υπάρχουν εφεδρικά αρχεία. Επομένως το ελεγκτικό πρότυπο (SAS νουμ.80) λέει ότι ο ελεγκτής θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τον χρόνο κατά τον οποίο η πληροφορία υπάρχει ή είναι διαθέσιμη, για τον προσδιορισμό της φύσης, του χρονισμού και της έκτασης των άμεσα επαληθευτικά διαδικασιών και των δοκιμασιών των δικλείδων ασφαλείας (εφόσον ενδείκνυνται).

Η Επιτροπή Ελεγκτικών Προτύπων (Auditing Standards Board- ASB) κατέληξε ότι είναι απαραίτητη η εφαρμογή κάποιας καθοδήγησης για τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία και για την επίδρασή τους στον έλεγχο. Για να ικανοποιηθεί η παραπάνω ανάγκη εκδόθηκε το : “The Information Technology Age : Evidential Matter in the Electronic Environment”. Η μελέτη ελεγκτικών διαδικασιών (Auditing Procedures Study-APS) περιγράφει τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία και θίγει θέματα άξια προσοχής για τους ελεγκτές. Επίσης, περιγράφει τις συνέπειες από την χρήση

αποδεικτικών στοιχείων με ηλεκτρονική μορφή. Επιπρόσθετα, η μελέτη (APS) ορίζει το τι ακριβώς είναι τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, συγκρίνει τα παραδοσιακά στοιχεία με τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία μέσα σε ένα πλαίσιο έξι επιθυμητών χαρακτηριστικών του αποδεικτικού υλικού και υπογραμμίζει θέματα δίνοντας συστάσεις που αφορούν τον ελεγκτή και τα αποδεικτικά στοιχεία.

Εξαιτίας των διαφοροποιήσεων που υπάρχουν μεταξύ της παραδοσιακής τεκμηρίωσης και των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων, οι ελεγκτές πρέπει να έχουν υπόψη τους μερικά βασικά ζητήματα· αυτά, φαίνονται παρακάτω :

- § *Ηλεκτρονικές πληροφορίες ως κατάλληλες πληροφορίες.* Πραγματεύεται το πεδίο των διαδικασιών που απαιτούνται προκειμένου να διασφαλιστεί η καταλληλότητα της ελεγκτικής μαρτυρίας.
- § *Παρουσίαση των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων.* Χειρίζεται την ανάγκη του ελεγκτή να καταλάβει το πώς τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία (electronic evidence) βγαίνουν από το πληροφοριακό σύστημα.
- § *Ικανότητα των εργαλείων που χρησιμοποιούνται για πρόσβαση στα ηλεκτρονικά στοιχεία.* Συζητά το πώς η χρήση ελεγκτικών τεχνικών με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή επεκτείνει την ικανότητα να αναλύσει δεδομένα και να ελέγξει τις διαβεβαιώσεις (assertions) που εμπεριέχονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις.
- § *Ορισμός του λάθους.* Συζητά το γεγονός ότι ενδεχόμενα λάθη μπορεί να ποικίλουν από λανθασμένες μεταφορές δεδομένων, μέχρι και σκόπιμη παραποίηση των στοιχείων.
- § *Ενσωματωμένη ή υπονοούμενη εκτέλεση ελέγχου.* Κάνει διαχωρισμό μεταξύ των δύο, λέγοντας ότι η ενσωματωμένη εκτέλεση ελέγχου έχει να κάνει με τις μη αναμενόμενες αλλαγές στα στοιχεία ενώ η υπονοούμενη εκτέλεση ελέγχου έχει να κάνει με αναμενόμενες αλλαγές στα στοιχεία.
- § *Πρόσβαση στα στοιχεία.* Τονίζει ότι η περιορισμένη πρόσβαση ή η διατήρηση των ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων μπορεί να απαιτεί από τον ελεγκτή, πολλές φορές, να επιλέγει δείγματα όχι κατά την διάρκεια της ελεγκτικής περιόδου παρά μόνο στο τέλος της χρήσης.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με την Williamson, αξίζει να τονιστεί ότι η αυξανόμενη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών στις επιχειρήσεις για την επεξεργασία και

αποθήκευση πληροφοριών, έχει οδηγήσει τους ελεγκτές να χειρίζονται αποδεικτικά στοιχεία σε ηλεκτρονική μορφή. Τα ελεγκτικά πρότυπα (SAS νούμερο 80) παρέχουν καθοδήγηση στους ελεγκτές που ασχολούνται με τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων επιχειρήσεων, οι οποίες διαχειρίζονται τις πληροφορίες ηλεκτρονικά. Η μελέτη APS παρέχει εφαρμόσιμη καθοδήγηση για τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία και την επίδρασή τους στον έλεγχο.

Αφού μελετήθηκε η φύση/μορφή - των αποδεικτικών στοιχείων, κρίνεται απαραίτητος ο προσδιορισμός του τι τελικά συνιστά το επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό. Αυτό θα γίνει στις επόμενες ενότητες.

2.5.2. ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ – ΑΡΜΟΛΙΟ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ **(COMPETENCY OF EVIDENCE)**

2.5.2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ο ελεγκτής έχει στη διάθεσή του, μετά την ολοκλήρωση του ελεγκτικού έργου, πληθώρα δεδομένων και πληροφοριών, οι οποίες αφορούν :

- § Τη δραστηριότητα, τη χρηματοοικονομική θέση και τα αποτελέσματα των εργασιών της επιχείρησης,
- § Την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου,
- § Την αρτιότητα του λογιστικού συστήματος,
- § Την ακρίβεια των αποτελεσμάτων της απογραφής,
- § Τη σαφήνεια με την οποία παρουσιάζονται οι λογαριασμοί στις λογιστικές καταστάσεις.

Από τα στοιχεία αυτά ο ελεγκτής πρέπει να επιλέξει τα πιο κατάλληλα, δηλαδή εκείνα που του επιτρέπουν να ικανοποιήσει τους σκοπούς του ελέγχου. Η καταλληλότητα των αποδεικτικών στοιχείων αναφέρεται στην αποδεικτική τους δύναμη. Τα αποδεικτικά στοιχεία θεωρούνται κατάλληλα για το έργο του ελέγχου, όταν είναι σχετικά (relevant) και αξιόπιστα (reliable).

2.5.2.2. ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΣΥΝΑΦΕΙΑ (RELEVANCE)

Κάθε αποδεικτικό στοιχείο πρέπει να είναι σχετικό με το σκοπό του ελέγχου και τις αποφάσεις που καλείται να λάβει ο ελεγκτής. Εάν ο ελεγκτής βασίζεται σε κάποιο αποδεικτικό στοιχείο που είναι άσχετο με το στόχο του ελέγχου, τότε ενδεχομένως να οδηγηθεί σε λανθασμένο συμπέρασμα για κάποια διαβεβαίωση της διοίκησης (management assertion). Για την ανάλυση της σχετικότητας θα αναφέρουμε το εξής παράδειγμα : Ας υποθέσουμε ότι ο ελεγκτής πρέπει να επαληθεύσει την αντικειμενικότητα της φυσικής απογραφής των χρεογράφων ώστε να μπορέσει να αποφανθεί για α) την ακρίβεια των αποτελεσμάτων της μέτρησης (ποσότητα) και της αποτίμησης (αξία) και β) την κυριότητα της επιχείρησης στους συγκεκριμένους τίτλους. Για την επίτευξη του πρώτου σκοπού, αποκτά τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία παρακολουθώντας την διεξαγωγή της φυσικής απογραφής των τίτλων. Το αποτέλεσμα της φυσικής απογραφής (αποδεικτικό στοιχείο) είναι σχετικό (κατάλληλο) με τον πρώτο σκοπό, όχι όμως και με τον δεύτερο. Για την επίτευξη του δεύτερου σκοπού, χρειάζονται άλλα αποδεικτικά στοιχεία όπως π.χ. παραστατικά της αγοράς τους.

Γενικότερα, θα λέγαμε ότι η έννοια της σχετικότητας των αποδεικτικών στοιχείων έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους ελεγκτές, αφού πολλές φορές οι ελεγκτές αντιμετωπίζουν και σχετικές αλλά και άσχετες πληροφορίες (irrelevant evidence) κατά την διάρκεια της εκτέλεσης των ελεγκτικών τους καθηκόντων.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον φαίνεται να έχουν τα λεγόμενα της Sandra Shelton (1999), η οποία εξετάζει την επίδραση που μπορεί να έχει η εμπειρία των ελεγκτών στην χρήση μη σχετικών αποδεικτικών στοιχείων. Προηγούμενες μελέτες έχουν δείξει ότι η παρουσία άσχετης πληροφόρησης (μη σχετικά αποδεικτικά στοιχεία) αποδυναμώνει την επίδραση των σχετικών πληροφοριών στην κρίση του ελεγκτή. Αυτές οι έρευνες όμως, δεν έχουν λάβει υπόψη το ενδεχόμενο ότι η εμπειρία μπορεί να μετριάζει την επίδραση των μη σχετικών αποδεικτικών στοιχείων (diluting effect) στην κρίση του ελεγκτή. Η έρευνα όμως που αναφέρει η Shelton (1999), περιγράφει τα αποτελέσματα ενός πειράματος στο οποίο η επίδραση των μη σχετικών στοιχείων στην κρίση των λιγότερο έμπειρων ελεγκτών (audit seniors) για μια επικερδή

επιχείρηση, συγκρίνεται με την επίδραση των μη σχετικών στοιχείων στην κρίση των περισσότερο έμπειρων ελεγκτών (audit managers and partners) για μια επικερδή επιχείρηση. Το πείραμα επιβεβαιώνει ότι τα άσχετα στοιχεία έχουν όντως μία αποδυναμωτική επίδραση (diluting effect) στην κρίση των όχι και τόσο έμπειρων ελεγκτών (audit seniors), αλλά παράλληλα αυτό το πείραμα παρέχει νέα στοιχεία ότι οι μη σχετικές πληροφορίες δεν έχουν τέτοια επίδραση στους πιο έμπειρους ελεγκτές (audit managers and partners).

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Shelton, δεν είναι δυνατόν όλα τα αποδεικτικά στοιχεία να είναι σχετικά με κάθε απόφαση που καλούνται οι ελεγκτές να πάρουν κατά την διάρκεια του ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων μιας πελάτειδας επιχείρησης. Ορισμένες μελέτες σχετικά με την κρίση των ελεγκτών, έχουν δείξει ότι η παρουσία άσχετων πληροφοριών αποδυναμώνει την επίδραση των σχετικών πληροφοριών. Αυτό το φαινόμενο αναφέρεται σαν : “the dilution effect” (Nisbett et al. 1981). Ωστόσο, όπως αναφέραμε, η παρούσα μελέτη επεκτείνει την προηγούμενη έρευνα με το να εξετάζει εάν η εμπειρία μετριάζει έως ένα βαθμό την επιρροή των μη σχετικών πληροφοριών στην κρίση των ελεγκτών.

Στην παρούσα έρευνα ζητήθηκε τόσο από τους έμπειρους ελεγκτές (partners and managers) όσο και από τους όχι και τόσο έμπειρους (audit seniors) να κάνουν μία εκτίμηση – αξιολόγηση για την ικανότητα μιας επιχείρησης να συνεχίσει τη δράση της σαν μία επικερδής επιχείρηση. Οι υποθέσεις και για τις δύο ομάδες (έμπειροι και μη έμπειροι) καθορίστηκαν τυχαία σε δύο διαφορετικές πληροφοριακές περιπτώσεις. Οι υποθέσεις στην πρώτη περίπτωση παρείχαν πληροφόρηση μόνο σχετική με την κρίση για μια επικερδή επιχείρηση ενώ οι υποθέσεις στην άλλη περίπτωση παρείχαν και σχετική αλλά και άσχετη πληροφόρηση.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το εξεταζόμενο φαινόμενο (dilution effect) έκανε την εμφάνισή του στους λιγότερο έμπειρους ελεγκτές, σε αντίθεση με τους περισσότερο έμπειρους. Τα αποτελέσματα του πειράματος έχουν τουλάχιστον δύο σημαντικές συνέπειες. Πρώτον, τονίζουν ότι ένας σημαντικός ρόλος της αναθεώρησης ενός εγγράφου εργασίας από τους έμπειρους ελεγκτές είναι να εμποδίσουν τον κίνδυνο που θα έχει ο έλεγχος από το φαινόμενο (dilution effect) των μη σχετικών πληροφοριών στις κρίσεις των λιγότερο έμπειρων ελεγκτών. Δεύτερον, τα

αποτελέσματα συνιστούν πως ένας σημαντικός στόχος των προγραμμάτων εκπαίδευσης πρέπει να είναι η βοήθεια στους λιγότερους έμπειρους ελεγκτές να αγνοούν τις μη σχετικές πληροφορίες και να εστιάζονται στα σχετικά στοιχεία.

Εξετάζοντας λίγο καλύτερα με την βοήθεια ευρημάτων της ψυχολογίας, την επίδραση των άσχετων αποδεικτικών στοιχείων καθώς και την εμπειρία των ελεγκτών, έχουμε καταλήξει στο ότι το εξεταζόμενο φαινόμενο (dilution effect) μπορεί να μειωθεί με την εμπειρία, πιθανότατα επειδή οι περισσότεροι πεπειραμένοι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων, έχουν ιδιαίτερα αναπτυγμένη δομή γνώσης (organization of knowledge in memory) η οποία τους βοηθά να μπορούν να συγκεντρωθούν σε σχετικά στοιχεία (Patel and Groen 1986; Lesgold et al. 1988). Προηγούμενες μελέτες στην ελεγκτική έχουν τεκμηριώσει διαφορές στην δομή της γνώσης μεταξύ των staff auditors των seniors και των managers (Frederick et al. 1994; Libby and Frederick 1990; Tubbs 1992). Επομένως, οι μελέτες της ψυχολογίας και της ελεγκτικής διατυπώνουν ότι τα dilution effects μπορούν να μειωθούν στον λογιστικό έλεγχο διότι οι περισσότεροι αναπτυγμένες δομές γνώσης των πιο έμπειρων ελεγκτών, θα τους κάνουν να αγνοήσουν τα μη σχετικά αποδεικτικά στοιχεία.

Παλαιότερη έρευνα για αυτό το φαινόμενο στην ελεγκτική (Hackenbrack 1992, Hoffman and Patton 1997, Glover 1997) είχε εστιαστεί την προσοχή στους λιγότερο έμπειρους ελεγκτές (audit seniors) οι οποίοι είχαν περίπου τρία χρόνια εμπειρία στον έλεγχο. Διάφορες μελέτες έδειξαν ότι σε αυτό το επίπεδο εμπειρίας, έχει αναπτυχθεί μία οργανωμένη δομή γνώσης, επαρκής να επηρεάσει την κρίση του ελεγκτή σε ένα συγκεκριμένο καθήκον της ελεγκτικής δουλειάς (Frederick 1991, Nelson 1995, Bonner 1996). Όμως, ακόμα και αν συμβαίνει αυτό, παραμένουν σαστισμένοι με την παρουσία άσχετης πληροφόρησης. Ωστόσο, ο Glover (1997) έχει συνάγει ότι η πίεση του χρόνου μειώνει την αρνητική επίδραση της άσχετης πληροφόρησης στις κρίσεις των λιγότερο έμπειρων ελεγκτών (audit seniors). Ο Glover (1997) διατυπώνει ότι η πίεση του χρόνου είναι ένας μηχανισμός για να πείσει και να εξαναγκάσει τους μη πεπειραμένους υπεύθυνους αποφάσεων, να εστιάζουν μόνο στα σχετικά στοιχεία.

Μελέτες στην ελεγκτική δείχνουν ότι πεπειραμένοι ελεγκτές χρησιμοποιούν άμεσες κατευθυνόμενες στρατηγικές για να αποκτήσουν μόνο σχετική πληροφόρηση, ενώ οι αρχάριοι ελεγκτές εξετάζουν την πληροφόρηση διαδοχικά, με αποτέλεσμα να

αποσυντονίζονται και με άσχετη πληροφόρηση (Biggs 1987, Biggs and Mock 1983, Bouwman 1984). Δηλαδή εξετάζουν κομμάτι – κομμάτι τα στοιχεία και όπως είναι φυσικό, παρασύρονται και από μη σχετικά στοιχεία.

Το πείραμα που περιγράφει η Shelton, για την διεξαγωγή των παραπάνω συμπερασμάτων, αποτελούταν από πενήντα έξι έμπειρους ελεγκτές (partners και managers - πρώτο γκρουπ) των τεσσάρων από τις έξι μεγαλύτερες λογιστικές εταιρίες και από τριάντα έναν λιγότερο έμπειρους ελεγκτές (audit seniors) από τις ίδιες εταιρίες (δεύτερο γκρουπ – inexperienced group). Οι πρώτοι είχαν κατά μέσο όρο 13,8 χρόνια εμπειρίας, ενώ οι δεύτεροι 3,3 χρόνια. Όλοι οι παραπάνω έλαβαν ένα βιβλιάριο όπου περιείχε λεπτομέρειες για τον τρόπο διεξαγωγής της πειράματος καθώς και στοιχεία για την υποθετική επιχείρηση. Στην συνέχεια με την χρήση διαφόρων μεθόδων (ANOVA – Analysis of Variance 2x2 με τύπο αποδεικτικού στοιχείου relevant ή συνδυασμός από relevant and irrelevant) βγήκαν τα παραπάνω συμπεράσματα.

Όπως έχει αναφερθεί, προκειμένου τα αποδεικτικά στοιχεία να θεωρούνται κατάλληλα για το έργο του ελέγχου πρέπει να είναι όχι μόνο σχετικά (relevant) αλλά και αξιόπιστα (reliable). Η αξιοπιστία αναλύεται παρακάτω.

2.5.2.3. ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ – ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ (RELIABILITY – VALIDITY)

Η αξιοπιστία (validity or reliability) των αποδεικτικών στοιχείων αναφέρεται στο εάν μπορεί να βασιστεί κάποιος σε έναν συγκεκριμένο τύπο αποδεικτικού στοιχείου, το οποίο θα σηματοδοτεί την αληθινή κατάσταση μιας διαβεβαίωσης ή ενός ελεγκτικού στόχου (audit objective). Είναι αρκετά δύσκολο να γενικεύσουμε για το τι συνιστά αξιοπιστία στα διάφορα είδη αποδεικτικών στοιχείων. Ωστόσο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι γενικά η αξιοπιστία είναι συνάρτηση των παρακάτω παραγόντων :

§ *ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΗΓΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΑΠΟΚΤΑΤΑΙ Η ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ* : Αποδεικτικά στοιχεία τα οποία αποκτώνται απευθείας από τους ελεγκτές από μία ανεξάρτητη πηγή έξω από την επιχείρηση η οποία ελέγχεται, είναι φυσικά περισσότερο αξιόπιστα από τα

στοιχεία τα οποία αποκτώνται από την ίδια την επιχείρηση. Για παράδειγμα για την εξέταση του υπολοίπου του λογαριασμού ενός πελάτη, θα μπορούσε να εξεταστεί αποδεικτικό υλικό εντός της επιχείρησης, όπως οι εντολές μεταφοράς, τα τιμολόγια πωλήσεων ή θα μπορούσε να ζητηθεί από τον ίδιο τον πελάτη να επιβεβαιώσει το υπόλοιπο που οφείλει στην επιχείρηση (αλλά αυτά θα εξηγηθούν και όταν αναλυθούν τα είδη των αποδεικτικών στοιχείων). Επίσης, γενικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία που αποκτώνται εξωτερικά από τους ελεγκτές, είναι πιο αξιόπιστα από άλλα στοιχεία.

§ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ :

Ως γνωστόν το σύστημα του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να περιγραφεί σαν το σύνολο των πολιτικών και των κανόνων που υιοθετούνται από μία επιχείρηση για να σχεδιαστεί το λογιστικό της σύστημα. Ένας από τους βασικούς στόχους του συστήματος εσωτερικού ελέγχου είναι να διασφαλίζει ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι ακριβείς, και ότι γενικά παράγεται αξιόπιστη πληροφόρηση η οποία θα βοηθήσει την διοίκηση στην λήψη αποφάσεων. Η αποτελεσματικότητα του συστήματος του εσωτερικού ελέγχου του πελάτη, πρέπει να εκτιμηθεί και να εξεταστεί σαν ένα μέρος του ελέγχου. Όταν ο ελεγκτής εκτιμά ότι το σύστημα του εσωτερικού ελέγχου του πελάτη είναι αποτελεσματικό – κάτι το οποίο συνεπάγεται ότι ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας (control risk) θα είναι χαμηλός (έννοια που θα εξηγηθεί σε άλλο κεφάλαιο)- τότε αποδεικτικό υλικό που παράγεται από το λογιστικό σύστημα, θεωρείται αρκετά αξιόπιστο. Αντιστρόφως, εάν ο εσωτερικός έλεγχος αποδειχτεί αναποτελεσματικός τότε λίγη, αν όχι καθόλου, βάση πρέπει να δοθεί στο λογιστικό σύστημα, αφού θα θεωρείται ως αναξιόπιστο και ως μη κατάλληλο.

§ ΑΠΕΥΘΕΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ : Τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία ο ελεγκτής αποκτάει απευθείας είτε μέσω της φυσικής εξέτασης, είτε μέσω της παρατήρησης, είναι γενικά πιο αξιόπιστα από εκείνα που αποκτώνται με άλλους τρόπους. Ωστόσο, υπάρχουν εξαιρέσεις από αυτόν τον κανόνα και είναι οι περιπτώσεις όπου χρειάζεται η γνώμη κάποιου ειδικού όπως π.χ. για να εκτιμηθεί η αξιοπιστία κάποιων αποθεμάτων.

Επίσης, γενικά πρέπει να λάβουμε υπόψη μας, ότι όταν τα αποδεικτικά στοιχεία είναι *επαληθεύσιμα* τότε αυξάνεται η καταλληλότητά τους. Εάν ένα αποδεικτικό στοιχείο μπορεί να επαληθευθεί ως προς τη νομιμότητα, την πληρότητα και την αντικειμενικότητά του από άλλους εξίσου ικανούς ελεγκτές και μπορεί να θεωρηθεί από όλους εξίσου αξιόπιστο, τότε το στοιχείο αυτό έχει μεγαλύτερη αποδεικτική δύναμη από ότι κάποιο μη επαληθεύσιμο. Για παράδειγμα, το αποτέλεσμα της μέτρησης των διαθεσίμων χρηματικών ποσών είναι ένα επαληθεύσιμο αποδεικτικό στοιχείο. Όσοι ικανοί ελεγκτές μετρήσουν την ποσότητα των διαθεσίμων, θα πρέπει να καταλήξουν στο ίδιο συμπέρασμα. Αυτό το στοιχείο είναι, επομένως, πιο κατάλληλο από ότι είναι το αποτέλεσμα της απογραφής των εμπορευμάτων καθοδόν. Ακόμη, ένα αποδεικτικό στοιχείο είναι κατάλληλο εάν είναι αυθεντικό. Όταν όλα τα χαρακτηριστικά του είναι γνήσια, τότε περιορίζεται η πιθανότητα πλαστογράφησης του και ενισχύεται η αποδεικτική δύναμή του. Για παράδειγμα, ένα γραμμάτιο εισπρακτέο αποδεικνύει την ύπαρξη της απαίτησης και το ύψος της, μόνον όταν είναι νομότυπα συμπληρωμένο, φέρει γνήσιες υπογραφές εξουσιοδοτημένων προσώπων, αναγράφει τις ημερομηνίες έκδοσης και λήξης και είναι κανονικά χαρτοσημασμένο.

2.5.3. ΕΠΑΡΚΗ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τον καθορισμό της καταλληλότητας των στοιχείων ακολουθεί η διαδικασία προσδιορισμού της επάρκειάς τους. Η επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων συσχετίζεται με την ποσότητα αυτών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο ελεγκτής βασίζεται σε αποδεικτικά στοιχεία που είναι περισσότερο αληθοφανή αντί να βασίζεται σε στοιχεία που είναι αληθινά για τον σχηματισμό γνώμης για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Αυτό συμβαίνει για διάφορους λόγους, όπως ότι ο έλεγχος πρέπει να ολοκληρωθεί μέσα σε ένα καθορισμένο χρονικό διάστημα και με ένα λογικό κόστος. Ως εκ τούτου, ο ελεγκτής εξετάζει μόνο ένα δείγμα των συναλλαγών που συνθέτουν τα λογιστικά υπόλοιπα.

Επίσης, εξαιτίας της φύσης των αποδεικτικών στοιχείων, οι ελεγκτές πρέπει πολλές φορές να βασίζονται σε στοιχεία τα οποία δεν είναι τέλεια αξιόπιστα. Ακόμα και τα αποδεικτικά στοιχεία που έχουν υψηλό βαθμό αξιοπιστίας, έχουν αρκετές αδυναμίες. Για παράδειγμα, ακόμα και εάν ο ελεγκτής παρατηρήσει τα φυσικά αποθέματα, ένα

τέτοιο αποδεικτικό στοιχείο, δεν αποκλείει ότι η οικονομική απαξίωση δεν είναι ένα πρόβλημα.

Η ποσότητα των αποδεικτικών στοιχείων πολύ συχνά, καθορίζεται από την επαγγελματική κρίση του ελεγκτή. Κάθε ελεγκτής έχει μία προσωπική αίσθηση του τι είναι επαρκές αποδεικτικό υλικό, που του επιτρέπει να είναι σίγουρος και ασφαλής με την ποσότητα των στοιχείων που έχει συλλέξει. Για παράδειγμα, ένας ελεγκτής μπορεί να έχει την τάση να είναι αρκετά προσεκτικός και συντηρητικός, και αυτά τα χαρακτηριστικά αναμφίβολα θα επηρεάζουν την ποσότητα των στοιχείων που θα θέλει να συγκεντρώσει. Ανεξάρτητα όμως από την ιδιοσυγκρασία του κάθε ελεγκτή, ο ελεγκτής πρέπει να λαμβάνει υπόψη του κάποιους συγκεκριμένους παράγοντες που θα επηρεάσουν την ποσότητα των αποδεικτικών στοιχείων. Αυτοί οι παράγοντες, φαίνονται παρακάτω :

2.5.3.1. Ο ΒΑΘΜΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Υπάρχει μία άμεση σχέση μεταξύ του βαθμού του κινδύνου και της ποσότητας των αποδεικτικών στοιχείων που απαιτούνται να συγκεντρωθούν. Όσο πιο μεγάλος αναμένεται να είναι ο κίνδυνος, τόσο περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία καλούνται οι ελεγκτές να συλλέξουν. Ο ελεγκτής, κατά την διάρκεια ενός ελέγχου, αντιμετωπίζει τον κίνδυνο να συγκεντρώσει στοιχεία που είναι ανακριβή και αναξιόπιστα. Αντιμετωπίζει, δηλαδή, τον κίνδυνο να χρησιμοποιήσει ακατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία. Αν ο κίνδυνος αυτός είναι υψηλός, τότε θα πρέπει να συγκεντρώσει περισσότερα στοιχεία από ότι στις περιπτώσεις που ο κίνδυνος είναι φυσιολογικός.

Επίσης, η ωριμότητα της συγκεκριμένης κάθε φορά ελεγχόμενης επιχείρησης, έχει έναν αντίκτυπο στο επίπεδο του συνολικού κινδύνου. Μία σχετικά νέα βιομηχανία, με αβέβαιο μέλλον, πιθανότατα κατηγοριοποιείται σε υψηλού κινδύνου έλεγχο (high – risk audit). Επίσης, αν ο ελεγκτής πιστεύει ότι οι παρατηρούμενες αλλαγές στον κλάδο της ελεγχόμενης επιχείρησης, ή η φύση του αντικειμένου των εργασιών της, ή το είδος των αποθεμάτων της, ή ο κίνδυνος απώλειας από επισφαλείς απαιτήσεις, μπορούν να οδηγήσουν σε αλλοιώσεις των λογαριασμών και να αυξήσουν τον

ελεγκτικό κίνδυνο, τότε πρέπει να επιλέξει μεγαλύτερο δείγμα αποδεικτικών στοιχείων. Για παράδειγμα, σε ορισμένους κλάδους τροφίμων που τα αποθέματά τους είναι ευπαθή ή υπόκεινται σε απαξίωση, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάζει μεγαλύτερο δείγμα αποθεμάτων από ότι θα εξέταζε στην περίπτωση λιγότερων ευπαθών αποθεμάτων.

Επιπρόσθετα, ένας σχετικός παράγοντας είναι και οι λόγοι που οδηγούν στην αναγκαιότητα διεξαγωγής ενός ελέγχου. Για παράδειγμα, ο ελεγκτής θα πρέπει να εξετάσει έναν επιπρόσθετο παράγοντα κινδύνου για μία επιχείρηση η οποία χρειάζεται ελεγμένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις για να διασφαλίσει ένα σημαντικό δάνειο από έναν χρηματοδοτικό οργανισμό. Τέτοιοι παράγοντες συμβάλλουν στην στάση του ελεγκτή απέναντι στον κίνδυνο ενός συγκεκριμένου πελάτη, και αυτή η στάση επηρεάζει με την σειρά της την ποσότητα των αποδεικτικών στοιχείων που πρέπει να συγκεντρωθούν.

Ο ελεγκτής, επίσης, βλέπει τον κίνδυνο και από μία πιο σφαιρική άποψη. Ένα διαφορετικό ποσοστό κινδύνου συνδέεται με τον έλεγχο κάθε λογαριασμού, εξαρτώμενο από διάφορους παράγοντες · για παράδειγμα, μπορεί να λαμβάνεται υπόψη η επάρκεια και η αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Ένας λογαριασμός ο οποίος προέρχεται από ένα σύστημα ισχυρού εσωτερικού ελέγχου ενέχει λιγότερο κίνδυνο από έναν λογαριασμό που προέρχεται από ένα σύστημα «φτωχού» εσωτερικού ελέγχου. Ακόμη, η φύση ενός λογαριασμού επηρεάζει τον βαθμό του κινδύνου καθώς ορισμένοι λογαριασμοί είναι πιο ευπαθείς σε μετατροπή ή σε ανακρίβεια. Παραδείγματος χάρη, τα μετρητά στο ταμείο υπόκεινται πιο εύκολα σε σφετερισμό, από ότι άλλα ενεργητικά στοιχεία, όπως τα άυλα περιουσιακά στοιχεία.

2.5.3.2. ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (MATERIALITY)

Στις περισσότερες περιπτώσεις ελέγχου, κάθε προσπάθεια του ελεγκτή να συγκεντρώσει και να εξετάσει όλα τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία (π.χ. τιμολόγια πωλήσεων) είναι δαπανηρή, χρονοβόρα και ίσως άσκοπη. Για το λόγο αυτό καλείται

να επιλέξει ένα δείγμα με τα πιο σημαντικά στοιχεία. Η σημαντικότητα (materiality) είναι θεμελιώδης έννοια στην ελεγκτική. Για τον προσδιορισμό της σημαντικότητας, ο ελεγκτής, εξετάζει τον ενδεχόμενο αντίκτυπο που μπορεί να έχει ένας λογαριασμός ή μία συναλλαγή στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Για παράδειγμα διαφορετική σημαντικότητα έχει ένας μικρός τραπεζικός λογαριασμός και διαφορετικά αποθέματα. Για την εκτίμηση του επιπέδου της σημαντικότητας ο ελεγκτής έχει διάφορα σημεία αναφοράς σαν βάσεις, όπως η συσχέτιση του μεγέθους ενός λογαριασμού προς το σύνολο του ενεργητικού ή το συνολικό καθαρό κέρδος. (Η έννοια της σημαντικότητας, καθώς και του ελεγκτικού κινδύνου θα αναλυθούν και θα εξηγηθούν εκτενέστερα σε άλλο κεφάλαιο.)

Ωστόσο, σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι όσο πιο σημαντικοί είναι οι λογαριασμοί στις οικονομικές καταστάσεις τόσο περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία απαιτούνται να συγκεντρωθούν.

2.5.3.3. ΚΟΣΤΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Ο ελεγκτής για να συγκεντρώσει επαρκή κατάλληλη ελεγκτική μαρτυρία πρέπει να δουλέψει μέσα σε οικονομικά όρια. Δεν μπορεί να συγκεντρώσει εξαντλητικά ποσά των πιο κατάλληλων αποδεικτικών στοιχείων, καθώς μία τέτοια προσέγγιση θα κατέληγε σε απαγορευτικό κόστος για τον πελάτη και τελικά για την κοινωνία. Γενικά, ο ελεγκτής, μπορεί να συγκεντρώσει διάφορους τύπους αποδεικτικών στοιχείων οι οποίοι ποικίλουν στον βαθμό καταλληλότητας. Ο ελεγκτής μπορεί να θέλει να διασφαλίσει, για παράδειγμα, ότι τα μη κατατεθειμένα μετρητά στο τέλος του έτους είναι όντως διαθέσιμα. Μια εναλλακτική λύση θα ήταν η επίσκεψη του ελεγκτή στις εγκαταστάσεις του πελάτη, την τελευταία μέρα του οικονομικού έτους για να ελέγξει τα μετρητά. Η παραπάνω λύση, μπορεί να κρίνεται ως κατάλληλη, είναι όμως και δαπανηρή, ιδιαίτερα εάν υπάρχουν αρκετά παραρτήματα που λαμβάνουν μετρητά. Επομένως, το κόστος είναι ένας σημαντικός παράγοντας στον καθορισμό της επάρκειας των αποδεικτικών στοιχείων· όμως το κόστος στον έλεγχο ενός λογαριασμού, δεν είναι από μόνο του ένας ισχυρός λόγος για να παραλειφθεί κάποια ελεγκτική διαδικασία. Γενικά, το κόστος απόκτησης των αποδεικτικών στοιχείων δεν θα πρέπει να έχει βαρύνουσα επίδραση στη διαμόρφωση της κρίσης

του ελεγκτή. Δηλαδή, δεν θα πρέπει να τον αποθαρρύνει από το να αποκτήσει όλα τα αναγκαία στοιχεία. Είναι αυτονόητο ότι όσο πιο σημαντικός για τον ελεγκτή είναι ο λογαριασμός που ελέγχει, τόσο πιο ισχυρά και περισσότερα πρέπει να είναι τα στοιχεία που συγκεντρώνει και τόσο πιο υψηλό είναι το κόστος που πρέπει να αναλάβει η ελεγχόμενη επιχείρηση.

Σε περιπτώσεις που το κόστος των αποδεικτικών στοιχείων είναι υψηλό, ο ελεγκτής θα πρέπει να προσπαθεί να εξασφαλίζει παρεμφερή, αλλά λιγότερο κατάλληλα στοιχεία. Η περιορισμένη καταλληλότητα των νέων στοιχείων αυξάνει τον ελεγκτικό κίνδυνο, αλλά μειώνει το κόστος του ελέγχου. Μέχρι πιο σημείο είναι δυνατή αυτή η υποκατάσταση του κόστους με τον ελεγκτικό κίνδυνο, καθορίζεται από τον εξωτερικό ελεγκτή.

2.5.3.4. ΜΕΓΕΘΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Το μέγεθος του πληθυσμού αναφέρεται στον αριθμό των διαφόρων ειδών που συνθέτουν το σύνολο (για παράδειγμα ο αριθμός των πιστωτικών πωλήσεων στο καθολικό πωλήσεων). Το μέγεθος των λογιστικών πληθυσμών που αποτελούν την βάση των διαφόρων στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων, κάνει την δειγματοληψία (θα αναλυθεί εκτενώς σε άλλα κεφάλαια) πρακτική αναγκαιότητα στην συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων.

2.5.4. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ (THE EVALUATION OF EVIDENTIAL MATTER)

Η ικανότητα να αξιολογούνται τα αποδεικτικά στοιχεία κατάλληλα, είναι μία ακόμη σημαντική ικανότητα που ο ελεγκτής πρέπει να αναπτύσσει. Η κατάλληλη αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων απαιτεί από τον ελεγκτή να κατανοήσει τους διάφορους τύπους των στοιχείων αυτών που είναι διαθέσιμα, καθώς και τη σχετική τους αξιοπιστία. Ο ελεγκτής πρέπει να είναι ικανός να εκτιμά τότε μία

επαρκή ποσότητα κατάλληλων αποδεικτικών στοιχείων έχει αποκτηθεί, έτσι ώστε να καθοριστεί εάν συγκεκριμένοι ελεγκτικοί στόχοι έχουν ικανοποιηθεί.

Κατά την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων, ο ελεγκτής πρέπει να είναι λεπτομερής και αμερόληπτος στην αξιολόγησή του. Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι ένας ελεγκτής αποφασίζει να ταχυδρομήσει επιβεβαιώσεις για απαιτήσεις, σε 50 πελάτες. Ας υποθέσουμε επιπλέον, ότι η ελεγχόμενη επιχείρηση έχει απαιτήσεις από 500 λογαριασμούς πελατών. Ελέγχοντας τους 50 πελάτες, ο ελεγκτής πρέπει να συγκεντρώσει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για καθέναν από τους 50 λογαριασμούς. Αξιολογώντας τα στοιχεία, ο ελεγκτής πρέπει να παραμένει αντικειμενικός και δεν πρέπει να επιτρέπει, να γίνεται η αξιολόγηση μεροληπτική από άλλες περιστάσεις. Για παράδειγμα, στην αξιολόγηση της ανταπόκρισης ενός πελάτη, ο ελεγκτής δεν θα πρέπει να αφήσει προσωπικούς παράγοντες να επηρεάσουν την αξιολόγηση της ανταπόκρισης αυτής.

Το θέμα της αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων έχει απασχολήσει αρκετά τους ελεγκτές. Οι Ratliff και Johnson (1998), παραθέτουν έντεκα κατευθυντήριες οδηγίες για την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων.

Η αναγκαιότητα ύπαρξης αποδεικτικών στοιχείων που να είναι πειστικά – αληθοφανή [κάτι το οποίο σημαίνει να είναι επαρκή, κατάλληλα και σχετικά], έχει εξεταστεί από διάφορα επίσημα έγγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, το ΑΙΟΛ (AICPA) και από άλλα, παρόμοια σώματα. Όμως, θα λέγαμε ότι έχει δοθεί λίγη πρακτική καθοδήγηση σχετικά με το πώς οι ελεγκτές μπορούν να προσδιορίσουν εάν όντως τα αποδεικτικά στοιχεία έχουν ικανοποιήσει τα ποιοτικά πρότυπα. Ένα απλό σετ έντεκα κατευθυντήριων οδηγιών μπορεί να αποβεί χρήσιμο στη διάκριση και χρησιμοποίηση ισχυρών αποδεικτικών στοιχείων.

Τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να αξιολογούνται στη βάση της πειστικότητας, εννοώντας την εμπιστοσύνη που πρέπει να παρέχουν στους ελεγκτές, έτσι ώστε να μπορούν οι τελευταίοι να βγάζουν συμπεράσματα όσον αφορά τους ελεγκτικούς στόχους. Εάν τα αποδεικτικά στοιχεία είναι επαρκή, κατάλληλα και σχετικά με τον ελεγκτικό στόχο, τότε αυτά είναι πειστικά .

Οι Ratliff και Johnson (1998) παρέχουν, μέσω των έντεκα οδηγιών, μία δομή μέτρησης της πειστικότητας και επομένως της ποιότητας των αποδεικτικών στοιχείων. Αυτές οι οδηγίες έχουν εφαρμοστεί σε πολλά στοιχεία σε εσωτερικούς, εξωτερικούς και λειτουργικούς ελέγχους. Ουσιαστικά παρέχουν μία πλήρη και πολύτιμη δομή αξιολόγησης της σχετικότητας, της καταλληλότητας και της επάρκειας όλων των αποδεικτικών στοιχείων.

ΕΝΤΕΚΑ ΟΔΗΓΙΕΣ:

1. *ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑ/ΣΥΝΑΦΕΙΑ (RELEVANCE)*: Τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να είναι σχετικά με το κάθε αναφερόμενο συμπέρασμα ελέγχου. Διαφορετικά, δεν θα είναι πειστικά, ανεξάρτητα από οποιεσδήποτε άλλες εκτιμήσεις.
2. *ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ (OBJECTIVITY)*: Αντικειμενικά αποδεικτικά στοιχεία είναι πιο πειστικά (persuasive) από τα υποκειμενικά. Η αντικειμενικότητα στα αποδεικτικά στοιχεία επιτυγχάνεται όταν δύο ή περισσότεροι ελεγκτές αν και εργάζονται ανεξάρτητα, είναι πολύ πιθανόν να καταλήξουν στο ίδιο συμπέρασμα. Σαν παράδειγμα της αντικειμενικότητας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η φυσική καταμέτρηση των αποθεμάτων, συχνά, είναι πιο πειστική από μία εκτίμηση της διοίκησης.
3. *ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ (DOCUMENTATION)*: Τεκμηριωμένα αποδεικτικά στοιχεία, τυπικά, είναι πιο πειστικά από τα μη τεκμηριωμένα. Για παράδειγμα, 10 επιστολές επαινώντας ένα προϊόν, συνήθως είναι πιο πειστικές από 10 ατεκμηρίωτες εκθέσεις ότι το προϊόν αρέσει στους πελάτες.
4. *ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ (EXTERNALITY)*: Αποδεικτικά στοιχεία που προέρχονται από τρίτα μέρη, εκτός της ελεγχόμενης επιχείρησης (όπως θα δούμε και σε άλλη ενότητα όπου θα αναλύονται τα είδη των αποδεικτικών στοιχείων), είναι πιο πειστικά από ότι είναι τα στοιχεία που προέρχονται μέσα από τον οργανισμό που ελέγχεται. Για παράδειγμα, η έκθεση ενός ανεξάρτητου εργαστηρίου για την ποιότητα του προϊόντος είναι πιο πειστική από την έκθεση του ίδιου κατασκευαστή.
5. *ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ (SAMPLE SIZE)*: Μεγαλύτερα δείγματα γενικά είναι πιο πειστικά από ότι τα μικρότερα δείγματα. Η εξέταση 75

τιμολογίων παρέχει πιο πειστική «απόδειξη» ότι το σύστημα τιμολόγησης λειτουργεί κατάλληλα, από την εξέταση 15 μόνο τιμολογίων.

6. *ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ (SAMPLING METHOD)*: Τα στατιστικά δείγματα είναι πιο πειστικά από τα μη στατιστικά για δύο λόγους. Στατιστικά τυχαία δείγματα βοηθούν στην αποφυγή της στατιστικής προκατάληψης (sampling bias). Επίσης, με τα στατιστικά δείγματα επιτρέπεται στους ελεγκτές να ποσοτικοποιήσουν το επίπεδο σιγουριάς τους στα αποτελέσματα του δείγματος, διότι βασίζονται στους νόμους των πιθανοτήτων. Οι ελεγκτές προκειμένου να απαντήσουν σε συγκεκριμένες ελεγκτικές ερωτήσεις, απαιτείται να εξετάσουν συγκεκριμένα στοιχεία ή ένα δείγμα από στοιχεία από μία συγκεκριμένη πηγή. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι ελεγκτές συχνά εξασκούν την κρίση τους σχετικά με το ποια στοιχεία πρέπει να συλεχθούν για να εξεταστούν. Σε άλλες περιπτώσεις, φυσικά, ένα ή πολύ λίγα έγγραφα είναι διαθέσιμα για εξέταση και επομένως η δειγματοληψία είναι άσχετη.
7. *ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ (CORROBORATION)*: Επιβεβαιωμένα στοιχεία συνήθως είναι πιο πειστικά από ότι τα μη επιβεβαιωμένα. Τα επιβεβαιωμένα στοιχεία είναι τα ίδια ή παρόμοια με τα στοιχεία που αποκτώνται από δύο ή περισσότερες ανεξάρτητες πηγές.
8. *ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ (TIMELINESS)*: Έγκαιρα στοιχεία είναι τυπικά πιο πειστικά από τα στοιχεία που παράγονται μετά από μία καθυστέρηση.
9. *ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ (AUTHORITATIVENESS)*: Έγκυρα στοιχεία συχνά είναι πιο πειστικά από τα μη έγκυρα, αλλά οι προειδοποιήσεις είναι κατάλληλες. Για παράδειγμα, ένας χειριστής μηχανημάτων μπορεί να είναι πιο αξιόπιστος σχετικά με το πώς ένα συγκεκριμένο μηχάνημα λειτουργεί από ότι ο μηχανικός που το κατασκεύασε.
10. *ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ (DIRECTNESS)*: Άμεσα αποδεικτικά στοιχεία είναι συνήθως πιο πειστικά από τα έμμεσα. Για παράδειγμα, η φυσική καταμέτρηση των αποθεμάτων είναι γενικά πιο πειστική από τη διατήρηση ενός συνεχούς αρχείου για τον προσδιορισμό του ποσού των αποθεμάτων που είναι διαθέσιμα. Παρόμοια, η απευθείας καταμέτρηση από τους ίδιους τους ελεγκτές είναι συνήθως πιο πειστική από την φυσική καταμέτρηση κάποιου άλλου προσώπου. Επίσης, ένα γνήσιο έγγραφο είναι πιο πειστικό από μία φωτοτυπία του.

11. *ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ (ADEQUACY OF CONTROLS)*: Αποδεικτικά στοιχεία που προέρχονται από ένα καλά ελεγχόμενο και αξιόπιστο σύστημα, συνήθως είναι πιο πειστικά από τα στοιχεία που προέρχονται από φτωχά ελεγχόμενα ή αμφισβητήσιμα συστήματα.

Σύμφωνα με τους Ratliff και Johnson (1998), οι έντεκα παραπάνω οδηγίες μπορούν μεμονωμένα να συμβάλλουν στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων, ενώ παράλληλα πιστοποιούν την σχετικότητα, την καταλληλότητα και την επάρκεια των στοιχείων. Για παράδειγμα, οι οδηγίες που αφορούν την αντικειμενικότητα, την τεκμηρίωση, την εξωτερικότητα, τις δειγματοληπτικές μεθόδους, την επικαιρότητα, την εγκυρότητα και την αμεσότητα, βοηθούν στην εξασφάλιση της καταλληλότητας των αποδεικτικών στοιχείων. Η επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων καθορίζεται από το μέγεθος και τις μεθόδους δειγματοληψίας. Η επιβεβαίωση των στοιχείων μπορεί να θεωρηθεί ένα θέμα καταλληλότητας αφού η επιβεβαίωση συνιστά ένα μεγαλύτερο ποσό αποδεικτικών στοιχείων, κάνοντας τα πιο πειστικά.

Εφαρμόζοντας αυτές τις οδηγίες, δεν θα λέγαμε ότι μετριάζεται η αναγκαιότητα για την άσκηση κρίσης από την πλευρά του ελεγκτή. Όμως, αυτές οι οδηγίες παρέχουν ένα πρακτικό, συστηματικό εργαλείο για τον καθορισμό της ποιότητας των αποδεικτικών στοιχείων, με βεβαιότητα.

Στην συνέχεια οι Ratliff και Johnson (1998), προσπάθησαν να εφαρμόσουν τις παραπάνω οδηγίες σε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα, το οποίο θα αναλυθεί παρακάτω. Οι περισσότεροι ελεγκτές θα χρησιμοποιήσουν συγκεκριμένες ελεγκτικές διαδικασίες προκειμένου να επιτευχθεί ένας στόχος. Θα μπορούσαν για παράδειγμα να ανιχνεύσουν (trace) όλα τα έγγραφα, από ένα δείγμα από φορτώσεις εμπορευμάτων, φτάνοντας στο ημερολόγιο πωλήσεων και να ελέγξουν για σημαντικές μειώσεις αποθεμάτων. Μετά την εκτέλεση αυτών των διαδικασιών, οι ελεγκτές μπορεί να συναγάγουν ότι οι καταγεγραμμένες μεταφορές προϊόντων είναι σημαντικά ολοκληρωμένες. Θα μπορούσαν έτσι, να διατυπωθούν οι παρακάτω προτάσεις.

ΠΡΟΤΑΣΗ 1: Εάν οι τεκμηριωμένες αποστολές των αποθεμάτων έχουν καταγραφεί κατάλληλα, και εάν δεν υπάρχουν μη τεκμηριωμένες αποστολές αποθεμάτων, τότε οι καταγεγραμμένες αποστολές είναι σημαντικά ολοκληρωμένες.

ΠΡΟΤΑΣΗ 2: Όλες οι τεκμηριωμένες αποστολές έχουν καταγραφεί κατάλληλα.

ΠΡΟΤΑΣΗ 3: Μη τεκμηριωμένες σημαντικές αποστολές αποθεμάτων δεν έχουν συμβεί.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Οι καταγεγραμμένες αποστολές αποθεμάτων είναι σημαντικά ολοκληρωμένες.

Επίσης, συνεχίζοντας οι Ratliff και Johnson (1998) στο παράδειγμα που εκθέτουν στο άρθρο τους, υποθέτουν ότι οι ελεγκτές στο παραπάνω σενάριο εκτέλεσαν κάποιες ελεγκτικές δοκιμασίες (audit tests) για να υποστηρίξουν τα ευρήματά τους.

Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκαν εσωτερικά και εξωτερικά έγγραφα για ένα δείγμα τριών αποστολών από έναν πληθυσμό 4000 αποστολών. Και οι τρεις βρέθηκαν να είναι κατάλληλα καταγεγραμμένες. Οι ελεγκτές ρώτησαν τον επόπτη των αποθηκών εμπορευμάτων και όλους τους εργαζόμενους στις αποθήκες ατομικά και ανεξάρτητα, για το εάν οι εσωτερικοί ελεγκτές της επιχείρησης είχαν βρει κάποια σπουδαία μείωση αποθεμάτων κατά την διάρκεια του έτους. Ο επόπτης και όλοι οι εργαζόμενοι απάντησαν αρνητικά.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι εφαρμογές των 11 οδηγιών θα έχουν ως εξής :

1. *ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑ/ΣΥΝΑΦΕΙΑ:* Σύμφωνα με το επιχείρημα που διατυπώθηκε στην *ΠΡΟΤΑΣΗ 1*, η *ΠΡΟΤΑΣΗ 2* πρέπει να είναι αληθινή έτσι ώστε το διατυπωμένο συμπέρασμα να είναι έγκυρο. Επομένως, τα στοιχεία που υποστηρίζουν την *ΠΡΟΤΑΣΗ 2* είναι σχετικά (relevant).
2. *ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ:* Κάθε ικανός ελεγκτής θα μπορούσε να προσδιορίσει από τα έγγραφα, εάν οι συναλλαγές καταγράφηκαν κατάλληλα. Τότε τα αποδεικτικά στοιχεία, θα είναι αντικειμενικά.
3. *ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ:* Μαζί και τα έγγραφα και οι καταγεγραμμένες καταχωρήσεις θα συνιστούσαν τεκμηρίωση.

4. *ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ*: Είναι πολύ πιθανόν μόνο τα εσωτερικά έγγραφα να είναι διαθέσιμα, μειώνοντας έτσι την πειστικότητα των αποδεικτικών στοιχείων. Οι πληρωμές των πελατών, θα μπορούσαν να αποτελούν αποδεικτικό στοιχείο που προέρχεται από κάποιο τρίτο μέρος. Οι ημερολογιακές καταχωρήσεις όμως, χωρίς τα εξωτερικά αποδεικτικά στοιχεία πληρωμών, δεν θα παρείχαν τέτοια στοιχεία.
5. *ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ*: Μόνο οι 3 από τις 4000 πιθανές αποστολές εξετάστηκαν · ένα τόσο μικρό δείγμα, εκθέτει τους ελεγκτές σε κίνδυνο ότι ένας σημαντικός αριθμός δεν έχει κατάλληλα καταγραφεί.
6. *ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ*: Δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι το δείγμα εξελέγη με οποιοδήποτε στατιστικό τρόπο, ή αν ακόμα και έγινε έτσι, το δείγμα είναι τόσο μικρό που δεν εμπνέει την παραμικρή εμπιστοσύνη για τη σύναψη συμπερασμάτων.
7. *ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ*: Εάν όλα τα έγγραφα, συμπεριλαμβανομένων των εντολών αγοράς, των συσκευασιών ολίσθησης, των τιμολογίων κ.α. ήταν αλληλοεξαρτώμενα από το σύστημα εσωτερικής τεκμηρίωσης, τότε όλα τα έγγραφα θα παρείχαν λίγη επιβεβαίωση για τις πραγματικές αποστολές (shipments). Τα τσεκ των πελατών, όμως, που θα λαμβάνονταν σαν πληρωμή για τις αποστολές, θα παρείχαν επιβεβαιωτική «απόδειξη» ότι τα προϊόντα απεστάλησαν στα σωστά μέρη.
8. *ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ*: Θεωρώντας ότι τα έγγραφα ολοκληρώθηκαν ταχέως την ώρα της συναλλαγής και ήταν διαθέσιμα στους ελεγκτές, τα αποδεικτικά στοιχεία θα είναι έγκαιρα.
9. *ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ*: Δεν θα υπήρχαν άλλα περισσότερα έγκυρα και αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία για τις αποστολές στο χρόνο του ελέγχου, από τα κατάλληλα δικαιολογητικά έγγραφα.
10. *ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ*: Η τεκμηρίωση παρέχει μόνο έμμεση απόδειξη των αποστολών. Οι ελεγκτές πιθανόν να μην παρατηρούσαν άμεσα τις αποστολές και την λήψη των προϊόντων, επομένως επιβλήθηκε η ανάγκη για επιβεβαίωση (corroboration).
11. *ADEQUACY OF CONTROLS*: Θεωρώντας ότι αυτά τα τεστ καθορίζουν την ποιότητα των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου για τις αποστολές των προϊόντων, θα ήταν αλαζονικό να κριθεί εάν οι εσωτερικοί έλεγχοι όντως είχαν κάποιο αντίκτυπο στις αποστολές, σε αυτό το σημείο του ελέγχου.

Τα αποδεικτικά στοιχεία που προέρχονται από επιβεβαιώσεις, εάν είναι ισχυρά, πιθανόν θα αντιστάθμιζαν την έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων που είναι άμεσα και προερχόμενα από τρίτα μέρη· επομένως, οι περισσότεροι ελεγκτές θα μπορούσαν να αποφανθούν ότι τα αποδεικτικά στοιχεία είναι κατάλληλα. Όμως, το πολύ μικρό δείγμα δεν υποδεικνύει επάρκεια.

Οι συνεντεύξεις με τον επιτηρητή και τους εργαζόμενους της αποθήκης για τα εσωτερικά ελεγκτικά ευρήματα παρέχουν στοιχεία τα οποία είναι μη αντικειμενικά, εσωτερικά, μη επιβεβαιωμένα και τελικά μη αξιόπιστα. Σε σχέση και με τα ευρήματα των εσωτερικών ελεγκτών τα αποδεικτικά στοιχεία είναι επίσης και έμμεσα.

Ο οποιοσδήποτε, ακόμα και χωρίς καμία γνώση στην ελεγκτική, σίγουρα θα συμφωνούσε ότι η τεκμηρίωση των ελεγκτών από τις συνεντεύξεις και το γεγονός ότι αυτοί ρώτησαν όλους τους εργαζόμενους της αποθήκης, δεν αντισταθμίζει τις παραπάνω αδυναμίες. Αυτό το αποδεικτικό στοιχείο δεν είναι κατάλληλο.

Συμπερασματικά, από τα παραπάνω που διατύπωσαν οι Ratliff και Johnson (1998), αξίζει να τονιστεί ότι τα αποδεικτικά στοιχεία προκειμένου να είναι πειστικά, πρέπει να «περάσουν» και τις τρεις δοκιμασίες: τη δοκιμασία της σχετικότητας (relevance), τη δοκιμασία της καταλληλότητας (competence) και τη δοκιμασία της επάρκειας (sufficiency).

Παρακάτω αναλύονται τα διάφορα είδη των αποδεικτικών στοιχείων.

2.6. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

2.6.1. ΓΕΝΙΚΑ

Τον Αύγουστο του 1980 το Συμβούλιο Ελεγκτικών Προτύπων (Auditing Standards Board- ASB) του ΑΙΟΛ (AICPA-American Institute of Certified Public Accountants) εξέδωσε το πρότυπο που σχετίζεται με τα αποδεικτικά στοιχεία (Statement on Auditing Standard-SAS νούμερο 31 : Evidential Matter), και όρισε ότι τα αποδεικτικά

στοιχεία αποτελούνται από όλα τα λογιστικά δεδομένα που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση και όλες τις πληροφορίες από επιβεβαιώσεις. Τα λογιστικά δεδομένα περιλαμβάνουν τα βιβλία της επιχείρησης, τα ημερολόγια, τα καθολικά, τα ενισχυτικά φύλλα εργασίας κ.ά. Οι επιβεβαιωτικές πληροφορίες περιλαμβάνουν τις επιταγές, τα τιμολόγια πωλήσεων, τα τιμολόγια προμηθευτών, τις εντολές αγοράς κ.ά. Επίσης περιλαμβάνονται στοιχεία που αναπτύσσονται από τους ελεγκτές όπως επιβεβαιώσεις, παρατηρήσεις, υπολογισμοί, κ.ά.

Επίσης, θα πρέπει να τονίσουμε ότι δεν υπάρχουν μόνο θετικά στοιχεία (positive evidence) αλλά και αρνητικά στοιχεία (negative evidence). Μία ανταπόκριση του πελάτη ότι συμφωνεί με το υπόλοιπο του λογαριασμού του, είναι θετική επιβεβαίωση (positive evidence). Ενώ, η απουσία ανταπόκρισης από την πλευρά κάποιου πελάτη είναι αρνητική επιβεβαίωση (negative confirmation). Τα θετικά στοιχεία (positive evidence) είναι γενικά πιο αξιόπιστα από τα αρνητικά (negative confirmation). Το να βρίσκεις κάτι σωστό είναι πιο πειστικό από το να μην βρίσκεις απλά κάτι λάθος. Επίσης, είναι αρκετά πιθανόν το να μη βρίσκεται κάτι λάθος, να οφείλεται απλά στο γεγονός ότι ο ελεγκτής δεν έψαξε αρκετά.

Υπάρχουν διάφορων ειδών αποδεικτικά στοιχεία τα οποία μπορεί να έχει στην διάθεσή του ο ελεγκτής, προκειμένου να σχηματίσει γνώμη για την ειλικρίνεια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Τα στοιχεία αυτά μπορεί να προέρχονται από διάφορες πηγές, όπως από προσωπική γνώση, από εσωτερικές πηγές, από εξωτερικές πηγές, κ.ά. Παρακάτω αναλύονται εκτενώς τα διάφορα είδη των αποδεικτικών στοιχείων.

2.6.2. ΦΥΣΙΚΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (PHYSICAL EVIDENCE – PHYSICAL EXAMINATION)

Τα στοιχεία που μπορεί στην πραγματικότητα ο ελεγκτής να δει, αναφέρονται σαν φυσικά αποδεικτικά στοιχεία. Πρόκειται για τα στοιχεία που αποδεικνύουν την ύπαρξη, την ποσότητα (αριθμό) και την αξία των διαφόρων περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων της ελεγχόμενης επιχείρησης. Είναι αποτέλεσμα κατά κανόνα της διενέργειας φυσικής ή εσωλογιστικής απογραφής στο τέλος χρήσης. Σε αυτήν την

κατηγορία αποδεικτικών στοιχείων, θα λέγαμε ότι ανήκει η επιθεώρηση ή το «μέτρημα» ενός απτού στοιχείου από τον ελεγκτή. Μερικά παραδείγματα μπορεί να είναι η καταμέτρηση των μετρητών που βρίσκονται στο ταμείο, η εξέταση των αποθεμάτων και των πάγιων περιουσιακών στοιχείων. Ένα άλλο παράδειγμα μπορεί να είναι η παρακολούθηση από τον ελεγκτή, της εκτέλεσης ορισμένων δραστηριοτήτων εσωτερικού ελέγχου.

Αν και με την πρώτη ματιά φαίνεται ότι η φυσική εξέταση ενός στοιχείου θα πιστοποιούσε όλες τις διαβεβαιώσεις (assertions), κάτι τέτοιο όμως δεν είναι αλήθεια. Η φυσική εξέταση του ελεγκτή δεν παρέχει απόδειξη *ιδιοκτησίας* των διαφόρων στοιχείων από την ελεγχόμενη επιχείρηση. Χρειάζεται να εξακριβωθεί εάν τα περιουσιακά στοιχεία ανήκουν κατά κυριότητα στην επιχείρηση και εάν οι υποχρεώσεις είναι υπαρκτές και αφορούν την συγκεκριμένη επιχείρηση. Για παράδειγμα, ένας αριθμός αυτοκινήτων που χρησιμοποιούνται από τους πωλητές και τους ανώτερους υπαλλήλους μιας επιχείρησης, μπορεί να είναι μισθωμένα και να μην ανήκουν στην κυριότητα της επιχείρησης.

Επίσης, η φυσική εξέταση αφήνει έως ένα βαθμό αναπάντητο το ερώτημα της *ποιότητας*. Για παράδειγμα, η παρατήρηση των αποθεμάτων του πελάτη μπορεί να αφήνει κάποια αναπάντητα ερωτήματα. Η ποιότητα και οι συνθήκες διατήρησης των διαφόρων προϊόντων επηρεάζουν την δυνατότητα πώλησής τους. Εάν τα προϊόντα που καταμετρώνται από τον ελεγκτή περιέχουν κάποια κρυφά ελαττώματα ή είναι οικονομικά απαξιωμένα, μία απλή καταμέτρηση των μονάδων δεν αρκεί. Επομένως οι ελεγκτές πρέπει να είναι άγρυπνοι για οποιαδήποτε στοιχεία μπορούν να εγείρουν αμφιβολίες στην ποιότητα των αποθεμάτων. Στην περίπτωση των υποχρεώσεων, η *ποιότητα* αφορά τη διάρκειά τους (χρόνος λήξης) και το νόμισμα στο οποίο είναι εκφρασμένες.

Υπάρχουν διάφοροι περιορισμοί σχετικά με τη φυσική εξέταση. Μερικοί από αυτούς, φαίνονται παρακάτω:

§ *Τα διαπραγματεύσιμα περιουσιακά στοιχεία μπορεί να πλαστογραφηθούν.*

Η έξυπνη πλαστογράφηση των μετρητών ή οι παραποιήσεις των επιταγών μπορεί να μην είναι δυνατόν να ανιχνευθούν με τη φυσική εξέταση. Για αυτόν τον λόγο όσο

μεγαλύτερος κίνδυνος υπάρχει για παραποιήσεις τόσο λιγότερη βάση πρέπει να δίνεται, μεμονωμένα, στα φυσικά αποδεικτικά στοιχεία.

§ *Ο κίνδυνος λανθασμένης παρατήρησης του ελεγκτή.*

Ο ελεγκτής πρέπει να ξέρει τι εξετάζει, καθώς και να συγκεντρώνει και εναλλακτικά αποδεικτικά στοιχεία, προκειμένου να μειωθεί ο κίνδυνος από τα παρατηρητικά λάθη.

§ *Ο κίνδυνος μεταβολής των στοιχείων, επειδή ο ελεγκτής είναι παρόν.*

Η αξιοπιστία των αποδεικτικών στοιχείων μειώνεται εκεί που η διαδικασία της εξέτασης θα μπορούσε να αλλάξει τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται.

Τα στοιχεία της φυσικής εξέτασης, είναι τα παρακάτω :

§ Αναγνώριση του στοιχείου.

§ Μέτρηση της ποσότητας.

§ Εκτίμηση (σε μερικές περιπτώσεις) της ποιότητας.

§ Σύγκριση των φυσικών αποδεικτικών στοιχείων με τα λογιστικά δεδομένα.

§ Αξιολόγηση των στοιχείων.

§ Διατύπωση συμπερασμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, *αναγνωρίζοντας* π.χ. τα εμπορεύματα και τα πάγια στοιχεία, συχνά απαιτείται ένας βαθμός γνώσης της επιχείρησης του πελάτη, και ετοιμότητα να γίνουν οι σχετικές έρευνες για να αποφευχθεί η σύγχυση του ενός προϊόντος με άλλο.

Στον προσδιορισμό της *ποσότητας* των μετρήσιμων στοιχείων, πρέπει να διασφαλίζεται ότι τα στοιχεία αυτά δεν θα μετρηθούν πάνω από μία φορά, είτε ακούσια είτε για σκόπιμη εξαπάτηση. Το προσωπικό του πελάτη πρέπει να είναι παρόν κατά την καταμέτρηση διαπραγματεύσιμων στοιχείων.

Για την *εκτίμηση της ποιότητας*, ο ελεγκτής πρέπει και πάλι να έχει αρκετή γνώση της επιχείρησης του πελάτη και ετοιμότητα να γίνουν οι σχετικές έρευνες για να αποφευχθούν λάθη σύγχυσης μεταξύ των διαφόρων επιπέδων ποιότητας. *Εκτιμώντας την ποιότητα*, πρέπει να εκτιμηθεί η γνησιότητα του στοιχείου που είναι υπό εξέταση.

Η *σύγκριση των φυσικών στοιχείων με τα λογιστικά δεδομένα* μπορεί να γίνεται πριν ή μετά τη φυσική εξέταση. Γενικά, όσο πιο σύντομα γίνεται η σύγκριση τόσο το

καλύτερο, αφού θα μπορούσαν για παράδειγμα τα αποθέματα, να μετακινηθούν και έτσι να είναι αδύνατον να επανελεγχθεί η καταμέτρηση.

2.6.3. ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ (REPERFORMANCE)

Ένα άλλος τύπος αποδεικτικών στοιχείων είναι οι υπολογισμοί και οι αναλύσεις που γίνονται από τον ίδιο τον ελεγκτή. Οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι αποτέλεσμα αναρίθμητων μαθηματικών υπολογισμών, που γίνονται σύμφωνα με τη λογιστική διαδικασία. Οι υπολογισμοί που επαναλαμβάνει ο ελεγκτής στις αυθεντικές μετρήσεις, αποτελούν μία αδιάσειστη απόδειξη για την ακρίβεια της μαθηματικής εξέλιξης.

Ουσιαστικά, με την «επανεκτέλεση» (reperformance) ο ελεγκτής ξαναυπολογίζει κάποια στοιχεία και ελέγχει τη μεταφορά της πληροφόρησης στο λογιστικό σύστημα. Αυτό το είδος αποδεικτικών στοιχείων είναι γνωστό και ως *μαθηματικά αποδεικτικά στοιχεία (mathematical evidence)*.

Αυτού του είδους τα στοιχεία είναι μία ευθύς – άμεση μορφή αποδεικτικών στοιχείων διότι ο ίδιος ο ελεγκτής εκτελεί τους διάφορους υπολογισμούς των δεδομένων. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό από τους ελεγκτές για την εκτέλεση των μαθηματικών υπολογισμών, για μεγάλες ποσότητες δεδομένων.

Μία σημαντική υποκατηγορία αυτής της κατηγορίας των στοιχείων σχετίζεται με τους επιμερισμούς και τα δεδουλευμένα. Μερικά παραδείγματα αποτελούν ο επαναυπολογισμός των εξόδων των αποσβέσεων στα πάγια ενεργητικά στοιχεία, ο επαναυπολογισμός των δεδουλευμένων τόκων, ο επαναυπολογισμός των φόρων κ.ά.

Στην αξιολόγηση της λογικής των λογιστικών υπολογισμών που αναπτύσσονται από τη διοίκηση, όπως απαιτείται από τα γενικά αποδεκτά ελεγκτικά πρότυπα (GAAS – Generally Accepted Auditing Standards), ο ελεγκτής μπορεί να χρησιμοποιήσει μία ή παραπάνω από τις ακόλουθες προσεγγίσεις :

- § Επιθεώρηση και εξέταση της διαδικασίας που χρησιμοποιείται από τη διοίκηση για να κάνει τον υπολογισμό· και/ή
- § Ανάπτυξη μίας ανεξάρτητης πρόβλεψης του υπολογισμού, για την επιβεβαίωση της λογικότητας των υπολογισμών/εκτιμήσεων της διοίκησης· και/ή
- § Επιθεώρηση επακόλουθων γεγονότων ή συναλλαγών που συμβαίνουν πριν την ολοκλήρωση της ελεγκτικής δουλειάς.

Η δεύτερη επιλογή καταλήγει στο είδος αποδεικτικών στοιχείων που εξετάζουμε τώρα (mathematical evidence). Ο ελεγκτής, για παράδειγμα, θα μπορούσε να ξαναυπολογίσει τα έξοδα εγγυήσεων, την καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία των αποθεμάτων κ.ά.

Οι εναρμονίσεις (reconciliations) θα μπορούσαν επίσης, να καταταγούν σε αυτήν την κατηγορία αποδεικτικών στοιχείων. Για παράδειγμα η διασφάλιση συμφωνίας καθολικών με ημερολόγια είναι ένα είδος υπολογισμού. Επειδή ο ελεγκτής είναι αυτός που δημιουργεί αυτόν τον τύπο αποδεικτικών στοιχείων, θεωρούνται υψηλής αξιοπιστίας.

Ωστόσο και αυτό το είδος αποδεικτικών στοιχείων έχει διάφορους περιορισμούς. Ενώ μία υπολογιστική εργασία (reperformance) παρέχει τα πιο αξιόπιστα στοιχεία από άποψη ακρίβειας ενός μαθηματικού υπολογισμού, η αξιοπιστία της όμως δεν θα λέγαμε ότι είναι αναμφισβήτητη. Είναι πιθανόν ότι δυσκολίες ή ασάφειες οι οποίες οδήγησαν σε σφάλμα στην αρχή (χρήση μιας μη κατάλληλης φόρμουλας), να οδηγήσουν στην συνέχεια σε ένα ίδιο λάθος κατά τον ξαναυπολογισμό από τον ελεγκτή. Επομένως, ένας όχι και τόσο προσεχτικός ελεγκτής θα μπορούσε για παράδειγμα, να ελέγξει τα αριθμητικά βήματα που χρησιμοποίησε ένας εργαζόμενος στον υπολογισμό μη δεδουλευμένων δαπανών, αλλά να αποτύχει να παρατηρήσει ότι η φόρμουλα που χρησιμοποιείται στους υπολογισμούς έχει εκτεθεί μη κατάλληλα.

Οι περιορισμοί αυτών των αποδεικτικών στοιχείων είναι σημαντικοί για περίπλοκους υπολογισμούς. Παραδείγματα είναι οι γεωλογικοί υπολογισμοί των αποθεμάτων μεταλλευμάτων, σαν μία βάση για καταχωρήσεις εξάντλησης.

Παρακάτω φαίνονται τα βήματα που θα πρέπει να ακολουθήσει ένας ελεγκτής, για τις υπολογιστικές εργασίες:

- § Αναγνώριση της κατάλληλης υπολογιστικής φόρμουλας που θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί.
- § Προσδιορισμός των κατάλληλων δεδομένων που θα χρησιμοποιηθούν (ποια δεδομένα πρέπει να επαληθευτούν ξεχωριστά;).
- § Εφαρμογή της φόρμουλας στα δεδομένα.
- § Σύγκριση των αποτελεσμάτων του ελέγχου με τα αρχικά αποτελέσματα.
- § Αξιολόγηση των προκύπτοντων αποδεικτικών στοιχείων.
- § Διατύπωση συμπερασμάτων.

2.6.4. ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (DOCUMENTARY EVIDENCE)

2.6.4.1. ΓΕΝΙΚΑ

Ο ελεγκτής βασίζεται στα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία πολύ περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο τύπο αποδεικτικών στοιχείων. Τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία έχουν να κάνουν με την εξέταση από τον ελεγκτή των λογιστικών δεδομένων του πελάτη, (όπως καθολικά, ημερολόγια κ.ά.) καθώς και με την εξέταση των επιταγών, των τιμολογίων, κ.ά. Μερικά από τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 5. Παραδείγματα έγγραφων αποδεικτικών στοιχείων.

Καθολικά και ημερολόγια
Ενισχυτικά έγγραφα εργασίας
Εντολές αγορών, τιμολόγια προμηθευτών, αποδείξεις
Εντολές πωλήσεων, τιμολόγια πωλήσεων, εντολές αποστολών, λογαριασμοί φορτώσεων
Μισθοδοτικές καταστάσεις
Κατάλογοι αποθεμάτων
Επιταγές και αντίγραφα κίνησης τραπεζικών λογαριασμών
Μηνιαίες οικονομικές καταστάσεις

Η απόδειξη που στηρίζεται στα έγγραφα ποικίλει ιδιαίτερα ως προς τον βαθμό αξιοπιστίας, ανάλογα με την πηγή των εγγράφων και την πορεία που ακολουθούν από την πηγή τους μέχρι να ληφθούν από τον ελεγκτή. Δηλαδή ο ελεγκτής θα πρέπει να εξετάζει μήπως τα έγγραφα έχουν πλαστογραφηθεί, αλλοιωθεί ή τροποποιηθεί· κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί με έλεγχο και με λεπτομερή εξέταση. Ανάλογα με την πηγή των εγγράφων, τα έγγραφα κατηγοριοποιούνται στις εξής κατηγορίες :

- § Έγγραφα που εκδίδονται από οργανισμούς έξω από την ελεγχόμενη επιχείρηση και λαμβάνονται απευθείας από τους ελεγκτές.
- § Έγγραφα που εκδίδονται από οργανισμούς έξω από την επιχείρηση και λαμβάνονται από την πελάτειδα επιχείρηση.
- § Έγγραφα που εκδίδονται εσωτερικά από την πελάτειδα επιχείρηση και κυκλοφορούν και έξω από την επιχείρηση.
- § Έγγραφα που εκδίδονται εσωτερικά από την πελάτειδα επιχείρηση και κυκλοφορούν αποκλειστικά σε εσωτερική βάση.

Αυτά τα είδη εγγράφων θα αναλυθούν εκτενέστερα παρακάτω.

2.6.4.2. ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΠΕΥΘΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΕΓΚΤΕΣ

Τα έγγραφα αυτού του είδους είναι από άποψη αποδεικτικής ισχύος, τα καλύτερα έγγραφα γιατί συνοδεύονται από μεγάλο βαθμό αξιοπιστίας. Αυτό συμβαίνει διότι τα έγγραφα αυτά εκδίδονται και συντάσσονται από ανεξάρτητους οργανισμούς, έξω από την επιχείρηση και στέλνονται απευθείας στους ελεγκτές χωρίς να περάσουν από τα «χέρια» της πελάτειδας επιχείρησης. Εφόσον τα έγγραφα αυτά στέλνονται απευθείας στον ελεγκτή, δεν υπάρχει καμία δυνατότητα από το προσωπικό της επιχείρησης να παραποιήσει τα έγγραφα ή να τα τροποποιήσει έτσι ώστε να συμφωνούν με τα δεδομένα της επιχείρησης.

Τέτοιου είδους έγγραφα μπορεί να είναι οι γραπτές εκθέσεις που στέλνονται από την τράπεζα στον ελεγκτή, προκειμένου να διαπιστωθεί η ακρίβεια των καταθέσεων και αναλήψεων της επιχείρησης. Επίσης, για την επαλήθευση π.χ. των εισπρακτέων λογαριασμών η επιχείρηση μπορεί να ζητά από τους πελάτες της να στείλουν απευθείας στους ελεγκτές μία επιστολή με την οποία να επιβεβαιώνουν το ποσό που οφείλουν στην επιχείρηση. Οι ελεγκτές προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι η απάντηση του πελάτη θα σταλεί απευθείας σε αυτούς, εσωκλείουν στην αίτηση που στέλνει η επιχείρηση και ένα δικό τους φάκελο με την επαγγελματική τους διεύθυνση ώστε ο οφειλέτης πελάτης να ταχυδρομήσει την απάντησή του στην διεύθυνση αυτή. Εάν οι απαντήσεις στέλνονταν για τους ελεγκτές αλλά στα γραφεία της επιχείρησης, θα υπήρχε η ευκαιρία να πέσουν στα χέρια κάποιου υπαλλήλου της επιχείρησης και είτε μερικές από αυτές να καταστραφούν τελείως, είτε να πλαστογραφηθούν τα αναγραφόμενα ποσά. Σε κάθε περίπτωση η ελεγχόμενη επιχείρηση ζητάει από τους εξωτερικούς οργανισμούς να στείλουν τις πληροφορίες τους απευθείας στους ελεγκτές ταχυδρομώντας τις σε φάκελο των ελεγκτών και στην επαγγελματική τους διεύθυνση.

Η κατηγορία αυτή των εγγράφων που στέλνονται απευθείας στον ελεγκτή, αποτελούν ένα αξιόλογο τμήμα της συσσώρευσης στοιχείων τα οποία παρέχουν την κατάλληλη θεμελίωση για την έκφραση γνώμης πάνω στις οικονομικές εκθέσεις.

2.6.4.3. ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΛΛΑ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

Αυτά τα έγγραφα έχουν ένα χαμηλότερο βαθμό αξιοπιστίας· όμως, παρόλα αυτά αποτελούν ένα σπουδαίο τύπο αποδεικτικών στοιχείων. Τέτοια έγγραφα μπορεί να είναι εντολές αγοράς πελατών, μηνιαίες εκθέσεις τραπεζών, γραμμάτια εισπρακτέα, τίτλοι μετοχών, τιμολόγια προμηθευτών, οι εκκαθαρίσεις των φόρων περιουσίας, διάφορες συμβάσεις κ.ά.

Οι ελεγκτές θα πρέπει να εξετάζουν εάν τα σχετικά έγγραφα είναι εύκολο να συνταχθούν ή να τροποποιηθούν από κάποιον υπάλληλο της ελεγχόμενης επιχείρησης, προκειμένου να σταθμίσουν πόση εμπιστοσύνη μπορούν να έχουν σε αυτού του είδους τα αποδεικτικά στοιχεία. Οι ελεγκτές πρέπει να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικοί στο να δέχονται ως αποδεικτικό στοιχείο οποιοδήποτε έγγραφο που έχει διορθωθεί κατά τον έναν ή τον άλλον τρόπο. Βέβαια διόρθωση ενός εγγράφου μπορεί να έχει γίνει από την ίδια την επιχείρηση που εξέδωσε το έγγραφο για να αποκαταστήσει τυχαίο σφάλμα. Γενικά όμως οι επιχειρήσεις δεν στέλνουν σε άλλους οργανισμούς έγγραφα μουντζουρωμένα με σβησίματα και διορθώσεις. Οι ελεγκτές δεν θα πρέπει να παραβλέπουν τον κίνδυνο της σκόπιμης διόρθωσης ενός εγγράφου, για να δοθεί διαφορετική εικόνα των πραγμάτων και για να παραπλανηθούν οι ελεγκτές ή άλλα πρόσωπα που εμπιστεύονται τα δεδομένα των εγγράφων.

Εάν ο ελεγκτής γίνει καχύποπτος σχετικά με την ακεραιότητα των εγγράφων, το οποίο είναι μία αντανάκλαση της ακεραιότητας της διοίκησης της επιχείρησης, τότε μπορεί να χρησιμοποιήσει τεχνικές ελέγχου οι οποίες θα παράγουν στοιχεία τα οποία δεν θα υπόκεινται σε επέμβαση της διοίκησης.

Παρόλα τα παραπάνω μειονεκτήματα, τα έγγραφα αυτά παραμένουν αρκετά αξιόπιστα και σίγουρα είναι πιο αξιόπιστα από τα έγγραφα που συντάσσονται από την ίδια επιχείρηση.

2.6.4.4. ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΛΛΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

Τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία είναι που προετοιμάζονται από την διοίκηση, είναι τα λιγότερο κατάλληλα. Η ποιότητα αυτών των αποδεικτικών στοιχείων ενισχύεται από το εάν κυκλοφορούν και επικυρώνονται από ένα εξωτερικό συμβαλλόμενο μέρος. Έγγραφο αποδεικτικό στοιχείο τέτοιας κατηγορίας είναι η πληρωμένη επιταγή.

Η επιταγή φέρει την οπισθογράφιση του κομιστή και έχει ακυρωθεί από την τράπεζα που την εξόφλησε με σφραγίδα ή με διατηρητική μηχανή. Εξαιτίας του γεγονότος ότι τρίτοι έχουν επεξεργαστεί την εξοφλημένη επιταγή, οι ελεγκτές την θεωρούν ως ισχυρό αποδεικτικό στοιχείο. Η πληρωμένη επιταγή μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη για την απόκτηση ενός περιουσιακού στοιχείου σε δεδομένο κόστος, ή ως απόδειξη εξόφλησης μιας υποχρεώσεως. Η εξοφλημένη επιταγή βρίσκεται στην διάθεση της επιχείρησης ως απόδειξη της γενόμενης πληρωμής, αν και δεν παραμένει στην επιχείρηση αλλά στην τράπεζα που την εξόφλησε,. Σε άλλες χώρες, η εξοφλημένη επιταγή επιστρέφεται στην επιχείρηση μαζί με τις ανεξόφλητες (ανείσπρακτες) επιταγές.

2.6.4.5. ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΒΑΣΗ

Τα έγγραφα που ετοιμάζονται από την διοίκηση της επιχείρησης και κυκλοφορούν αποκλειστικά σε εσωτερική βάση, είναι τα λιγότερο πειστικά (convincing) έγγραφα. Αυτό συμβαίνει διότι τα έγγραφα αυτά, δεν υποβάλλονται στη θεώρηση τρίτων, έξω από την επιχείρηση, άρα δεν μπορεί να δοθεί μεγάλη αξιοπιστία σε αυτά.

Διάφορα έγγραφα αυτής της κατηγορίας είναι οι καταστάσεις συμφωνίας λογαριασμών με τράπεζες, οι μισθοδοτικές καταστάσεις, οι εντολές αγοράς, τα ημερολόγια, τα καθολικά, τα αντίγραφα τιμολογίων πώλησης και φορτωτικών

εγγράφων, τα δελτία παραλαβής, οι επιστολές και τα πρακτικά που συντάσσονται από την ανώτατη διοίκηση κ.ά.

Είναι σχεδόν αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι ο βαθμός αξιοπιστίας που μπορεί να δοθεί σε έγγραφα που εκδίδονται και κυκλοφορούν μόνο μέσα στην επιχείρηση, εξαρτάται από την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Εάν όλες οι λογιστικές διαδικασίες είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε κάθε έγγραφο που συντάσσεται από ένα πρόσωπο να περνάει από τον έλεγχο κάποιου άλλου, αν όλα τα έγγραφα αριθμούνται σειριακά, και η αρίθμηση αυτή παρακολουθείται και ελέγχεται, τότε τα έγγραφα αυτά θεωρούνται ως καλά αποδεικτικά στοιχεία. Ο αποτελεσματικός εσωτερικός έλεγχος δίνει επίσης την ευκαιρία μεγάλου καταμερισμού των αρμοδιοτήτων, έτσι ώστε ποτέ ένας υπάλληλος να μην χειρίζεται μία συναλλαγή από την αρχή έως το τέλος. Με αυτές τις συνθήκες κάποιος υπάλληλος δεν έχει κίνητρα να παραποιήσει ένα έγγραφο.

Από την άλλη πλευρά, εάν ο εσωτερικός έλεγχος είναι χαλαρός οι ελεγκτές δεν μπορούν να έχουν μεγάλη εμπιστοσύνη σε έγγραφα που συντάσσονται μέσα στην επιχείρηση και δεν περνούν από τον έλεγχο εξωτερικών οργανισμών. Εάν ένας υπάλληλος έχει εξουσιοδοτηθεί να ετοιμάζει κάποια έγγραφα όπως τα τιμολόγια πωλήσεων και επίσης έχει πρόσβαση στο ταμείο, υπάρχει ένα κίνητρο να πλαστογραφήσει τα έγγραφα για να κρύψει μία κλοπή.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι καθοριστικό ρόλο στο βαθμό αξιοπιστίας των παραπάνω εγγράφων παίζει το σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Για αυτόν τον λόγο η αποδεικτική ισχύς του συστήματος εσωτερικού ελέγχου θα εξεταστεί και παρακάτω.

2.6.5. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Όταν ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι αρκετά ισχυρό τότε τα λάθη ανακαλύπτονται γρήγορα και αυτόματα με τις επαληθεύσεις που είναι ενσωματωμένες στο σύστημα και με τους διασταυρωτούς ελέγχους που από κατασκευής ενυπάρχουν στο σύστημα.

Εάν οι λογιστικές διαδικασίες είναι καλά μελετημένες και τηρούνται με συνέπεια, το αποτέλεσμα που εμφανίζεται στις οικονομικές εκθέσεις θα είναι έγκυρο. Οι ελεγκτές λοιπόν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα με τη μελέτη και αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και με την διεξαγωγή σειράς δοκιμών με τις οποίες προσπαθούν να διαπιστώσουν αν οι λογιστικές διαδικασίες που έχει καθιερώσει η επιχείρηση εναρμονίζονται στην πράξη. Αν οι λογιστικές διαδικασίες εφαρμόζονται και τηρούνται με συνέπεια, τότε αποτελούν έγκυρο αποδεικτικό στοιχείο.

Ο ελεγκτής εκτιμά το βαθμό – και εδώ έγκειται η ικανότητά του – εμπιστοσύνης όσον αφορά το σύστημα ελέγχου της επιχείρησης και κατά συνέπεια αποφασίζει για την ποσότητα και την ποιότητα των επιπρόσθετων αποδεικτικών στοιχείων. Η ποσότητα αποδεικτικών στοιχείων άλλης μορφής θα είναι τόσο λιγότερη, όσο ισχυρότερος θα είναι ο εσωτερικός έλεγχος.

Επομένως, η ποσότητα ή η ποιότητα των άλλων αποδεικτικών στοιχείων που θα χρειαστούν θα βρίσκεται σε άμεση σχέση με το βαθμό κινδύνου που θα προκύπτει από την αδυναμία και τους περιορισμούς του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.

2.6.6. ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ (CONFIRMATIONS)

Τα ελεγκτικά πρότυπα (AU 330, SAS 67) ορίζουν την επιβεβαίωση (confirmation) σαν τη διαδικασία απόκτησης και αξιολόγησης μιας απευθείας επικοινωνίας με κάποιο τρίτο μέρος, σε ανταπόκριση μιας αίτησης για πληροφορίες για κάποιο στοιχείο που επηρεάζει τις διαβεβαιώσεις των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Οι «αιτήσεις» για τέτοιες επαφές είναι συνήθως γραπτές από τον πελάτη για λογαριασμό του ελεγκτή. Η αξιοπιστία των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτώνται μέσω των επιβεβαιώσεων (confirmations) επηρεάζεται άμεσα από τους παρακάτω παράγοντες:

- § Η μορφή της επιβεβαίωσης (the form of the confirmation).
- § Προηγούμενη εμπειρία και επαφές με την επιχείρηση.
- § Η φύση της πληροφόρησης που επιβεβαιώνεται.

Οι επιβεβαιώσεις χρησιμοποιούνται εκτενέστατα στους ελέγχους. Μερικά από τα ποσά και τις πληροφορίες που ζητούνται να επιβεβαιωθούν, φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 6. Ποσά ή πληροφορίες που συχνά επιβεβαιώνονται για τους ελεγκτές.

<i>ΠΟΣΑ Ή ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΝΟΝΤΑΙ</i>	<i>ΠΗΓΕΣ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗΣ</i>
Υπόλοιπο μετρητών	Τράπεζα
Λογαριασμοί εισπρακτέοι	Πελάτες
Αποστελλόμενα εμπορεύματα	Παραλήπτης
Λογαριασμοί πληρωτέοι	Προμηθευτές
Γραμμάτια πληρωτέα	Κάτοχος γραμματίων
Ασφαλιστική κάλυψη	Ασφαλιστική εταιρία

Οι επιβεβαιώσεις είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους ελεγκτές, εξαιτίας του γεγονότος ότι χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό ως αποδεικτικά στοιχεία. Οι Cosserat και Bagshaw (2003), παραθέτουν γενικά θέματα που σχετίζονται με τη χρήση των επιβεβαιώσεων για την απόκτηση αποδεικτικών στοιχείων, και στη συνέχεια τα εφαρμόζουν στην επαλήθευση συγκεκριμένων υπολοίπων λογαριασμών.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Cosserat και Bagshaw (2003), τα γενικά θέματα που σχετίζονται με τις επιβεβαιώσεις είναι :

- § Κάτω από ποιες συνθήκες η χρήση των επιβεβαιώσεων είναι κατάλληλη;
- § Ποιες διαβεβαιώσεις/θέσεις (της διοίκησης) διευθετούνται με τις επιβεβαιώσεις;
- § Πως θα έπρεπε να γίνει μία αίτηση για επιβεβαίωση;
- § Πως θα πρέπει να ερμηνευτούν τα στοιχεία που παρέχονται;

Αυτά τα θέματα θα απαντηθούν παρακάτω.

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΕΩΝ :

Οι επιβεβαιώσεις πρέπει να προτιμώνται, όταν υπάρχει ένας ενήμερος συμβαλλόμενος, ανεξάρτητος από την επιχείρηση και όταν δεν είναι διαθέσιμα εναλλακτικά αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία. Παραδείγματα αυτών που μπορούν να παρέχουν επιβεβαιώσεις είναι οι χρεώστες, οι πιστωτές, οι τράπεζες, οι δανειστές, οι οφειλέτες και οι επιστάτες των ενεργητικών στοιχείων της επιχείρησης. Είναι προς το συμφέρον τους, για όλους τους παραπάνω, να διατηρήσουν αξιόπιστα αρχεία και στοιχεία των σχέσεών τους με την επιχείρηση. Είναι στην δικιά τους ευχέρεια να ανταποκριθούν στην αίτηση κάποιου ελεγκτή για επιβεβαίωση, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οποιεσδήποτε διαφορές αναγνωρίζονται και επιλύονται.

Σαν ένας γενικός κανόνας, σύμφωνα με τους Cosserat και Bagshaw (2003), όσο πιο μεγάλος είναι ένας οργανισμός τόσο πιο πιθανόν είναι να έχει αξιόπιστα συστήματα εσωτερικού ελέγχου. Αυτό διασφαλίζει ότι οι δικές του λογιστικές πληροφορίες, θα είναι ακριβείς. Επομένως, οι μεγαλύτεροι οργανισμοί είναι πιο πιθανόν να έχουν μία θετική πολιτική στην ανταπόκριση των ελεγκτικών επιβεβαιώσεων. Οι μικρότεροι οργανισμοί μπορεί να έχουν λιγότερο αξιόπιστες λογιστικές καταγραφές και είναι πολύ πιθανόν να θεωρήσουν την απάντηση σε μία τέτοια αίτηση για επιβεβαίωση, σαν κατάχρηση του χρόνου τους.

Μιλώντας γενικότερα, τα μέρη από τα οποία ζητείται επιβεβαίωση συνήθως είναι ανεξάρτητα (όχι πάντα), διασφαλίζοντας έτσι ότι οι «αποδείξεις» θα είναι αξιόπιστες. Ωστόσο, υπάρχουν δύο καταστάσεις όπου ο ελεγκτής μπορεί να χρειαστεί να δώσει ιδιαίτερη προσοχή. Πρώτον, όταν το άλλο μέρος είναι «συγγενικό» (“related”) με την ελεγχόμενη επιχείρηση· π.χ. ο οργανισμός και η ελεγχόμενη επιχείρηση έχουν μερικούς μετόχους κοινούς. Η δεύτερη κατάσταση είναι όταν το άλλο μέρος που καλείται να επιβεβαιώσει κάποια στοιχεία, είναι οικονομικά εξαρτώμενο από την ελεγχόμενη επιχείρηση και έτσι έχει κίνητρο να παρέχει μία μη ακριβή ανταπόκριση από το φόβο μην χάσει τη συνεργασία του με την επιχείρηση. Και πάλι, όσο πιο μεγάλος είναι ο οργανισμός (που θα παρέχει την επιβεβαίωση) τόσο λιγότερο πιθανό είναι να εξαρτάται οικονομικά από την ελεγχόμενη επιχείρηση.

ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ – ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (ASSERTIONS) :

Όταν οι επιβεβαιώσεις συσχετίζονται με αμοιβαία ισοζύγια (όπως χρεώστες, πιστωτές, τράπεζες, δανειστές οφειλέτες), παρέχουν πειστικά αποδεικτικά στοιχεία για την διαβεβαίωση της διοίκησης σχετικά με τα δικαιώματά και τις υποχρεώσεις (rights and obligations) της επιχείρησης. Οι επιβεβαιώσεις επίσης παρέχουν ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία για τον ελεγκτικό στόχο της ιδιοκτησίας (ownership), όταν το άλλο μέρος ενεργεί σαν φύλακας – επιστάτης. Όμως, εξαιτίας της ανθρώπινης φύσης, οι επιβεβαιώσεις μπορεί να μην παρέχουν τόσο πειστικά αποδεικτικά στοιχεία για τον ελεγκτικό στόχο της ακρίβειας. Ακόμη, οι επιβεβαιώσεις δεν παρέχουν αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία για την αποτίμηση (valuation) των διαφόρων στοιχείων.

ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΑΙΤΗΣΗΣ :

Σύμφωνα με τους Cosserat και Bagshaw (2003), η αίτηση πρέπει να έχει τέτοια μορφή έτσι ώστε να διευκολύνει την ανταπόκριση από το άλλο μέρος. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την χρησιμοποίηση μιας τυπικής μορφής με κενό χώρο για την απάντηση και εσωκλείοντας έναν φάκελο επιστροφής. Όμως, πολλές φορές υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της διευκόλυνσης για την ανταπόκριση και της αξιοπιστίας αυτής της ανταπόκρισης. Για παράδειγμα, είναι πιθανό το άλλο μέρος να επιβεβαιώσει την πληροφόρηση χωρίς πρώτα να την έχει τσεκάρει. Ευτυχώς, τέτοια παραδείγματα είναι σπάνια.

Πιο πιθανό είναι να υπάρξει ένας γενικός δισταγμός για επιβεβαίωση, εξαιτίας μίας λάθος κατανόησης του σκοπού του αιτήματος. Οι οφειλέτες μπορεί να ερμηνεύσουν λανθασμένα την επιβεβαίωση σαν απαίτηση για πληρωμή. Άλλα μέρη μπορεί να φοβούνται ότι η επιβεβαίωση μπορεί να είναι μία δέσμευση, εάν κατά τύχη μεταγενέστερα ανακαλύψουν ένα λάθος στα αρχεία τους. Όταν η επιβεβαίωση σχετίζεται με μέρη τα οποία δεν είναι συνηθισμένα να λαμβάνουν τέτοια αιτήματα, τότε ο ελεγκτής πρέπει να σχεδιάζει τη διατύπωση της επιβεβαίωσης με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να καθυστεράει τους παραπάνω φόβους.

Ένα άλλο πρόβλημα που μπορεί να ανακύψει σχετικά με την μορφή της αίτησης, έχει να κάνει με τη χρήση της επιβεβαίωσης. Για παράδειγμα, θα πρέπει να διευκρινίζεται εάν απλά κάποια πληροφόρηση θα πρέπει να επιβεβαιωθεί, ή εάν το αίτημα

σχετίζεται με το να παραχθεί εκ νέου πληροφόρηση από το άλλο μέρος. Η τελευταία προσέγγιση μειώνει τον κίνδυνο ότι το άλλο μέρος δεν θα κάνει έναν προσεχτικό έλεγχο στα αρχεία του πριν απαντήσει, αλλά αυξάνει τον κίνδυνο ότι το άλλο μέρος δεν θα απαντήσει τελικά.

Η χρήση θετικής ή αρνητικής επιβεβαίωσης είναι ένα άλλο σενάριο σύγκρουσης. Και οι δύο διευκρινίζουν την πληροφόρηση που πρέπει να επιβεβαιωθεί αλλά η αρνητική αίτηση ζητά μόνο μία ανταπόκριση εκεί που η πληροφόρηση είναι λανθασμένη. Μιλώντας γενικότερα, η αρνητική επιβεβαίωση χρησιμοποιείται όταν ο κίνδυνος για σημαντική ανακρίβεια (έννοια που θα αναλυθεί σε άλλο κεφάλαιο), έχει εκτιμηθεί χαμηλός.

Ένα άλλο θέμα που θα πρέπει να εξετάζεται σχετικά με την επιβεβαίωση από ένα μεγάλο τρίτο μέρος, είναι η αρχαιότητα βαθμού (seniority) αυτού που θα ανταποκριθεί. Μερικές επιχειρήσεις έχουν μία σταθερή πολιτική για να ανταποκρίνονται στα αιτήματα των επιβεβαιώσεων. Σε άλλες περιπτώσεις όμως, μία αίτηση μπορεί να αγνοηθεί εντελώς εάν έχει «δρομολογηθεί» για το senior management.

Ένα επίσης σημαντικό θέμα είναι ότι οι ελεγκτές πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι επιβεβαιώσεις που σταλήκαν, είναι σε απόλυτη συμφωνία με αυτές που τελικά παραλήφθηκαν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ :

Οι παράγοντες που συζητήθηκαν παραπάνω πρέπει να ληφθούν υπόψη όταν καθορίζεται η αξιοπιστία της επιβεβαίωσης ως αποδεικτικό στοιχείο. Η αξιοπιστία πρέπει να αναζητηθεί εκεί που ο ελεγκτής έχει λόγο να υποψιάζεται ότι πιθανόν να μην έχει δοθεί η κατάλληλη προσοχή στην αίτηση ή ότι τα καταγεγραμμένα στοιχεία του άλλου μέρους μπορεί να μην είναι εξ ολοκλήρου αξιόπιστα.

Εκεί που καμία ανταπόκριση δεν λαμβάνεται σε μία θετική αίτηση για επιβεβαίωση (μετά από πολλές κατάλληλες αιτήσεις), εναλλακτικά αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να αποκτηθούν εάν η πληροφόρηση που πρέπει να επιβεβαιωθεί είναι σημαντική

(material) στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Συχνά δίνεται ανεπαρκής προσοχή σε κατάλληλες εναλλακτικές πηγές αποδεικτικών στοιχείων.

Στην συνέχεια, αναφέρονται κάποια παραδείγματα επιβεβαιώσεων, σύμφωνα με τους Cosserat και Bagshaw (2003).

Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν :

ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ ΟΦΕΙΛΕΤΩΝ :

Η χρήση της επιβεβαίωσης ως αποδεικτικό στοιχείο είναι συνήθως πολύ σημαντική στον έλεγχο των οφειλετών διότι υπάρχουν λίγες σχετικές πηγές. Είναι συνήθως κατάλληλη, όταν η πλειονότητα των πιστωτικών πελατών είναι επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους. Εξαιτίας του ότι η ύπαρξη (existence) είναι μία από τις πιο σημαντικές διαβεβαιώσεις της διοίκησης που πρέπει να επαληθευτεί, είναι σημαντικό η πηγή από την οποία το δείγμα θα επιλεγεί να είναι ελεγμένη από άποψη πληρότητας (completeness). Η λίστα των οφειλετών συχνά χωρίζεται σε τρέχοντες πληρωτέους και σε υπερήμερους.

ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ ΠΙΣΤΩΤΩΝ :

Οι πιστωτές επιβεβαιώνονται λιγότερο συχνά από ότι οι οφειλέτες. Ο ελεγκτής έχει ήδη εξωτερικά αποδεικτικά στοιχεία με την μορφή των τιμολογίων και των καταστάσεων των προμηθευτών. Παρά το γεγονός ότι κρατούνται από την επιχείρηση, και ενδεχομένως είναι σε κίνδυνο από το να παραποιηθούν, είναι πολύ πιθανό ότι παρέχουν επαρκή κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία. Επιπρόσθετα, ο βασικός ισχυρισμός που επαληθεύεται με την επιβεβαίωση ως αποδεικτικό στοιχείο είναι εκείνος της πληρότητας (completeness). Ο διαθέσιμος πληθυσμός (υπόλοιπα των πιστωτών που έχουν καταγραφεί στην επιχείρηση), δεν είναι ένα κατάλληλο σημείο αναφοράς για να συγκεντρωθεί το δείγμα για επιβεβαίωση, όταν επαληθεύεται η πληρότητα. Εάν οι ελεγκτές έχουν χρόνο, τείνουν να προτιμούν τη χρήση συμπληρωματικού πληθυσμού των αγορών, όταν επαληθεύεται η πληρότητα των καταγεγραμμένων πιστωτών.

ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ :

Σε πολλές χώρες το ελεγκτικό επάγγελμα έχει έρθει σε αμοιβαία συμφωνία με τον τραπεζικό τομέα, στην μέθοδο αναζήτησης επιβεβαιώσεων. Μία τυπική μορφή που χρησιμοποιείται συχνά είναι με ανοιχτές ερωτήσεις για να συμπληρωθούν από την τράπεζα. Τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να είναι αξιόπιστα διότι οι τράπεζες συχνά διατηρούν ένα υψηλού επιπέδου σύστημα εσωτερικού ελέγχου στα καταγεγραμμένα υπόλοιπα των πελατών. Ωστόσο, επειδή το καθήκον της συμπλήρωσης της επιβεβαίωσης ανατίθεται σε σχετικά κατώτερο προσωπικό, οι ελεγκτές πρέπει να είναι σε επιφυλακή για υπαλληλικά λάθη όταν γίνεται χρήση των επιβεβαιώσεων που αποκτήθηκαν.

Από την παραπάνω ανάλυση των Cosserat και Bagshaw συνάγεται η μεγάλη σημασία των επιβεβαιώσεων ως αποδεικτικά στοιχεία.

2.6.7. ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΕΣ

Ο ελεγκτής σε μερικά στάδια του ελέγχου, αναγνωρίζοντας ότι δεν έχει ορισμένες γνώσεις που του είναι απαραίτητες για τη διαπίστωση αν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις απεικονίζουν πραγματικά την κατάσταση της επιχείρησης, μπορεί να συμβουλευτεί μια ομάδα εμπειρογνομόνων.

Τα ελεγκτικά πρότυπα (SAS 73, AU 336) αναγνωρίζουν την ανάγκη για τους ελεγκτές να συμβουλευονται κάποιους ειδικούς όπου αυτό είναι απαραίτητο, προκειμένου να συγκεντρώνεται επαρκής κατάλληλη ελεγκτική μαρτυρία.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω όταν εξετάζονται οι οικονομικές καταστάσεις ενός πελάτη, ο ελεγκτής μπορεί να ανακαλύψει ότι η ελεγκτική ομάδα δεν έχει την απαραίτητη εξειδίκευση που απαιτείται, προκειμένου να συγκεντρωθεί επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα σε ειδικευμένες βιομηχανίες

όπως στην εξόρυξη, στην παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου ή σε πολύτιμους λίθους και αντίκες. Η ανάγκη για τις υπηρεσίες ενός ειδικού μπορεί επίσης να εμφανιστεί σε ένα συγκεκριμένο τμήμα του ελέγχου, όπως στην αξιολόγηση των επενδύσεων σε χρεόγραφα, στην εξοικείωση με ελέγχους για εφαρμογές υπολογιστών κ.ά.. Εάν απαιτείται μία τέτοια εξειδίκευση και δεν είναι διαθέσιμη από την υπάρχουσα ομάδα του ελέγχου, ο ελεγκτής θα πρέπει να αναζητήσει τις υπηρεσίες ενός ειδικού. Η δουλειά του ειδικού μπορεί να παρέχει σχετικά, αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία για την υποστήριξη της γνώμης του ελεγκτή.

Ένας ειδικός (specialist) είναι ένα πρόσωπο ή μία εταιρία που κατέχει εξειδικευμένη ικανότητα ή γνώση σε έναν τομέα διαφορετικό από τον τομέα της λογιστικής και της ελεγκτικής. Παραδείγματα μερικών ειδικών και της φύσης των στοιχείων που μπορούν να παρέχουν φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 7. Παραδείγματα ειδικών και της φύσης των στοιχείων που μπορούν να παρέχουν.

<i>ΕΙΔΙΚΟΣ</i>	<i>ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ</i>
ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ	Υπολογισμός του ποσοστού ολοκλήρωσης ενός έργου που είναι υπό κατασκευή, υπολογισμός το μίγμα αποθεμάτων σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο.
ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΣ	Εξέταση των όρων ενός συμβολαίου, επιθεώρηση των όρων περίπλοκων χρηματοοικονομικών εγγράφων.
ΕΚΤΙΜΗΤΗΣ	Εκτίμηση έργων τέχνης, ακίνητης περιουσίας κ.ά.
ΓΕΩΛΟΓΟΣ	Επιθεώρηση των υπολογισμών των αποθεμάτων σε πετρέλαιο και αέριο, αξιολόγηση των διαδικασιών για υπόγεια αποθήκευση των πετρελαιοειδών προϊόντων.
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΟΣ	Επιθεώρηση της συμφωνίας με τους περιβαλλοντολογικούς νόμους και κανονισμούς.
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΑΝΑΛΥΤΗΣ	Επιθεώρηση της αξιολόγησης των χρεογράφων και άλλων επενδύσεων.
ΑΝΑΛΟΓΙΣΤΕΣ	Υπολογισμοί και επιθεώρηση των υποθέσεων του σχεδίου για συντάξεις.
ΔΑΣΟΦΥΛΑΚΑΣ	Εξέταση της ποιότητας του ξύλου.

Υπάρχουν τρεις τρόποι με τους οποίους μπορούν να αποκτηθούν οι υπηρεσίες των ειδικών. Πρώτον, ο ελεγκτής μπορεί να προσλάβει έναν ανεξάρτητο ειδικό (specialist). Δεύτερον, ο πελάτης μπορεί να αναλάβει τις υπηρεσίες ενός ανεξάρτητου ειδικού. Τέλος, είτε ο πελάτης είτε ο ελεγκτής μπορούν να προσλάβουν έναν ειδικό από το τμήμα συμβουλευτικών υπηρεσιών της εταιρίας του ελεγκτή. Ανεξάρτητα από τον τρόπο που τελικά οι υπηρεσίες του ειδικού θα αποκτηθούν, ο ειδικός δεν θεωρείται μέρος της ομάδας του ελέγχου. Στην συνέχεια θα αναφερθούν τα χαρακτηριστικά που πρέπει να διέπει μία σωστή επιλογή ενός ειδικού σύμφωνα με τους Colbert και Fields (1996).

ΕΠΙΛΕΓΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΙΔΙΚΟ :

Μετά τον καθορισμό των περιοχών που απαιτούν εξειδικευμένη γνώση, ο ελεγκτής μελετά προσεχτικά τα προσόντα και τη φήμη του υποψήφιου ειδικού. Η επαγγελματική πιστοποίηση υποδεικνύει καταλληλότητα σε έναν συγκεκριμένο χώρο. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να ερευνηθεί η φήμη του ειδικού, ενδεχομένως με το να υπάρξει επαφή με επαγγελματικούς οργανισμούς στους οποίους ο ειδικός ανήκει. Πρέπει επίσης να εξεταστεί η εμπειρία του ειδικού για τον τύπο της δουλειάς που αναμένεται να προσφέρει. Ο ελεγκτής θα μπορούσε να ζητήσει μία λίστα με όλους τους πελάτες του εμπειρογνώμονα/ειδικού, που έχουν έρθει σε επαφή με αυτόν για παρόμοιες υπηρεσίες.

Το σχετικό ελεγκτικό πρότυπο απαιτεί από τον ελεγκτή να αξιολογεί τη σχέση, εάν υπάρχει, μεταξύ της πελάτειδας επιχείρησης και του ειδικού, επειδή τα στοιχεία που αποκτώνται από την δουλειά ενός εμπειρογνώμονα (ειδικού) που είναι ανεξάρτητος από την ελεγχόμενη επιχείρηση, είναι πιο αξιόπιστα από εκείνα που αποκτώνται όταν ο ειδικός έχει κάποια σχέση με την ελεγχόμενη επιχείρηση. Μία σχέση που εγείρει ανησυχίες είναι εκείνη κατά την οποία η ελεγχόμενη επιχείρηση μπορεί να επηρεάσει είτε άμεσα είτε έμμεσα τον ειδικό.

Εάν ο ελεγκτής πιστεύει ότι η αντικειμενικότητα του ειδικού μπορεί να μετριαστεί, τότε θα πρέπει να συγκεντρωθούν αποδεικτικά στοιχεία που να διασφαλίζουν ότι τα ευρήματα του ειδικού είναι λογικά. Ο ελεγκτής θα πρέπει να συγκεντρώσει αποδεικτικά στοιχεία που να σχετίζονται με τις υποθέσεις και τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν από τον εμπειρογνώμονα ή θα πρέπει να προσλάβει κάποιον άλλο ειδικό.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι πρέπει να υπάρχει σαφής κατανόηση τόσο από τον ίδιο τον ειδικό και από τον ελεγκτή όσο και από τον ίδιο τον πελάτη, της δουλειάς που πρέπει να εκτελεστεί από τον ειδικό. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να κατανοηθούν:

§ Η σχέση του πελάτη (ελεγχόμενη επιχείρηση) και του ειδικού.

- § Οι στόχοι και η σκοπιά της δουλειάς του ειδικού.
- § Οι μέθοδοι και οι υποθέσεις του ειδικού και μία σύγκριση μεταξύ των τωρινών μεθόδων και υποθέσεων με εκείνες προηγούμενων περιόδων.
- § Η κατανόηση από τον ειδικό, της χρήσης που θα έχουν τα ευρήματά του στο ελεγκτικό έργο, και
- § Η μορφή και το περιεχόμενο των ευρημάτων του ειδικού.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ:

Ο πραγματογνώμονας πρέπει να ετοιμάζει μία έκθεση στην οποία να περιγράφονται τα ευρήματα της δουλειάς του καθώς και οι μέθοδοι και οι υποθέσεις που χρησιμοποίησε. Ο ελεγκτής θα πρέπει στην συνέχεια να διαπιστώσει εάν αυτά τα ευρήματα είναι λογικά. Για να το κάνει αυτό, πρέπει να έχει κατανοήσει τόσο τις μεθόδους όσο και τις υποθέσεις του πραγματογνώμονα. Η κατανόηση αυτή βοηθά τον ελεγκτή να διασφαλίσει εάν τα αποτελέσματα παρέχουν κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία για να υποστηρίξουν αυτά που εμφανίζονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις.

Σε πολλές περιπτώσεις, η κατανόηση των μεθόδων και των υποθέσεων είναι επαρκής για τον σκοπό του ελεγκτή. Όμως, εάν ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας έχει εκτιμηθεί να είναι στη συγκεκριμένη εξειδικευμένη περιοχή κοντά στο μέγιστο βαθμό, τότε απαιτείται να εκτελεστεί επιπρόσθετη ελεγκτική δουλειά. Ο ελεγκτής μπορεί να θεωρεί σωστό να ελέγξει τα λογιστικά δεδομένα της δουλειάς ενός ειδικού.

Μετά την επιθεώρηση της δουλειάς του εμπειρογνώμονα, ο ελεγκτής μπορεί να πιστέψει ότι τα ευρήματα του ειδικού εμφανίζονται λογικά και να συμπεράνει ότι έχει συγκεντρωθεί επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό. Εάν τα ευρήματα είναι μη λογικά, τότε πρέπει να αποκτηθούν επιπρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία. Αυτό μπορεί να συνεπάγεται το διορισμό ενός δευτέρου ειδικού.

Όταν χρησιμοποιηθεί η δουλειά του εμπειρογνώμονα, ο ελεγκτής μπορεί να ανακαλύψει ότι τα ευρήματα δεν υποστηρίζουν αυτά που παρουσιάζονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Τότε απαιτείται περαιτέρω ελεγκτική δουλειά.

Όμως, ακόμα και η επιπρόσθετη δουλειά μπορεί να μην δώσει λύση και έτσι να χρειαστούν οι συμβουλές κάποιου άλλου ειδικού.

Μετά τη χρησιμοποίηση της δουλειάς ενός πραγματογνώμονα, την εκτέλεση επιπρόσθετων διαδικασιών, και τη χρησιμοποίηση της δουλειάς ενός δεύτερου πραγματογνώμονα, ο ελεγκτής μπορεί ακόμα να μην έχει πειστεί ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι σύμφωνες με τις γενικά αποδεκτές λογιστικές αρχές (GAAP). Τότε, θα πρέπει να εκφράσει είτε γνώμη με επιφυλάξεις, είτε αντίθετη γνώμη.

Ο ελεγκτής συνήθως, άσχετα με τον τύπο γνώμης που θα εκφέρει, δεν κάνει αναφορά στον εμπειρογνώμονα, στο πιστοποιητικό ελέγχου. Ωστόσο, η αναγνώριση του εμπειρογνώμονα και η αναφορά της δουλειάς του επιτρέπεται (αλλά δεν απαιτείται), εάν ο ελεγκτής προσθέτει μία επεξηγηματική παράγραφο σε μία γνώμη με επιφυλάξεις.

Συμπερασματικά, όπως φάνηκε και από τα παραπάνω, τα ελεγκτικά πρότυπα (SAS 73) επεκτείνουν την προσφερόμενη καθοδήγηση στους ελεγκτές, οι οποίοι μπορεί να έχουν έλλειψη της κατάλληλης εξειδικευμένης γνώσης σε ορισμένες περιοχές του ελέγχου, και να χρειάζεται να χρησιμοποιήσουν τη δουλειά κάποιου ειδικού.

2.6.8. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ (ANALYTICAL PROCEDURES)

2.6.8.1. ΓΕΝΙΚΑ

Οι διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης είναι ένας σημαντικός τύπος αποδεικτικών στοιχείων για τον έλεγχο. Αποτελούνται από αξιολογήσεις των χρηματοοικονομικών πληροφοριών που γίνονται με τη μελέτη των ευλόγων σχέσεων μεταξύ των οικονομικών και των μη οικονομικών δεδομένων (AU 329). Το αμερικανικό ελεγκτικό πρότυπο (SAS 56, AU 329- “Analytical Procedures”), παρέχει καθοδήγηση για τη φύση αυτών των διαδικασιών και παραδείγματα για το πώς εφαρμόζονται.

2.6.8.2. Η ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών ποικίλουν από ανάλυση τάσης, μέχρι πολύπλοκα μαθηματικά μοντέλα περιλαμβάνοντας διάφορες σχέσεις δεδομένων με προηγούμενα χρόνια. Μία απλή διαδικασία αναλυτικής διερεύνησης είναι η σύγκριση των ποσών των εσόδων και εξόδων του τρέχοντος έτους με εκείνα των προηγούμενων ετών, προκειμένου να παρατηρηθούν σημαντικές διαφορές. Μία πιο περίπλοκη διαδικασία αναλυτικής διερεύνησης μπορεί να είναι η ανάπτυξη ενός μοντέλου πολλαπλής παλινδρόμησης για την εκτίμηση του ποσού των πωλήσεων του έτους χρησιμοποιώντας δεδομένα του κλάδου. Οι διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης μπορούν επίσης να περιλαμβάνουν υπολογισμούς των ποσοστιαίων σχέσεων μεταξύ των διαφόρων λογαριασμών των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, όπως ο υπολογισμός του μικτού περιθωρίου κέρδους.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις οι ελεγκτές προσπαθούν να αναγνωρίσουν είτε την ύπαρξη μη αναμενόμενων διαφοροποιήσεων είτε την απουσία αναμενόμενων διαφοροποιήσεων. Τέτοιες διαφοροποιήσεις μπορεί να υποδεικνύουν ανακρίβειες στις οικονομικές καταστάσεις (misstatements) οι οποίες θα πρέπει να ερευνηθούν πλήρως από τους ελεγκτές. Επομένως, ο ελεγκτής μπορεί να κάνει σύγκριση π.χ. του μικτού περιθωρίου κέρδους του τρέχοντος έτους με εκείνο των πέντε προηγούμενων ετών, προκειμένου να αναγνωρίσει λογαριασμούς οι οποίοι περιέχουν σημαντικές ανακρίβειες (material misstatements) και επομένως απαιτούν περισσότερη έρευνα. Ουσιαστικά, η διεργασία της εκτέλεσης διαδικασιών αναλυτικής διερεύνησης περιλαμβάνει τα εξής βήματα :

- § Ανάπτυξη μιας πρόβλεψης για ένα λογιστικό υπόλοιπο.
- § Καθορισμός του ποσού απόκλισης από την πρόβλεψη που θα θεωρείται αποδεκτό, χωρίς περεταίρω έρευνα.
- § Σύγκριση του λογιστικού υπολοίπου της επιχείρησης με την πρόβλεψη.
- § Έρευνα σημαντικών διαφοροποιήσεων από την πρόβλεψη.

2.6.8.3. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ

Υπάρχει μία ποικιλία τύπων πληροφόρησης που είναι διαθέσιμη στους ελεγκτές, προκειμένου να αναπτύξουν προβλέψεις – προσδοκίες για διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης. Μερικές από αυτές είναι :

- § Χρηματοοικονομικές πληροφορίες για συγκρίσιμα προηγούμενα έτη.
- § Προσδοκώμενα αποτελέσματα, όπως προϋπολογισμοί.
- § Σχέσεις μεταξύ των στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων μέσα σε μια περίοδο.
- § Πληροφόρηση που παράγεται από παρόμοιες εταιρίες του ίδιου κλάδου όπως οι μέσοι όροι του κλάδου.
- § Σχέσεις μεταξύ οικονομικών πληροφοριών και μη οικονομικών δεδομένων.

Κάθε εταιρία που ελέγχεται παρέχει εσωτερικές χρηματοοικονομικές πληροφορίες οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την εκτέλεση διαδικασιών αναλυτικής διερεύνησης. Οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις προηγούμενων ετών, οι προβλέψεις, οι εκθέσεις παραγωγής, είναι μερικές πηγές δεδομένων από τις οποίες μπορεί να αναμένεται η δημιουργία σχέσεων.

Οι μέσοι όροι του κλάδου παρέχουν μία πλούσια πηγή πληροφόρησης για την ανάπτυξη προβλέψεων για τις διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης. Οι συγκρίσεις με τα στατιστικά στοιχεία του κλάδου μπορεί να κάνουν εμφανή, λάθη ταξινόμησης, μη κατάλληλες εφαρμογές των λογιστικών αρχών, ή άλλες ανακρίβειες (misstatements) σε συγκεκριμένους λογαριασμούς των οικονομικών καταστάσεων του πελάτη. Επιπρόσθετα, αυτές οι συγκρίσεις μπορεί να τονίσουν τα δυνατά και αδύνατα σημεία της ελεγχόμενης επιχείρησης σχετιζόμενα με παρόμοιες επιχειρήσεις, και έτσι να παρέχεται στους ελεγκτές μία βάση για να κάνουν δημιουργικές προτάσεις στην ελεγχόμενη επιχείρηση. Ωστόσο τέτοιες συγκρίσεις δεν θα λέγαμε ότι είναι απαλλαγμένες από προβλήματα.

Πιο συγκεκριμένα, οι άλλες εταιρίες του ίδιου κλάδου μπορεί να είναι μεγαλύτερες ή μικρότερες από την ελεγχόμενη επιχείρηση, ή ακόμα και να χρησιμοποιούν διαφορετικές λογιστικές μεθόδους. Επιπρόσθετα, ο χρόνος που απαιτείται για να συγκεντρωθούν οι μέσοι όροι του κλάδου δημιουργεί μία κατάσταση που ακόμα και

για τους πιο πρόσφατους μέσους όρους, έχει ήδη μεσολαβήσει τουλάχιστον ένας χρόνος από τότε που συγκεντρώθηκαν. Επομένως, οι ελεγκτές θα πρέπει να εξετάζουν προσεχτικά την συγκρισιμότητα και επικαιρότητα των δεδομένων πριν βγάλουν συμπεράσματα τα οποία θα βασίζονται σε συγκρίσεις με τους μέσους όρους του κλάδου.

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ :

Όπως έχει αναφερθεί οι ελεγκτές αναπτύσσουν προβλέψεις χρησιμοποιώντας έναν αριθμό διαφορετικών τεχνικών όπως ανάλυση τάσης, ανάλυση δεικτών, ανάλυση παλινδρόμησης κ.ά.

Η ανάλυση τάσης έχει να κάνει με τη θεώρηση αλλαγών στα διάφορα λογιστικά υπόλοιπα, με την πάροδο του χρόνου. Για παράδειγμα, μία ανασκόπηση των πωλήσεων για τα τρία τελευταία έτη μπορεί να αποκαλύψει μια σταθερή αύξηση κατά 7%. Αυτή η πληροφόρηση μπορεί να βοηθήσει τους ελεγκτές στην ανάπτυξη της πρόβλεψης για το τι πωλήσεις πρέπει να αναμένουν για το τρέχον έτος.

Η ανάλυση δεικτών περιλαμβάνει συγκρίσεις μεταξύ των διαφόρων λογαριασμών. Αν και είναι πιο χρήσιμο να συγκρίνονται μεγέθη της επιχείρησης με άλλων επιχειρήσεων ή με τους μέσους όρους του κλάδου, ο ελεγκτής πρέπει επίσης να παρατηρεί τις αλλαγές που παρατηρούνται στους δείκτες με την πάροδο του χρόνου. Οι διάφοροι αριθμοδείκτες θα μπορούσαν να ταξινομηθούν στις παρακάτω κατηγορίες :

- § Αριθμοδείκτες ρευστότητας (liquidity ratios)- οι οποίοι εκφράζουν τη βραχυχρόνια οικονομική θέση της επιχείρησης και την ικανότητά της να ανταποκριθεί στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της. Παραδείγματα είναι ο αριθμοδείκτης γενικής ρευστότητας και ο αριθμοδείκτης ταμειακής ρευστότητας.
- § Αριθμοδείκτες αποδοτικότητας (profitability ratios)- οι οποίοι δείχνουν τη δυναμικότητα των κερδών της επιχείρησης. Παραδείγματα είναι ο αριθμοδείκτης μικτού περιθωρίου κέρδους και ο αριθμοδείκτης αποδοτικότητας ενεργητικού.

§ Αριθμοδείκτες δραστηριότητας (activity ratios)· οι οποίοι δείχνουν το βαθμό αποτελεσματικότητας χρησιμοποίησης των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης. Παραδείγματα είναι ο αριθμοδείκτης ταχύτητας εισπράξεων απαιτήσεων και ο αριθμοδείκτης ταχύτητας κυκλοφορίας αποθεμάτων.

§ κ.ά.

Η ανάλυση δεικτών είναι μία πιο σημαντική μορφή ανάλυσης από την ανάλυση της τάσης. Οι αναλύσεις που μπορούν να γίνουν θα είναι είτε κάθετες είτε οριζόντιες. Στις κάθετες ή αλλιώς αναλύσεις κοινού μεγέθους, όλα τα στοιχεία εκφράζονται σαν ποσοστά ενός κοινού μεγέθους. Στον ισολογισμό για παράδειγμα τα πάγια μπορούν να εκφραστούν ως ποσοστό του συνόλου των ενεργητικών στοιχείων. Οι οριζόντιες αναλύσεις είναι οι αναλύσεις τάσης.

Εάν οι ελεγκτές αποφασίσουν να χρησιμοποιήσουν μία πιο περίπλοκη ανάλυση, τότε θα χρησιμοποιήσουν την ανάλυση παλινδρόμησης. Η ανάλυση παλινδρόμησης έχει να κάνει με τη χρήση στατιστικών μοντέλων για την ποσοτικοποίηση της πρόβλεψης του ελεγκτή για κάποιο ποσό των οικονομικών καταστάσεων. Η ανάλυση παλινδρόμησης έχει σημαντικά πλεονεκτήματα έναντι των άλλων μεθόδων στο ότι χρησιμοποιούνται περισσότερες μεταβλητές για τη διαμόρφωση της πρόβλεψης και επίσης η ακρίβεια και αξιοπιστία της πρόβλεψης μπορούν να μετρηθούν επακριβώς.

2.6.8.4. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΣΟΥ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ ΠΟΥ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΟ

Το ποσό απόκλισης που μπορεί να είναι αποδεκτό χωρίς περεταίρω έρευνα (μεταξύ της πρόβλεψης και του υπολοίπου που εμφανίζεται σε μία οικονομική κατάσταση), καθορίζεται αρχικά από το ποσό που έχει αποφασιστεί να θεωρηθεί ως σημαντική ανακρίβεια – material misstatement- (έννοια που θα εξηγηθεί σε άλλο κεφάλαιο).

2.6.8.5. ΕΡΕΥΝΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

Μετά από τα παραπάνω βήματα και μετά και από τη σύγκριση με την πρόβλεψη, ο ελεγκτής ερευνά σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των προβλέψεων και των ποσών που εμφανίζονται στις οικονομικές καταστάσεις της ελεγχόμενης επιχείρησης, προκειμένου να προσδιοριστεί εάν αυτές έχουν ανακρίβειες. Αυτό μπορεί να σημαίνει αναθεώρηση των μεθόδων και των παραγόντων που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη της πρόβλεψης. Σε αυτό το σημείο, θεωρούνται σημαντικές οι εξηγήσεις της διοίκησης. Εάν οι εξηγήσεις της διοίκησης δεν επιβεβαιώνονται με άλλα αποδεικτικά στοιχεία ή εάν η διοίκηση δεν έχει καμιά εξήγηση, οι ελεγκτές θα πρέπει να επεκτείνουν την εξέταση των σχετικών ποσών των οικονομικών καταστάσεων, προκειμένου να προσδιοριστεί εάν αυτές είναι σημαντικά ανακριβείς.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται κάποια ενδεχόμενα προβλήματα που μπορούν να εντοπιστούν όταν οι ελεγκτές βρίσκουν σημαντικές διαφοροποιήσεις αποκαλυπτόμενες από διάφορες διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 8. Πιθανά προβλήματα αποκαλυπτόμενα από τις διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης.

<i>ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ</i>	<i>ΠΙΘΑΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ</i>
Σύγκριση του επιπέδου αποθεμάτων μεταξύ του τρέχοντος έτους και προηγούμενων ετών.	Ανακρίβεια (misstatement) στα αποθέματα· πρόβλημα οικονομικής απαξίωσης των αποθεμάτων.
Σύγκριση των εξόδων έρευνας και ανάπτυξης με τα προϋπολογιστικά ποσά.	Λανθασμένη κατάταξη των εξόδων έρευνας και ανάπτυξης.
Σύγκριση του αριθμοδείκτη ταχύτητας εισπράξεων απαιτήσεων του τρέχοντος έτους με αυτόν προηγούμενων ετών.	Ανακρίβεια των πωλήσεων ή των εισπρακτέων λογαριασμών.
Σύγκριση του μικτού περιθωρίου κέρδους της επιχείρησης με τον δημοσιευμένο του κλάδου.	Ανακρίβεια των πωλήσεων και των εισπρακτέων λογαριασμών· ανακρίβεια του κόστους πωληθέντων και των αποθεμάτων.

2.6.9. ΠΡΟΦΟΡΙΚΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τα προφορικά αποδεικτικά στοιχεία είναι ένας άλλος τύπος αποδεικτικών στοιχείων. Τα προφορικά αποδεικτικά στοιχεία εξασφαλίζονται από τον ελεγκτή μέσω κάποιων συνεντεύξεων. Απαντήσεις (μερικές φορές μπορεί να είναι και γραπτές) που αποκτώνται από το προσωπικό ή τη διοίκηση της ελεγχόμενης επιχείρησης σε ερωτήσεις που έχουν διατυπωθεί από τον ελεγκτή, είναι μία πολύ σημαντική πηγή αποδεικτικών στοιχείων.

Ο ελεγκτής κάνει συνήθως πολλές ερωτήσεις στο προσωπικό της επιχείρησης, προκειμένου να κατανοηθεί το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη. Για παράδειγμα, ο ελεγκτής μπορεί να ρωτήσει τον υπεύθυνο αποθήκης, για το τι διαδικασίες ελέγχου υπάρχουν προκειμένου να εμποδίζεται η κλοπή των πρώτων υλών. Ο ελεγκτής θα πρέπει να χρησιμοποιήσει τη γνώση που έχει για την επιχείρηση και το περιβάλλον της, προκειμένου να αξιολογηθούν οι απαντήσεις.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία δεν προέρχονται από ανεξάρτητη πηγή, δεν θεωρούνται υψηλής αξιοπιστίας και οι ελεγκτές πρέπει να συγκεντρώσουν επιπρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία. Επίσης, στην περίπτωση των προφορικών αποδεικτικών στοιχείων υπάρχει ο κίνδυνος να μην μπορεί να γίνει αργότερα επαλήθευση αυτών που έχουν λεχθεί από κάποια πρόσωπα ή ακόμα και τα πρόσωπα αυτά μπορεί να αρνηθούν ότι τα είπαν. Επίσης, πολλές φορές υπάρχει και η πιθανότητα της μη κατανόησης του προφορικού μηνύματος από τον δέκτη. Επίσης, θα πρέπει να υπάρχουν οι συνθήκες ευνόησης της συνεργασίας ανάμεσα στα μέλη της επιχείρησης και στους ελεγκτές, έτσι ώστε να μπορέσουν να βγουν κάποια συμπεράσματα.

Με την εξέταση των λειτουργιών της διοίκησης και την υποβολή ερωτημάτων ο ελεγκτής μπορεί να ανακαλύψει τομείς που χρειάζεται να αναλυθούν περισσότερο. Ο ελεγκτής θα πρέπει να ξοδέψει αρκετό χρόνο για να συζητήσει με τα ανώτερα στελέχη μιας επιχείρησης τους αντικειμενικούς στόχους της επιχείρησης, την πρόοδο

της στη διάρκεια του χρόνου, άλλα σημαντικά προβλήματα που έχουν εμφανιστεί, καθώς και τις μελλοντικές προοπτικές.

2.6.10. ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΑ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Είναι δυνατόν, ορισμένες συναλλαγές που πραγματοποιεί η επιχείρηση ή ορισμένες εξελίξεις που παρουσιάζονται μετά την κατάρτιση των λογιστικών καταστάσεων της και πριν το τέλος του ελέγχου, να επηρεάζουν σημαντικά τη διαμόρφωση της μελλοντικής οικονομικής της θέσης. Τα γεγονότα αυτά ενδιαφέρουν τον ελεγκτή μόνον όταν έχουν κάποια ουσιαστική επίδραση στην αξιοπιστία των λογιστικών στοιχείων που έχει ελέγξει.

Τα μεταγενέστερα της χρήσης (ή του ισολογισμού) γεγονότα μπορεί να αφορούν όλες τις πτυχές της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τα πιο γνωστά είναι η απώλεια σημαντικής απαίτησης, η ακύρωση αξιόλογης παραγγελίας πώλησης προϊόντων, η απότομη μείωση της τιμής των αποθεμάτων και η μη είσπραξη επιταγών τρίτων που παρουσιάζονται ως διαθέσιμα της επιχείρησης στο τέλος της χρήσης.

Όταν ο ελεγκτής εντοπίσει τέτοια γεγονότα, αξιολογεί την επίδρασή τους πάνω στην αξιοπιστία των λογιστικών καταστάσεων που έχει ελέγξει και στην μελλοντική πορεία της επιχείρησης. Για παράδειγμα, η είσπραξη ενός ποσού από συγκεκριμένο πελάτη στις αρχές της επόμενης χρήσης ενισχύει τη γνώμη του ελεγκτή για την ύπαρξη της απαίτησης στο τέλος της παρούσας χρήσης και για το ύψος της.

Πρέπει να τονιστεί εδώ ότι τα μεταγενέστερα της χρήσης γεγονότα, εκλαμβάνονται ως αποδεικτικά στοιχεία μόνον όταν επαληθευτούν από τον εξωτερικό ελεγκτή. Αφού περιγράψαν τα διάφορα είδη των αποδεικτικών στοιχείων, θα ήταν σημαντικό να τα κατατάξουμε ανάλογα με το βαθμό αξιοπιστίας τους.

2.6.11. ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Ο παρακάτω πίνακας, παρουσιάζει μία ιεραρχία με την αξιοπιστία (reliability) των διαφόρων αποδεικτικών στοιχείων.

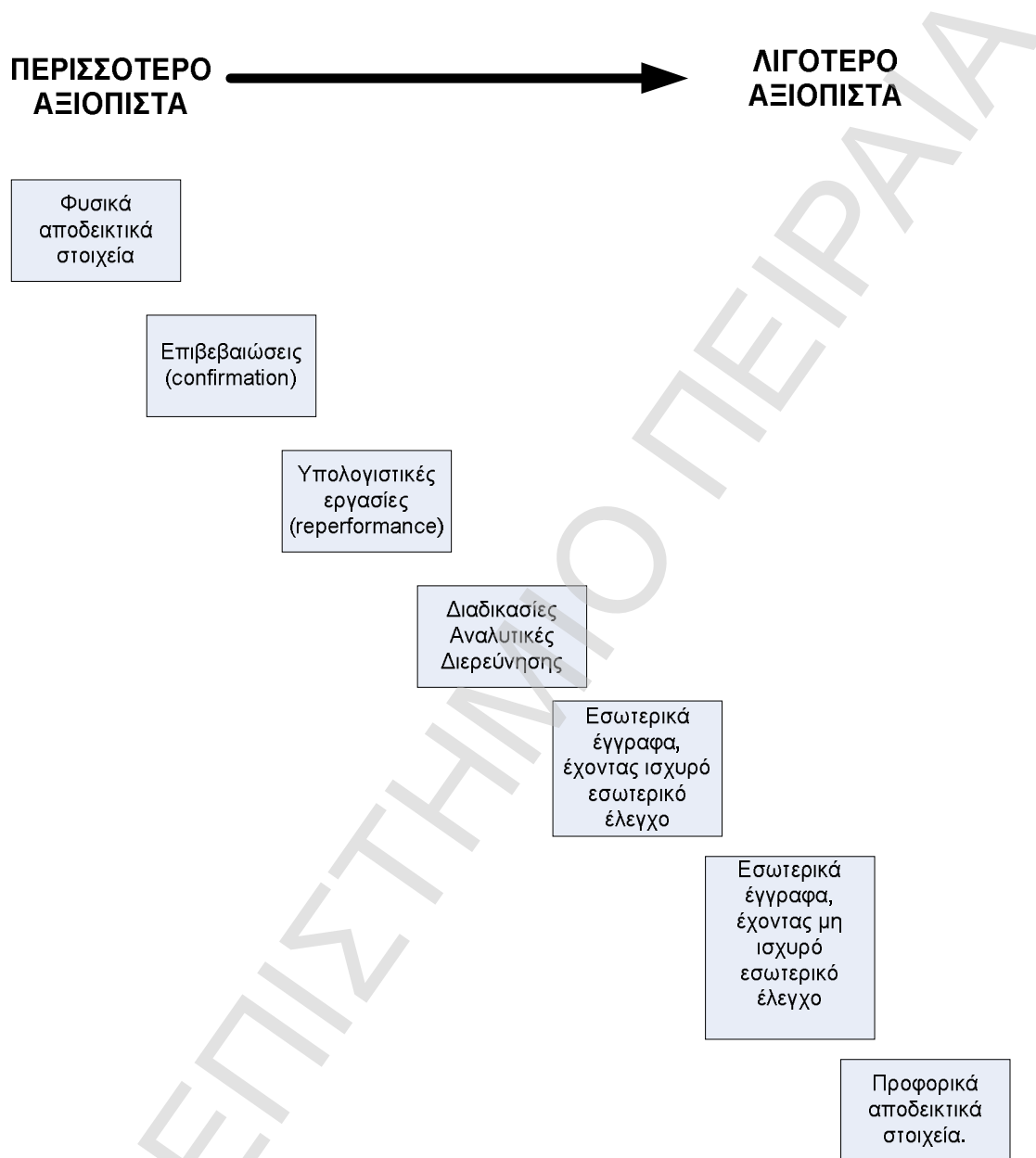
ΠΙΝΑΚΑΣ : 9. Ιεραρχία της αξιοπιστίας των αποδεικτικών στοιχείων.

<i>ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ</i>	<i>ΤΥΠΟΣ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ</i>
Υψηλό	Φυσικά αποδεικτικά στοιχεία
Υψηλό	Υπολογιστικές εργασίες (reperformance)
Μέτριο	Έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία
Μέτριο	Επιβεβαιώσεις (confirmations)
Μέτριο	Αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες
Μέτριο	Διαδικασίες Αναλυτικής Διερεύνησης
Χαμηλό	Προφορικά αποδεικτικά στοιχεία

Τα φυσικά αποδεικτικά στοιχεία θεωρούνται γενικά στοιχεία υψηλής αξιοπιστίας, διότι ο ελεγκτής έχει απευθείας γνώση για αυτά. Τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία, οι επιβεβαιώσεις, τα αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες και οι διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης θεωρούνται γενικά μέτριας αξιοπιστίας. Η αξιοπιστία των εγγραφών αποδεικτικών στοιχείων εξαρτάται πρωταρχικά, όπως έχει αναφερθεί, από το εάν το έγγραφο προέρχεται από το εσωτερικό της επιχείρησης ή εξωτερικά. Η αξιοπιστία των διαδικασιών αναλυτικής διερεύνησης μπορεί να επηρεαστεί από τη διαθεσιμότητα και την αξιοπιστία των δεδομένων. Τα προφορικά αποδεικτικά στοιχεία θεωρούνται γενικώς χαμηλής αξιοπιστίας για λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί.

Η παραπάνω ιεραρχία της αξιοπιστίας δεν είναι απόλυτη, αλλά παρέχει απλά μία γενική καθοδήγηση. Η αξιοπιστία των διαφόρων τύπων αποδεικτικών στοιχείων μπορεί να διαφέρει από επιχείρηση σε επιχείρηση και μπορεί να είναι αντικείμενο ενός αριθμού εξαιρέσεων. Για παράδειγμα, οι επιβεβαιώσεις (confirmations) θα μπορούσαν να θεωρηθούν σαν υψηλής αξιοπιστίας αποδεικτικό στοιχείο. Αυτό μπορεί να συμβαίνει όταν η αίτηση για επιβεβαίωση στέλνεται σε ένα ανεξάρτητο τρίτο μέρος που είναι ιδιαίτερα κατάλληλο να ανταποκρίνεται στις αιτήσεις των ελεγκτών για πληροφόρηση. Έτσι μία άλλη ιεραρχία αξιοπιστίας, ελαφρώς

διαφοροποιημένη από την προηγούμενη, τοποθετώντας τις επιβεβαιώσεις σαν υψηλής αξιοπιστίας, θα μπορούσε να είναι όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 5. Αξιοπιστία των αποδεικτικών στοιχείων.

Ένα άλλο παράδειγμα του ότι οι ιεραρχίες της αξιοπιστίας των αποδεικτικών στοιχείων δεν είναι απόλυτες, είναι η περίπτωση των προφορικών αποδεικτικών στοιχείων. Η ελεγκτική έρευνα έχει δείξει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, τα προφορικά αποδεικτικά στοιχεία που αποκτώνται από το προσωπικό της επιχείρησης

μπορεί να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά στην ανίχνευση σημαντικών ανακρίβειών (material misstatements).

2.6.12. ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΜΕ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Κάθε τύπος αποδεικτικών στοιχείων συνδέεται με διάφορους ελεγκτικούς στόχους. Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων τύπων αποδεικτικών στοιχείων με τους ελεγκτικούς στόχους.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 10. Σχέση των αποδεικτικών στοιχείων με τους ελεγκτικούς στόχους.

<i>ΤΥΠΟΣ ΑΠΟΔΕΙ ΚΤΙΚΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙ ΟΥ</i>	<i>ΕΓΚΥΡ ΟΤΗΤΑ</i>	<i>ΠΛΗΡ ΟΤΗΤΑ</i>	<i>CUT OFF</i>	<i>ΚΥΡΙΟ ΤΗΤΑ</i>	<i>ΑΚΡΙ ΒΕΙΑ</i>	<i>ΑΠΟΤΙ ΜΗΣΗ</i>	<i>ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ</i>	<i>ΑΠΟΚ ΑΛΥΨΗ</i>
Φυσικά στοιχεία	X	X	X			X		
Υπολογ. εργασίες		X			X	X	X	
Έγγραφα	X	X	X	X		X	X	X
Επιβεβαι ώσεις	X	X	X	X		X		X
Διαδικασ. Αναλυτικ. Διερεύνη σης	X	X	X		X	X	X	X
Προφορικ ά στοιχεία	X	X	X	X		X	X	X

Έτσι για παράδειγμα, όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα, οι διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης μπορούν να παρέχουν αποδεικτικά στοιχεία για όλους τους ελεγκτικούς στόχους εκτός από εκείνον της ιδιοκτησίας – κυριότητας (ownership). Οι ελεγκτές θα πρέπει να κατανοήσουν ποιοι ελεγκτικοί στόχοι εξετάζονται από τους διάφορους τύπους αποδεικτικών στοιχείων, προκειμένου να σχεδιαστούν και να αξιολογηθούν κατάλληλα οι ελεγκτικές δοκιμασίες.

2.7. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ (ΜΕΘΟΔΟΙ – ΤΕΧΝΙΚΕΣ) ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

2.7.1. ΓΕΝΙΚΑ

Όπως είδαμε και παραπάνω, υπάρχει μία ποικιλία αποδεικτικών στοιχείων που μπορεί να έχει ο ελεγκτής στη διάθεσή του, για την έκφραση γνώμης σχετικά με την ειλικρίνεια των οικονομικών καταστάσεων. Ένας ελεγκτής θα πρέπει να χρησιμοποιήσει διάφορες τεχνικές, προκειμένου να συγκεντρωθούν αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία για αξιολόγηση. Προκειμένου να επιλεγεί ποια τεχνική θα χρησιμοποιηθεί, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη διάφοροι παράγοντες όπως ο ελεγκτικός στόχος, η φύση του λογαριασμού που ελέγχεται κ.ά. Μερικές από τις πιο σημαντικές τεχνικές, φαίνονται παρακάτω.

2.7.2. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Κατά τη διάρκεια ενός ελέγχου, οι ελεγκτές χρησιμοποιούν συχνά την τεχνική της παρατήρησης. Πρέπει συνεχώς να παρατηρούν τις δραστηριότητες της επιχείρησης και να είναι σε επιφυλακή για την αναγνώριση οποιοδήποτε παρεκκλίσεων από τις προδιαγραφόμενες διεργασίες. Οι ελεγκτές πρέπει, επίσης, από την αρχή του ελέγχου να κάνουν μία περιήγηση στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης και να παρατηρούν τον εξοπλισμό και τις διάφορες διεργασίες εν ώρα λειτουργίας. Πιθανόν να

παρατηρήσουν κάποια θέματα που θα προσθέσουν στο πρόγραμμα ελέγχου, για περισσότερη έρευνα. Μία συνήθης εφαρμογή της τεχνικής της παρατήρησης, είναι να παρατηρήσει ο ελεγκτής το προσωπικό της επιχείρησης, αφού το προσωπικό της επιχείρησης είναι αυτό που μετρά τα φυσικά αποθέματα.

2.7.3. ΕΡΕΥΝΑ – ΥΠΟΒΟΛΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

Η τεχνική της συνέντευξης και της υποβολής ερωτημάτων χρησιμοποιείται ευρέως. Οι ερωτήσεις μπορεί να ποικίλουν στην σημασία. Οι έρευνες ποικίλουν επίσης από πολύ γενικές σε πιο συγκεκριμένες. Ερωτήσεις για τις συνθήκες της επιχείρησης κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους είναι πολύ γενικές αλλά πολύ σημαντικές καθώς μπορεί να υποδείξουν περιοχές όπου χρειάζονται ειδικές ελεγκτικές διαδικασίες να εφαρμοστούν. Από την άλλη πλευρά, μία ερώτηση για τους λόγους για τους οποίους μία δαπάνη ταξινομήθηκε σε έναν λογαριασμό και όχι σε κάποιον άλλον είναι αρκετά συγκεκριμένη.

Μερικές φορές κατά τη διάρκεια μιας κανονικής συνέντευξης για τα καθήκοντα ενός εργαζόμενου μπορεί να φανεί η έκταση κατά την οποία οι διεργασίες του εσωτερικού ελέγχου εφαρμόζονται.

2.7.4. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ – ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Η επιθεώρηση αναφέρεται στην λεπτομερή εξέταση των εγγράφων. Η επιθεώρηση ως τεχνική ελέγχου, έχει αναπτυχθεί σε άλλο μέρος αυτού του κεφαλαίου (vouching, tracing).

2.7.5. ΕΞΕΤΑΣΗ

Η εξέταση είναι η τεχνική ελέγχου όπου ο ελεγκτής εξετάζει οποιοδήποτε περιουσιακό στοιχείο. Ο ελεγκτής εξετάζοντας ένα περιουσιακό στοιχείο,

αναγνωρίζει ότι το στοιχείο αυτό όντως υπάρχει. Όμως, πολύ λίγα συμπεράσματα μπορούν να βγουν σχετικά με την κυριότητα των στοιχείων αυτών, από απλά και μόνο την ύπαρξή τους. Κατά τη διάρκεια που επαληθεύεται η φυσική ύπαρξη, σε πολλές περιπτώσεις ο ελεγκτής είναι σε θέση να βγάλει κάποιο συμπέρασμα για τη γνησιότητα και την ποιότητα του είδους που εξετάζεται (π.χ. μπορεί να καθορίσει την ποιότητα των αποθεμάτων και του εξοπλισμού που εξετάζει). Εάν τα διάφορα είδη που εξετάζονται δεν είναι συνηθισμένης φύσης, ο ελεγκτής μπορεί να καλέσει έναν ανεξάρτητο σύμβουλο ο οποίος θα έχει εξειδικευμένη γνώση.

2.7.6. ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ

Η επιβεβαίωση είναι η τεχνική ελέγχου όπου ο ελεγκτής επιβεβαιώνει τα στοιχεία που έχει στα χέρια του, λαμβάνοντας από ανεξάρτητη εξωτερική πηγή μια γραπτή έκθεση ως απόδειξη γνησιότητας των στοιχείων.

Η επιβεβαίωση χρησιμοποιείται ευρέως για την επαλήθευση των εισπρακτέων λογαριασμών. (οι επιβεβαιώσεις έχουν ήδη αναλυθεί ως αποδεικτικό στοιχείο.)

2.7.7. ΣΥΓΚΡΙΣΗ

Η τεχνική αυτή εφαρμόζεται σε ζητήματα όπου ο κίνδυνος σφάλματος είναι μεγαλύτερος. Ο ελεγκτής συγκρίνει τα δεδομένα του πελάτη με αυτά που αναμένεται να πραγματοποιηθούν. Πολλοί ελεγκτές χρησιμοποιούν ηλεκτρονικά προγράμματα για να κάνουν τις συγκρίσεις. Επίσης, ο ελεγκτής πρέπει να έχει τη συνήθεια του να κάνει συγκρίσεις με το μυαλό του για κάθε ποσό που είναι καταγεγραμμένο. Ο ελεγκτής με το να είναι γνώστης της επιχείρησης του πελάτη, θα μπορεί να καθορίζει ποιο είναι το λογικό ποσό για ένα είδος. Η πρωταρχική λειτουργία των συγκρίσεων είναι να αναγνωρίζονται περιοχές όπου υπάρχει μεγάλος κίνδυνος λάθους ή λανθασμένης διατύπωσης έτσι ώστε άλλες τεχνικές να χρησιμοποιηθούν για περισσότερη έρευνα.

Μετά την ανάλυση των αποδεικτικών στοιχείων, πρέπει να τονίσουμε ότι η συγκέντρωσή τους γίνεται σε λεπτομερειακά φύλλα εργασίας. Οι ελεγκτές συντάσσουν τα φύλλα εργασίας για να διευκολύνουν τη συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού. Τα φύλλα εργασίας, εξετάζονται στο επόμενο κεφάλαιο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑΣ

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. **Larry F. Konrath**, *Auditing concepts and applications, a risk analysis Approach*, South-Western College-Publishing, fourth edition, 1999.
2. **William F. Messier**, *Auditing & Assurance Services. A systematic approach*, McGraw-Hill IRWIN.
3. **Graham W. Cosserat**, *Modern Auditing*, John Wiley & Sons, 1996.
4. **Douglas R. Carmichael, John J. Willingham, Carol A. Schaller**, *Auditing concepts and methods. A Guide to current theory and practice*, McGraw-Hill, sixth edition, 1996.
5. **Larry P. Bailey**, *Contemporary Auditing*, Harper & Row, Publishers, 1979.
6. **RJ Anderson**, *The external Audit*, Pitman, second edition, 1988.
7. **Donald H. Taylor, g. William Glezen**, *Auditing, An assertions Approach*, John Wiley & Sons, seventh edition, 1997.
8. **Iain Gray and Stuart Manson**, *The Audit Process Principles, Practice & cases*, Business Press Thomson Learning, second edition, 2000.
9. **Αντώνης Α. Παπάς**, *Εισαγωγή στην Ελεγκτική*, εκδόσεις Ευγένιου Μπένου, Αθήνα, 1999.
10. **Walter B. Meigs, E. John Larsen, Robert F. Meigs (μετάφραση: Θ. Διαμαντόπουλος, Ι. Ταλαρούγκας)**, *Ελεγκτική*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1984.
11. **Κωνσταντίνος Κάντζου**, *Ελεγκτική θεωρία και Πράξη*, εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα-Πειραιάς, 1995.
12. **Kenneth L. Fox**, *Auditing Objectives*, Grid INC, second edition, 1975.
13. **F. Clive de Paula and Frank A Altwood**, *Auditing Principles & Practice*, Pitman, sixteenth edition.
14. **K. H. Spencer Pickett**, *The Internal Auditing Handbook*, John Wiley & Sons, 1997.
15. **Alvin A. Arens, Randal J. Elder, Mark S. Beasley**, *Auditing and assurance services, an integrated approach*, Prentice Hall, ninth edition, 2003.
16. **Άγγελος Α. Τσακλαγκάνος**, *Ελεγκτική Πανεπιστημιακές – Παραδόσεις*, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1987.

ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

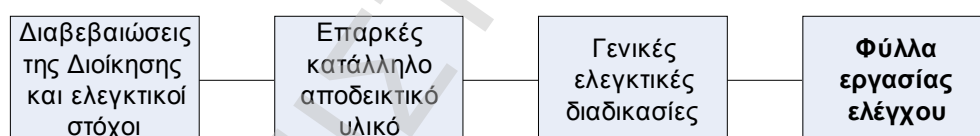
1. **Louise A. Williamson**, “*The Implications of Electronic Evidence*”, **Journal of Accountancy**, v. 183, February 1997, p. 69-71.
2. **Sandra Waller Shelton**, “*The Effect of Experience on the Use of Irrelevant Evidence in Auditor Judgment*”, **The Accounting Review**, v. 74, no. 2, April 1999, p. 217-224.
3. **Richard L. Ratliff and I. Richard Johnson**, “*Evidence*”, **The Internal Auditor**, v. 55, no. 4, August 1998, p. 56-59.
4. **Graham Cosserrat and Katharine Bagshaw**, “*Confirmation as audit evidence*”, 28 October 2003.
5. **Janet L. Colbert & Kent T. Fields**, “*SAS 73: Using the work of a Specialist*”, **National Public Accountant**, v. 41, June 1996, p. 35-37+.
6. “*Evidential Matter: Auditing Interpretations of Section 326*”, **Journal of Accountancy**, v. 195, no. 6, June 2003, p. 110-114.
7. “*Statement on Auditing Standards No. 80-Amendment to Statement on Auditing Standards No. 31, Evidential Matter*”, **Journal of Accountancy**, v. 183, February 1997, p. 94-96.

Κεφάλαιο 3 : ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3.1. ΓΕΝΙΚΑ

Ένας έλεγχος δεν ολοκληρώνεται χωρίς την προετοιμασία των κατάλληλων φύλλων εργασίας. Το κεφάλαιο αυτό, πραγματεύεται την ανάλυση των φύλλων εργασίας κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στα πρότυπα για τα φύλλα εργασίας, στους στόχους και στο περιεχόμενο της τεκμηρίωσης του ελέγχου, στις κατηγορίες και στη θεώρηση των φύλλων εργασίας, στην εμπιστευτικότητα της τεκμηρίωσης του ελέγχου, κ.ά.

Εφόσον έχουν αποτυπωθεί οι διαβεβαιώσεις της διοίκησης της επιχείρησης και έχουν οριστεί οι ελεγκτικοί στόχοι (audit objectives), όπως έχει αναφερθεί σε άλλο κεφάλαιο, συγκεντρώνεται επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό (sufficient competent evidence) μέσω των κατάλληλων ελεγκτικών διαδικασιών. Κατόπιν, στα φύλλα εργασίας, αποτυπώνεται όλη η δουλειά που έχει γίνει. Δηλαδή η ροή που ακολουθείται είναι η ακόλουθη:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 6.

Στην πραγματικότητα, στο κέντρο της ελεγκτικής εργασίας είναι η συστηματική επεξεργασία μιας σειράς φύλλων εργασίας. Τα φύλλα εργασίας είναι ο συνδετικός κρίκος μεταξύ των λογιστικών βιβλίων της ελεγχόμενης επιχείρησης και της έκθεσης που ετοιμάζουν οι ελεγκτές. Κατά την εργασία που κάνουν οι ελεγκτές για να διαπιστώσουν εάν οι οικονομικές καταστάσεις είναι διατυπωμένες με ειλικρίνεια, αναλύουν λογαριασμούς καθολικών, και συγκεντρώνουν μία μεγάλη ποικιλία από πληροφορίες, προκειμένου να αποφανθούν. Στη συνέχεια μπορεί να συντάξουν ένα σχέδιο με διορθωτικές ενέργειες. Τα φύλλα εργασίας χρειάζονται λοιπόν, για τη

συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων ελέγχου και για τη σύνταξη διορθωτικών εγγραφών. Επομένως, οι ελεγκτές συντάσσουν τα φύλλα εργασίας για να διευκολύνουν τη συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού.

«Η ικανότητα ενός λογιστή μπορεί να εξακριβωθεί από την επιθεώρηση των φύλλων εργασίας του» (Robert H. Montgomery, Montgomery's Auditing, 1912). Στα φύλλα εργασίας φαίνεται η εργασία που έκαναν οι ελεγκτές, καθώς και οι διαδικασίες και οι μέθοδοι που εφάρμοσαν. Τα φύλλα εργασίας των ελεγκτών αποτελούν τη βάση για τη σύνταξη της έκθεσης προς το πελάτη, και για την έκταση των ερευνών τους και την απόδειξη της επαγγελματικής ευσυνειδησίας που έδειξαν κατά την διεξαγωγή του ελέγχου.

3.2. ΠΡΟΤΥΠΑ ΓΙΑ ΤΑ ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ

Το Αμερικανικό Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών (American Institute of Certified Public Accountants) εξέδωσε το πρώτο πρότυπο για τα φύλλα εργασίας λογιστικού ελέγχου το 1967 και ήταν το Statement on Auditing Procedure (SAP) 38. Από το 1967 μέχρι σήμερα, διάφορα πρότυπα ελέγχου έχουν παράσχει καθοδήγηση κυρίως για την ιδιοκτησία και την επιτήρηση των φύλλων εργασίας των ελεγκτών, με ευρείες οδηγίες για το περιεχόμενο και τους στόχους των φύλλων εργασίας.

Το αμερικανικό πρότυπο: SAS (Statement on Auditing Standards) 41, το οποίο εκδόθηκε το 1982, άλλαξε πολύ λίγο από το SAP 38. Όπως και το SAP 38, έτσι και το SAS 41 τόνισε τη μεγάλη αναγκαιότητα ύπαρξης των φύλλων εργασίας ελέγχου. Τα τελευταία θα αποτελούσαν το κύριο αρχείο της εργασίας που έχει γίνει και των συμπερασμάτων που έχουν συναχθεί και θα παρείχαν την κύρια υποστήριξη για τις εκθέσεις των ελεγκτών. Το πρότυπο τόνιζε επίσης ότι τα φύλλα εργασίας θα πρέπει να τεκμηριώνουν, κυρίως, τα ακόλουθα :

§ Η εργασία θα πρέπει να έχει επαρκώς σχεδιαστεί και εποπτευθεί·

§ Ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να έχει μελετηθεί και αξιολογηθεί κατάλληλα· και

§ Τα αποδεικτικά στοιχεία που αποκτώνται και οι διαδικασίες που εκτελούνται θα πρέπει να παρέχουν μία λογική βάση για τη γνώμη των ελεγκτών.

Τον καιρό της έκδοσης του αμερικανικού ελεγκτικού προτύπου, υπήρχαν πολύ λίγες ρητές απαιτήσεις σε διάφορα άλλα επαγγελματικά πρότυπα, για την τεκμηρίωση συγκεκριμένων ζητημάτων. Αυτές οι απαιτήσεις αποτελούνταν κυρίως από ένα πρόγραμμα ελέγχου, μια νομική επιστολή, μια επιστολή αντιπροσώπευσης του πελάτη, και μία σημείωση ότι σημαντικές αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου μεταδίδονταν προφορικά, εάν δεν αναφέρονταν εγγράφως.

Το αμερικανικό πρότυπο: SAS 96 (AICPA, Professional Standards, vol.1, AU section 339) περιλαμβάνει νέα καθοδήγηση για τους ελεγκτές, παρέχοντας μία πιο ουσιαστική λίστα των παραγόντων που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη, όταν οι ελεγκτές προσδιορίζουν τη φύση και την έκταση της τεκμηρίωσης του λογιστικού ελέγχου (audit documentation). Επίσης αναγνωρισμένη είναι (μέσω αυτού του προτύπου) και η ευρύτερη έννοια της τεκμηρίωσης των αποδεικτικών στοιχείων του ελέγχου με τη χρησιμοποίηση του όρου : τεκμηρίωση του ελέγχου (audit documentation) αντί του όρου : φύλλα εργασίας. Το SAS 96 ήταν ένα σχέδιο υπό επεξεργασία τον Οκτώβριο του 2001, μετά το ξέσπασμα του σκανδάλου της Enron. Μέχρι τότε, λίγες συγκεκριμένες απαιτήσεις είχαν εμφανιστεί σε διάφορα άλλα πρότυπα, αλλά το SAS 96 στόχευε στο να είναι μία νέα, φρέσκια, κατανοητή προσέγγιση στους στόχους και στο περιεχόμενο της τεκμηρίωσης του ελέγχου. Όμως, για διάφορους λόγους αναζητήθηκε η τροποποίηση και αυτού του προτύπου.

3.3. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Τα ελεγκτικά πρότυπα αναφέρουν ότι η τεκμηρίωση του λογιστικού ελέγχου εξυπηρετεί κυρίως στο να παρέχει την κύρια στήριξη για την έκθεση του ελεγκτή και στο να βοηθά τον ελεγκτή να διεξάγει και να επιτηρεί τον έλεγχο. Τα ελεγκτικά πρότυπα επαναλαμβάνουν ότι η τεκμηρίωση εξυπηρετεί κυρίως τη στήριξη της έκθεσης του ελεγκτή, και παρέχει απόδειξη ότι τα πρότυπα της επιτόπιας εργασίας, δηλαδή του σχεδιασμού του ελέγχου, της απόκτησης γνώσης του συστήματος

εσωτερικού ελέγχου του πελάτη και της συγκέντρωσης επαρκούς κατάλληλου αποδεικτικού υλικού, έχουν εφαρμοστεί. Η τεκμηρίωση του ελέγχου βοηθά τον ελεγκτή στο να διεξάγει τον έλεγχο με το να παρέχει έναν συνεπή χάρτη της φύσης, του χρόνου και της έκτασης των δοκιμασιών που εκτελούνται και των συμπερασμάτων που συνάγονται. Σύμφωνα με το πρότυπο (SAS 96), η τεκμηρίωση του ελέγχου είναι το κύριο αρχείο των διαδικασιών που εφαρμόζονται, των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώνονται και των συμπερασμάτων που βγάζουν τελικά οι ελεγκτές.

Σύμφωνα με τον Whittington (2004), οι επιχειρήσεις μπορεί να θέλουν να χρησιμοποιήσουν την τεκμηρίωση του ελέγχου για λόγους άλλους από εκείνους που αναφέρονται στο πρότυπο. Για παράδειγμα, μία επιχείρηση μπορεί δικαιολογημένα να επιλέξει να εξετάσει την τεκμηρίωση, για να προσδιορίσει εάν η ανάθεση του ελέγχου συμμορφώνεται με τις διαδικασίες της επιχείρησης και τις διεργασίες ποιοτικού ελέγχου. Επιπρόσθετα, συγκεκριμένα τρίτα μέρη μπορεί, να επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν την τεκμηρίωση για άλλους σκοπούς. Το πρότυπο δείχνει ότι η επιθεώρηση της τεκμηρίωσης του ελέγχου και οι συζητήσεις που λαμβάνουν μέρος μεταξύ των επιθεωρητών και της ομάδας που ετοιμάζει τα φύλλα τεκμηρίωσης, έχουν να κάνουν με τις διαδικασίες που μια επιχείρηση εκτελεί προκειμένου να προσδιορίσει εάν συμμορφώνεται με τις διαδικασίες και διεργασίες ποιοτικού ελέγχου που έχει καθιερώσει.

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω δύο από τις βασικές λειτουργίες (στόχοι) της τεκμηρίωσης του ελέγχου είναι η βοήθεια της διεξαγωγής και επιτήρησης του ελέγχου και η στήριξη της έκθεσης του ελεγκτή. Πιο συγκεκριμένα, οι σκοποί των φύλλων εργασίας ελέγχου φαίνονται παρακάτω :

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ :

Ως γνωστόν, οι περισσότεροι έλεγχοι είναι αποτέλεσμα κοινής προσπάθειας. Διάφοροι ελεγκτές μπορεί να λαμβάνουν μέρος στον έλεγχο. Η εργασία των διαφόρων ελεγκτών συντονίζεται μέσω των φύλλων εργασίας ελέγχου. Μέρος της εργασίας μπορεί να εξουσιοδοτηθεί και να ανατεθεί σε βοηθούς διαφόρων ευθυνών, για τη συμπλήρωση διαφόρων φύλλων εργασίας. Ο επικεφαλής ελεγκτής, έχοντας

προγραμματίζει προσεχτικά την εργασία των βοηθών του σε διάφορους τομείς, μπορεί να συντονίσει αποτελεσματικά και να οργανώσει την διεξαγωγή πολλών ταυτοχρόνως φάσεων της ερευνητικής δουλειάς. Ο επικεφαλής ελεγκτής μπορεί να συμπληρώσει τη στήλη με τους τίτλους (headings) σε ένα φύλλο εργασίας και να εισάγει μία ή δύο συναλλαγές από κάποιο δείγμα, ζητώντας από κάποιον βοηθό να συμπληρώσει το φύλλο. Με αυτόν τον τρόπο ο επικεφαλής ελεγκτής μπορεί να εισάγει και να επιτηρήσει τη δουλειά διαφόρων βοηθών ταυτόχρονα. Έτσι τα φύλλα εργασίας δείχνουν ότι ικανοποιείται το πρώτο πρότυπο για την εργασία των ελεγκτών, που είναι ο αποτελεσματικός προγραμματισμός της εργασίας και η κατάλληλη επίβλεψη των βοηθών.

Καθώς προχωράει κάθε στάδιο επαλήθευσης και ανάλυσης, η προσοχή των ελεγκτών συγκεντρώνεται σε σημαντικά γεγονότα και σχέσεις. Εάν αυτά τα πράγματα δεν γραφούν αμέσως μόλις διαπιστώνονται, είναι πολύ πιθανό να ξεχαστούν, χωρίς να αξιολογηθούν καταλλήλως, συσχετιζόμενα με πληροφορίες που έρχονται στο φως σε άλλες φάσεις του ελέγχου. Επίσης, πολλές φορές είναι πιθανόν ο επικεφαλής ελεγκτής να μην μπορεί να τελειώσει σε μία μόνο φορά ολόκληρη την εργασία επαληθεύσεως ενός λογαριασμού. Για παράδειγμα, τα μετρητά που υπάρχουν στο ταμείο, θα μπορούσαν να μετρηθούν την πρώτη μέρα του ελέγχου, αλλά η επιβεβαίωση των υπολοίπων στις τράπεζες, μπορεί να συμπληρωθεί μερικές μέρες αργότερα. Καθώς συμπληρώνεται κάθε φάση, τα φύλλα εργασίας τοποθετούνται στους σχετικούς φακέλους και συμπληρώνονται και επεκτείνονται με τη λήψη πρόσθετων πληροφοριών. Συνεπώς, ο φάκελος ελέγχου ενός λογαριασμού μπορεί να συμπληρωθεί μόνο αφού εκτελεστούν άλλες φάσεις του ελέγχου.

ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΒΟΗΘΩΝ :

Καθώς τα φύλλα εργασίας συμπληρώνονται από τους υπαλλήλους που είναι σαν βοηθοί, επιθεωρούνται από τον επικεφαλής που κάνει τη δουλειά. Εάν ο επικεφαλής βρει οποιαδήποτε ανεπάρκεια στην εργασία του βοηθού, τότε θα πρέπει να γράψει «σημειώσεις αναθεώρησης» (“review notes”) στον βοηθό, εξηγώντας το πώς τα φύλλα εργασίας θα πρέπει να αναθεωρηθούν. Εάν, αντίθετα, ο επικεφαλής ελεγκτής είναι ικανοποιημένος από την τεκμηρίωση του ελέγχου, τότε θα δώσει τα τεκμήρια στη διοίκηση για να τα επιθεωρήσει παρόμοια. Εάν κάποιο στέλεχος (manager) έχει

οποιοσδήποτε ερωτήσεις ή διαπιστώσει κάποια προβλήματα, τότε το φύλλο εργασίας επιστρέφεται ξανά στο προσωπικό του ελέγχου με τις σημειώσεις αναθεώρησης του στελέχους. Αφότου το στέλεχος μείνει ικανοποιημένο από την τεκμηρίωση, τα τεκμήρια επιθεωρούνται από έναν ή περισσότερους συνεργάτες. Αυτή η διαδικασία των διαδοχικών επιπέδων βοηθά στην διασφάλιση ότι η δουλειά του προσωπικού του ελέγχου, έχει εποπτευθεί και αναθεωρηθεί προσεχτικά.

ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ :

Όταν ο έλεγχος ολοκληρωθεί, ο ελεγκτής πρέπει να αποφασίσει για το ποιος θα είναι ο κατάλληλος τύπος έκθεσης που θα πρέπει να εκδοθεί. Τα φύλλα εργασίας διευκολύνουν τη σύνταξη της εκθέσεως ελέγχου που θα υποβληθεί στον πελάτη, γιατί αυτά αποτελούν την πηγή από όπου αντλούν το υλικό τους οι συντάκτες της. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα φύλλα εργασίας αποτελούν το κύριο υλικό για τη θεμελίωση της εκθέσεως ελέγχου. Η βάση για τον σχηματισμό γνώμης έγκειται στα συγκεντρωμένα αποδεικτικά στοιχεία και στα συμπεράσματα που συνάγονται και αποτυπώνονται στα φύλλα εργασίας. Τα φύλλα εργασίας, επίσης τεκμηριώνουν ότι το πεδίο του ελέγχου ήταν επαρκές για την έκθεση που εκδόθηκε.

Όταν τελειώνει η μελέτη και αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, οι ελεγκτές μπορούν να συντάξουν και να υποβάλλουν στον πελάτη τους μία επιστολή σχετικά με το σύστημα του εσωτερικού ελέγχου. Οι ελεγκτές χρησιμοποιούν τα φύλλα εργασίας ως βασική πηγή των πληροφοριών τους, προκειμένου να αποδείξουν τις υπάρχουσες αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου και για να διατυπώσουν τις συστάσεις τους για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν ώστε να διορθωθούν οι αδυναμίες αυτές.

Για να είναι ουσιαστική η θεμελίωση της εκθέσεως ελέγχου, θα πρέπει τα φύλλα εργασίας να δείχνουν ότι οι ελεγκτές εφάρμοσαν τα γενικώς αποδεκτά λογιστικά πρότυπα (GAAP). Συνεπώς, στα φύλλα εργασίας θα πρέπει να φαίνεται ότι έγινε ο κατάλληλος σχεδιασμός του ελέγχου και ότι ασκήθηκε η απαραίτητη επίβλεψη των υπαλλήλων του γραφείου που ασχολήθηκαν με τον έλεγχο. Επίσης, θα πρέπει να φαίνεται ότι έγινε η κατάλληλη μελέτη και αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της πελάτειδας επιχείρησης και ότι η αξιολόγηση αυτή συσχετίστηκε με το

πρόγραμμα των εργασιών ελέγχου, και ότι συγκεντρώθηκε επαρκής κατάλληλη ελεγκτική μαρτυρία για να θεμελιωθεί η γνώμη των ελεγκτών σχετικά με τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης.

ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ :

Εάν ο έλεγχος δεν εκτελέστηκε σύμφωνα με τα γενικώς αποδεκτά ελεγκτικά πρότυπα (GAAS), τότε οι ελεγκτές μπορεί να βρεθούν υπεύθυνοι για τις απώλειες που υφίστανται οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων. Τα φύλλα εργασίας είναι τα κύρια μέσα με τα οποία οι ελεγκτές μπορούν να αποδείξουν τη συμμόρφωσή τους με τα πρότυπα της επιτόπιας εργασίας. Επομένως, τα φύλλα εργασίας θα πρέπει να τεκμηριώνουν τον επαρκή σχεδιασμό και την κατάλληλη επιτήρηση των βοηθών (το πρώτο πρότυπο της επιτόπιας εργασίας), την επαρκή κατανόηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (το δεύτερο πρότυπο) και τη συγκέντρωση επαρκούς κατάλληλου αποδεικτικού υλικού που θα αποτελέσει τη βάση της γνώμης των ελεγκτών (το τρίτο πρότυπο της επιτόπιας εργασίας).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΕΠΟΜΕΝΟΥ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ :

Τα φύλλα εργασίας του προηγούμενου ελέγχου ενός συγκεκριμένου πελάτη, είναι μία πηγή πληροφόρησης η οποία είναι χρήσιμη στον σχεδιασμό και στη διεξαγωγή του επόμενου ελέγχου. Για παράδειγμα, τα φύλλα εργασίας του προηγούμενου έτους δείχνουν πόσος χρόνος απαιτήθηκε για να εκτελεστεί ο έλεγχος, παρέχουν βασικές πληροφορίες για το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη και αναζωογονούν τη μνήμη των ελεγκτών για συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετώπισαν κατά την διάρκεια της ανάθεσης της δουλειάς. Επιπρόσθετα, ορισμένα φύλλα εργασίας μπορεί να είναι εκσυγχρονισμένα από το ένα έτος στο επόμενο, με πολύ λίγη προσπάθεια. Τελικά, τα φύλλα εργασίας από τον προηγούμενο έλεγχο μπορεί να χρησιμοποιηθούν σαν μία αφετηρία για τον σχεδιασμό των φύλλων εργασίας του τρέχοντος έτους. Αλλά οι ελεγκτές, πρέπει να προσδιορίσουν εάν ο σχεδιασμός είναι ο κατάλληλος ή εάν θα πρέπει να διορθωθεί.

3.4. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

3.4.1. ΓΕΝΙΚΑ

Ενώ σύμφωνα με τον Young (2002), η ποσότητα, ο τύπος και το περιεχόμενο των φύλλων εργασίας εξαρτάται μόνο από τις περιστάσεις, το ελεγκτικό πρότυπο (SAS 96) ρητά αναγνωρίζει και τον ρόλο της επαγγελματικής κρίσης στον καθορισμό της ποσότητας, του τύπου και του περιεχομένου της τεκμηρίωσης του ελέγχου. Ο ελεγκτής πρέπει να ασκεί την επαγγελματική του κρίση όταν λαμβάνει υπόψη του διάφορους παράγοντες για τον προσδιορισμό της φύσης και της έκτασης της τεκμηρίωσης του ελέγχου για μία συγκεκριμένη περιοχή του ελέγχου.

Γενικά, η τεκμηρίωση του ελέγχου πρέπει να περιλαμβάνει ένα γραπτό πρόγραμμα ελέγχου για την ανάθεση. Το πρόγραμμα του ελέγχου πρέπει να εκθέτει σε λογική λεπτομέρεια τις διαδικασίες του ελέγχου τις οποίες ο ελεγκτής θεωρεί ως απαραίτητες, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του ελέγχου. Η τεκμηρίωση του ελέγχου πρέπει να καθιστά ικανό τον επιτηρητή που θα έχει τη σχετική γνώση και εμπειρία, να κατανοεί τα εξής :

- § Τη φύση, τον χρόνο, την έκταση και τα αποτελέσματα των διαδικασιών του ελέγχου που εκτελούνται.
- § Τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται.
- § Τα μέλη της ομάδας που εκτέλεσαν και επιθεώρησαν τη δουλειά.

3.4.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Ο ελεγκτής θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του κάποιους παράγοντες προκειμένου να προσδιορίσει τη φύση και την έκταση της απαραίτητης τεκμηρίωσης σε μία συγκεκριμένη περιοχή του ελέγχου ή για μία συγκεκριμένη ελεγκτική διαδικασία. Οι κύριοι παράγοντες είναι οι ακόλουθοι :

- § Ο κίνδυνος ότι μία διαβεβαίωση (assertion), ένας λογαριασμός, ή μία κατηγορία λογαριασμών είναι σημαντικά ανακριβής (material misstatement). Το αμερικανικό πρότυπο: SAS 96 τροποποιεί το SAS 47, “Audit Risk and Materiality in Conducting an Audit”, με το να απαιτεί από τον ελεγκτή να τεκμηριώνει τη φύση και την επίδραση των αθροιστικών ανακρίβειών (aggregated misstatements). Επιπρόσθετα ο ελεγκτής θα πρέπει να τεκμηριώνει το συμπέρασμά του για το εάν οι συνολικές ανακρίβειες κάνουν τις οικονομικές καταστάσεις να είναι σημαντικά ανακριβείς (materially misstated).
- § Η έκταση της κρίσης του ελεγκτή που πρέπει να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να εκτελεστεί η δουλειά και να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα.
- § Η φύση της ελεγκτικής διαδικασίας που εφαρμόζεται.
- § Το κατά πόσο τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται είναι σημαντικά συσχετιζόμενα με την υπόθεση που ελέγχεται.
- § Η φύση και η έκταση των εξαιρέσεων που βρέθηκαν.
- § Η ανάγκη του να τεκμηριωθεί ένα συμπέρασμα, το οποίο δεν είναι εύκολα προσδιορίσιμο από την τεκμηρίωση της δουλειάς που εκτελέστηκε.

Τα ελεγκτικά πρότυπο (SAS 96) περιλαμβάνουν δύο κατευθυντήριες οδηγίες που σχετίζονται με συγκεκριμένους τύπους αποδεικτικών στοιχείων. Η μία οδηγία λέει ότι η τεκμηρίωση του ελέγχου πρέπει να περιλαμβάνει περιλήψεις ή αντίγραφα σημαντικών συμβολαίων ή συμφωνιών που ο ελεγκτής εξέτασε, για να αξιολογηθεί η λογιστικοποίηση συγκεκριμένων συναλλαγών. Η δεύτερη οδηγία λέει ότι κατά την τεκμηρίωση της έκτασης των ελεγκτικών διαδικασιών που περιλαμβάνουν επιθεώρηση των εγγράφων ή επιβεβαίωση (confirmation) των υπολοίπων, η τεκμηρίωση του ελέγχου θα πρέπει να περιλαμβάνει μία αναγνώριση των κονδυλίων που ελέγχονται. Η δεύτερη οδηγία θα εξηγηθεί εκτενέστερα παρακάτω.

3.4.3. ΑΛΛΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κατά την τεκμηρίωση της έκτασης των ελεγκτικών διαδικασιών που περιλαμβάνουν επιθεώρηση των εγγράφων ή επιβεβαίωση (confirmation) των υπολοίπων, η τεκμηρίωση του ελέγχου θα πρέπει να περιλαμβάνει μία αναγνώριση των κονδυλίων που ελέγχονται. Σύμφωνα με τον Young (2002), η αναγνώριση από τον ελεγκτή των κονδυλίων που θα πρέπει να ελεγχθούν, εξαρτάται από τη πηγή από την οποία τα στοιχεία επιλέχτηκαν και από τα κριτήρια επιλογής που χρησιμοποιήθηκαν από τον ελεγκτή. Ο Young αναφέρει ορισμένα παραδείγματα των παραπάνω περιπτώσεων, τα οποία φαίνονται παρακάτω :

- § Εάν τα κονδύλια επιλέγονται τυχαία, η τεκμηρίωση του ελέγχου (audit documentation) θα πρέπει να περιλαμβάνει την αναγνώριση χαρακτηριστικών όπως συγκεκριμένους αριθμούς τιμολογίων των κονδυλίων που περιλαμβάνονται στο δείγμα.
- § Εάν όλα τα κονδύλια υπερβαίνουν ένα συγκεκριμένο ποσό νομισματικών μονάδων από μια λίστα του πληθυσμού, η τεκμηρίωση του ελέγχου χρειάζεται να περιλαμβάνει μόνο έναν προσδιορισμό από τη λίστα και το πεδίο της δοκιμής (για παράδειγμα, όλα τα τιμολόγια προμηθευτών που υπερβαίνουν \$20,000 από το ημερολόγιο του Φεβρουαρίου).
- § Εάν χρησιμοποιείται μία συστηματική δειγματοληπτική μέθοδος για να επιλεγεί ένα δείγμα από έναν πληθυσμό εγγράφων, τότε η τεκμηρίωση του ελέγχου πρέπει να περιλαμβάνει μόνο τον προσδιορισμό της πηγής των κονδυλίων, το σημείο αναφοράς και το διάστημα (π.χ. κάθε διακοσιοστό τιμολόγιο πωλήσεων επιλέχθηκε από το ημερολόγιο πωλήσεων για το ελεγχόμενο έτος, αρχίζοντας από τον αριθμό τιμολογίου πώλησης 29462).

Σύμφωνα με τον Whittington (2004), η ερώτηση κλειδί που θα πρέπει να κάνουν οι ελεγκτές στους εαυτούς τους, είναι εάν κάποιος άλλος ελεγκτής στην ομάδα της διαπεραίωσης της εργασίας, θα ήταν ικανός να αναγνωρίσει – εξετάζοντας το πρόγραμμα ελέγχου και τη σχετιζόμενη τεκμηρίωση – τα συγκεκριμένα κονδύλια που επέλεξε για έλεγχο ο αρχικός ελεγκτής.

3.4.4. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΩΝ Ή ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Τα ελεγκτικά πρότυπα (SAS 96) απαιτούν από τον ελεγκτή να τεκμηριώσει συγκεκριμένα ελεγκτικά ευρήματα ή ζητήματα που αυτός θεωρεί ως σημαντικά, καθώς και δραστηριότητες που λαμβάνονται για τον χειρισμό των παραπάνω ευρημάτων. Γενικά, αυτά τα ευρήματα ή ζητήματα είναι τόσο σημαντικά που εάν δεν επιλύονταν, θα μπορούσαν να επηρεάσουν την έκθεση του ελεγκτή. Μερικά παραδείγματα τέτοιων σημαντικών διαπιστώσεων ή ζητημάτων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την έκταση της τεκμηρίωσης του ελέγχου – σύμφωνα με τον Young – είναι τα ακόλουθα :

- § Ζητήματα τα οποία είναι σημαντικά και περιλαμβάνουν θέματα σχετιζόμενα με την κατάλληλη επιλογή, εφαρμογή και συνέπεια με λογιστικές αρχές οι οποίες αντικατοπτρίζονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Όταν καθορίζεται η έκταση της τεκμηρίωσης του ελέγχου, ο ελεγκτής θα πρέπει να δει το πώς ο πελάτης χειρίζεται τις συναλλαγές που είναι περίπλοκες ή ασυνήθιστες, καθώς και την ορθότητα των εκτιμήσεων του πελάτη, (περιλαμβανομένων και οποιοδήποτε σχετιζόμενων υποθέσεων της διοίκησης) και τις κατάλληλες αποκαλύψεις και αβεβαιότητες. Γενικά, η έκταση της τεκμηρίωσης του ελέγχου θα πρέπει να αυξάνεται, καθώς αυξάνεται το ποσό της κρίσης που ο πελάτης χρησιμοποιεί για να καταγράψει και να αποκαλύψει κάποιες δραστηριότητες.
- § Αποτελέσματα των ελεγκτικών διαδικασιών που δείχνουν ότι οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι σημαντικά ανακριβείς (materially misstated) ή ότι οι ελεγκτικές διαδικασίες θα πρέπει να τροποποιηθούν σημαντικά.
- § Περιπτώσεις που προκαλούν σημαντική δυσκολία όταν εφαρμόζονται ελεγκτικές διαδικασίες που ο ελεγκτής θεωρεί ως απαραίτητες.
- § Οποιαδήποτε άλλα ευρήματα ελέγχου που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε τροποποιήσεις της έκθεσης του ελέγχου.

3.5. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3.5.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η τεκμηρίωση του ελέγχου, ποικίλει σε τύπους. Συνήθως, υπάρχουν μερικές συγκεκριμένες μορφές φύλλων εργασίας που είναι εφαρμόσιμες σχεδόν σε κάθε έλεγχο. Τα φύλλα εργασίας ταξινομούνται σε δύο κατηγορίες : α) στο μόνιμο αρχείο (permanent file) και στο τρέχον αρχείο (current file). Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται μερικά παραδείγματα του περιεχομένου των δύο φακέλων.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 11. Παραδείγματα πληροφόρησης συμπεριλαμβανομένων στο μόνιμο και τρέχον αρχείο.

ΜΟΝΙΜΟ ΑΡΧΕΙΟ:
Αντίγραφα από τον εταιρικό χάρτη
Διάγραμμα λογαριασμών
Οργανόγραμμα
Λογιστικό εγχειρίδιο
Αντίγραφα από σημαντικά συμβόλαια (συνταξιοδοτικές συμβάσεις, χρηματοδοτικές μισθώσεις κ.ά.)
Τεκμηρίωση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου του πελάτη (π.χ. διαγράμματα ροής)
Αποτελέσματα αναλυτικών διαδικασιών προηγούμενων χρόνων
Πληροφόρηση σχετιζόμενη με τον ελεγκτικό κίνδυνο και τα όρια σημαντικότητας σε προηγούμενους ελέγχους
ΤΡΕΧΟΝ ΑΡΧΕΙΟ:
Αντίγραφο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων
Σχέδιο και πρόγραμμα ελέγχου
Αντίγραφα πρακτικών σημαντικών συναντήσεων
Πρόχειρο προσωρινό ισοζύγιο
Διορθωτικές εγγραφές και εγγραφές αναταξινόμησης
Ανάλυση λογαριασμών καθολικού, κ.ά.

3.5.2. ΜΟΝΙΜΟ ΑΡΧΕΙΟ

Ο μόνιμος ελεγκτικός φάκελος περιέχει έγγραφα – τεκμήρια μόνιμης φύσης, τα οποία απαιτούνται σε κάθε έλεγχο του πελάτη. Δηλαδή η πληροφόρηση του πελάτη που εφαρμόζεται τόσο στον τρέχον όσο και σε επόμενους ελέγχους διατηρείται στο μόνιμο αρχείο. Τα περιεχόμενα του μόνιμου φακέλου επιθεωρούνται κάθε χρόνο και αναθεωρούνται, όταν είναι απαραίτητο. Κατά τη διάρκεια της επιθεώρησης, πληροφόρηση που δεν είναι πια σχετική μετακινείται από τον μόνιμο φάκελο σε έναν ανενεργό φάκελο ή καταστρέφεται (εξαρτάται από την πολιτική της επιχείρησης για την διατήρηση των στοιχείων). Μερικά από τα τυπικά τεκμήρια που διατηρούνται στο μόνιμο ελεγκτικό φάκελο, είναι τα παρακάτω :

ΝΟΜΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ:

Τα νομικά έγγραφα είναι αποσπάσματα ή αντίγραφα νομικών τεκμηρίων όπως το υπόμνημα της επιχείρησης. Το *ελεγκτικό υπόμνημα* είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Αρκετή από τη δουλειά του ελεγκτή τεκμηριώνεται σε ένα γραπτό *υπόμνημα*. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει συζητήσεις διαφόρων θεμάτων όπως για τον εσωτερικό έλεγχο, την παρακολούθηση των αποθεμάτων και διάφορα άλλα προβλήματα που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια ενός ελέγχου. Επίσης στην κατηγορία των νομικών εγγράφων περιλαμβάνονται και κάποια αντίγραφα σημαντικών συμβολαίων και πράξεις χρεογράφων.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ :

Τέτοιες πληροφορίες σχετίζονται με την ιστορική εξέλιξη της επιχείρησης, του κλάδου, της οικονομίας και του νομοθετικού περιβάλλοντος. Επίσης σχετίζονται με την παρούσα οργανωσιακή δομή περιλαμβανομένων λεπτομερειών για οποιαδήποτε υποκαταστήματα ή τμήματα της επιχείρησης.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΕΛΑΤΗ:

Ιδιαίτερα χρήσιμα είναι τα έγγραφα που αντικατοπτρίζουν την διοικητική δομή του πελάτη. Σχετικά παραδείγματα είναι το οργανόγραμμα της επιχείρησης καθώς και εγχειρίδια πολιτικών και διαδικασιών.

ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ :

Αυτή η κατηγορία αναφέρεται σε πληροφόρηση σχετιζόμενη με τα λογιστικά συστήματα και το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα από όπου παίρνουμε τέτοια πληροφόρηση είναι διάφορα διαγράμματα ροής, ερωτηματολόγια και αξιολογήσεις του εσωτερικού ελέγχου και αφηγηματικές περιγραφές, ολοκληρωμένα κατά τη διάρκεια προηγούμενων ελέγχων. Επίσης, σε αυτήν την κατηγορία, περιλαμβάνονται σημειώσεις που διατηρούνται σε προηγούμενους ελέγχους, οι οποίες αποκαλύπτουν τα δυνατά και αδύνατα σημεία των εσωτερικών ελέγχων.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΚΙΝΔΥΝΟ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ :

Πληροφορίες από προηγούμενους ελέγχους σχετικά με τον ελεγκτικό κίνδυνο και τα όρια της σημαντικότητας περιλαμβάνονται στον μόνιμο ελεγκτικό φάκελο και μπορούν να αποβούν ιδιαίτερα χρήσιμα για τους ελεγκτές.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΣΥΝΕΧΟΥΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ :

Μερικοί λογαριασμοί όπως οι λογαριασμοί μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων, πάγιων περιουσιακών στοιχείων κ.ά., είναι μεγάλης σημασίας για τους ελεγκτές και γι' αυτό κοιτάνε τις αναλύσεις προηγούμενων ελέγχων για τους λογαριασμούς αυτούς.

3.5.3. ΤΡΕΧΟΝ ΑΡΧΕΙΟ

Μερικές κατηγορίες φύλλων εργασίας που συμπεριλαμβάνονται στον τρέχον ελεγκτικό φάκελο, είναι οι ακόλουθες :

ΣΧΕΔΙΟ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ :

Το σχέδιο ελέγχου περιέχει τη στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί από τον ελεγκτή κατά την διεξαγωγή του ελέγχου. Αυτό το έγγραφο, περιγράφει την κατανόηση του ελεγκτή για την πελάτειδα επιχείρηση και τους ενδεχόμενους ελεγκτικούς κινδύνους. Περιέχει το βασικό πλαίσιο για το πώς οι προϋπολογιστικές ώρες του ελέγχου θα κατανεμηθούν. Τα προγράμματα του ελέγχου περιέχουν τις ελεγκτικές διαδικασίες που πρέπει να εκτελεστούν από τον ελεγκτή.

ΠΡΟΧΕΙΡΟ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ :

Το πρόχειρο προσωρινό ισοζύγιο συνδέει τα ποσά των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, με τα ελεγκτικά φύλλα εργασίας. Το πρόχειρο προσωρινό ισοζύγιο είναι ο πίνακας που καταχωρούνται τα υπόλοιπα όλων των λογαριασμών του γενικού καθολικού του τρέχοντος και του παρελθόντος έτους και περιλαμβάνουν στήλες όπου καταχωρούνται οι διορθώσεις και ανακατατάξεις, που επιφέρουν οι ελεγκτές καθώς και τα τελικά ποσά που θα εμφανιστούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Το πρόχειρο προσωρινό ισοζύγιο είναι η «σπονδυλική στήλη» όλων των φύλλων εργασίας, αφού εκεί συνοψίζονται όλα τα φύλλα τεκμηρίωσης.

Πολλές φορές το πρόχειρο προσωρινό ισοζύγιο δίνεται στους ελεγκτές από τον πελάτη, αφού βέβαια έχουν καταχωρηθεί στο γενικό καθολικό όλες οι εγγραφές τέλους χρήσης. Όμως, στην περίπτωση αυτή, οι ελεγκτές πριν συμπεριλάβουν στα φύλλα εργασίας τους το προσωρινό ισοζύγιο που συνέταξε ο πελάτης, θα πρέπει να ελέγξουν εάν έχουν καταχωρηθεί σ' αυτό όλοι οι λογαριασμοί του γενικού καθολικού. Εάν οι ελεγκτές διαπιστώσουν ότι δεν επιτυγχάνεται ισοζύγιο στους λογαριασμούς του καθολικού, θα πρέπει τότε να ζητήσουν από το προσωπικό του πελάτη να εντοπίσει το λάθος και να επιφέρει τις κατάλληλες διορθώσεις.

Το πρόχειρο προσωρινό ισοζύγιο είναι αρκετό στις περιπτώσεις ελέγχου μικρών επιχειρήσεων, που το γενικό καθολικό τους περιέχει σχετικά λίγους λογαριασμούς. Για μεγαλύτερους πελάτες με πολυάριθμους πρωτοβάθμιους λογαριασμούς, η μέθοδος του προσωρινού ισοζυγίου είναι ανεπαρκής. Στις περιπτώσεις αυτές, θα πρέπει πολλοί πρωτοβάθμιοι λογαριασμοί να ομαδοποιηθούν, έτσι ώστε στον

ελεγχόμενο ισολογισμό να εμφανιστούν μόνο με ένα συγκεντρωτικό ποσό. Οι ομαδοποιήσεις αυτές γίνονται στα *συγκεντρωτικά φύλλα*: συντάσσονται ξεχωριστά *συγκεντρωτικά φύλλα* όπου συγκεντρώνονται ομοειδείς πρωτοβάθμιοι λογαριασμοί του γενικού καθολικού, των οποίων το άθροισμα εμφανίζεται στον ισολογισμό ή στον λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσης. Για παράδειγμα στο *συγκεντρωτικό φύλλο* ταμιακών λογαριασμών μπορούν να συγκεντρωθούν οι εξής υποθετικοί λογαριασμοί του γενικού καθολικού : μικρό ταμείο, γενικός λογαριασμός τραπεζών, τραπεζικός λογαριασμός μισθοδοσίας προσωπικού γραφείων, τραπεζικός λογαριασμός μισθοδοσίας προσωπικού εργοστασίου και τραπεζικός λογαριασμός μερισμάτων.

ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΑΝΑΤΑΞΙΝΟΜΗΣΕΩΣ :

Η τεκμηρίωση του ελέγχου πρέπει επίσης να περιλαμβάνει τις διορθωτικές εγγραφές και τις εγγραφές αναταξινόμησης που αναγνωρίζονται είτε από τον ελεγκτή, είτε από τον πελάτη. Οι διορθωτικές ημερολογιακές εγγραφές συντάσσονται από τους ελεγκτές σε ένα σχέδιο, προκειμένου να διορθωθούν τα σημαντικά λάθη που ανακαλύπτουν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Για παράδειγμα, εάν ο ελεγκτής ανακαλύψει ότι συγκεκριμένα είδη αποθεμάτων δεν έχουν αποτιμηθεί σωστά, τότε θα χρειαζόταν κάποια διορθωτική εγγραφή προκειμένου να διορθωθεί το λάθος.

Επιπρόσθετα, οι ελεγκτές συντάσσουν και εγγραφές αναταξινόμησης που αφορούν τα κονδύλια, τα οποία εάν και σωστά καταχωρημένα στα λογιστικά κατάστιχα, πρέπει να αναταξινομηθούν για να είναι η παρουσίασή τους στις οικονομικές εκθέσεις του πελάτη, σύμφωνη με τα παραδεγμένα. Μία καταχώρηση αναταξινόμησης επηρεάζει είτε τους λογαριασμούς της κατάστασης αποτελεσμάτων χρήσης είτε τους λογαριασμούς του ισολογισμού, αλλά όχι τους λογαριασμούς και των δύο μαζί καταστάσεων. Για παράδειγμα, μία εγγραφή αναταξινόμησης μπορεί να είναι αναγκαία για να παρουσιάζει σαν μια τρέχουσα υποχρέωση, το τρέχον μέρος ενός μακροπρόθεσμου χρέους.

Οι εγγραφές αναταξινόμησης που γίνονται μόνο στα φύλλα εργασίας των ελεγκτών για την κατάλληλη εμφάνιση των οικονομικών εκθέσεων, πρέπει να διακρίνονται από τις διορθωτικές εγγραφές που προορίζονται για καταχώρηση στα βιβλία του πελάτη. Η εγγραφή αναταξινόμησης χρησιμοποιείται για να μεταφερθεί ή να αναταξινομηθεί

ένα κονδύλι στα φύλλα εργασίας των ελεγκτών και δεν δίνεται στον πελάτη για να καταχωρηθεί στα βιβλία του.

3.6. ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3.6.1. ΓΕΝΙΚΑ

Όπως απαιτείται και από τα ελεγκτικά πρότυπα (SAS 240 : “Quality Control for Audit Work”), η εργασία των βοηθών πρέπει να επιθεωρείται. Έτσι, και η εργασία των βοηθών που συντάσσουν τα φύλλα εργασίας πρέπει να επιθεωρείται από τους ανώτερους ελεγκτές που είναι οι επικεφαλείς της ελεγκτικής εργασίας. Μία τέτοια επιθεώρηση διασφαλίζει ότι ο έλεγχος έγινε σύμφωνα με τα πρότυπα της επιτόπιας εργασίας, ότι οι ελεγκτικές διαδικασίες που εκτελέστηκαν και τα αποτελέσματα που αποκτήθηκαν έχουν τεκμηριωθεί κατάλληλα, και ότι τα συμπεράσματα που βγήκαν μπορούν και θεμελιώσουν την γνώμη των ελεγκτών.

Είναι γεγονός ότι τα μέλη μιας ελεγκτικής ομάδας είναι και αυτοί άνθρωποι, επιρρεπείς σε κάποια λάθη και σε κάποιες λανθασμένες κρίσεις. Επομένως, εάν πρέπει να εκτελεστεί ένας αποτελεσματικός έλεγχος, είναι σημαντικό η εργασία κάθε μέλους της ομάδας του ελέγχου, να επιθεωρείται από κάποιον ανώτερο. Αυτό συνήθως επιτυγχάνεται με τον ακόλουθο τρόπο.

Καθώς κάθε τμήμα του ελέγχου ολοκληρώνεται, τα φύλλα εργασίας που ετοιμάζονται από τον νεότερο ελεγκτή (audit junior), θα πρέπει να επιθεωρούνται από τον άμεσα ανώτερό του (the audit senior). Οι ελεγκτικές διαδικασίες που εκτελέστηκαν, συγκρίνονται με εκείνες που έχουν γραφτεί στο πρόγραμμα ελέγχου και αξιολογούνται τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που βγαίνουν. Επίσης, τα φύλλα εργασίας επιθεωρούνται από άποψη πληρότητας, τακτικής παρουσίασης, και διασύνδεσης με άλλα σχετικά φύλλα εργασίας.

Στην συνέχεια ο νεότερος ελεγκτής (audit senior) προετοιμάζει περιληπτικές σημειώσεις για κάθε τμήμα του ελέγχου που έχει υπό την ευθύνη του, εκτιμώντας τα παρακάτω :

- § Τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν και τα συμπεράσματα που βγήκαν.
- § Οποιαδήποτε προβλήματα αντιμετωπίστηκαν και πώς αυτά τελικά διευθετηθήκαν.
- § Ζητήματα που απαιτούν την προσοχή κάποιων ανώτερων (the audit supervisor or manager).

Στην συνέχεια, ο εποπτεύων ελεγκτής (audit supervisor) επιθεωρεί την περίληψη των σημειώσεων που προετοιμάστηκαν από τον ανώτερο ελεγκτή (audit senior). Ο supervisor συζητά με τον ανώτερο (senior) οποιαδήποτε θέματα απαιτούν διευκρίνιση ή λύση.

Κατόπιν, ο εποπτεύων του ελέγχου (audit supervisor) προετοιμάζει περιλήψεις σημειώσεων για κάθε σημαντικό τμήμα του ελέγχου. Σχολιάζει θέματα όπως :

- § Την επάρκεια και την καταλληλότητα των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν.
- § Τα συμπεράσματα που βγήκαν, βασιζόμενα στα αποδεικτικά στοιχεία.
- § Οποιαδήποτε προβλήματα αντιμετωπίστηκαν, και πώς αυτά τελικά διευθετηθήκαν.

Στην συνέχεια ο διευθυντής ελέγχου (audit manager) επιθεωρεί προσεχτικά τις σημειώσεις και τα σχόλια του audit supervisor και συζητά με αυτόν, τα θέματα που απαιτούν άμεση διευθέτηση. Επίσης επιθεωρεί τα φύλλα εργασίας που έχουν προετοιμαστεί από τους νεότερους ελεγκτές (audit juniors). Ο διευθυντής ελέγχου (audit manager) θα πρέπει να δει ότι :

- § Όλα τα προβλήματα του ελέγχου έχουν επαρκώς επιλυθεί.
- § Επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό έχει συγκεντρωθεί για κάθε τμήμα του ελέγχου, αλλά και γενικότερα για όλο τον έλεγχο.

Τέλος ο manager προετοιμάζει περιληπτικές σημειώσεις, σχετιζόμενες με το σύνολο του ελέγχου, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά σε :

- § Αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν.
- § Συμπεράσματα που βγήκαν.
- § Προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν και πώς διευθετήθηκαν.
- § Οποιαδήποτε προβλήματα παραμένουν ακόμα εκκρεμή.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μία έρευνα των Hun – Tong Tan και T. Trotman. Εξετάζουν την ανταπόκριση των επιθεωρητών στις σκόπιμες προσπάθειες αυτών που προετοιμάζουν τα ελεγκτικά φύλλα εργασίας. Αυτά, σύμφωνα με τους Trotman και Tong Tan (2003), αναλύονται παρακάτω:

3.6.2. ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΣΚΟΠΙΜΗΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3.6.2.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η διαδικασία της επιθεώρησης του ελέγχου, συνήθως, γίνεται από κάποιον επιθεωρητή (συνήθως κάποιος senior manager) ο οποίος εκτιμάει την ποιότητα της δουλειάς που έκανε αυτός που προετοίμασε τα φύλλα εργασίας (συνήθως ένας junior auditor). Η διαδικασία αυτή είναι ένας σημαντικός μηχανισμός ποιοτικού ελέγχου που σχεδιάζεται για να βελτιώσει την ποιότητα της τεκμηρίωσης των φύλλων εργασίας και των συμπερασμάτων που βγαίνουν από την διαδικασία του ελέγχου.

Οι επιθεωρητές λαμβάνουν τα φύλλα εργασίας, τα οποία θα πρέπει να τους πείσουν ότι η εργασία που εκτελέστηκε, η σχετική τεκμηρίωση, και τα συμπεράσματα που βγήκαν, ήταν κατάλληλα και υπερασπίσιμα. Αυτοί που προετοιμάζουν τα φύλλα εργασίας, προκειμένου να πείσουν τους επιθεωρητές (reviewers), μπορεί να συμμετάσχουν στην διαδικασία που είναι γνωστή σαν stylization. Με τον όρο

stylization εννοείται ο τρόπος με τον οποίο αυτοί που προετοιμάζουν τα φύλλα εργασίας, τροποποιούν την προετοιμασία αυτή προκειμένου να επηρεάσουν την κρίση των επιθεωρητών και / ή να προσαρμόσουν την προετοιμασία αυτή σύμφωνα με τις προτιμήσεις των επιθεωρητών. Σύμφωνα με τους Tan και Trotman (2003), ένα σπουδαίο όφελος της διαδικασίας αυτής, είναι ότι μπορεί να οδηγήσει σε πιο αποδοτικούς ελέγχους με την έννοια ότι οι επιθεωρητές είναι πιο πιθανό να δεχτούν φύλλα εργασίας που ικανοποιούν τις προδιαγραφές τους. Ωστόσο, υπάρχουν και κάποια συνοδευόμενα κόστη στην περίπτωση που οι επιθεωρητές αποδεχτούν πρόωρα φύλλα εργασίας, τα οποία περιέχουν λανθασμένη τεκμηρίωση και/ή λανθασμένα συμπεράσματα.

Στην μελέτη τους οι Tan και Trotman (2003), έχουν ερευνήσει τις αντιδράσεις των επιθεωρητών σε κάποιες ενδεχόμενες προσπάθειες σκόπιμης τροποποίησης (stylization) από τους συντάκτες των φύλλων εργασίας. Επίσης έχουν ερευνήσει το πώς η διαδικασία της επιθεώρησης επηρεάζεται από μία αλληλεπίδραση μεταξύ των χαρακτηριστικών του συντάκτη και των χαρακτηριστικών του επιθεωρητή. Εξετάζουν μία κατάσταση όπου οι παρασκευαστές των φύλλων εργασίας αναμένεται να επηρεάσουν κατά τέτοιο τρόπο τα φύλλα με το να εστιάσουν είτε στην τεκμηρίωση, είτε σε λανθασμένα συμπεράσματα.

Επίσης, εξετάζουν το πώς δύο χαρακτηριστικά του επιθεωρητή αλληλεπιδρούν στον επηρεασμό της αντίδρασής του σε προσπάθειες σκόπιμης τροποποίησης. Το ένα χαρακτηριστικό σχετίζεται με την «ευαισθησία» του επιθεωρητή σε τέτοιες πρακτικές. Με την «ευαισθησία», εννοείται το κατά πόσο οι επιθεωρητές αφιερώνουν μεγαλύτερη προσοχή προς την ανίχνευση των λαθών που πιθανόν να παραμεληθούν από τον συντάκτη των φύλλων εργασίας σαν αποτέλεσμα της εσκεμμένης αυτής προσπάθειας που αναφέρεται σαν stylization. Οι επιθεωρητές που αφιερώνουν ανεπαρκή ή μη κατάλληλη προσπάθεια σε λάθη που προκύπτουν από τέτοιες τακτικές (stylization), πιθανόν να θέσουν σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητα της επιθεώρησης. Το άλλο χαρακτηριστικό που επηρεάζει την αντίδραση του επιθεωρητή, είναι η γνώση του · η οποία αναφέρεται, σαν ένα γνωστικό πρότυπο που ο επιθεωρητής καταφέρνει να συσχετίσει με την αποστολή της επιθεώρησης της δουλειάς ενός συντάκτη των φύλλων εργασίας.

Επίσης, οι Tan και Trotman έκαναν ένα πείραμα στο οποίο στελέχη και ανώτεροι επιθεωρούν τα φύλλα εργασίας ενός συντάκτη, ο οποίος είναι γνωστό ότι έχει επηρεάσει την προετοιμασία των φύλλων για να είναι σύμφωνα με τις προτιμήσεις των επιθεωρητών. Έτσι αναμένεται να επηρεάσει την προετοιμασία των φύλλων είτε δίνοντας μεγαλύτερη προσοχή στα λανθασμένα συμπεράσματα (παραμελώντας τα λάθη τεκμηρίωσης), είτε δίνοντας μεγαλύτερη προσοχή στα λάθη τεκμηρίωσης (παραμελώντας τα λανθασμένα συμπεράσματα). Οι Tan και Trotman βρήκαν ότι όταν αναμένεται από αυτόν που προετοιμάζει τα φύλλα εργασίας να παραμελήσει τα λάθη τεκμηρίωσης (documentation errors), οι ανώτεροι (seniors) αντιδρούν με το να βρίσκουν περισσότερα λάθη τεκμηρίωσης, αλλά μόνο όταν είναι σχετικά πιο ευαίσθητοι σε προσπάθειες stylization. Ένα διαφορετικό αποτέλεσμα παρατηρείται όταν για τα στελέχη – η ανίχνευσή τους για λάθη τεκμηρίωσης πρώτα αυξάνεται, ύστερα πέφτει καθώς η ευαισθησία τους για stylization αυξάνεται. Αντίθετα, όταν αναμένεται από αυτόν που προετοιμάζει τα φύλλα να παραμελήσει εσφαλμένα συμπεράσματα, τα στελέχη (managers) είναι ικανοί να ανιχνεύσουν περισσότερα εσφαλμένα συμπεράσματα με την αύξηση της ευαισθησίας τους για stylization. Όμως, η ανίχνευση λανθασμένων συμπερασμάτων από τους seniors είναι ανεξάρτητη από την ευαισθησία τους για stylization.

Η έρευνα των Tan και Trotman φέρει δύο σημαντικές συνεισφορές στην ακαδημαϊκή λογοτεχνία του ελέγχου. Πρώτον παρέχει καλύτερη κατανόηση της διαδικασίας της επιθεώρησης με την εξέταση της συμπεριφοράς των επιθεωρητών σε σχέση με τη διαδικασία stylization των παρασκευαστών των φύλλων εργασίας. Σύμφωνα με την έρευνα, οι επιθεωρητές πρέπει να είναι «ευαίσθητοι» σε τέτοιες εσκεμμένες προσπάθειες και να δίνουν την κατάλληλη προσοχή στην ανίχνευση και στον χειρισμό τέτοιων προσπαθειών. Επίσης, οι αντιδράσεις των επιθεωρητών σε τέτοιες προσπάθειες πρέπει να ταιριάζουν με τα δικά τους πρότυπα επιθεωρήσεων. Δεύτερον, η έρευνα αυτή προσφέρει στην λογοτεχνία των διαφορών των στελεχών (managers) και των ανωτέρων (seniors) στην εκτέλεση της επιθεώρησης του ελέγχου, με την παροχή πρόσθετων στοιχείων στο πώς τα ελεγκτικά σχήματα μπορούν να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα του ελέγχου. Στη συνέχεια παρουσιάζονται περισσότερες λεπτομέρειες.

3.6.2.2. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

Ως γνωστόν, η διαδικασία της επιθεώρησης είναι ένας μηχανισμός ελέγχου που εφαρμόζεται προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα της τεκμηρίωσης των φύλλων εργασίας, και των συμπερασμάτων που συνάγονται. Η διαδικασία της επιθεώρησης περιλαμβάνει, όπως είναι φυσικό, αλληλεπιδράσεις μεταξύ αυτών που προετοιμάζουν τα φύλλα εργασίας και αυτών που τα επιθεωρούν. Επομένως, στον βαθμό που ο επιθεωρητής αξιολογεί την ποιότητα της δουλειάς του συντάκτη των φύλλων, ο τελευταίος μπορεί να παραποιήσει την προετοιμασία των φύλλων και να επηρεάσει τον επιθεωρητή. Θα πρέπει να εξεταστούν διάφοροι παράγοντες.

Θα πρέπει για παράδειγμα, να ληφθεί υπόψη η φύση της αναμενόμενης προσπάθειας μίας τέτοιας πρακτικής (stylization) που πιθανόν να χρησιμοποιηθεί από αυτόν που προετοιμάζει τα φύλλα (Rich et. al. 1997). Προηγούμενες έρευνες έχουν εξετάσει τις επιδράσεις διαφόρων μεθόδων stylization, όπως η παράλειψη αποδεικτικών στοιχείων από τα ελεγκτικά φύλλα εργασίας (Ricchiute 1999), η έμφαση αποδεικτικών στοιχείων που είναι σύμφωνα και η μη έμφαση αποδεικτικών στοιχείων που δεν είναι σύμφωνα με τα συμπεράσματα των φύλλων εργασίας (Tan and Yip – Ow 2001) κ.ά. Η έρευνα των Tan και Trotman εστιάζει σε μία κατάσταση όπου κάποιος που προετοιμάζει τα φύλλα εργασίας, γνωστός για τον επηρεασμό της δουλειάς προκειμένου να ευχαριστήσει έναν επιθεωρητή, αναμένεται να εστιάσει στην ανίχνευση ενός τύπου σφάλματος – είτε σε λάθη συμπερασμάτων, είτε σε λάθη τεκμηρίωσης – εις βάρος του άλλου.

3.7. ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Σύμφωνα με το ελεγκτικό πρότυπο [SAS No. 96 – Audit Documentation.] η τεκμηρίωση του ελέγχου ανήκει στην ιδιοκτησία του ελεγκτή. Αυτό περιλαμβάνει όχι μόνο τα τεκμήρια του ελέγχου που ετοιμάζονται από τον ελεγκτή αλλά και τα τεκμήρια του ελέγχου που ετοιμάζονται από τον πελάτη, κατόπιν αιτήσεως του

ελεγκτή. Ο ελεγκτής θα πρέπει να υιοθετήσει λογικές διαδικασίες για να διατηρήσει αυτήν την τεκμηρίωση για μια χρονική περίοδο ικανοποιητική, προκειμένου να ικανοποιηθούν νομικές και ρυθμιστικές απαιτήσεις.

Ο ελεγκτής έχει ηθική, και πολλές φορές νομική, υποχρέωση να διατηρήσει την εμπιστευτικότητα της πληροφόρησης του πελάτη. Εξαιτίας του γεγονότος ότι η τεκμηρίωση του ελέγχου συχνά περιέχει και εμπιστευτική πληροφόρηση του πελάτη, ο ελεγκτής πρέπει να υιοθετήσει λογικές διαδικασίες για να διατηρήσει την εμπιστευτικότητα αυτής της πληροφόρησης. Δεν θα πρέπει αυτή η πληροφόρηση να αποκαλύπτεται στον οποιοδήποτε χωρίς την συναίνεση του πελάτη (εκτός από πολύ ειδικές περιπτώσεις). Ο ελεγκτής πρέπει επίσης να υιοθετήσει λογικές διαδικασίες για να εμποδίσει μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στην τεκμηρίωση του ελέγχου.

Μερικές μορφές της τεκμηρίωσης του ελέγχου μπορεί να είναι χρήσιμη πηγή αναφοράς για τον πελάτη, αλλά δεν θα πρέπει να θεωρηθεί σαν ένα μέρος ή σαν ένα υποκατάστατο των λογιστικών καταγραφών του πελάτη.

3.8. ΑΠΟΦΥΓΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Δεν είναι λίγες οι φορές που οι ελεγκτές έχουν κατηγορηθεί για αμέλεια, μετά την εκτέλεση του ελέγχου. Τα φύλλα εργασίας θα είναι εκείνα τα οποία θα τους βοηθήσουν να απαλλαχτούν από τέτοιου είδους κατηγορίες. Γι' αυτό το λόγο, τα φύλλα εργασίας θα πρέπει να έχουν συνταχθεί κατάλληλα. Η εξέταση των φύλλων εργασίας κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να διαπιστωθούν ενδεχόμενες ασάφειες ή σημεία που είναι αντιφατικά, τα οποία θα μπορούσαν στο μέλλον να χρησιμοποιηθούν εναντίον των ελεγκτών. Σε αυτές τις περιπτώσεις, κρίνονται απαραίτητες οι ερμηνευτικές σημειώσεις.

Σύμφωνα με τον Ric Rosario (1995), υπάρχουν διάφορες επικίνδυνες περιπτώσεις που οι ελεγκτές μπορεί να αντιμετωπίσουν εξαιτίας της μη άρτιας τεκμηρίωσης. Οι ελεγκτές μπορεί να αντιμετωπίσουν διάφορες δυσάρεστες καταστάσεις όταν ο πελάτης δεν ακολουθεί ή καταλαβαίνει λάθος τις συμβουλές τους. Για παράδειγμα,

κάποτε μία επιχείρηση ήθελε να συμπεριφερθεί στους εργαζομένους της σαν ανεξάρτητοι ανάδοχοι, προκειμένου να αποφύγει να πληρώσει τους σχετικούς φόρους. Οι ελεγκτές συμβούλευσαν τον πελάτη ότι εάν έκανε κάτι τέτοιο μπορεί να ελεγχόταν από το Τμήμα Ανάπτυξης Απασχόλησης [Employment Development Department (EDD)]. Δυστυχώς οι ελεγκτές δεν παρείχαν αυτή τη συμβουλή γραπτά και ο πελάτης την αγνόησε. Το αποτέλεσμα ήταν να γίνει έλεγχος από το EDD και ο πελάτης κλήθηκε να πληρώσει χιλιάδες δολάρια σε φόρους μαζί με ένα πολύ μεγάλο πρόστιμο. Ο πελάτης μήνυσε τους ελεγκτές οι οποίοι δεν είχαν καμία απόδειξη της προειδοποίησής τους προς τον πελάτη.

Η τεκμηρίωση δεν βοηθά τους ελεγκτές μόνο στην αποφυγή μηνύσεων, αλλά μπορεί και να παρέχει στον πελάτη επιπρόσθετες υπηρεσίες. Οι ελεγκτές μπορούν επίσης να χρεώνουν τον πελάτη, για την εργασία που απαιτείται προκειμένου να παρέχουν την απαραίτητη τεκμηρίωση.

Αξιοσημείωτο είναι ότι υπάρχουν πολλά οφέλη από το να γίνεται η κατάλληλη και επαρκής τεκμηρίωση, μέρος μίας ρουτίνας/μιας πρακτικής. Καλό θα είναι, να ετοιμάζεται τεκμηρίωση και εκτός των ελάχιστων απαιτήσεων για φύλλα εργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. **Douglas R. Carmichael, John J. Willingham, Carol A. Schaller**, *Auditing concepts and methods, a guide to current theory and practice*, IRWIN Mc. Graw-Hill, sixth edition, 1996.
2. **Brenda Porter, Jon Simon, and David Hatherly**, *Principles of external Auditing*, John Wiley & Sons, 1998.
3. **Jack Robertson**, *Auditing*, IRWIN, eighth edition, 1996.
4. **Kurt Pany, O. Ray Whittington**, *Auditing*, IRWIN, second edition, 1997.
5. **Alvin A. Arens (Price Waterhouse Auditing Professor), James K. Loebbecke**, *Auditing an integrated Approach*, Prentice Hall, New Jersey, seventh edition, 1997.
6. **Larry P. Bailey**, *Contemporary Auditing*, Harper & Row, Publishers, 1979.
7. **William F. Messier**, *Auditing & Assurance Services. A systematic approach*, Mc Graw-Hill IRWIN.
8. **Larry F. Konrath**, *Auditing concepts and applications, a risk analysis Approach*, South-Western College Publishing, fourth edition, 1999.
9. **Howard F. Stettler**, *Auditing Principles, objectives/procedures/working papers*, Prentice-Hall, INC, second edition.
10. **John Dunn**, *Auditing theory & practice*, Financial Times Prentice Hall, second edition, 1996.
11. **Dan M. Guy, C. Wayne Alderman, Alan J. Winters**, *Auditing*, The Dryden Press Harcourt Brace College Publishers, fifth edition, 1999.
12. **Walter B. Meigs, E. John Larsen, Robert F. Meigs (μετάφραση: Θ. Διαμαντόπουλος, Ι. Τσλαρούγκας)**, *Ελεγκτική*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1984.
13. **Vincent M. O'Reilly, Patrick J. McDonell, Barry N. Winograd, James S. Gerson, Henry R. Jaenicke**, *Montgomery's Auditing*, John Wiley & Sons, INC, twelfth edition, 1998.
14. **Κωνσταντίνος Κάντζου**, *Ελεγκτική θεωρία και Πράξη*, εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα-Πειραιάς, 1995.

ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. **Whittington R.**, “*The New Audit Documentation Requirements [SAS No. 96]*”, **Journal of Accountancy**, v.193, no.4, April 2004, p.53-56,59.
2. **Young G.R.**, “*New Guidance on Audit and Attest Documentation [SAS 96]*”, **The CPA Journal**, v.72, no.11, November 2002, p.50-1.
3. **Tan H.T., Trotman T.**, “*Reviewers’ Responses to Anticipated Stylization Attempts by Preparers of Audit Workpapers*”, **The Accounting Review**, v.78, no.2, April 2003.
4. **Rosario R.**, “*Making Documentation Pay off*”, **The Journal of Accountancy**, v. 179, February 1995, p.70-4.
5. **Levy H.B.**, “*Audit Documentation: It’s a Whole New World [SAS 96]*”, **The CPA Journal**, v.75, no.6, June 2005, p.30, 32-4, 36-7.
6. “*SAS No. 96- Audit Documentation*”, **Journal of Accountancy**, v.193, no.4, April 2002, p.105-7.

Κεφάλαιο 4 : ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (MATERIALITY), ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ (AUDIT RISK) ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1. ΓΕΝΙΚΑ

Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 2, στην παράγραφο 2.5.3., βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες του καθορισμού της επάρκειας των αποδεικτικών στοιχείων είναι, μεταξύ άλλων, η σημαντικότητα (materiality) και ο ελεγκτικός κίνδυνος (audit risk)· γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η ιδιαίτερη ανάλυσή τους. Οι έννοιες αυτές έχουν κυρίαρχη επίδραση στον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Το κεφάλαιο αυτό αναλύει την σημαντικότητα (materiality), τη σχέση της με τα αποδεικτικά στοιχεία, την έννοια του ελεγκτικού κινδύνου, το μοντέλο του ελεγκτικού κινδύνου, τη σχέση μεταξύ των συστατικών μερών του ελεγκτικού κινδύνου, τη σχέση του ελεγκτικού κινδύνου με τα αποδεικτικά στοιχεία και τη σχέση του ελεγκτικού κινδύνου με τα αποδεικτικά στοιχεία και τη σημαντικότητα.

4.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (MATERIALITY)

Η θεώρηση της σημαντικότητας (materiality) σε έναν έλεγχο είναι ένα θέμα επαγγελματικής κρίσης. Η σημαντικότητα έχει οριστεί, ως ακολούθως :

Σημαντικότητα (Materiality) είναι το μέγεθος μιας παράλειψης (omission) ή μιας ανακρίβειας (misstatement) της λογιστικής πληροφόρησης, που εν όψει διαφόρων συνθηκών, είναι πολύ πιθανόν η κρίση ενός λογικού προσώπου που βασίζεται σε αυτήν την πληροφόρηση να αλλάξει ή να επηρεαστεί από αυτήν την παράλειψη (omission) ή ανακρίβεια (misstatement). Δηλαδή, η έννοια της σημαντικότητας

ορίζεται σαν το ποσό της ανακρίβειας που θα επηρεάσει τις αποφάσεις ενός λογικού χρήστη των οικονομικών καταστάσεων.

Επομένως, ένα είδος ή μία πληροφόρηση είναι σημαντικό-ουσιαστικό στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις εάν η ανακρίβειά του (misstatement) ή η παράλειψή του (omission) αναμένεται εύλογα να επηρεάσει τις οικονομικές αποφάσεις των χρηστών αυτών των καταστάσεων. Παρόμοια πράγματα ορίζει και το ελληνικό ελεγκτικό πρότυπο 3320. Σύμφωνα με το ελληνικό ελεγκτικό πρότυπο (3320), η σημαντικότητα των στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων κρίνεται με γνώμονα το αν η παράλειψη της πληροφόρησης ή η μη ορθή (ατελής ή λανθασμένη) πληροφόρηση είναι δυνατόν να επηρεάσει τις οικονομικές αποφάσεις που λαμβάνονται με βάση τις οικονομικές καταστάσεις. Η σημαντική πληροφόρηση είναι το ίδιο με την σπουδαία πληροφόρηση. Η έμφαση δίνεται στην σκοπιά των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων και όχι στην σκοπιά των μάνατζερ.

Τα επαγγελματικά πρότυπα δίνουν λίγη συγκεκριμένη καθοδήγηση στο πώς θα υπολογίζεται το τι είναι σημαντικό για έναν λογικό χρήστη. Ως εκ τούτου το ΑΙΟΛ (American Institute of Certified Public Accountants) και οι ελεγκτικές εταιρίες έχουν αναπτύξει διάφορες πολιτικές και διαδικασίες, προκειμένου να βοηθηθούν οι ελεγκτές στον προσδιορισμό της σημαντικότητας.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι οι μετρήσεις και οι πληροφορίες των οικονομικών καταστάσεων σε μερικές κοινοποιήσεις των υποσημειώσεων δεν είναι απόλυτα ορθές. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να επιστεύσουμε στην συναγωγή βιαστικών συμπερασμάτων ότι οι καταστάσεις είναι εγγενώς ανακριβής. Ο καθένας αναγνωρίζει ότι οι άνθρωποι κάνουν λάθη – π.χ. μπορούν να χρεώσουν έναν πελάτη με λανθασμένο ποσό, ή μπορεί να χρησιμοποιηθούν λάθος αξίες για την αποτίμηση των αποθεμάτων, ή μπορεί να γίνει ένα μαθηματικό λάθος π.χ. στον υπολογισμό των αποσβέσεων. Επίσης, πολλές χρηματοοικονομικές μετρήσεις βασίζονται σε εκτιμήσεις - π.χ. τα υπολογιζόμενα χρόνια ωφέλιμης ζωής ενός παγίου, ή το εκτιμώμενο ποσό των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις. Κάποια ποσά επιτρέπεται να μην παρουσιάζονται με απόλυτη ακρίβεια, για τους ακόλουθους λόγους:

- § Μη σημαντικές ανακρίβειες δεν επηρεάζουν τις αποφάσεις των χρηστών των καταστάσεων και επομένως δεν είναι σημαντικές (material),
- § Το κόστος της ανεύρεσης και της διόρθωσης μικρών σφαλμάτων – λαθών είναι αρκετά μεγάλο,
- § Και ο χρόνος που απαιτείται για την εξεύρεση τέτοιων λαθών, θα καθυστερούσε την έκδοση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Οι λογιστικοί αριθμοί μπορεί να μην είναι απόλυτα και τέλεια ακριβείς αλλά οι λογιστές και οι ελεγκτές θέλουν να διατηρούν οικονομικές καταστάσεις οι οποίες είναι σημαντικά ακριβείς (materially accurate) και δεν περιέχουν σημαντικές ανακρίβειες. Οι ελεγκτές σχεδιάζουν και εκτελούν τον έλεγχο, αναμένοντας την ανίχνευση σημαντικών ανακρίβειών (material misstatements). Η σημαντικότητα εξετάζεται όταν :

- § Καθορίζεται η φύση, ο χρόνος και η έκταση των ελεγκτικών διαδικασιών· και
- § Αξιολογείται η επίδραση των ανακρίβειών στην ειλικρίνεια και αμεροληψία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (SAS 220· ISA 320).

Έτσι ο ελεγκτής εξετάζει την σημαντικότητα όταν σχεδιάζεται και εκτελείται ο έλεγχος καθώς και όταν αξιολογούνται τα αποτελέσματα του ελέγχου. Κατά την φάση του σχεδιασμού του ελέγχου, ο ελεγκτής εξετάζει την σημαντικότητα για την ανάπτυξη των προγραμμάτων ελέγχου. Από την ουσιαστικότητα (materiality) που έχουν συγκεκριμένες συναλλαγές και λογαριασμοί εξαρτάται ο καθορισμός της έκτασης και του τύπου των αποδεικτικών στοιχείων που θα πρέπει να συγκεντρωθούν. Κατά την φάση της εκτέλεσης του ελέγχου, ο ελεγκτής εξετάζει εάν οι αποκαλυφθείσες ανακρίβειες είναι επαρκώς σημαντικές (sufficiently material) και ως εκ τούτου, εάν θα πρέπει να προτείνουν στον πελάτη να κάνει διορθώσεις ή αναταξινομήσεις. Κατά την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του ελέγχου, ο ελεγκτής πρέπει να αποφασίσει εάν εν όψει των ανακρίβειών που εξευρεθήκαν, τα αρχικά όρια για σημαντικότητα που είχαν οριστεί, θα πρέπει να αναθεωρηθούν και εάν έχουν αποκτηθεί επαρκή αποδεικτικά στοιχεία.

4.3. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στον καθορισμό της σημαντικότητας για τον έλεγχο, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάζει και ποσοτικές και ποιοτικές πτυχές. Εάν και, η σημαντικότητα μπορεί να σχεδιαστεί και να εφαρμοστεί χρησιμοποιώντας μία ποσοτική προσέγγιση, οι ποιοτικές πλευρές των ανακρίβειών (misstatements) των μικρών ποσών, μπορεί να επηρεάσουν σημαντικά (materially) τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων. Για παράδειγμα κάποιος πελάτης μπορεί να πληρώσει παράνομα κάποιον μεσίτη για να διασφαλιστεί ένα συμβόλαιο πώλησης. Ενώ το ποσό της παράνομης πληρωμής μπορεί να είναι μη σημαντικό (immaterial) στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, η αποκάλυψη όμως αυτής της παράνομης πράξης μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα την απώλεια του συμβολαίου καθώς και ουσιαστικές ποινικές ρήτρες που αυτές μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικές.

Σύμφωνα με τους Thomas McKee και Eilifsen (2000), η επίδραση των ποιοτικών παραγόντων μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντική σε ορισμένες περιπτώσεις· και όταν συμβαίνει αυτό, οι ελεγκτές θα πρέπει να ασκούν την επαγγελματική τους κρίση. Σύμφωνα με τους Thomas McKee και Eilifsen (2000), μερικοί τέτοιοι παράγοντες θα μπορούσαν να είναι οι ακόλουθοι :

- § Κίνδυνος επιδέξιου χειρισμού των κερδών (π.χ. κίνητρα για smoothing earnings).
- § Πιθανές επιδράσεις των ανακρίβειών σε γενικές τάσεις, όπως στην αποδοτικότητα.
- § Παρουσία περιοριστικών χρεωστικών συμβολαίων.
- § Ακρίβεια και αξιοπιστία του λογιστικού συστήματος.
- § Επικείμενη εξαγορά, συγχώνευση, ή πώληση.
- § Πιθανή επίδραση μιας λανθασμένης διατύπωσης, σε τμήματα πληροφοριών.
- § Απειλή από κάποιον δικαστικό αγώνα ή άλλη εξωτερική επιθεώρηση της δουλειάς των ελεγκτών (π.χ. παρακολούθηση από κάποιο κυβερνητικό σώμα).
- § Κίνδυνος ύπαρξης μη ανιχνευμένων ανακρίβειών.
- § Ανίχνευση απάτης – δόλου (fraud) ή ενδείξεις απάτης, σε προηγούμενες περιόδους.

§ Εκτίμηση / υπολογισμός του κινδύνου για ανακρίβειες από δόλο.

Επίσης οι Thomas McKee και Eilifsen (2000), τονίζουν ότι τα επίπεδα της σημαντικότητας που καθορίζονται από τους ελεγκτές, μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τις κατηγορίες των ελέγχων. Όπως έχει επισημανθεί από το GAO, (General Accounting Office) οι ελεγκτές πρέπει να θέτουν χαμηλότερα επίπεδα σημαντικότητας στον έλεγχο οικονομικών καταστάσεων επιχειρήσεων που λαμβάνουν κυβερνητική βοήθεια, από ότι σε ελέγχους στον ιδιωτικό τομέα, εξαιτίας των ποικίλων νομικών και ρυθμιστικών απαιτήσεων καθώς και εξαιτίας της «ευαισθησίας» των κυβερνητικών προγραμμάτων, των δραστηριοτήτων και των λειτουργιών.

Οι ελεγκτές λαμβάνουν υπόψη τους διάφορους παράγοντες όταν κάνουν τα σχέδιά τους για τη σημαντικότητα· μερικοί από τους πιο συνηθισμένους παράγοντες είναι οι ακόλουθοι :

ΑΠΟΛΥΤΑ ΜΕΓΕΘΗ :

Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, το ποσό μιας ενδεχόμενης ανακρίβειας μπορεί να είναι σημαντικό ανεξάρτητα από οποιεσδήποτε άλλες εκτιμήσεις. Ελάχιστοι ελεγκτές χρησιμοποιούν απόλυτα μεγέθη σαν το μόνο κριτήριο, διότι ένα δεδομένο ποσό, π.χ. €50.000 μπορεί να είναι κατάλληλο στην μία περίπτωση και πολύ μεγάλο ή μικρό σε μία άλλη περίπτωση.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ :

Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, υπάρχει συσχέτιση μιας ενδεχόμενης ανακρίβειας με μία σχετική αριθμητική βάση. Η προσέγγιση αυτή, χρησιμοποιείται συχνά. Ενδεχόμενες ανακρίβειες στους λογαριασμούς της κατάστασης αποτελεσμάτων χρήσεως συχνά συσχετίζονται με το καθαρό κέρδος είτε πριν είτε μετά από φόρους. Εάν παρατηρούνται διακυμάνσεις στα κέρδη, τότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο μέσος όρος των κερδών των τελευταίων ετών αντί για το κέρδος της συγκεκριμένης χρήσης. Ενδεχόμενες ανακρίβειες στους λογαριασμούς του ισολογισμού μπορεί να σχετίζονται με ένα αριθμητικό υποσύνολο, όπως το

κυκλοφορούν ενεργητικό. Σύμφωνα με τους Thomas McKee και Eilifsen υπάρχουν και “single rules” και “variable rules”. Οι single rules είναι συνήθως εμπειρικές μέθοδοι που χρησιμοποιούν μόνο μία οικονομική μεταβλητή για τον υπολογισμό της σημαντικότητας. Οι ελεγκτικές εταιρίες, σαν μέρος μιας πολιτικής, παρέχουν τρεις ή τέσσερις τέτοιες μεθόδους και αφήνουν τον ελεγκτή να επιλέξει την πιο κατάλληλη, βασιζόμενος στους ποιοτικούς παράγοντες. Παραδείγματα τέτοιων προσεγγίσεων είναι τα ακόλουθα :

- § 5% των κερδών προ φόρων.
- § 0,5% του συνόλου του ενεργητικού.
- § 1% των κεφαλαίων.
- § 0,5% των συνολικών εσόδων.

Οι “variable rules” είναι μέθοδοι παρόμοιες με τις παραπάνω, αλλά διαφέρουν στο ότι παρέχουν μία σειρά πιθανών διαφορετικών επιπέδων σημαντικότητας ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης. Παραδείγματα τέτοιων μεθόδων είναι τα ακόλουθα :

- § 2 έως 5% των μικτών κερδών, εάν είναι λιγότερα από \$20,000.
- § 1 έως 2% των μικτών κερδών, εάν είναι ανάμεσα σε \$20,000 και σε \$1 εκατομμύριο.
- § 0,5 έως 1% των μικτών κερδών, εάν είναι ανάμεσα σε \$1 εκατομμύριο και σε \$100 εκατομμύρια.
- § 0,5% των μικτών κερδών, εάν είναι πάνω από \$100 εκατομμύρια.

ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΕΙΛΟΥΣ :

Είναι γενικά αποδεκτό ότι ενδεχόμενα λάθη σε πιο ρευστοποιήσιμα ενεργητικά στοιχεία (όπως μετρητά, απαιτήσεις και αποθέματα) θεωρούνται πολύ πιο σημαντικά από ενδεχόμενα λάθη σε άλλους λογαριασμούς (όπως π.χ. στο πάγιο ενεργητικό).

ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ :

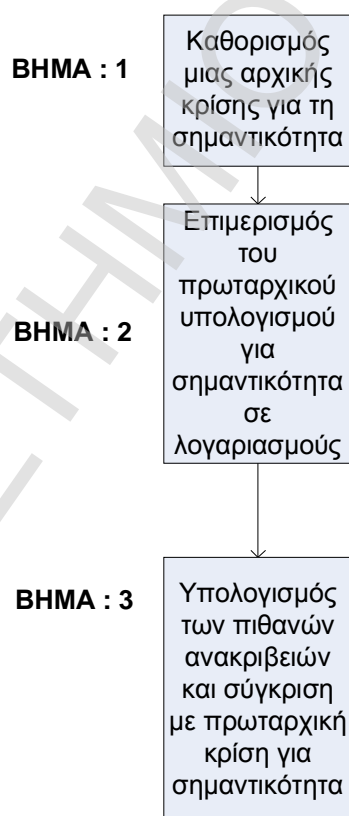
Θέματα που περιβάλλονται από μία αβεβαιότητα για την τελική έκβαση, είναι αντικείμενο πιο αυστηρών εκτιμήσεων για σημαντικότητα.

Στην συνέχεια παρουσιάζονται με λεπτομέρεια τα βήματα που ακολουθούνται προκειμένου να καθοριστούν τα επίπεδα της σημαντικότητας για έναν έλεγχο.

4.4. ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

4.4.1. ΓΕΝΙΚΑ

Στο παρακάτω διάγραμμα, παρουσιάζονται τα τρία βασικά βήματα για την εφαρμογή της σημαντικότητας σε έναν έλεγχο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 7. Βήματα στην εφαρμογή της σημαντικότητας στον έλεγχο.

Τα βήματα 1 και 2 κανονικά εκτελούνται σχετικά νωρίς, συνήθως κατά την διάρκεια του σχεδιασμού του ελέγχου. Το βήμα 3 εκτελείται συνήθως ή μόλις πριν ή κατά την

διάρκεια της αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων από τον ελεγκτή, για να καθοριστεί εάν υποστηρίζουν την ειλικρινή παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων.

Πολλοί συγγραφείς έχουν εκφράσει τις απόψεις τους για την αναγκαιότητα αναθεώρησης των επιπέδων της σημαντικότητας, κατά την διεξαγωγή του ελέγχου. Για τους σκοπούς του σχεδιασμού του ελέγχου τα κατάλληλα επίπεδα της σημαντικότητας (που σε αυτό το στάδιο ονομάζεται *planning materiality*) ποικίλουν και είναι αντικείμενο της κρίσης του ελεγκτή. Για παράδειγμα ας υποθέσουμε ότι έχουμε δύο ξεχωριστούς πελάτες που πρέπει να ελέγξουμε. Ο ένας είναι ένας προμηθευτής χονδρικής και ο άλλος είναι μια εταιρία υπηρεσιών. Είναι λογικό για κάποιον να αναμένει ότι μεγαλύτερο μέρος των πόρων του ελέγχου θα αναλωθεί στον έλεγχο των λογαριασμών των αποθεμάτων για τον χονδρέμπορα, με δεδομένη την σχετική σημαντικότητα της επένδυσης σε αποθέματα. Σε αντίθεση, με τον πελάτη υπηρεσιών, η βασική έμφαση πρέπει να δοθεί στον έλεγχο της καταλληλότητας της αναγνώρισης των εσόδων.

Οι εκτιμήσεις της σημαντικότητας στη φάση της αξιολόγησης μπορεί να διαφέρουν από τις εκτιμήσεις στη φάση του σχεδιασμού. Είναι φανερό ότι κατά την πρόοδο του ελέγχου ανακλύπουν νέα στοιχεία και έτσι κάποιες αρχικές εκτιμήσεις του ελεγκτή, π.χ. η υποψία του για σκόπιμες υπερεκτιμήσεις των κερδών (*earnings overstatement*), μπορεί να μην αληθεύουν τελικά. Επίσης, οι εκτιμήσεις για τη σημαντικότητα κατά τη διάρκεια της φάσης αξιολόγησης μπορεί να διαφέρουν από εκείνες της φάσης σχεδιασμού του ελέγχου, εν όψει κάποιων ποιοτικών παραγόντων που ανακλύπουν κατά τη διάρκεια της εφαρμογής των προγραμμάτων ελέγχου. Παραδείγματα τέτοιων παραγόντων είναι παράνομες πληρωμές, απρόβλεπτα έξοδα κ.ά.

Παρακάτω αναλύονται τα βήματα για τον καθορισμό των επιπέδων σημαντικότητας.

4.4.2. ΒΗΜΑ : 1. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΜΙΑΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ο ελεγκτής πρέπει να σχηματίσει μία πρωταρχική γνώμη για τη σημαντικότητα. Ενώ τα ελεγκτικά πρότυπα δεν απαιτούν από τον ελεγκτή να ποσοτικοποιήσει και να τεκμηριώσει αυτήν την κρίση του, πολλοί ελεγκτές πιστεύουν ότι μία τέτοια προσέγγιση, προσφέρει πολλά οφέλη. Ποσοτικοποιώντας την σημαντικότητα, η ελεγκτική ομάδα είναι περισσότερο ικανή να σχεδιάσει σωστά τη σκοπιά του ελέγχου και να αξιολογήσει τα αποτελέσματα των ελεγκτικών δοκιμασιών.

Η πρωταρχική κρίση των ελεγκτών για την σημαντικότητα είναι ουσιαστικά το μέγιστο ποσό με το οποίο οι ελεγκτές πιστεύουν ότι οι οικονομικές καταστάσεις μπορεί να είναι ανακριβείς (misstated statements) και παρόλα αυτά να μην επηρεάζονται οι αποφάσεις των λογικών χρηστών των οικονομικών καταστάσεων. Η σημαντικότητα, όμως, όπως έχει αναφερθεί είναι μία περισσότερο σχετική έννοια παρά απόλυτη. Για παράδειγμα €5000 μπορεί να θεωρηθούν πολύ σημαντικά για μια μικρή ιδιοκτησία, αλλά αυτό το ποσό μπορεί να μην είναι σημαντικό (immaterial) για μια μεγάλη πολυεθνική επιχείρηση. Επομένως το σχετικό μέγεθος της επιχείρησης, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πρωταρχική κρίση για την σημαντικότητα.

Καθορίζοντας την σημαντικότητα, ο ελεγκτής θα πρέπει να καθορίσει ποια βάση θα χρησιμοποιήσει· το ποσό της βάσης αυτής θα πρέπει να πολλαπλασιαστεί με τον κατάλληλο ποσοστιαίο παράγοντα, προκειμένου να καθοριστεί η αρχική ποσοτική κρίση για την σημαντικότητα. Όπως έχουμε ξαναπεί, μερικές ποσοτικές βάσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον καθορισμό της σημαντικότητας είναι : το συνολικό ενεργητικό, τα συνολικά έσοδα, το καθαρό κέρδος προ φόρων, το μικτό κέρδος, κ.ά. Το ποσό που θα προκύψει, μπορεί ύστερα να χρειαστεί να προσαρμοστεί για κάθε σχετικό ποιοτικό παράγοντα, που θα ασκούσε επιρροή. Για τον προσδιορισμό της σημαντικότητας, οι ελεγκτές συχνά χρησιμοποιούν το συνολικό ενεργητικό, τα συνολικά έσοδα και μερικές μορφές των καθαρών κερδών. Ένα βασικό πλεονέκτημα του να χρησιμοποιούνται τα συνολικά έσοδα ή το συνολικό ενεργητικό, είναι ότι για πολλές επιχειρήσεις αυτοί οι παράγοντες είναι πιο σταθεροί από έτος σε έτος από ότι το καθαρό κέρδος προ φόρων. Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι μία επιχείρηση έχει καθαρό κέρδος προ φόρων για ένα έτος \$3,000,000 και ότι ο ελεγκτής αποφασίζει πως το 5% αυτού του ποσού (\$150,000) θα θεωρείται σημαντικό. Επομένως, η όλη σκοπιά του ελέγχου για εκείνο το έτος θα βασίζεται στην πρωταρχική κρίση για ουσιαστικότητα των \$150,000. Εάν

υποθέσουμε ότι το επόμενο έτος το καθαρό κέρδος της επιχείρησης προ φόρων πέφτει στα \$250,000 εξαιτίας μιας προσωρινής μείωσης των τιμών πώλησης των προϊόντων της, τότε η πρωταρχική κρίση για σημαντικότητα θα είναι \$12,500. Συνεπώς, εξ αιτίας του αρκετά μειωμένου επιπέδου σημαντικότητας θα απαιτείται από την ελεγκτική εταιρία να διεξάγει έναν πιο εκτεταμένο και προσεχτικό έλεγχο.

Τα τρέχοντα λογιστικά και ελεγκτικά πρότυπα δεν παρέχουν συγκεκριμένες κατευθυντήριες οδηγίες για την σημαντικότητα, για πολλούς λόγους. Πρώτον, είναι δύσκολο, εάν όχι αδύνατον, να εκτιμηθεί τι είναι ουσιαστικό για διαφορετικές ομάδες χρηστών (όπως επενδυτές, πιστωτές, εργαζόμενοι και κυβερνητικά σώματα), που βασίζονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Δεύτερον, έχει παρατηρηθεί πολλές φορές, να μην μπορούν να συμφωνήσουν οι ελεγκτές μεταξύ τους για το τι είναι πραγματικά σημαντικό/ουσιαστικό. Τέλος, αρκετοί ελεγκτές φαίνονται διστακτικοί στο να ποσοτικοποιήσουν την σημαντικότητα εξαιτίας διαφόρων επικείμενων δικαστικών αγώνων. Κατά συνέπεια, μερικές ελεγκτικές εταιρίες παρέχουν γενικές οδηγίες, οι οποίες αφήνουν στους ελεγκτές σημαντικά περιθώρια για τον καθορισμό της σημαντικότητας, ενώ άλλες εταιρίες παρέχουν λεπτομερείς ποσοτικές οδηγίες. Παρακάτω φαίνεται ένας πίνακας από ένα φύλλο εργασίας, ο οποίος είναι αρκετά βοηθητικός για τον καθορισμό της σημαντικότητας (materiality).

ΠΙΝΑΚΑΣ : 12. Πίνακας σημαντικότητας (Materiality table).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (MATERIALITY TABLE)

<i>ΠΑΝΩ ΑΠΟ</i>	<i>ΑΛΛΑ ΟΧΙ ΠΑΝΩ ΑΠΟ</i>	<i>ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΖΟΜΕΝΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ +</i>	<i>ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ*</i>	<i>ΠΟΣΟ ΠΑΝΩ ΑΠΟ</i>
\$ 0	\$30 χιλιάδες	\$0 +	.0593 *	\$0
30 χιλιάδες	100 χιλιάδες	1,780 +	.0312*	30 χιλιάδες
100 χιλιάδες	300 χιλιάδες	3,960+	.0215*	100 χιλιάδες
300 χιλιάδες	1 εκατομμύριο	8,260 +	.0145*	300 χιλιάδες
1 εκατομμύριο	3 εκατομμύρια	18,400 +	.00995*	1 εκατομμύριο
3 εκατομμύρια	10 εκατομμύρια	38,300 +	.00674*	3 εκατομμύρια
10 εκατομμύρια	30 εκατομμύρια	85,500 +	.00461*	10 εκατομμύρια
30 εκατομμύρια	100 εκατομμύρια	178,000 +	.00312*	30 εκατομμύρια
100 εκατομμύρια	300 εκατομμύρια	396,000 +	.00215*	100 εκατομμύρια
300 εκατομμύρια	1 δισεκατομμύριο	826,000 +	.00145*	300 εκατομμύρια
.	.	.	.	.
.	.	.	.	.
.	.	.	.	.

ΠΗΓΗ : AICPA, Audit Guide, Audit Sampling (New York : AICPA, 2001)

Ο παραπάνω πίνακας χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό μιας πρωταρχικής κρίσης για τη σημαντικότητα. Ο τύπος που χρησιμοποιείται είναι ο ακόλουθος :

(Προγραμματιζόμενη σημαντικότητα) + [(Ποσό πάνω από) * (Παράγοντας)] = (Πρωταρχική κρίση για σημαντικότητα).

Αρχικά ο ελεγκτής εισάγει στο φύλλο εργασίας, το μεγαλύτερο ποσό μεταξύ του συνολικού ενεργητικού και των συνολικών εσόδων. Στην συνέχεια με τη βοήθεια του παραπάνω πίνακα, υπολογίζεται η προγραμματισμένη σημαντικότητα (planning materiality), η οποία στην συνέχεια προσαρμόζεται από τον κατάλληλο ποσοστιαίο παράγοντα. Αυτοί οι υπολογισμοί καταλήγουν στην αρχική ποσοτική εκτίμηση της σημαντικότητας. Αυτό το ποσό μπορεί στην συνέχεια να αυξηθεί ή να μειωθεί, ανάλογα με την παρουσία ποιοτικών παραγόντων που είναι σχετικοί με τον έλεγχο. Για παράδειγμα η προγραμματιζόμενη σημαντικότητα μπορεί να αυξηθεί εάν συντρέχουν κάποιοι ευνοϊκοί ποιοτικοί παράγοντες όπως η προηγούμενη ιστορία του λογιστικού ελέγχου (λίγες ανακρίβειες σε προηγούμενα χρόνια, μικρή πιθανότητα δόλου και παράνομων πράξεων, κ.ά.), η δυνατή οικονομική κατάσταση της επιχείρησης, ή οι ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες στον κλάδο της επιχείρησης. Αντίθετα, δυσμενείς ποιοτικοί παράγοντες, όπως πολλές λανθασμένες διατυπώσεις και ανακρίβειες σε προηγούμενα έτη, κ.ά. μπορεί να οδηγήσουν σε μείωση της προαγραμματιζόμενης σημαντικότητας.

4.4.3. ΒΗΜΑ : 2. ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (MATERIALITY) ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥΣ Ή ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Το δεύτερο βήμα έχει να κάνει με τον επιμερισμό της αρχικής σημαντικότητας των οικονομικών καταστάσεων, όπως καθορίστηκε από το πρώτο βήμα, σε συγκεκριμένους λογαριασμούς. Ο σκοπός του επιμερισμού του ποσού που καθορίστηκε αρχικά για την σημαντικότητα, είναι να σχεδιαστεί ξεχωριστά η σκοπιά και η έκταση των ελεγκτικών διαδικασιών για κάθε λογαριασμό ή για κάθε τάξη συναλλαγών. Για παράδειγμα, εάν ένα μικρό ποσό σημαντικότητας κατανέμεται σε έναν συγκεκριμένο λογαριασμό, π.χ. λογαριασμοί εισπρακτέοι, αυτό σημαίνει ότι το ανεκτό ποσό ανακρίβειών είναι μικρό, και κατά συνέπεια περισσότερα αποδεικτικά

στοιχεία θα πρέπει να συγκεντρωθούν, από ότι εάν ένα μεγαλύτερο ποσό σημαντικότητας επιμεριζόταν στον συγκεκριμένο λογαριασμό.

Εξαιτίας των πολλών παραγόντων που πρέπει να ληφθούν υπόψη, δεν υπάρχει κάποια βέλτιστη μέθοδος για τον επιμερισμό της σημαντικότητας σε έναν λογαριασμό ή σε μία τάξη συναλλαγών. Η διαδικασία που θα χρησιμοποιηθεί πρέπει να είναι ή ασκώντας κάποια κρίση ή χρησιμοποιώντας κάποιο πρότυπο ποσοτικό μοντέλο. Όταν η πρωταρχική κρίση για σημαντικότητα επιμεριστεί σε κάποιον συγκεκριμένο λογαριασμό, τότε αναφέρεται σαν ανεκτή ανακρίβεια (*tolerable misstatement*).

Στον επιμερισμό της σημαντικότητας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κάποιοι παράγοντες, μεταξύ των οποίων, είναι οι ακόλουθοι :

§ Το μέγεθος και η σπουδαιότητα του συγκεκριμένου λογαριασμού στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις.

§ Η αναμονή σφάλματος.

Για παράδειγμα, όσο μεγαλύτερο είναι το ποσό ενός λογαριασμού, τόσο μεγαλύτερο είναι και το ποσό της σημαντικότητας που πρέπει να επιμεριστεί σε αυτόν. Φαίνεται αρκετά λογικό να υποθέσουμε ότι ένας λογαριασμός που εμφανίζεται με ποσό 25.000.000 χ.μ. μπορεί να περιέχει ένα μεγαλύτερο ποσό ανακρίβειας (*misstatement*) από ότι ένας λογαριασμός που εμφανίζεται με ένα ποσό των 3.000.000 χ.μ., και παρόλα αυτά να μην επηρεάζεται αρνητικά η κρίση των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων.

Παρόμοια, ένα μεγαλύτερο ποσό σημαντικότητας θα μπορεί να επιμεριστεί σε έναν λογαριασμό, εάν ο ελεγκτής αναμένει την ύπαρξη λίγων ή καθόλου ανακρίβειών σε αυτόν. Σε αυτήν την περίπτωση δηλαδή, επειδή ο ελεγκτής θα αναμένει λίγα σφάλματα, θα μπορεί να κάνει ανεκτό ένα μεγαλύτερο ποσό ανακρίβειών.

Διάφοροι συγγραφείς έχουν χρησιμοποιήσει διάφορες μεθόδους επιμερισμού της σημαντικότητας. Παρακάτω, φαίνεται ένα μικρό παράδειγμα, σύμφωνα με τον συγγραφέα Craham.

Ας υποθέσουμε ότι το συνολικό ενεργητικό μιας αγγλικής εταιρίας, φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, μαζί με το ποσοστό κάθε στοιχείου ως προς το σύνολο.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 13. Διάρθρωση ενεργητικού, μιας υποθετικής εταιρίας.

	ΥΠΟΛΟΙΠΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Μετρητά	500,000 χ.μ.	5
Χρεώστες διάφοροι	1,500,000	15
Αποθέματα	3,000,000	30
Εγκαταστάσεις & μηχανήματα	5,000,000	50
Σύνολο	10,000,000	100

Ας υποθέσουμε επίσης ότι η πρωταρχική κρίση της σημαντικότητας για την οικονομική κατάσταση, είναι 1% του συνολικού ενεργητικού, δηλαδή καθορίζεται σε 100,000 χ.μ. Προκειμένου να επιμεριστεί η παραπάνω σημαντικότητα, παρακάτω έχουν χρησιμοποιηθεί δύο εναλλακτικά πλάνα.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 14. Πλάνα για επιμερισμό της σημαντικότητας.

ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ	ΣΧΕΔΙΟ Α	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΣΧΕΔΙΟ Β	ΠΟΣΟΣΤΟ
Μετρητά	5,000(0,05*100,000)	5	2,000	2
Χρεώστες διάφοροι	15,000	15	10,000	10
Αποθέματα	30,000	30	20,000	20
Εγκαταστάσεις & μηχανήματα	50,000	50	68,000	68
Σύνολο	100,000	100	100,000	100

Στο πλάνο Α, η σημαντικότητα έχει επιμεριστεί αναλογικά σε κάθε λογαριασμό, χωρίς να ληφθούν υπόψη οι αναμενόμενες ανακρίβειες. Αυτή είναι μια συντηρητική προσέγγιση και δεν είναι ιδιαίτερα αποδοτική για τον έλεγχο. Στο σχέδιο Β, το μεγαλύτερο ποσό επιμερισμού της σημαντικότητας πάει στον λογαριασμό Εγκαταστάσεις & μηχανήματα, διότι εκεί αναμένονται λίγες ανακρίβειες. Η λιγότερο

ανεκτή ανακρίβεια, είναι για τον λογαριασμό των μετρητών, επειδή ως γνωστόν, το ταμείο είναι περισσότερο «διαθέσιμο» για ατασθαλίες. Επίσης, μία σχετικά μικρή ανακρίβεια σε αυτόν τον λογαριασμό, θα μπορούσε να επηρεάσει την ρευστότητα, που είναι ιδιαίτερα σημαντική. Για όλους αυτούς τους λόγους η ανεκτή ανακρίβεια (tolerable misstatement) για αυτόν τον λογαριασμό πρέπει να είναι μικρή.

4.4.4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΒΗΜΑΤΩΝ

Ας υποθέσουμε ότι μία επιχείρηση έχει σύνολο ενεργητικών στοιχείων 296.527.000 χ.μ. και καθαρές πωλήσεις 857.885.000. Επειδή τα συνολικά της έσοδα είναι μεγαλύτερα από τα συνολικά ενεργητικά της στοιχεία, το ποσό των εσόδων (857.885.000) θα χρησιμοποιηθεί σαν βάση για τον υπολογισμό της πρωταρχικής σημαντικότητας. Χρησιμοποιώντας τον πίνακα 12 (Materiality table), η πρωταρχική σημαντικότητα, δημιουργείται ως εξής :

Εφόσον η βάση είναι το ποσό των 857.885.000 χ.μ., το ποσό αυτό βρίσκεται ανάμεσα στα 300.000.000 και στο 1 δισεκατομμύριο· άρα σύμφωνα με τον πίνακα 12, η προγραμματιζόμενη σημαντικότητα (planning materiality) που αντιστοιχεί σε αυτά τα ποσά είναι 826.000. Το ποσό πάνω από τα 300.000.000 χ.μ. για τον σχηματισμό των 857.885.000 είναι 557.885.000 χ.μ. Άρα αυτό το ποσό θα πρέπει να πολλαπλασιαστεί με τον αντίστοιχο παράγοντα 0.00145. Επομένως η πρωταρχική κρίση για σημαντικότητα προκύπτει ως εξής : πρωταρχική κρίση για σημαντικότητα = (Προγραμματιζόμενη σημαντικότητα) + [(Ποσό πάνω από) * (Παράγοντας)] = (826.000) + [(557.885.000) * (.00145)] $\approx$ 1.635.000 χ.μ. Για να καθοριστεί το τελικό ποσό της σημαντικότητας, ο ελεγκτής πρέπει να λάβει υπόψη του εάν υπάρχουν κάποιοι σχετικοί ποιοτικοί παράγοντες. Εάν δεχτούμε ότι δεν υπάρχουν κάποιοι σχετικοί ποιοτικοί παράγοντες, τότε το ποσό της πρωταρχικής σημαντικότητας (1.635.000), θα χρησιμοποιηθεί για τον επιμερισμό σε συγκεκριμένους λογαριασμούς (βήμα 2).

Για τον επιμερισμό της σημαντικότητας, στους λογαριασμούς π.χ. του ισολογισμού, πρέπει πρώτα να εξετάσουμε για ποιους λογαριασμούς απαιτείται ο επιμερισμός της

σημαντικότητας. Πολλές φορές υπάρχουν κάποιοι λογαριασμοί οι οποίοι ελέγχονται 100%, χωρίς να είναι αναγκαία η δειγματοληψία. Σε αυτές τις περιπτώσεις, δεν απαιτείται ο επιμερισμός σε αυτούς τους λογαριασμούς. Π.χ. λογαριασμοί άυλων περιουσιακών στοιχείων, λογαριασμοί φόρων πληρωτέων κ.ά. συνήθως ελέγχονται 100%, και δεν υπάρχει ανάγκη επιμερισμού της σημαντικότητας σε αυτούς. Ο επιμερισμός σε αυτό το παράδειγμα, θα μπορούσε να γίνει αρχικά διαιρώντας κάθε ποσό του ισολογισμού, με το σύνολο των λογαριασμών του ισολογισμού, στους οποίους επιμερίζεται η σημαντικότητα. Στην συνέχεια το ποσοστό αυτό που προκύπτει, θα πρέπει να πολλαπλασιαστεί με το ποσό των 1.635.000 χ.μ. Τα αποτελέσματα που θα προκύψουν θα είναι οι «ανεκτές ανακρίβειες» (“tolerable misstatements”), οι οποίες ορισμένες φορές πρέπει να προσαρμόζονται λαμβάνοντας υπόψη κάποιους παράγοντες. Π.χ. το ποσό της ανεκτής ανακρίβειας που επιμερίζεται σε λογαριασμούς εισπρακτέους, μπορεί να αυξηθεί από 78.000 σε 200.000 χ.μ. εξαιτίας του γεγονότος ότι η εταιρία μπορεί να έχει ισχυρές διαδικασίες ελέγχου, και οι περισσότερες πωλήσεις να πληρώνονται τοις μετρητοίς ή με πιστωτικές κάρτες.

4.4.5. ΒΗΜΑ : 3. ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΙΘΑΝΩΝ ΑΝΑΚΡΙΒΕΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΕΛΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΓΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΗ

Το βήμα 3, γίνεται κοντά στο τέλος του ελέγχου, όταν ο ελεγκτής αξιολογεί όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που έχει συγκεντρώσει. Ο ελεγκτής συναθροίζει όλες τις ανακρίβειες από κάθε λογαριασμό, βασιζόμενος στις ελεγκτικές διαδικασίες που έχουν εκτελεστεί. Ο ελεγκτής συγκρίνει αυτήν την συνολική σημαντικότητα, (αναφερόμενη σαν likely misstatement) με την πρωταρχική κρίση για ουσιαστικότητα. Εάν η κρίση του ελεγκτή για την σημαντικότητα στο στάδιο του σχεδιασμού (βήμα 1), βασιζόταν στην ίδια πληροφόρηση που είναι διαθέσιμη στο στάδιο της αξιολόγησης (βήμα 3), η σημαντικότητα στον σχεδιασμό και στην αξιολόγηση θα ήταν η ίδια. Όμως, ο ελεγκτής κατά τη διάρκεια του ελέγχου μπορεί να αναγνωρίσει κάποιους παράγοντες οι οποίοι να προκαλέσουν μια αναθεώρηση της αρχικής κρίσης για την σημαντικότητα. Επομένως, η αρχική κρίση μπορεί να διαφέρει από την κρίση κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης των ελεγκτικών

ευρημάτων. Όταν συμβαίνει κάτι τέτοιο, ο ελεγκτής πρέπει να τεκμηριώνει προσεχτικά τους λόγους για την αναθεώρηση.

Όταν οι πιθανές ανακρίβειες (likely misstatements) είναι μικρότερες από την πρωταρχική κρίση για σημαντικότητα, τότε ο ελεγκτής συμπεραίνει ότι οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζονται με ειλικρίνεια. Αντίθετα, όταν οι πιθανές ανακρίβειες είναι μεγαλύτερες από την πρωταρχική κρίση, τότε ο ελεγκτής πρέπει να ζητήσει από τον πελάτη να κάνει τις κατάλληλες προσαρμογές στις οικονομικές καταστάσεις. Εάν ο πελάτης αρνηθεί να προσαρμόσει τις καταστάσεις, τότε ο ελεγκτής πρέπει να εκφράσει είτε μία γνώμη με επιφυλάξεις, είτε μία αντίθετη γνώμη, διότι οι οικονομικές καταστάσεις δεν θα εκφράζονται με ειλικρίνεια και σε συμφωνία με τις γενικά αποδεκτές λογιστικές αρχές (GAAP).

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει μία διάκριση των ανακρίβειών. Οι ανακρίβειες διακρίνονται σε γνωστές και πιθανές. Οι «γνωστές ανακρίβειες» (“known misstatements”) είναι το ποσό των ανακρίβειών που αναγνωρίζονται με συγκεκριμένο τρόπο· ενώ οι «πιθανές ανακρίβειες» (“likely misstatements”) είναι η καλύτερη δυνατή εκτίμηση του ελεγκτή για τις συνολικές λανθασμένες διατυπώσεις σε έναν λογαριασμό ή σε μία ομάδα συναλλαγών. Οι «πιθανές ανακρίβειες» μπορεί να αναγνωριστούν όταν ο ελεγκτής εφαρμόζει διαδικασίες δειγματοληψίας ή διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης. Για παράδειγμα, εάν ο ελεγκτής εφαρμόσει διαδικασίες δειγματοληψίας σε μία συγκεκριμένη τάξη συναλλαγών και αναγνωρίσει κάποια «γνωστή ανακρίβεια» στα στοιχεία που επιλέχθηκαν για δείγμα, τότε θα καθορίσει την «πιθανή ανακρίβεια» για το σύνολο του πληθυσμού.

Όταν ο ελεγκτής ελέγχει έναν λογαριασμό ή μία τάξη συναλλαγών και τις σχετιζόμενες διαβεβαιώσεις (assertions) με μία διαδικασία αναλυτικής διερεύνησης, τότε κανονικά δεν μπορεί να αναγνωρίσει συγκεκριμένες ανακρίβειες, παρά μόνο να αποκτήσει μία ένδειξη για το εάν οι τελευταίες υπάρχουν στον συγκεκριμένο λογαριασμό· και πιθανόν τότε, να έχει μία ένδειξη του κατά προσέγγιση μέγεθός τους. Εάν η διαδικασία αναλυτικής διερεύνησης δείξει ότι μπορεί να υπάρχει κάποια ανακρίβεια, χωρίς να είναι γνωστό το κατά προσέγγιση μέγεθός της, ο ελεγκτής θα πρέπει να χρησιμοποιήσει άλλες διαδικασίες που θα τον καθιστούν ικανό να υπολογίσει την πιθανή ανακρίβεια στον συγκεκριμένο λογαριασμό.

4.4.6. ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ

Μαζί με την αξιολόγηση κάθε είδους για σημαντικότητα, οι ελεγκτές πρέπει επίσης να αναγνωρίζουν την αθροιστική επίδραση αυτής. Η αθροιστική επίδραση της σημαντικότητας είναι : «μια ομάδα ανακρίβειών, που μπορεί να είναι μη σημαντικές ατομικά αλλά μπορεί επίσης να είναι σημαντικές (material) όταν εξετάζονται συλλογικά». Για παράδειγμα, ο ελεγκτής αξιολογώντας εάν θα καταγράψει κάποια έξοδα μπορεί να αποφασίσει ότι κάθε είδος ξεχωριστά είναι μη σημαντικό (immaterial), αλλά αθροιστικά, τα διάφορα είδη εξόδων μπορεί να έχουν μία συνολική επίδραση στο καθαρό κέρδος, και επομένως να είναι ουσιαστικά.

Παρόμοια, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάζει πιθανές ανακρίβειες που η επιχείρηση δεν διόρθωσε σε προηγούμενα έτη, εξαιτίας ότι τότε αυτές οι ανακρίβειες δεν έκαναν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις να είναι σημαντικά ανακριβείς. Τέτοιες λανθασμένες διατυπώσεις μπορεί να επηρεάσουν τις οικονομικές καταστάσεις της τρέχουσας περιόδου.

4.5. ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (MATERIALITY UNCERTAINTY)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μία έρευνα του Patterson (2003). Σύμφωνα με τον Patterson, η έννοια της σημαντικότητας δίνει μία βάση στους ελεγκτές προκειμένου να αγνοούν τις μικρές/ασήμαντες ανακρίβειες (small misstatements). Όμως η έννοια του «μικρού» είναι αρκετά ασαφής.

Ο Patterson (2003) εξετάζει το πώς η αβεβαιότητα που αφορά το κατώτατο όριο της σημαντικότητας (το όριο της σημαντικότητας είναι το επίπεδο της σημαντικότητας πάνω από το οποίο ένας λογαριασμός ή ένα είδος θεωρείται σημαντικό και κάτω από αυτό θεωρείται σαν μη σημαντικό), επηρεάζει την αλληλεπίδραση του ελεγκτή με ένα στέλεχος, όταν ο τελευταίος έχει την ευκαιρία ή το κίνητρο να υπερεκτιμήσει σκόπιμα τα κέρδη. Ο μάνατζερ επιλέγει ένα ποσό σκόπιμης υπερεκτίμησης. Ο μάνατζερ δεν έχει ιδιωτικές πληροφορίες για τις υπερεκτιμήσεις των κερδών. Ο

ελεγκτής παρατηρεί τα καταγραφόμενα κέρδη πριν την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων του ελέγχου. Η αναφορά επιτρέπει στον ελεγκτή να ανανεώνει την προσδοκία του για σημαντικότητα.

Ενώ το SEC (Securities and Exchange Commission) αναγνωρίζει την σημαντικότητα σαν μία σημαντική ανησυχία, είναι απρόθυμο να παράσχει ακριβή καθοδήγηση για το θέμα. Ένας από τους προέδρους του SEC, ο Arthur Levitt, ανέφερε ότι «η σημαντικότητα δεν είναι μία αποκομμένη γραμμή της τάξεως του 3% ή του 5%. Απαιτεί βαθιά κρίση όλων των σχετικών παραγόντων που θα μπορούσαν να έχουν αντίκτυπο στην απόφαση ενός επενδυτή». Προηγούμενες έρευνες στον στατιστικό έλεγχο (Johnstone 1995), στη θεωρία αποφάσεων (Kinney 1975), και στο στρατηγικό έλεγχο (Newman, Noel 1989), έχουν υποθέσει ότι υπάρχει ένα ακριβές πρότυπο για την σημαντικότητα.

Η αβεβαιότητα για το κατώτατο όριο της σημαντικότητας, προκύπτει από την κριτική φύση της σημαντικότητας και ενδεχομένως δημιουργεί πρόσθετες εντάσεις στη στρατηγική αλληλεπίδραση μεταξύ του ελεγκτή και του μάνατζερ. Ενώ και ο ελεγκτής και ο μάνατζερ έχουν προσδοκίες/προβλέψεις για τα όρια της σημαντικότητας, τα πραγματικά όρια (όπως έχει αναφερθεί) εξαρτώνται από ποιοτικούς παράγοντες, όπως η ποιότητα των λογιστικών υπολογισμών. Ο Patterson (2003), αναφέρει ότι η αβεβαιότητα της σημαντικότητας, εξαρτάται από δύο κόστη. Τα κόστη αυτά είναι : α) το αναμενόμενο κόστος της αποδοχής χρηματοοικονομικών καταστάσεων που είναι σημαντικά ανακριβείς (materially misstated), και που αναφέρεται και ως «ελεγκτική αποτυχία» (“audit failure”) και β) το αναμενόμενο κόστος της απόρριψης. Το αναμενόμενο κόστος της απόρριψης περιλαμβάνει το κόστος των εκτεταμένων ελεγκτικών διαδικασιών που απαιτήθηκαν να διεξαχθούν και το κόστος της τελικής απώλειας της καλής φήμης του πελάτη ή της απώλειας προσοδοφόρων μελλοντικών συμβολαίων. Η αβεβαιότητα στη σημαντικότητα, επηρεάζει την αξιολόγηση του ελεγκτή για τα αποδεικτικά στοιχεία, διότι επηρεάζει την πιθανότητα για σημαντικές λανθασμένες διατυπώσεις. Όταν το κόστος της «ελεγκτικής αποτυχίας» είναι υψηλό σχετικά με το κόστος της απόρριψης, ο ελεγκτής όπως είναι φυσικό αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία πιο συντηρητικά, διότι τότε έχει ένα μεγαλύτερο κίνητρο να αποφύγει την «ελεγκτική αποτυχία» (“audit failure”). το κίνητρο του υψηλού κόστους. Η μεγαλύτερη αβεβαιότητα για τα όρια της

σημαντικότητας αυξάνει την αναθεωρημένη πιθανότητα για ανακρίβειες, εκθέτοντας τον ελεγκτή σε ένα μεγαλύτερο ρίσκο για ελεγκτική αποτυχία. Επομένως, σύμφωνα με τον Patterson, ο ελεγκτής αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία πιο συντηρητικά όταν η αβεβαιότητα είναι υψηλή· κάτι το οποίο με τη σειρά του, μειώνει το ποσό των σκόπιμων υπερεκτιμήσεων. Τα αντίθετα αποτελέσματα συμβαίνουν όταν το κόστος για «ελεγκτική αποτυχία» είναι σχετικά χαμηλό με το κόστος της απόρριψης. Σε αυτήν την περίπτωση ο μάνατζερ, σύμφωνα με την έρευνα του Patterson, αυξάνει το ποσό της σκόπιμης υπερεκτίμησης (των κερδών) και ο ελεγκτής αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία λιγότερο συντηρητικά.

Ιστορικά, το ελεγκτικό επάγγελμα έχει εστιαστεί την προσοχή στην ανάπτυξη επαγγελματικών προτύπων που προωθούν την αποφυγή της ελεγκτικής αποτυχίας (“audit failure”). Για παράδειγμα, οι κανόνες ανεξαρτησίας στον κώδικα της επαγγελματικής ηθικής, απαγορεύουν από τους ελεγκτές να κάνουν επενδύσεις στις επιχειρήσεις των πελατών τους (AICPA 2001). Αυτό μειώνει το κίνητρο του ελεγκτή να αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία λιγότερο συντηρητικά. Επιπρόσθετα, οι επιδικασίες ζημιών ενάντια στους ελεγκτές για μη ανιχνευθείσες σημαντικές ανακρίβειες, είναι πολλές και μεγάλες. Για παράδειγμα, η Coopers & Lybrand ρύθμισε την περίπτωσή της με τους ομολογιούχους της Miniscribe για \$140 εκατομμύρια και οι διεκδικήσεις εναντίον της Arthur Andersen για την Enron υπολογίζονται να είναι δισεκατομμύρια δολαρίων. Επιπρόσθετα, η νομοθετική δράση έχει διευθετήσει την πιθανότητα μεγάλων αναμενόμενων κοστών απόρριψης, εξαιτίας προσοδοφόρων συμβολαίων. Στον βαθμό που το αναμενόμενο κόστος του “audit failure” είναι μεγάλο σχετικά με το αναμενόμενο κόστος των εκτεταμένων ελεγκτικών διαδικασιών, το μοντέλο του Patterson δείχνει ότι ένα σταθερό πρότυπο για τη σημαντικότητα θα ήταν επιζήμιο στην προσπάθεια αποφυγής της ελεγκτικής αποτυχίας (“audit failure”).

Παρόλα αυτά (σύμφωνα με την έρευνα του Patterson), αποτελεί έκπληξη ότι ο ελεγκτικός κίνδυνος (θα αναλυθεί στο παρόν κεφάλαιο) μπορεί στην πραγματικότητα να αυξηθεί καθώς η αβεβαιότητα για τα όρια της σημαντικότητας αυξάνονται, ακόμα και εάν ο ελεγκτής αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία πιο συντηρητικά και η έκταση των σκόπιμων υπερεκτιμήσεων μειώνεται.

4.6. ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Ως γνωστόν η σημαντικότητα είναι ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν την κρίση των ελεγκτών σχετικά με την επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων. Είναι γενικά αποδεκτό, ότι όσο χαμηλότερα είναι τα επίπεδα σημαντικότητας, τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσό των αποδεικτικών στοιχείων που θα πρέπει να συγκεντρωθούν για την έκφραση γνώμης (αντίστροφη σχέση). Για παράδειγμα, πρέπει να συγκεντρωθούν περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία για την διαβεβαίωση ότι στα αποθέματα οι ανακρίβειες δεν υπερβαίνουν τις 100.000 χ.μ. από ότι απαιτείται για τη διαβεβαίωση ότι οι ανακρίβειες δεν υπερβαίνουν τις 200.000 χ.μ. Είναι επίσης γενικά σωστό να υποθεί ότι όσο πιο μεγάλος και σημαντικός είναι ένας λογαριασμός, τόσο μεγαλύτερο ποσό αποδεικτικών στοιχείων απαιτούνται (άμεση σχέση). Για παράδειγμα, περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία απαιτούνται για τα αποθέματα εάν αυτά αντιπροσωπεύουν το 30% του συνολικού ενεργητικού, από ότι όταν αντιπροσωπεύουν το 10% του συνολικού ενεργητικού.

Παρακάτω, αναλύεται η εξίσου με την σημαντικότητα, θεμελιώδης έννοια του ελεγκτικού κινδύνου (audit risk).

4.7. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (AUDIT RISK)

Ο κίνδυνος είναι η δεύτερη θεμελιώδης έννοια που στηρίζει την διεργασία του ελέγχου. Η έννοια του ελεγκτικού κινδύνου, ορίζεται ως εξής :

§ Σύμφωνα με το διεθνές ελεγκτικό πρότυπο (International Standards on Auditing), ο ελεγκτικός κίνδυνος, είναι ο κίνδυνος ο ελεγκτής να δώσει μία ακατάλληλη γνώμη (an inappropriate audit opinion) όταν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι σημαντικά ανακριβείς (materially misstated).

§ Σύμφωνα με το αμερικάνικο πρότυπο, ο ελεγκτικός κίνδυνος, είναι ο κίνδυνος ο ελεγκτής να αποτύχει ασυναίσθητα, να τροποποιήσει κατάλληλα την άποψη

του για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις που είναι σημαντικά ανακριβείς (materially misstated).

§ Παρόμοια ορίζεται και με βάση το ελληνικό πρότυπο.

Τα παραπάνω μπορεί να σημαίνουν ότι για παράδειγμα, ο ελεγκτής εκφράζει μία ανεπιφύλαχτη γνώμη, όταν οι λογαριασμοί των καταστάσεων είναι ουσιαστικά ανακριβείς. Σε αυτήν την περίπτωση ο ελεγκτής δεν κατάφερε να ανακαλύψει τις σημαντικές ανακρίβειες και ως εκ τούτου πιστοποίησε ως αληθείς καταστάσεις που ουσιαστικά μπορεί να αποβούν παραπλανητικές για τους χρήστες τους. Δυστυχώς, ένας τέτοιος κίνδυνος πάντα υπάρχει, ακόμα και εάν οι έλεγχοι έχουν σχεδιαστεί και έχουν εκτελεστεί με μεγάλη προσοχή. Είναι αυτονόητο ότι ο κίνδυνος αυτός, πολλαπλασιάζεται σε ελέγχους οι οποίοι δεν έχουν σχεδιαστεί και εκτελεστεί σωστά. Κατά την εκτέλεση του ελέγχου, ο ελεγκτής προσπαθεί να περιορίσει τον ελεγκτικό κίνδυνο σε ένα επιθυμητό, αποδεκτό επίπεδο.

Όσο πιο σίγουρος θέλει να είναι ο ελεγκτής για την έκφραση της σωστής γνώμης, τόσο μικρότερο είναι το επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου που θα είναι πρόθυμος να αποδεχτεί. Εάν π.χ. απαιτείται 99% σιγουριά, ο ελεγκτικός κίνδυνος θα είναι 1%, ενώ εάν 95% σιγουριά θεωρείται ικανοποιητική, τότε ο ελεγκτικός κίνδυνος θα είναι 5%.

Για τον καθορισμό του επιθυμητού επιπέδου του ελεγκτικού κινδύνου, πρέπει να υπάρχει ισορροπία μεταξύ δύο ειδών κόστους· πρέπει να υπάρχει ισορροπία μεταξύ του κόστους που συσχετίζεται με την λανθασμένη ελεγκτική γνώμη και του κόστους εκτέλεσης επιπρόσθετων ελεγκτικών διαδικασιών που θα μειώσουν το πραγματικό επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου. Εφόσον ο έλεγχος έχει να κάνει με την συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων για κάθε σημαντική διαβεβαίωση της διοίκησης για τις οικονομικές καταστάσεις, ο ελεγκτικός κίνδυνος πρέπει να αξιολογείται στο στάδιο των διαβεβαιώσεων.

4.8. ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (ΓΕΝΙΚΑ)

Τα ελεγκτικά πρότυπα δεν παρέχουν ακριβή και συγκεκριμένη καθοδήγηση για το ποιο είναι το αποδεκτό επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου. Ο καθορισμός του ελεγκτικού κινδύνου, καθώς και η χρήση του μοντέλου του κινδύνου απαιτούν βαθιά κρίση από την πλευρά του ελεγκτή. Τις περισσότερες φορές ο ελεγκτικός κίνδυνος, καθώς και τα συστατικά του μέρη δεν ποσοτικοποιούνται· απλώς γίνεται μία εκτίμησή τους και μπαίνουν σε κατηγορίες, όπως: χαμηλός, μέτριος, υψηλός, κ.ά. Το μοντέλο του ελεγκτικού κινδύνου βοηθά τον ελεγκτή στο να καθορίσει τον σκοπό και το εύρος των ελεγκτικών διαδικασιών για έναν συγκεκριμένο λογαριασμό ή για μία συγκεκριμένη τάξη συναλλαγών. Το μοντέλο του ελεγκτικού κινδύνου μπορεί να παρουσιαστεί ως εξής : $AR = IR \times CR \times DR$

Όπου :

AR = (Audit risk) Ελεγκτικός κίνδυνος.

IR = (Inherent risk) Εγγενής κίνδυνος.

CR = (Control risk) Κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας.

DR = (Detection risk) Κίνδυνος (μη) αποκάλυψης.

Ο Ελεγκτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος ο ελεγκτής να αποτύχει να τροποποιήσει κατάλληλα τη γνώμη του όταν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι σημαντικά ανακριβείς.

Ο Εγγενής κίνδυνος είναι η πιθανότητα να συμβεί μία σημαντική ανακρίβεια με την υπόθεση της απουσίας των οποιοδήποτε σχετικών εσωτερικών ελέγχων. Είναι δηλαδή θα λέγαμε, η «ευαισθησία» μιας διαβεβαίωσης (assertion) σε σημαντικές ανακρίβειες, θεωρώντας ότι δεν υπάρχουν οι σχετικοί εσωτερικοί έλεγχοι.

Ο Κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας είναι ο κίνδυνος ότι μία σημαντική ανακρίβεια δεν θα εμποδιστεί ή δεν θα ανιχνευθεί εγκαίρως από το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη. Είναι δηλαδή ο κίνδυνος ότι οι σημαντικές ανακρίβειες, δεν θα εμποδιστούν και δεν θα ανακαλυφθούν από τους εσωτερικούς ελέγχους του πελάτη.

Ο Κίνδυνος (μη) αποκάλυψης είναι ο κίνδυνος ότι ο ελεγκτής δεν θα ανιχνεύσει μία σημαντική ανακρίβεια που υπάρχει σε μία διαβεβαίωση/θέση (assertion).

Για κάθε λογαριασμό των οικονομικών καταστάσεων, ο ελεγκτικός κίνδυνος, αποτελείται από :

- § Την πιθανότητα ή τον κίνδυνο ότι ένας λογαριασμός εμπεριέχει ανακρίβειες οι οποίες θα μπορούσαν να αποβούν σημαντικές στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις και
- § Την πιθανότητα ή τον κίνδυνο ότι ο ελεγκτής τελικά δεν θα μπορέσει να ανιχνεύσει τέτοιες ανακρίβειες.

Ο πρώτος κίνδυνος, ο κίνδυνος δηλαδή του να συμβούν σημαντικές ανακρίβειες είναι ουσιαστικά ο εγγενής κίνδυνος και ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας· δηλαδή ο εγγενής κίνδυνος και ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας, συνθέτουν τον κίνδυνο του να υπάρξουν σημαντικές ανακρίβειες. Ο κίνδυνος ότι τελικά ο ελεγκτής δεν θα ανιχνεύσει αυτές τις ανακρίβειες είναι ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι όσο και εάν ένα αποτελεσματικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου μειώνει τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας, ο τελευταίος δεν μπορεί ποτέ να είναι μηδέν, διότι οι εσωτερικοί έλεγχοι δεν μπορούν να παρέχουν απόλυτη διασφάλιση ότι όλες οι σημαντικές ανακρίβειες θα ανιχνευθούν και θα εμποδιστούν. Επομένως, οι ελεγκτές δεν μπορούν να έχουν απόλυτη εμπιστοσύνη στον εσωτερικό έλεγχο και επομένως δεν μπορεί ποτέ να ισχύει η σχέση : $AR = IR \times CR (=0) \times DR = 0$.

Επίσης, οι ελεγκτές δεν μπορούν ποτέ να υποθέσουν ότι ο εγγενής κίνδυνος θα είναι 0 (γιατί όλο και κάποιοι επιχειρησιακοί και περιβαλλοντικοί κίνδυνοι θα υπάρχουν όπως θα εξηγηθεί πιο κάτω). Επομένως δεν μπορεί ποτέ να ισχύει η παρακάτω συνθήκη : $AR = IR (=0) \times CR \times DR = 0$.

Η εκτίμηση του ελεγκτή για τον ελεγκτικό κίνδυνο και για τον κίνδυνο των συστατικών μερών του, είναι ένα θέμα επαγγελματικής κρίσης. Όπως ορίζει και το ελληνικό ελεγκτικό πρότυπο (4400), ο ελεγκτής οφείλει να ασκήσει την επαγγελματική του κρίση για να αξιολογήσει τον ελεγκτικό κίνδυνο και για να

σχεδιάσει ελεγκτικές διαδικασίες τέτοιες που να εξασφαλίζουν την μείωση του κινδύνου σε ένα αποδεκτά χαμηλό επίπεδο. Κατά την ολοκλήρωση του ελέγχου, ο ελεγκτής δεν γνωρίζει με σιγουριά το πραγματικό επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου. Εάν ο ελεγκτής υπολογίζει ότι το επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου που επιτεύχθηκε (achieved audit risk) είναι μικρότερο ή ίσο από το επίπεδο του κινδύνου που είχε σχεδιαστεί (planned level of audit risk), τότε μπορεί να διατυπωθεί μία ανεπιφύλαχτη γνώμη. Εάν η εκτίμηση του επιπέδου του ελεγκτικού κινδύνου που επιτεύχθηκε είναι μεγαλύτερη από του σχεδιαζόμενου επιπέδου, τότε ο ελεγκτής πρέπει είτε να εκτελέσει επιπρόσθετη ελεγκτική δουλειά, είτε να τροποποιήσει κατάλληλα την έκθεσή του.

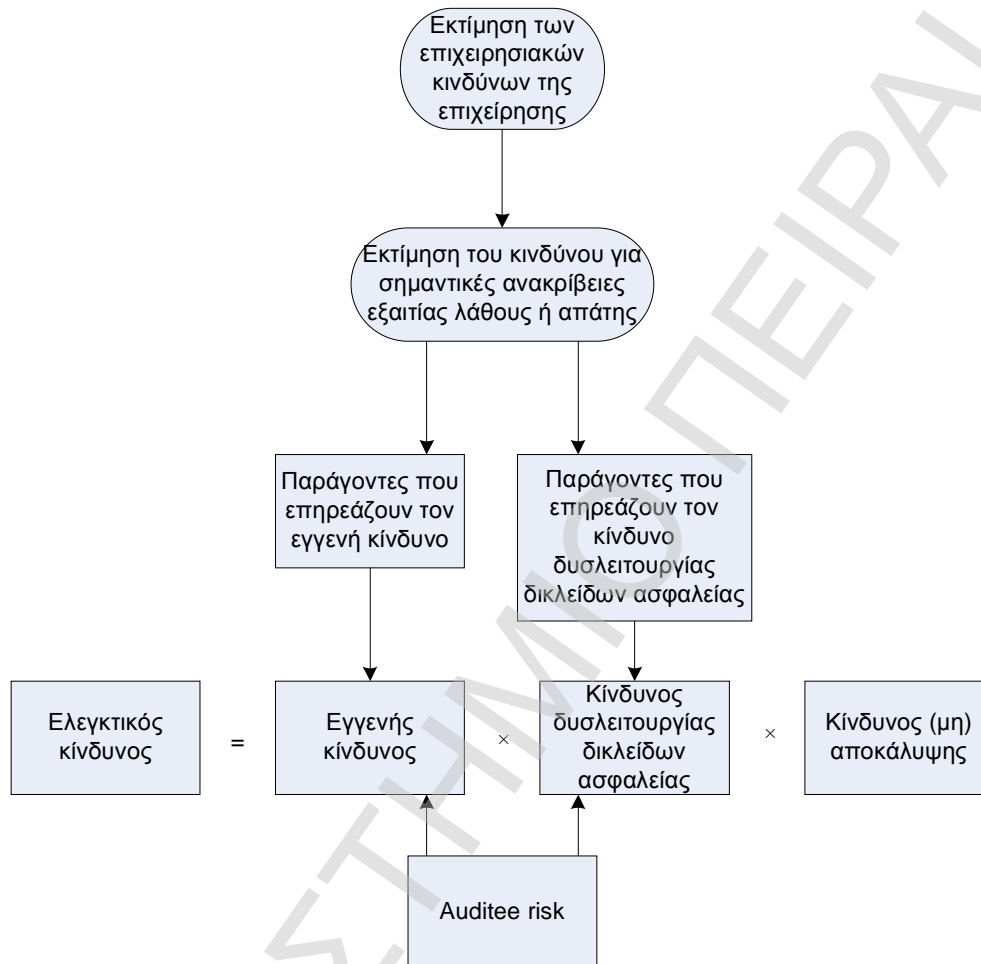
4.9. ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Τα βήματα που πρέπει να εκτελεστούν προκειμένου οι ελεγκτές να χρησιμοποιήσουν το μοντέλο του κινδύνου σε επίπεδο λογιστικών λογαριασμών, είναι τρία. Αυτά τα βήματα είναι τα εξής :

1. Να καθοριστεί κατόπιν σχεδιασμού, ένα επίπεδο ελεγκτικού κινδύνου (planned level of audit risk).
2. Να εκτιμηθεί ο εγγενής κίνδυνος και ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας.
3. Να επιλυθεί η εξίσωση του ελεγκτικού κινδύνου για το κατάλληλο επίπεδο του κινδύνου (μη) αποκάλυψης.

Στο πρώτο βήμα, ο ελεγκτής θέτει τον ελεγκτικό κίνδυνο για κάθε λογαριασμό με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε κατά την ολοκλήρωση του ελέγχου, να μπορεί να διατυπωθεί μία γνώμη για τις οικονομικές καταστάσεις για το αποδεκτό επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου. Στην συνέχεια πρέπει να εκτιμηθεί από τον ελεγκτή ο εγγενής κίνδυνος και ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας. Ο ελεγκτής μπορεί να εκτιμήσει τους παραπάνω κινδύνους είτε σε συνδυασμό (auditee risk), είτε ξεχωριστά. Για την εκτίμηση αυτών των δύο συστατικών μερών του μοντέλου του κινδύνου, ο ελεγκτής πρέπει πρώτα να εκτιμήσει τους επιχειρησιακούς κινδύνους (business risks), καθώς και τον κίνδυνο για σημαντικές ανακρίβειες (material misstatements) εξαιτίας λάθους ή απάτης (error or fraud). Το παρακάτω διάγραμμα δείχνει την σχέση των

επιχειρησιακών κινδύνων και του κινδύνου για σημαντικές ανακρίβειες εξαιτίας λάθους ή απάτης, με τον εγγενή κίνδυνο και τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 8. Σχέση των επιχειρησιακών κινδύνων και του κινδύνου για σημαντικές ανακρίβειες εξαιτίας λάθους ή απάτης, για τον καθορισμό του ελεγκτικού κινδύνου.

Οι εκτιμήσεις των επιχειρησιακών κινδύνων και των κινδύνων για σημαντικές ανακρίβειες, θα εξηγηθούν πιο κάτω. Στο βήμα 3, καθορίζεται το κατάλληλο επίπεδο του κινδύνου (μη) αποκάλυψης λύνοντας το μοντέλο του ελεγκτικού κινδύνου, ως

εξής : $DR = \frac{AR}{IR \times CR}$. Ο ελεγκτής χρησιμοποιεί το παραπάνω επίπεδο του κινδύνου

(μη) αποκάλυψης (detection risk), για να σχεδιάσει τις ελεγκτικές διαδικασίες που θα μειώσουν τον ελεγκτικό κίνδυνο σε ένα αποδεκτό επίπεδο.

Αξίζει να τονιστεί ότι μία επιχείρηση θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει ποιοτικούς όρους για την εφαρμογή του μοντέλου του κινδύνου. Για παράδειγμα, ο ελεγκτικός κίνδυνος θα μπορούσε να ταξινομηθεί σε τρεις κατηγορίες : πολύ χαμηλός, χαμηλός και μέτριος. Τα υπόλοιπα συστατικά μέρη του μοντέλου, θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής : χαμηλά, μέτρια, υψηλά. Παρακάτω παρουσιάζονται τρία παραδείγματα της χρήσης της μη ποσοτικής προσέγγισης στο μοντέλο του ελεγκτικού κινδύνου.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 15. Παραδείγματα διαμόρφωσης των επιπέδων των διαφόρων μερών του μοντέλου του κινδύνου.

<i>ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ</i>	<i>AR</i>	<i>IR</i>	<i>CR</i>	<i>DR</i>
1	Πολύ χαμηλός	Υψηλός	Υψηλός	Χαμηλός
2	Χαμηλός	Χαμηλός	Υψηλός	Μέτριος
3	Μέτριος	Υψηλός	Χαμηλός	Μέτριος

Στο παράδειγμα 1, ο ελεγκτής έχει καθορίσει ότι το κατάλληλο επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου για έναν λογαριασμό πρέπει να είναι πολύ χαμηλό, εξαιτίας του γεγονότος ότι ο λογαριασμός αυτός είναι πολύ σημαντικός. Υποθέτουμε επίσης ότι ο ελεγκτής έχει εκτιμήσει τον εγγενή κίνδυνο και τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας, σαν υψηλούς. Υψηλή εκτίμηση των παραπάνω συστατικών, σημαίνει ότι υπάρχει υψηλός κίνδυνος μία σημαντική ανακρίβεια όντως να συμβεί, και επίσης υπάρχει υψηλός κίνδυνος να μην εμποδιστεί ή να μην ανιχνευθεί από το σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Με δεδομένα το χαμηλό επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου και τις υψηλές εκτιμήσεις τους εγγενούς κινδύνου και του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας, ο ελεγκτής θα θέσει ένα χαμηλό επίπεδο για τον κίνδυνο (μη) αποκάλυψης.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, οι παράγοντες που επηρεάζουν τον εγγενή κίνδυνο και τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας, προέρχονται από την εκτίμηση του κινδύνου για σημαντικές ανακρίβειες εξαιτίας λάθους ή απάτης· και αυτή η εκτίμηση, εξαρτάται από τους επιχειρησιακούς κινδύνους (business risks) που

αναγνωρίζονται κάθε φορά. Γι' αυτόν τον λόγο παρακάτω, γίνεται επεξήγηση αυτών των χαρακτηριστικών.

4.10. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

Ένας βασικός στόχος του ελεγκτή είναι να κατανοηθεί αρχικά, η ελεγχόμενη επιχείρηση και το περιβάλλον της. Προκειμένου να κατανοηθεί η επιχείρηση, πρέπει να εκτιμηθούν οι επιχειρησιακοί κίνδυνοι (business risks) που αντιμετωπίζονται από αυτήν την επιχείρηση. Οι επιχειρησιακοί κίνδυνοι (business risks) θα μπορούσαν να οριστούν σαν οι απειλές της ικανότητας της επιχείρησης να επιτύχει τους στόχους της. Όταν ο ελεγκτής κατανοεί την επιχείρηση και το περιβάλλον της, τότε μπορεί και να αναγνωρίσει τους επιχειρησιακούς κινδύνους. Στη συνέχεια, ο ελεγκτής βασισμένος στην κατανόηση των κινδύνων αυτών και στο εάν μπορούν αυτοί οι κίνδυνοι να διευθετηθούν και να ελεγχθούν, εκτιμά τον κίνδυνο για σημαντικές ανακρίβειες (εξαιτίας λάθους ή απάτης).

Οι επιχειρησιακοί κίνδυνοι αναφέρονται σε οποιοσδήποτε εσωτερικούς ή εξωτερικούς παράγοντες, ή πιέσεις, ή και δυνάμεις που επηρεάζουν την ικανότητα της επιχείρησης να επιβιώσει και να είναι επικερδής. Ο ελεγκτής προκειμένου να κατανοήσει την επιχείρηση και το περιβάλλον της και συνεπώς να διακρίνει ενδεχόμενους επιχειρησιακούς κινδύνους, πρέπει να έχει γνώση των παρακάτω παραγόντων :

Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ : Ο ελεγκτής πρέπει να συγκεντρώσει πληροφορίες για τη φύση της επιχείρησης. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να έχει πληροφορίες για την κύρια πηγή εσόδων της επιχείρησης, για τη φύση των προϊόντων/υπηρεσιών της, για τους πελάτες/προμηθευτές της, για τις υποχρεώσεις, για τις συναλλαγές, για τις συγχωνεύσεις – εξαγορές της, και για οποιαδήποτε άλλα θέματα θα γεννούσαν αβεβαιότητα κατά την περίοδο του ελέγχου.

ΚΛΑΔΟΣ, ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ, ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ : Σε αυτούς τους παράγοντες περιλαμβάνονται οι γενικές οικονομικές συνθήκες, το

ρυθμιστικό περιβάλλον, το πολιτικοοικονομικό περιβάλλον, το ανταγωνιστικό περιβάλλον, το κοινωνικό περιβάλλον κ.ά. Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει και τις λογιστικές αρχές της επιχείρησης. Ως γνωστόν, όλοι οι παράγοντες που αναλύονται σε αυτό το μέρος, είναι παράγοντες από όπου μπορούμε να αναγνωρίσουμε ενδεχόμενους επιχειρησιακούς κινδύνους (business risks), και κατ' επέκταση κινδύνους για σημαντικές ανακρίβειες. Οι κίνδυνοι αυτοί συνθέτουν, όπως έχει ξαναφερθεί, τον εγγενή κίνδυνο και τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας. Σύμφωνα με το ΑΙΟΛ (AICPA), μερικές οικονομικές συνθήκες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τον εγγενή κίνδυνο είναι οι ακόλουθες :

- § Αλλαγές στις πολιτικές πώλησης ή στους όρους που μπορεί να συνεπάγονται μία αλλαγή στις λογιστικοποιήσεις, πρέπει να αναγνωρίζονται και να εξετάζονται.
- § Περιθώρια για επισφαλείς λογαριασμούς θα πρέπει να αξιολογούνται προσεχτικά και λεπτομερειακά.
- § Αλλαγές στις πολιτικές αναβολής του κόστους και της λογικής των περιόδων χρέωσης, πρέπει να αξιολογούνται προσεχτικά.
- § Κ.ά.

Πηγή : AICPA, Audit Risk Alert.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ : Η διοίκηση (management) έχει (μεταξύ άλλων) την ευθύνη της αναγνώρισης και του ελέγχου των επιχειρησιακών κινδύνων. Η διοίκηση επίσης, είναι υπεύθυνη για τον σχεδιασμό και τη διατήρηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Τα προσωπικά χαρακτηριστικά και η φιλοσοφία των ατόμων που συνθέτουν τη διοίκηση της επιχείρησης, επηρεάζουν τον κίνδυνο για σημαντικές ανακρίβειες στις οικονομικές καταστάσεις. Επίσης, ο κίνδυνος για σημαντικές ανακρίβειες στις οικονομικές καταστάσεις, επηρεάζεται και από την στάση της διοίκησης σχετικά με την αναγνώριση και την ανταπόκριση στους επιχειρησιακούς κινδύνους (business risks), τη δέσμευσή της στη διατήρηση αξιόπιστων λογιστικών αρχών και τη δέσμευσή της για αξιόπιστες οικονομικές καταστάσεις.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ : Ο ελεγκτής πρέπει να κατανοήσει τους στόχους και τις στρατηγικές της επιχείρησης έτσι ώστε να εκτιμήσει κατάλληλα τον κίνδυνο για σημαντικές ανακρίβειες.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ : Οι επιχειρήσεις προκειμένου να εκτελέσουν τις στρατηγικές τους, πρέπει να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν κάποιες διαδικασίες. Σε συνάρτηση με το ότι ο ελεγκτής πρέπει να κατανοήσει την επιχείρηση και το περιβάλλον της, ο ελεγκτής θα πρέπει να :

- § Αποκτήσει μία επαρκή γνώση των συστατικών του εσωτερικού ελέγχου.
- § Εξετάσει εάν υπάρχουν οι παράγοντες που επηρεάζουν τον κίνδυνο για απάτη.
- § Εξετάσει εάν υπάρχουν κάποιες συνθήκες ή γεγονότα που θα έθεταν σε κίνδυνο την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει σαν μια επικερδής οντότητα.

Μερικά παραδείγματα συνθηκών και γεγονότων που θα μπορούσαν να δείξουν την ύπαρξη επιχειρηματικών κινδύνων, είναι τα εξής :

- § Σημαντικές αλλαγές στην επιχείρηση όπως μεγάλες εξαγορές.
- § Νέα προϊόντα, ή νέες υπηρεσίες.
- § Νέες τοποθεσίες.
- § Λειτουργίες σε περιοχές με ασταθείς οικονομίες.
- § Σημαντικές αλλαγές στον κλάδο που δραστηριοποιείται η συγκεκριμένη επιχείρηση.

Όταν αναγνωριστούν οι κίνδυνοι οι οποίοι μπορούν να καταλήξουν σε ουσιαστικές ανακρίβειες στις οικονομικές καταστάσεις, τότε ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει την ανταπόκριση της επιχείρησης στους κινδύνους αυτούς. Εάν η ανταπόκριση της επιχείρησης στους αναγνωριζόμενους κινδύνους είναι επαρκής, τότε ο κίνδυνος για σημαντικές ανακρίβειες θα μειωθεί. Εάν αντίθετα η ανταπόκριση είναι ανεπαρκής, τότε ο κίνδυνος θα αυξηθεί.

4.11. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΑΝΑΚΡΙΒΕΙΕΣ ΕΞ ΑΙΤΙΑΣ ΛΑΘΟΥΣ Ή ΑΠΑΤΗΣ

Όπως έχει ξανατονιστεί, ο ελεγκτής βασιζόμενος στη γνώση της επιχείρησης και του περιβάλλοντός της, θα πρέπει να εκτιμήσει τον κίνδυνο για σημαντικές ανακρίβειες και θα πρέπει να καθορίσει τις ελεγκτικές διαδικασίες που απαιτούνται. Ο κίνδυνος αυτός είναι ένας συνδυασμός του εγγενούς κινδύνου και του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας.

Μία ανακρίβεια στις οικονομικές καταστάσεις μπορεί να προκληθεί από τα ακόλουθα:

- § Τη διαφορά μεταξύ του ποσού, της κατηγοριοποίησης, ή της παρουσίασης ενός στοιχείου ή ενός λογαριασμού που εμφανίζεται στις οικονομικές καταστάσεις, με αυτά που θα έπρεπε να ισχύουν σύμφωνα με τις γενικά αποδεκτές λογιστικές αρχές (GAAP) .
- § Την παράλειψη ενός ποσού, ενός λογαριασμού ή ενός είδους από τις οικονομικές καταστάσεις.
- § Τη μη αποκάλυψη των οικονομικών καταστάσεων, σύμφωνα με τις Γενικά Αποδεκτές Λογιστικές Αρχές (GAAP).
- § Την παράλειψη πληροφόρησης που απαιτείται να αποκαλυφθεί, σύμφωνα με τις Γενικά Αποδεκτές Λογιστικές Αρχές (GAAP).

Οι ανακρίβειες (misstatements) στις οικονομικές καταστάσεις μπορεί να είναι αποτέλεσμα λάθους (error) ή απάτης (fraud). Τα λάθη είναι ακούσιες λανθασμένες διατυπώσεις ή παραλείψεις ποσών ή αποκαλύψεων και μπορεί να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα :

- § Λάθη στη συγκέντρωση ή στην επεξεργασία των δεδομένων με βάση τα οποία προετοιμάζονται οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις.
- § Μη λογικές λογιστικές εκτιμήσεις που προκύπτουν από παράβλεψη ή λανθασμένη ερμηνεία γεγονότων.
- § Λάθη στην εφαρμογή των λογιστικών αρχών που σχετίζονται με τα ποσά, την κατηγοριοποίηση και την παρουσίαση ή αποκάλυψη.

Η απάτη (fraud), από την πλευρά του ελεγκτή, έχει να κάνει με σκόπιμες ανακρίβειες, οι οποίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σύμφωνα με τον Jonny Frank (2004), στις εξής κατηγορίες :

- § Απατηλή παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων (fraudulent financial reporting). Σε αυτήν την κατηγορία περιλαμβάνονται πρακτικές “Earnings Management” που μπορούν να προκύπτουν από τη μη κατάλληλη αναγνώριση των εσόδων, από υπερεκτίμηση των ενεργητικών στοιχείων, ή από σκόπιμη μείωση των υποχρεώσεων.
- § Σφετερισμός των ενεργητικών στοιχείων. Ο σφετερισμός των ενεργητικών στοιχείων περιλαμβάνει εξωτερικά και εσωτερικά σχέδια – όπως κατάχρηση, απάτες στη μισθοδοσία, φυσική κλοπή και πληρωμή από την επιχείρηση για προϊόντα και υπηρεσίες που δεν έλαβε ποτέ - .
- § Έξοδα και υποχρεώσεις για κάποιον ακατάλληλο σκοπό. Αυτή η κατηγορία συνήθως αναφέρεται σε ανταποδόσεις μετρητών. Άλλα παραδείγματα περιλαμβάνουν παράνομες εκστρατείες δωρεών και ανταμοιβές επειδή η επιχείρηση παρέβλεψε επίτηδες, κάποια ακατάλληλη συμπεριφορά.
- § Έσοδα και ενεργητικά στοιχεία που αποκτήθηκαν από απάτη. Σε αυτήν την περίπτωση η επιχείρηση διαπράττει απάτη σε βάρος των εργαζομένων της ή σε βάρος τρίτων μερών.
- § Κόστη και έξοδα που αποφευχθήκαν με απάτη. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η απάτη στη φορολόγηση.

Επομένως, η κύρια διάκριση μεταξύ των λαθών και της απάτης είναι εάν η ανακρίβεια ήταν σκόπιμη ή ακούσια. Δυστυχώς, πολλές φορές είναι δύσκολο να γίνει διάκριση για την ύπαρξη σκοπιμότητας ή όχι.

Οι συνθήκες που υποδεικνύουν ότι υπάρχουν σημαντικές ανακρίβειες εξαιτίας απάτης (fraud) είναι οι ακόλουθες :

1. Η διοίκηση και άλλοι εργαζόμενοι έχουν ένα κίνητρο ή είναι υπό πίεση και έτσι τους δίνεται ένας λόγος για να διαπράξουν απάτη.
2. Υπάρχουν τέτοιες συνθήκες που παρέχουν μία «ευκαιρία» για να διαπραχθεί απάτη.

3. Αυτοί που αναμιγνύονται έχουν μία τέτοια στάση, χαρακτήρα, ή σύνολο ηθικών αξιών που τους επιτρέπει να διαπράττουν σκόπιμα μία ανέντιμη πράξη, ή βρίσκονται σε ένα περιβάλλον που επιβάλλει αρκετή πίεση σε αυτούς, για να τους κάνει να αιτιολογήσουν την διάπραξη ανέντιμης συμπεριφοράς ακόμα και εάν αυτοί είναι στην πραγματικότητα έντιμα άτομα.

Όπως αναφέρει και ο Ramos (2003), «το τρίγωνο της απάτης» είναι οι τρεις παραπάνω συνθήκες, οι οποίες παρουσιάζονται όταν συμβαίνουν απάτες. Σύμφωνα με τον Ramos, αν και οι παράγοντες για τον κίνδυνο απάτης (fraud risk factors) δεν δείχνουν πάντα ότι υπάρχει δολιότητα, ωστόσο συχνά είναι σημάδια προειδοποίησης για κάτι τέτοιο.

Σύμφωνα με τα ελεγκτικά πρότυπα (SAS No. 99), όταν αποκτάται πληροφόρηση για την επιχείρηση και το περιβάλλον της, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει εάν η πληροφόρηση αυτή υποδεικνύει ή όχι την παρουσία ενός ή περισσότερων παραγόντων του κινδύνου για απάτη (fraud risk). Σύμφωνα με τον Ramos (2003), λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες του κινδύνου δολιότητας που σχετίζονται με τη στάση / εκλογίκευση, δεν μπορείς να ξέρεις με σιγουριά τα ηθικά πρότυπα και τις πεποιθήσεις ενός ατόμου.

Επίσης, η αποτυχία αναγνώρισης των στοιχείων που συνθέτουν το «τρίγωνο της απάτης», δεν εγγυάται και την απουσία της δολιότητας. Έρευνα έχει δείξει ότι οι ελεγκτές έχουν την τάση να αναγνωρίζουν την «ευκαιρία» ή το κίνητρο αλλά αποτυγχάνουν εσφαλμένα να διευθετήσουν το ζήτημα, επειδή δεν έχουν δει μια στάση/εκλογίκευση που να οδηγεί στην απάτη.

Επιπρόσθετα αξίζει να τονιστεί ότι το πρότυπο περιγράφει το πώς θα πρέπει να ανταποκριθεί ο ελεγκτής όταν ανακαλύπτει ότι μία ανακρίβεια είναι ή μπορεί να είναι αποτέλεσμα απάτης/δολιότητας (fraud). Εάν ο ελεγκτής πιστεύει ότι υπάρχει μία τέτοια ανακρίβεια, αλλά η επίδρασή της δεν είναι σημαντική (material) στις οικονομικές καταστάσεις τότε θα πρέπει απλά να επαναξιολογήσει την ακεραιότητα εκείνου του ατόμου που είναι υπεύθυνο γι' αυτό, καθώς και την επίδραση που ένα τέτοιο άτομο μπορεί να έχει στις οικονομικές καταστάσεις.

Σε εκείνες τις περιπτώσεις που η ανακρίβεια είναι ή μπορεί να είναι το αποτέλεσμα απάτης και η επίδρασή της είναι σημαντική ή δεν μπορεί να προσδιοριστεί, τότε πρέπει να ακολουθηθούν τα παρακάτω βήματα :

- § Προσπάθεια απόκτησης επιπρόσθετων αποδεικτικών στοιχείων.
- § Εξέταση των επιδράσεων σε άλλες πλευρές του ελέγχου.
- § Εάν κριθεί απαραίτητο, να προταθεί στον πελάτη να πάρει νομικές συμβουλές.
- § Κ.ά.

Εξαιτίας της μεγάλης σημαντικότητας της εκτίμησης του κινδύνου για απάτη ο Frank (2004), παρουσιάζει μία προσέγγιση εφτά βημάτων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διασφαλίσουν μία λεπτομερή και αποτελεσματική εκτίμηση.

1. *ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ* : Η διαδικασία εκτίμησης του κινδύνου για απάτη μπορεί είτε να ενοποιηθεί στους υπάρχοντες επιχειρησιακούς κύκλους, είτε να δημιουργηθεί ξεχωριστός κύκλος για αυτόν τον σκοπό. Εάν επιλεγθεί να δημιουργηθεί ένας ξεχωριστός κύκλος που να συγκεντρώνεται στον κίνδυνο για απάτη, τότε θα πρέπει να εξεταστεί ένας τίτλος για αυτόν τον κύκλο, όπως – «προστασία των ενεργητικών στοιχείων».
2. *ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΓΙΑ ΕΚΤΙΜΗΣΗ* : Για να είναι αποτελεσματικές οι εκτιμήσεις του κινδύνου για απάτη πρέπει να γίνουν τόσο σε επιχειρησιακό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο σημαντικών λογαριασμών. Οι εκτιμήσεις πρέπει επίσης να εξετάζονται όταν προκύπτουν ειδικές περιστάσεις, όπως αλλαγές στο επιχειρησιακό περιβάλλον, συγχωνεύσεις και εξαγορές, ή εταιρικές αναδομήσεις.
3. *ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ* : Θα πρέπει να αναπτυχθούν σενάρια ενδεχόμενων τύπων απάτης που θα μπορούσαν να εμφανιστούν στη συγκεκριμένη επιχείρηση. Οι διάφοροι τύποι δολιότητας/απάτης έχουν αναπτυχθεί σε προηγούμενο τμήμα. Πρέπει επίσης να γίνεται αναγνώριση των διαφόρων τύπων δολιότητας που είναι συμφυείς με τον συγκεκριμένο κλάδο στον οποίο θα δραστηριοποιείται η συγκεκριμένη ελεγχόμενη επιχείρηση.
4. *ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΑΠΑΤΗ/ΔΟΛΙΟΤΗΤΑ* : Οι εκτιμήσεις του κινδύνου για απάτη, εξετάζουν την πιθανότητα να συμβεί μία

συγκεκριμένη δολιότητα. Τα επίπεδα αυτής της πιθανότητας ορίζονται ως εξής : μακρινή πιθανότητα, λογικά πιθανό, και πιθανό.

5. *ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ* : Μετά τον καθορισμό της πιθανότητας για ενδεχόμενες δολιότητες, οι ελεγκτές πρέπει να εκτιμήσουν την σημαντικότητα τέτοιων κινδύνων. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται είναι τα εξής : ασήμαντος, περισσότερο από ασήμαντος και σημαντικός. Όταν αξιολογείται η σημαντικότητα, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η επίδραση της δολιότητας τόσο σε ατομικό, όσο και σε συνολικό επίπεδο.
6. *ΕΛΕΓΧΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΔΙΣΗ ΑΠΑΤΗΣ (ANTIFRAUD CONTROLS)* : Στην συνέχεια πρέπει να αναγνωριστούν οι δραστηριότητες ελέγχου για εκείνους τους κινδύνους δολιότητας, που είναι λογικά πιθανοί και κάτι περισσότερο από ασήμαντοι. Σαν ένας γενικός κανόνας, οι antifraud controls είναι έλεγχοι που έχουν σχεδιαστεί να εμποδίσουν τις απάτες σε μια έγκαιρη χρονική στιγμή, όταν αυτές εμφανίζονται.
7. *ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ* : Σαν τελευταίο βήμα θεωρείται η εξέταση (και τεκμηρίωση) των αποτελεσμάτων των εκτιμήσεων του κινδύνου για απάτη, όταν αναπτύσσεται το σχέδιο ελέγχου.

Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάλυση του κινδύνου για σημαντικές ανακρίβειες (εξαιτίας δολιότητας/απάτης), διότι οι παράγοντες που εξετάζονται για την ύπαρξη του κινδύνου αυτού, είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν τον εγγενή κίνδυνο και τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας. Παρακάτω, θα εξεταστούν τα συστατικά μέρη που συνθέτουν τον ελεγκτικό κίνδυνο (audit risk).

4.12. ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΓΓΕΝΟΥΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Όπως έχει αναφερθεί, η πιθανότητα για σημαντικές ανακρίβειες σε μία διαβεβαίωση πριν εξεταστεί το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη, αναφέρεται σαν εγγενής κίνδυνος. Διάφοροι παράγοντες επηρεάζουν τον κίνδυνο αυτό, και συσχετίζονται είτε με τη φύση του πελάτη και του κλάδου, είτε με τη φύση του συγκεκριμένου

λογαριασμού. Έτσι π.χ. η μειωμένη κερδοφορία του πελάτη σε σχέση με άλλες επιχειρήσεις του κλάδου, μπορεί να είναι ένδειξη υψηλού εγγενούς κινδύνου. Σχετικά με τη φύση του συγκεκριμένου λογαριασμού, μπορούμε να πούμε ότι σε ορισμένες κατηγορίες λογαριασμών πρέπει να γίνονται υψηλότερες εκτιμήσεις εγγενούς κινδύνου, ενώ σε άλλες κατηγορίες λογαριασμών πρέπει να γίνονται χαμηλότερες εκτιμήσεις εγγενούς κινδύνου. Για παράδειγμα, το ταμείο είναι πιο «ευαίσθητο» σε λάθη ή κλοπές από ότι είναι τα ακίνητα, πράγμα που σημαίνει ότι αναμένονται περισσότερες ανακρίβειες στο ταμείο, και ως εκ τούτου ο εγγενής κίνδυνος θα εκτιμάται υψηλότερος για αυτόν τον λογαριασμό. Άλλοι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τον καθορισμό του κινδύνου αυτού, είναι οι ακόλουθοι :

- § *ΑΡΧΙΚΗ Ή ΕΠΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΗ ΑΝΑΘΕΣΗ* : Εάν ο ελεγκτής δεν ελέγχει για πρώτη φορά μία συγκεκριμένη επιχείρηση, τότε έχει προηγούμενη γνώση για τις λειτουργίες του πελάτη, και επομένως ο έλεγχος μπορεί να είναι πιο αποδοτικός. Αντίθετα, όταν ο έλεγχος γίνεται για πρώτη φορά, αυτό μπορεί να υποδεικνύει υψηλότερο επίπεδο για τον εγγενή κίνδυνο και για τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας εξαιτίας της έλλειψης της οικειότητας με διάφορα ζητήματα όπως π.χ. οι σύνθετες και ασυνήθιστες συναλλαγές.
- § *ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ* : Εάν προηγούμενοι έλεγχοι δείχνουν ότι παράγεται μη αξιόπιστη χρηματοοικονομική πληροφόρηση, τότε ο ελεγκτής θα είναι πιο προσεχτικός για την επάρκεια και καταλληλότητα των αποδεικτικών στοιχείων και θα εκτιμήσει τον εγγενή κίνδυνο σε ένα υψηλότερο επίπεδο.
- § *ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΟΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ* : Ο ελεγκτής πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεχτικός σε καταστάσεις όπου απαιτείται από τον πελάτη να κάνει λογιστικούς λογαριασμούς που σχετίζονται με ασυνήθιστα περίπλοκα λογιστικά θέματα ή συναλλαγές. Ο πελάτης μπορεί να κάνει μία λάθος εκτίμηση όταν εφαρμόζει τις Γενικές Αποδεκτές Λογιστικές Αρχές (GAAP). Τέτοιες ανακρίβειες που έχουν να κάνουν με λογιστικούς υπολογισμούς ή με την εφαρμογή σύνθετων λογιστικών κανόνων, αυξάνουν την πιθανότητα οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις να είναι σημαντικά ανακριβείς.

Ο εγγενής κίνδυνος ποικίλει επίσης ανάλογα με τη θέση της διοίκησης (assertion) για κάθε λογαριασμό. Για παράδειγμα, η αποτίμηση (valuation) των ενεργητικών στοιχείων είναι συνήθως μία θέση που είναι δύσκολο να ελεγχθεί, από ότι είναι η ύπαρξη (existence) των ενεργητικών στοιχείων.

Συνοπτικά αξίζει να τονιστεί ότι ο κίνδυνος αυτός είναι ουσιαστικά ο κίνδυνος για σημαντικές ανακρίβειες που φέρει ένας λογαριασμός από μόνος του, χωρίς να ληφθεί υπόψη το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη.

4.13. ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΔΙΚΛΕΙΔΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (CONTROL RISK)

Ως γνωστόν ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας είναι ο κίνδυνος που υπάρχει, οι σημαντικές ανακρίβειες να μην εμποδιστούν και να μην ανιχνευθούν έγκυρα από το σύστημα του εσωτερικού ελέγχου του πελάτη. Ο κίνδυνος αυτός βασίζεται εξ' ολοκλήρου στην αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου του πελάτη. Γι' αυτό ο ελεγκτής πρέπει να κατανοήσει το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη. Πιο συγκεκριμένα, απαιτείται κατανόηση της φιλοσοφίας της διοίκησης, και του τύπου λειτουργίας της οργανωσιακής δομής της επιχείρησης· επίσης κατανόηση για το εάν η επιχείρηση ενεργοποιεί την λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Επιπρόσθετα, απαιτείται κατανόηση των καταγραφών, των εγγράφων και των λογαριασμών που χρησιμοποιούνται στις συναλλαγές, κατανόηση των συγκεκριμένων ελεγκτικών πολιτικών και διεργασιών που χρησιμοποιούνται όπως κατάλληλη έγκριση, κατανομή καθηκόντων, και κατάλληλα αριθμημένα έγγραφα. Σύμφωνα με το ελληνικό ελεγκτικό πρότυπο (4400) ο ελεγκτής οφείλει να εξασφαλίσει κατανόηση του λογιστικού συστήματος σε βαθμό επαρκή που να του επιτρέπει να προσδιορίσει και να κατανοήσει : α) τις κύριες κατηγορίες των συναλλαγών του ελεγχόμενου οργανισμού, β) την αφετηρία των συναλλαγών αυτών και του τρόπου με τον οποίο εξουσιοδοτούνται και συλλαμβάνονται, γ) τα σημαντικά λογιστικά στοιχεία και παραστατικά του ελεγχόμενου οργανισμού από τα οποία αντλούνται και στα οποία στηρίζονται οι οικονομικές καταστάσεις, δ) τη διαδικασία

λογιστικοποίησης και απεικόνισης των συναλλαγών, από την αφετηρία τους μέχρι την απεικόνισή τους στις οικονομικές καταστάσεις.

Καλοσχεδιασμένοι εσωτερικοί έλεγχοι, όπως είναι φυσικό, αυξάνουν την αξιοπιστία των λογιστικών δεδομένων και τα λάθη εμποδίζονται ή ανιχνεύονται έγκαιρα. Όπως έχει ξανά αναφερθεί, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν λειτουργεί άρτια το σύστημα του εσωτερικού ελέγχου οι ελεγκτές μπορούν να χρησιμοποιήσουν έρευνες, παρακολουθήσεις, κ.ά.

Μετά την εξασφάλιση μιας επαρκούς κατανόησης του λογιστικού συστήματος και του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, ο ελεγκτής οφείλει (σύμφωνα με το ελληνικό ελεγκτικό πρότυπο: 4400) να προχωρήσει σε μια προκαταρκτική εκτίμηση του κινδύνου δυσλειτουργίας των δικλίδων ασφαλείας, για κάθε κύρια κατηγορία υπολοίπων ή συναλλαγών. Η προκαταρκτική αυτή αξιολόγηση των δικλίδων ασφαλείας πρέπει να χαρακτηρίζει τον κίνδυνο ως υψηλό, εκτός εάν ο ελεγκτής: α) έχει εντοπίσει δικλείδες ασφαλείας, που έχουν καλές προοπτικές να αποτρέψουν ή αν αποκαλύψουν ή να διορθώσουν ένα ουσιώδες λάθος, και β) σχεδιάζει αν υποβάλλει τις δικλείδες αυτές σε δοκιμασία, ώστε να επιβεβαιωθεί η επάρκειά τους. Σύμφωνα με το ελληνικό ελεγκτικό πρότυπο (4400), βασιζόμενος στα αποτελέσματα της δοκιμασίας των δικλίδων ασφαλείας, ο ελεγκτής οφείλει να εκτιμήσει την επάρκεια του σχεδιασμού των δικλίδων και κατά πόσον οι δικλείδες λειτουργούν στην πράξη όπως είχε διαφανεί στο στάδιο της προκαταρκτικής αξιολόγησης. Ο ελεγκτής οφείλει να εξετάσει αν οι δικλείδες ασφαλείας ήταν σε λειτουργία καθόλη την υπό έλεγχο περίοδο.

Ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας δεν μπορεί ποτέ να είναι μηδέν, διότι δεν μπορεί να υπάρξει απόλυτη διασφάλιση ότι όλες οι σημαντικές ανακρίβειες θα εμποδιστούν ή θα ανιχνευθούν από το σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Οι ελεγκτές μπορούν να επηρεάσουν τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλίδων (control risk) ασφαλείας με το να προτείνουν βελτιώσεις στους εσωτερικούς ελέγχους. Αυτή η επιρροή περιορίζεται από το κατά πόσο μπορούν οι συμβουλές των ελεγκτών, να εφαρμοστούν από τη διοίκηση της επιχείρησης. Όσο πιο υψηλό είναι το επίπεδο του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας, τόσο λιγότερο πιθανό είναι ο εσωτερικός έλεγχος να ανιχνεύσει ή να εμποδίσει μία ανακρίβεια σε μία

συγκεκριμένη θέση. Εξαιτίας αυτού, ο ελεγκτής θα πρέπει να συγκεντρώνει περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία που να παρέχουν λογική διασφάλιση ότι αυτός έχει ανακαλύψει και απομακρύνει τις σημαντικές ανακρίβειες από τις οικονομικές καταστάσεις. Εάν οι ελεγκτές βρουν ότι ο πελάτης έχει σχεδιάσει αποτελεσματικό εσωτερικό έλεγχο για έναν συγκεκριμένο λογαριασμό και ότι οι προκαθορισμένες πρακτικές λειτουργούν αποτελεσματικά καθημερινά, τότε θα εκτιμήσουν τον εξεταζόμενο κίνδυνο για τις συγκεκριμένες θέσεις ως χαμηλό, και επομένως θα δεχτούν ένα υψηλότερο επίπεδο για τον κίνδυνο (μη) αποκαλύψεως. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι, όπως είναι φυσικό τα επίπεδα του εξεταζόμενου κινδύνου καθώς και του εγγενούς κινδύνου είναι συναρτήσεις και εξαρτώνται άμεσα, από την ελεγχόμενη επιχείρηση και το περιβάλλον της. Επομένως ο ελεγκτής έχει ελάχιστη επίδραση και έλεγχο σε αυτούς τους κινδύνους. Συνεπώς, ο ελεγκτής μπορεί μόνο να κάνει εκτιμήσεις για τα επίπεδα αυτών των κινδύνων αλλά όχι να τα επηρεάσει. Αντίθετα, ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης (που είναι ο κίνδυνος ο ελεγκτής να μην ανιχνεύσει σημαντικές ανακρίβειες) μπορεί να ελεγχθεί από τον ελεγκτή μέσω των ελεγκτικών διαδικασιών που εκτελούνται. Οι ελεγκτές ενώ είναι ανίκανοι να ελέγξουν αυτούς τους κινδύνους, μπορούν να τους εκτιμήσουν και να σχεδιάσουν τις κατάλληλες διαδικασίες που να παρέχουν ένα αποδεκτό επίπεδο για τον κίνδυνο (μη) αποκάλυψης, έτσι ώστε να μειώνεται ο ελεγκτικός κίνδυνος (audit risk) σε ένα αποδεκτά χαμηλό επίπεδο.

4.14. ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (ΜΗ) ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ (DETECTION RISK) ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

4.14.1. ΚΙΝΔΥΝΟΣ (ΜΗ) ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ (DETECTION RISK)

Ο κίνδυνος (μη) αποκαλύψεως όπως έχει ξανά υποθεί είναι ο κίνδυνος οι εναπομένουσες ανακρίβειες (δηλαδή οι ανακρίβειες που δεν ανιχνεύθηκαν ούτε εμποδίστηκαν από το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη) να μην ανακαλυφθούν από τον ελεγκτή και από τις διαδικασίες που εφαρμόζει (SAS 300, ISA 400). Ο κίνδυνος (μη) αποκαλύψεως είναι μία συνάρτηση της αποτελεσματικότητας των ελεγκτικών διαδικασιών και της εφαρμογής τους από τους

ελεγκτές. Αντίθετα από τον εγγενή κίνδυνο και τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας, το πραγματικό επίπεδο του κινδύνου (μη) αποκαλύψεως είναι ελέγξιμο από τους ελεγκτές με :

- § Τον κατάλληλο σχεδιασμό, την κατάλληλη επιτήρηση και επιθεώρηση.
- § Την ποικιλία στην φύση, στο χρόνο και στην έκταση των ελεγκτικών διαδικασιών· και
- § Την αποτελεσματική εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους.

Σχετικά με τη φύση, το χρόνο και την έκταση των ελεγκτικών διαδικασιών, πρέπει να αναφερθεί ότι ο ελεγκτής μπορεί να προσαρμόζει τη φύση, το χρόνο και την έκταση των δοκιμασιών ελέγχου, προκειμένου να μειώσει τον κίνδυνο (μη) αποκαλύψεως (detection risk) και τον ελεγκτικό κίνδυνο (audit risk) σε αποδεκτά επίπεδα έτσι ώστε να επιτύχει το επιθυμητό επίπεδο διασφάλισης.

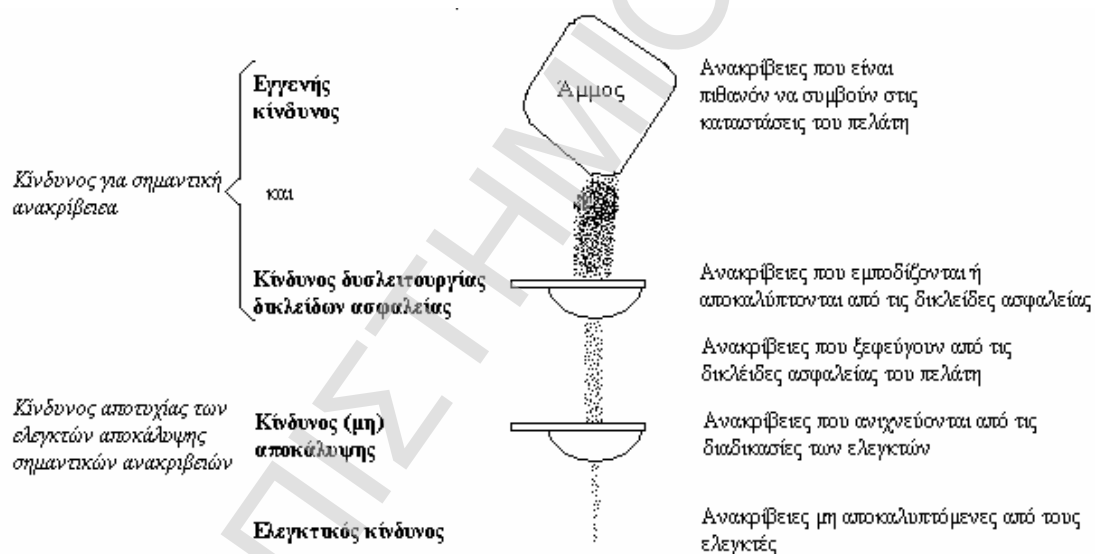
Ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης (detection risk) αποτελείται από δύο ειδών ρίσκα ή αβεβαιότητες. Η πρώτη αβεβαιότητα, αναφέρεται στον κίνδυνο δειγματοληψίας, και σχετίζεται με το γεγονός ότι ο ελεγκτής σε πολλές περιπτώσεις δεν εξετάζει το 100% ενός λογαριασμού ή μιας τάξεως συναλλαγών. Επειδή ο ελεγκτής εξετάζει μόνο ένα υποσύνολο του πληθυσμού, το δείγμα που επιλέγεται μπορεί να μην αντιπροσωπεύει τον πληθυσμό, και ως εκ τούτου ο ελεγκτής μπορεί να συναγάγει λάθος συμπεράσματα για την ειλικρίνεια των λογαριασμών.

Η δεύτερη αβεβαιότητα είναι ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος, και μπορεί να συμβεί επειδή ο ελεγκτής χρησιμοποίησε μία μη κατάλληλη διαδικασία ελέγχου, ή επειδή απέτυχε να ανιχνεύσει μία ανακρίβεια εφαρμόζοντας μία κατάλληλη ελεγκτική διαδικασία, ή επειδή παρερμήνευσε ένα ελεγκτικό αποτέλεσμα. Ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος μπορεί να είναι παρόν ακόμα και εάν ο ελεγκτής εξετάσει το 100% του πληθυσμού. Όμως, αυτός ο κίνδυνος μπορεί να ελαχιστοποιηθεί μέσω της κατάλληλης εκπαίδευσης και επιτήρησης καθώς και μέσω του κατάλληλου σχεδιασμού.

Οι ελεγκτές πρώτα κάνουν κάποιες εκτιμήσεις για το αποδεκτό επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου (audit risk). Ο εγγενής κίνδυνος εξετάζεται πριν από τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας και η εκτίμηση του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας γίνεται πριν από τον καθορισμό του κινδύνου (μη) αποκαλύψεως. Αυτή η σειρά των εκτιμήσεων, διευκολύνει τις αποφάσεις του ελεγκτή.

4.14.2. ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΤΙΚΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (AUDIT RISK)

Το παρακάτω σχήμα περιγράφει τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των τριών συστατικών του ελεγκτικού κινδύνου (audit risk).

ΣΧΗΜΑ : 1. Μία απεικόνιση του κινδύνου του ελέγχου.

Ο σάκος με την άμμο απεικονίζει τον εγγενή κίνδυνο, δηλαδή την «ευαισθησία» ενός λογαριασμού σε σημαντικές ανακρίβειες. Οι κρησάρες αντιπροσωπεύουν τους τρόπους με τους οποίους η ελεγχόμενη επιχείρηση και οι ελεγκτές προσπαθούν να απομακρύνουν τις ανακρίβειες από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Η πρώτη κρησάρα απεικονίζει το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη, και ο κίνδυνος ότι θα αποτύχει να ανιχνεύσει ή να εμποδίσει μία ανακρίβεια είναι ο κίνδυνος

δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας. Οι διαδικασίες των ελεγκτών απεικονίζονται από την δεύτερη κρησάρα, και ο κίνδυνος ότι θα αποτύχουν να ανιχνεύσουν μία σημαντική ανακρίβεια είναι ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης. Ο κίνδυνος ότι οι ανακρίβειες (misstatements) θα διαπεράσουν και τις δύο κρησάρες είναι ο ελεγκτικός κίνδυνος (audit risk).

Γενικά, αξίζει επίσης να τονιστεί ότι ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης έχει μία άμεση σχέση με τον ελεγκτικό κίνδυνο (audit risk). Για ένα καθορισμένο, συγκεκριμένο επίπεδο ελεγκτικού κινδύνου, υπάρχει μία αντίστροφη σχέση μεταξύ των υπολογιζόμενων επιπέδων του εγγενούς κινδύνου και του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας για μία διαβεβαίωση, και του επιπέδου του κινδύνου (μη) αποκαλύψεως που οι ελεγκτές μπορούν να αποδεχτούν για αυτήν την διαβεβαίωση. Επομένως, όσο πιο χαμηλές είναι οι εκτιμήσεις για εγγενείς κινδύνους και για κινδύνους δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας, τόσο υψηλότερο θα είναι το αποδεκτό επίπεδο του κινδύνου (μη) αποκάλυψης από τους ελεγκτές. Αυτό διασφαλίζει ότι ο ελεγκτικός κίνδυνος (audit risk) θα μειωθεί σε ένα αποδεκτό επίπεδο. Οι ελεγκτές ελέγχουν τον ελεγκτικό κίνδυνο (audit risk) με την προσαρμογή του κινδύνου (μη) αποκάλυψης σύμφωνα με τα εκτιμώμενα επίπεδα του εγγενούς κινδύνου και του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας.

4.15. ΣΧΕΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΚΙΝΔΥΝΟ (AUDIT RISK) ΚΑΙ ΣΤΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (AUDIT EVIDENCE)

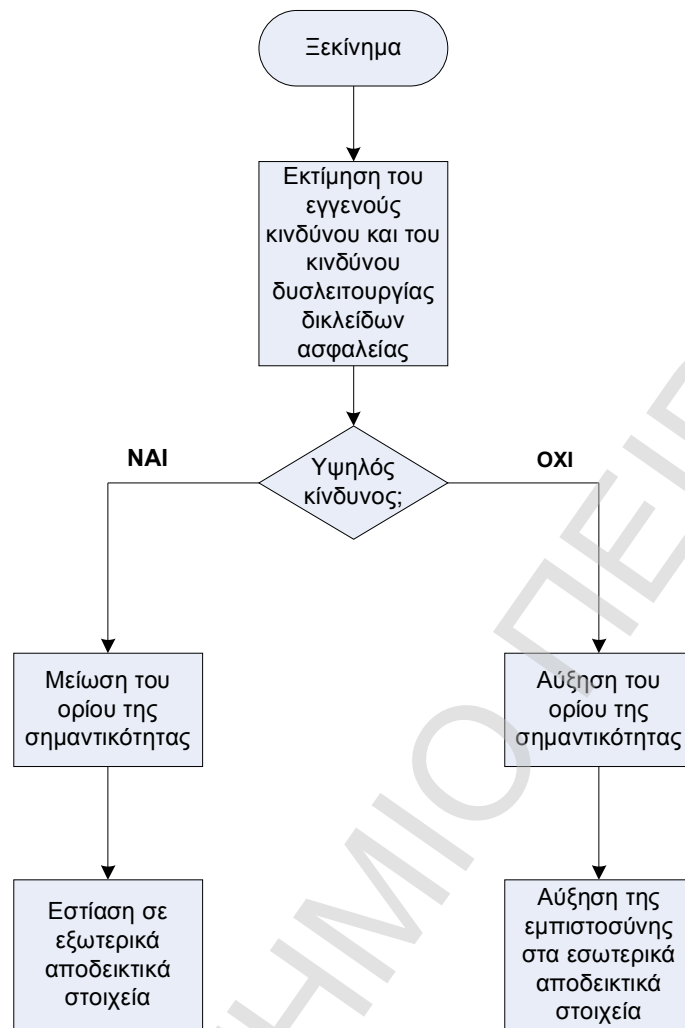
Όπως η σημαντικότητα, έτσι και ο κίνδυνος είναι επίσης ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν την κρίση των ελεγκτών για την επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων.

Υπάρχει μία αντίστροφη σχέση ανάμεσα στον ελεγκτικό κίνδυνο (audit risk) και στο ποσό των αποδεικτικών στοιχείων που χρειάζονται οι ελεγκτές, για τη στήριξη της γνώμης τους, για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Όσο μικρότερο είναι το επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου που πρέπει να επιτευχθεί, τόσο μεγαλύτερο ποσό αποδεικτικών στοιχείων απαιτείται. Η ίδια αντίστροφη σχέση ισχύει και για τον

κίνδυνο (μη) αποκάλυψης. Για μία συγκεκριμένη θέση (της διοίκησης), όσο πιο χαμηλό είναι το αποδεκτό επίπεδο του κινδύνου (μη) αποκάλυψης που καθορίζεται από τους ελεγκτές, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η ποσότητα των αποδεικτικών στοιχείων που θα χρειάζονται, για να περιορίσουν τον κίνδυνο αυτό στο συγκεκριμένο επίπεδο. Αντιθέτως, ο εγγενής κίνδυνος και ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας συσχετίζονται άμεσα με το ποσό των αποδεικτικών στοιχείων που χρειάζονται. Λιγότερα στοιχεία χρειάζονται όταν αυτοί οι κίνδυνοι είναι χαμηλοί, διότι σε μία τέτοια περίπτωση ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης θα είναι υψηλός.

4.16. ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (AUDIT RISK), ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (MATERIALITY)

Η σχέση μεταξύ των αποδεικτικών στοιχείων, του κινδύνου και της σημαντικότητας φαίνονται έως ένα βαθμό, στο παρακάτω διάγραμμα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 9α. Σχέσεις μεταξύ των αποδεικτικών στοιχείων, του κινδύνου και της σημαντικότητας.

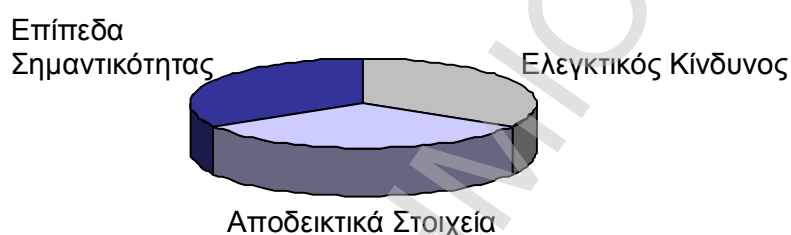
Όπως φαίνεται και από το διάγραμμα, εάν για παράδειγμα ο εγγενής κίνδυνος είναι υψηλός εξαιτίας της υποψίας του ελεγκτή για σκόπιμη διαστρέβλωση των οικονομικών καταστάσεων από τη διοίκηση, τα αποδεκτά όρια της σημαντικότητας (materiality) θα πρέπει να μειωθούν, και ο ελεγκτής δεν μπορεί να βασίζεται ιδιαίτερα στα εσωτερικά αποδεικτικά στοιχεία (internal evidence). Ο λόγος για τον οποίο θα πρέπει να μειωθούν τα αποδεκτά όρια της σημαντικότητας, κάτω από αυτές τις συνθήκες, είναι η αυξημένη πιθανότητα ότι ορισμένοι λογαριασμοί ή τάξεις συναλλαγών θα είναι διαστρεβλωμένοι έτσι ώστε να επιτευχθεί απόκρυψη της αρχικής διαστρέβλωσης. Ο λόγος για τον οποίο πρέπει, κάτω από αυτές τις συνθήκες, να αποκτηθούν μεγαλύτερα ποσά από εξωτερικά αποδεικτικά στοιχεία (external

evidence) είναι διότι η εσωτερική τεκμηρίωση μπορεί να έχει σκόπιμα μεταβληθεί ή κατασκευαστεί.

Εάν ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας είναι υψηλός, η πιθανότητα πολυάριθμων ακούσιων λαθών αυξάνεται και τα επίπεδα της σημαντικότητας πρέπει να μειωθούν αναλόγως. Ο ανίσχυρος εσωτερικός έλεγχος, επίσης, μειώνει την αξιοπιστία (validity – reliability) της εσωτερικής τεκμηρίωσης και γι' αυτό ο ελεγκτής θα πρέπει να βασιστεί πιο πολύ σε εξωτερικά αποδεικτικά στοιχεία, όπως επιβεβαιώσεις, φυσική παρατήρηση, υπολογισμοί κ.ά.

Πιο γενικά, οι σχέσεις των αποδεικτικών στοιχείων, της σημαντικότητας και του κινδύνου, φαίνονται στο παρακάτω διάγραμμα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 9β. Σχέσεις μεταξύ των αποδεικτικών στοιχείων, του κινδύνου και της σημαντικότητας.

Για παράδειγμα εάν κρατήσουμε σταθερό τον ελεγκτικό κίνδυνο και μειώσουμε το επίπεδο της σημαντικότητας, τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να αυξηθούν για να συμπληρωθεί ο κύκλος. Όμοια, εάν διατηρήσουμε σταθερό το επίπεδο της σημαντικότητας και μειώσουμε τα αποδεικτικά στοιχεία, ο ελεγκτικός κίνδυνος πρέπει να αυξηθεί. Όταν επιθυμούμε να μειωθεί ο ελεγκτικός κίνδυνος, μπορούμε να κάνουμε κάτι από τα ακόλουθα :

1. Να αυξήσουμε τα επίπεδα της σημαντικότητας, ενώ διατηρούμε σταθερά τα αποδεικτικά στοιχεία,
2. Να αυξήσουμε τα αποδεικτικά στοιχεία, ενώ διατηρούμε σταθερά τα επίπεδα της σημαντικότητας,

3. Να κάνουμε μικρότερες αυξήσεις και στο ποσό των αποδεικτικών στοιχείων και στα επίπεδα της σημαντικότητας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. **Kurt Pany, O. Ray Whittington**, *Auditing*, IRWIN, second edition, 1997.
2. **Graham W. Gosserat**, *Modern Auditing*, John Wiley & Sons, 1996.
3. **Jack C. Robertson**, *Auditing*, IRWIN, eighth edition, 1996.
4. **William F. Messier**, *Auditing & Assurance Services. A systematic approach*, Jr. McGraw-Hill IRWIN.
5. **Dan M. Guy, C. Wayne Alderman, Alan J. Winters**, *Auditing*, The Dryden Press Harcourt Brace College Publishers, fifth edition, 1999.
6. **Larry F. Konrath**, *Auditing concepts and applications, a risk analysis Approach*, South-Western College-Publishing, fourth edition, 1999.
7. **Douglas R. Carmichael, John J. Willingham, Carol A. Schaller**, *Auditing concepts and methods. A guide to current theory and practice*, IRWIN McGraw-Hill, sixth edition, 1996.
8. **Michael Shearer, Stuart Turley**, *Current issues in Auditing*, Paul Chapman Publishing Ltd, third edition, 1997.
9. **Emile Woolf**, *Auditing Today*, Prentice Hall, sixth edition, 1980.
10. **Tom Lee**, *Corporate Audit theory*, Charman & Hall, 1994.
11. **Donald H. Taylor and G. William Glezen**, *Auditing integrated concepts and procedures*, John Wiley & Sons, third edition, 1979.

ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. **Thomas E. McKee**, “*Current materiality guidance for auditors*”, **The CPA Journal**, v.70, no.7, July 2000, p.54-7.
2. “*AU Section 9312: Interpretations of AU Section 312, Audit risk and materiality*”, **Journal of Accountancy**, v.190, no.6, December 2000, p.120-2.
3. **Evelyn R. Patterson**, “*Materiality uncertainty and Earnings Misstatement*”, **The Accounting Review**, v.78, no.3, July 2003, p. 819-46.
4. **Jonny Frank**, “*Fraud Risk assessments*”, **The Internal Auditor**, v.61, no.2, April 2004, p. 40-4, 47.

5. **M. Ramos**, “*Auditor’s Responsibility for Fraud Detection [SAS No.99]*”, **Journal of Accountancy**, v. 195, no.1, January 2003, p. 28-36.
6. **J. Vorhiers**, “*The New Importance of Materiality*”, **Journal of Accountancy**, v. 199, no. 5, May 2005, p. 53-7.
7. **Mary B. Curtis and Thomas Hayes**, “*Materiality and audit adjustments*”, **The CPA Journal**, v. 72, no. 4, April 2002, p.69-70.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Κεφάλαιο 5 : ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

5.1. ΓΕΝΙΚΑ

Στο κεφάλαιο 2 εξετάσαμε την ανάγκη για επαρκή κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία, σαν τη βάση για την έκφραση γνώμης των ελεγκτών και για την προετοιμασία του πιστοποιητικού ελέγχου. Η συνεχής μεγέθυνση των επιχειρήσεων αναγκάζει τους ελεγκτές όλο και πιο πολύ να βασίζονται σε δειγματοληπτικές διαδικασίες, σαν τον μόνο πρακτικό τρόπο απόκτησης των αποδεικτικών στοιχείων του ελέγχου. Αυτή η γενικευμένη χρήση των δειγματοληπτικών διαδικασιών είναι ένας από τους βασικούς λόγους χαρακτηρισμού των εκθέσεων του ελέγχου περισσότερο ως έκφραση απόψεων, αντί ως απόλυτες βεβαιώσεις της ειλικρίνειας των οικονομικών καταστάσεων.

Προκειμένου να αναπτυχθεί ένα πρόγραμμα ελέγχου, ο ελεγκτής πρέπει να πάρει κάποιες αποφάσεις σχετικά με τη φύση, το χρόνο και την έκταση του ελέγχου. Η φύση έχει να κάνει με το τι ελεγκτικές διαδικασίες πρέπει να εφαρμοστούν προκειμένου να αποκτηθούν αποδεικτικά στοιχεία για ένα δεδομένο ελεγκτικό στόχο ή για μία συγκεκριμένη θέση στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Ο χρόνος είναι ένα θέμα για το πότε αυτές οι διαδικασίες πρέπει να εκτελεστούν. Η έκταση είναι το ποσό της δουλειάς που πρέπει να γίνει όταν εφαρμόζονται οι διαδικασίες. Η δειγματοληψία ελέγχου ενδιαφέρεται κυρίως για τα θέματα της έκτασης. Στο περιεχόμενο των ελεγκτικών προτύπων, η φύση και ο χρόνος συσχετίζονται περισσότερο με την καταλληλότητα των αποδεικτικών στοιχείων· ενώ η έκταση συσχετίζεται πιο στενά με την επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων.

Στα πολύ παλιά χρόνια, δεν ήταν καθόλου ασυνήθιστο για έναν ανεξάρτητο ελεγκτή να εξετάζει όλα τα αρχεία της επιχείρησης που θα ελεγχόταν. Όμως, η συνεχής μεγέθυνση των επιχειρήσεων και η αύξηση της συνθετότητάς τους, έκανε αρκετά αντιοικονομικό να εξετάζονται όλα τα λογιστικά δεδομένα και τα υποστηρικτικά έγγραφα. Οι ελεγκτές έκριναν απαραίτητο να συναγάγουν συμπεράσματα για την ειλικρίνεια των οικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων, βασιζόμενοι στην

εξέταση ενός υποσυνόλου των αρχείων και των συναλλαγών. Κατά συνέπεια οι ελεγκτές παρέχουν μία λογική και όχι απόλυτη διαβεβαίωση (αναφέρεται στο τρίτο πρότυπο της επιτόπιας εργασίας) ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι κατάλληλα παρουσιαζόμενες. Η αιτιολόγηση για την αποδοχή κάποιας αβεβαιότητας είναι η ανταλλαγή ανάμεσα στο κόστος εξέτασης όλων των δεδομένων και στο κόστος της λήψης μιας λανθασμένης απόφασης βασιζόμενη σε ένα δείγμα δεδομένων.

Σύμφωνα με τον Hitzig (1995), το ενδιαφέρον για τη δειγματοληψία ελέγχου, και συγκεκριμένα για τη στατιστική δειγματοληψία, αναπτύχθηκε στη δεκαετία του '60 και στη δεκαετία του '70, ενώ μειώθηκε στη δεκαετία του '80. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '70 οι μεγαλύτερες λογιστικές εταιρίες ανέλωσαν πολύ σημαντικούς πόρους στην ανάπτυξη πολιτικών στατιστικής δειγματοληψίας. Ένα μέρος του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τη στατιστική δειγματοληψία οφείλεται στις προσπάθειες των Kenneth Stringer, [ο οποίος ήταν πρόεδρος της υποεπιτροπής στατιστικής δειγματοληψίας του ΑΙΟΛ (AICPA)] και Herbert Arkin. Κάτω από την καθοδήγηση του Stringer επίσημα εισήχθη το επάγγελμα της χρήσης στατιστικής δειγματοληψίας. Από την άλλη πλευρά ο Arkin δημιούργησε το πρώτο βιβλίο προσανατολισμένο στην πλευρά του επαγγελματία για τις στατιστικές τεχνικές στον έλεγχο.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 και ύστερα, μέχρι και στις μέρες μας, παρατηρείται μία έντονη πτώση της χρήσης της Στατιστικής δειγματοληψίας σαν μία μεθοδολογία για τις ελεγκτικές δοκιμασίες. Δύο σημαντικές έρευνες δείχνουν ότι οι ελεγκτές χρησιμοποιούν τη στατιστική δειγματοληψία μόνο κατά 10% των εφαρμογών που κάνουν για δειγματοληψία, ενώ η Μη Στατιστική δειγματοληψία χρησιμοποιείται για το υπόλοιπο 90%. Διάφορες εξηγήσεις θα μπορούσαν να βρεθούν για αυτό το φαινόμενο. Πρώτον οι ελεγκτές βρίσκουν ότι άλλοι τύποι αποδεικτικών στοιχείων όπως οι διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης, είναι σχεδόν το ίδιο αποτελεσματικοί όπως η Στατιστική δειγματοληψία, και όχι τόσο δαπανηροί για να εκτελεστούν. Δεύτερον, οι εταιρίες έχουν αναπτύξει καλά ελεγχόμενα λογιστικά συστήματα τα οποία υποβάλλουν σε διαδικασία λίγες στερεότυπες συναλλαγές λανθασμένα. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι ελεγκτές μπορούν να ελέγξουν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου και να εστιάσουν την προσοχή τους στις ουσιαστικές δοκιμασίες των μη συνηθισμένων συναλλαγών. Σύμφωνα με τον Hitzig, ένας πολύ

βασικός λόγος για τη μείωση της χρήσης της Στατιστικής δειγματοληψίας είναι η αλλαγμένη φύση της δουλειάς του εσωτερικού ελέγχου που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο πολλές επιχειρήσεις σχεδιάζουν τις ελεγκτικές τους διαδικασίες. Για παράδειγμα, η παρουσία των αρχικών ενός υπαλλήλου σε ένα έγγραφο, δεν παρέχει απόδειξη ότι ο υπάλληλος στην πραγματικότητα εκτέλεσε τις απαιτούμενες διαδικασίες ελέγχου, ή ότι οι διαδικασίες εκτελέστηκαν σωστά· κάτι τέτοιο θα μπορούσε να πιστοποιηθεί μόνο εάν ο ελεγκτής έκανε μία άμεσα επαληθευτική διαδικασία (δοκιμασία). Όμως, κάτι τέτοιο, όπως είναι φυσικό, θα συνεπαγόταν ανάλωση χρηματικών πόρων (κόστος), οι οποίοι θα μπορούσαν να μοιραστούν σε άλλες περιοχές. Επίσης, η εμφάνιση ισχυρού λογισμικού λογιστικού ελέγχου επιτρέπει στους ελεγκτές να κάνουν 100% δοκιμές από ότι να προτιμούν την δειγματοληψία. Τέλος, ένας άλλος λόγος για τη μειωμένη χρήση της στατιστικής δειγματοληψίας είναι αποδοτέος στο ίδιο το ελεγκτικό πρότυπο. Σύμφωνα με τα γενικά αποδεκτά λογιστικά πρότυπα (General Acceptable Accounting Standards), δίνεται ίση αξία και βαρύτητα στη Στατιστική και στη Μη Στατιστική δειγματοληψία. Ως εκ τούτου, πολλοί ελεγκτές πλέον επιλέγουν το λιγότερο εύκολο στην εφαρμογή, που είναι φυσικά οι Μη Στατιστικές προσεγγίσεις και τεχνικές.

Συνοπτικά αξίζει να τονιστεί ότι οι ελεγκτές χρησιμοποιούν ελεγκτική δειγματοληψία όταν : α) η φύση και η σημαντικότητα ενός λογαριασμού ή η σημαντικότητα μιας τάξης συναλλαγών απαιτεί 100% έλεγχο, β) ο χρόνος και το κόστος του ελέγχου 100% του πληθυσμού θα ήταν μεγάλο. Τα δύο είδη δειγματοληψίας που χρησιμοποιούνται από τους ελεγκτές είναι η Στατιστική και η Μη Στατιστική δειγματοληψία, οι οποίες ορίζονται παρακάτω.

5.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ ΕΛΕΓΧΟΥ

Η ελεγκτική δειγματοληψία (audit sampling) ορίζεται (σύμφωνα με το AU 350.01) ως εξής : Η δειγματοληψία ελέγχου είναι η εφαρμογή (χρήση) μιας ελεγκτικής διαδικασίας σε λιγότερο από 100% των στοιχείων ενός λογαριασμού ή μίας

τάξης/κατηγορίας συναλλαγών για το σκοπό της αξιολόγησης ορισμένων χαρακτηριστικών του λογαριασμού ή της κατηγορίας.

Κάπως διαφορετικά (σύμφωνα με το αμερικανικό πρότυπο: SAS 430), η δειγματοληψία ελέγχου θα μπορούσε να οριστεί ως εξής : Η εφαρμογή ελεγκτικών διαδικασιών σε λιγότερο από το 100% των στοιχείων ενός λογαριασμού ή μιας τάξης συναλλαγών, προκειμένου να μπορούν οι ελεγκτές να αποκτήσουν και να αξιολογήσουν την ελεγκτική μαρτυρία για ορισμένα χαρακτηριστικά των στοιχείων που συλλέγονται έτσι ώστε να σχηματίζουν ή να βοηθούνται στο σχηματισμό ενός συμπεράσματος σχετιζόμενο με τον πληθυσμό, ο οποίος συνθέτει ένα λογιστικό υπόλοιπο ή μία κατηγορία συναλλαγών. Παρόμοιος είναι και ο ορισμός που παραθέτουν τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα (ΔΕΠ). Σύμφωνα, λοιπόν, με τα ΔΕΠ «η ελεγκτική δειγματοληψία συνεπάγεται την εφαρμογή ελεγκτικών διαδικασιών σε λιγότερο από 100% των στοιχείων μέσα σε ένα υπόλοιπο λογαριασμού ή κατηγορίας συναλλαγών, καθώς όλες οι δειγματοληπτικές μονάδες έχουν ευκαιρία επιλογής». Σε αυτό το σημείο πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι η κατηγορία συναλλαγών αναφέρεται σε μία ομάδα συναλλαγών οι οποίες έχουν κοινά χαρακτηριστικά, όπως παραλαβές μετρητών εκταμιεύσεις μετρητών, αλλά οι οποίες δεν μπορούν απλά να αθροιστούν μαζί και να παρουσιαστούν σαν ένα λογιστικό υπόλοιπο στις οικονομικές καταστάσεις.

Επίσης αξίζει να τονιστεί ότι στη δειγματοληψία πρέπει να γίνεται σαφής διάκριση ανάμεσα στις δοκιμασίες των δικλίδων ασφαλείας (tests of control) και στις άμεσα επαληθευτικές δοκιμασίες (substantive tests), αφού γίνονται για διαφορετικούς σκοπούς και αφού πολλές φορές χρησιμοποιούνται διαφορετικές μέθοδοι. Ο γενικός σκοπός των δοκιμασιών δικλίδων ασφαλείας (tests of control) είναι η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του σχεδιασμού και της λειτουργίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Ο σκοπός των άμεσα επαληθευτικών δοκιμασιών είναι να αποκτηθούν στοιχεία για το εάν ένας λογαριασμός είναι σημαντικά ανακριβής (materially misstated).

Πριν προχωρήσουμε σε περαιτέρω ανάλυση κρίνεται απαραίτητο να ορίσουμε τον πληθυσμό καθώς και τη μονάδα του δείγματος. Ο πληθυσμός είναι ένα ολόκληρο σύνολο στοιχείων από το οποίο ένα δείγμα επιλέγεται και για το οποίο ο ελεγκτής

επιθυμεί να βγάλει ένα συμπέρασμα (ΔΕΠ). Επομένως ο πληθυσμός είναι το σύνολο όλων των λογαριασμών ή συναλλαγών για το οποίο ο ελεγκτής επιθυμεί να συναγάγει ένα συμπέρασμα. Αφότου ο ελεγκτής ορίσει τον πληθυσμό, στη συνέχεια θα πρέπει να ακολουθεί ο καθορισμός του στόχου της δοκιμασίας. Σύμφωνα με τον Hitzig (2004), ο ελεγκτής θα πρέπει να καθορίσει και να προσδιορίσει τον πληθυσμό από τον οποίο θα επιλέξει ένα δείγμα, με τέτοιον τρόπο έτσι ώστε ο πληθυσμός να είναι κατάλληλος για τον συγκεκριμένο ελεγκτικό στόχο. Σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα, είναι βασικής σημασίας για τον ελεγκτή να εξασφαλίσει ότι το πλήθος είναι «ορθό» για το σκοπό της διαδικασίας δειγματοληψίας, η οποία θα περιλαμβάνει εξέταση της κατεύθυνσης του ελέγχου. Για παράδειγμα, αν ο σκοπός του ελεγκτή είναι να ελέγξει από τη σκοπιά υπερτίμησης των πληρωτέων λογαριασμών, το πλήθος θα μπορούσε να οριστεί ως οι πληρωτέοι λογαριασμοί που είναι καταχωρημένοι. Ωστόσο αυτά θα αναλυθούν περαιτέρω παρακάτω. Η μονάδα του δείγματος είναι ένα μεμονωμένο στοιχείο σε έναν πληθυσμό. Η μονάδα του δείγματος (για εφαρμογές της ελεγκτικής) είναι το στοιχείο εκείνο που ο ελεγκτής πραγματικά υποβάλλει σε εξέταση, με επιθεώρηση, παρατήρηση, επιβεβαίωση, κ.ά., και θα πρέπει να επιλέγεται με προσοχή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λεγόμενα των Leslie, Teitlebaum και Anderson (Copp, Clark, Pitman, 1979, p.154): «Γενικά, ο ελεγκτής πρέπει να επιλέξει την μονάδα του δείγματος που μπορεί να είναι περισσότερο οικονομικά επαληθεύσιμη για να αποδώσει πειστικά στοιχεία».

Επίσης κάποια βασικά χαρακτηριστικά της δειγματοληψίας που πρέπει να αποσαφηνιστούν, είναι ο δειγματοληπτικός και ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος. Όταν ο ελεγκτής χρησιμοποιεί την δειγματοληψία, τότε ένα ποσό αβεβαιότητας είναι αναπόφευκτο να υπάρχει στα συμπεράσματά του. Αυτό το στοιχείο της αβεβαιότητας αναφέρεται σαν δειγματοληπτικός κίνδυνος (sampling risk). Ο δειγματοληπτικός κίνδυνος αναφέρεται στην πιθανότητα ότι ένα επιλεγόμενο δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού και ως εκ τούτου ο ελεγκτής θα βγάλει κάποιο λανθασμένο συμπέρασμα για το λογιστικό υπόλοιπο ή για την τάξη συναλλαγών που βασίζεται στο δείγμα. Με άλλα λόγια ο δειγματοληπτικός κίνδυνος ορίζεται σαν την πιθανότητα το συμπέρασμα ενός ελεγκτή βασιζόμενος σε ένα δείγμα, να είναι διαφορετικό από το συμπέρασμά του, εάν βασιζόταν στον έλεγχο ολόκληρου του πληθυσμού (ΔΕΠ). Πολλές φορές το δείγμα κατά τύχη, δεν είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού διότι ανεξάρτητα από το πόσο προσεχτικά επιλέγεται το δείγμα, αυτό

μπορεί να μην είναι μία καλή αντιπροσώπευση της έκτασης των λαθών και των ανωμαλιών που υπάρχουν πραγματικά στον πληθυσμό. Ο κίνδυνος είναι το συμπλήρωμα της αξιοπιστίας ή του διαστήματος εμπιστοσύνης. Έτσι όταν π.χ. ο ελεγκτής καθορίζει δειγματοληπτικό κίνδυνο για μία συγκεκριμένη δειγματοληπτική εφαρμογή περίπου 5%, τότε η αξιοπιστία θα είναι περίπου 95%. Είναι φυσικό ότι όσο πιο μεγάλο είναι το δείγμα τόσο πιο χαμηλός θα είναι ο δειγματοληπτικός κίνδυνος.

Όταν εκτελούμε δοκιμασίες των δικλίδων ασφαλείας ο δειγματοληπτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος ότι τα συμπεράσματα του ελεγκτή για το σύστημα εσωτερικού ελέγχου βασιζόμενα σε ένα δείγμα, θα είναι διαφορετικά από εκείνα εάν γινόταν εξέταση όλου του πληθυσμού. Σε αυτό το επίπεδο και σε αυτές τις δοκιμασίες ο δειγματοληπτικός κίνδυνος μπορεί να πάρει δύο μορφές, δηλαδή διακρίνουμε δύο τύπους δειγματοληπτικών κινδύνων :

§ *Ο κίνδυνος του να εκτιμηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας (control risk) πολύ χαμηλός.* Αυτός ο κίνδυνος προκύπτει όταν οι δοκιμασίες των δικλίδων ασφαλείας σε ένα δείγμα υποστηρίζουν την αρχική εκτίμηση του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας σε χαμηλό επίπεδο, όταν ο αληθινός κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας (control risk) είναι υψηλότερος. Ο κίνδυνος αυτός είναι δηλαδή ότι το εκτιμώμενο επίπεδο του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας (control risk) βασιζόμενο στο δείγμα θα είναι μικρότερο από την πραγματική λειτουργική αποτελεσματικότητα των δικλίδων ασφαλείας.

§ *Ο κίνδυνος του να εκτιμηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας (control risk) πολύ υψηλός.* Αυτός ο κίνδυνος προκύπτει όταν οι δοκιμασίες των δικλίδων ασφαλείας σε ένα δείγμα υποστηρίζουν την αρχική εκτίμηση του κινδύνου δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας σε υψηλό επίπεδο, όταν ο αληθινός κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας (control risk) είναι χαμηλότερος. Σε αυτήν την περίπτωση η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου είναι μεγάλη και ως εκ τούτου ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας (control risk) θα πρέπει να είναι χαμηλός κάτι όμως που δεν υποστηρίζεται από το δείγμα, αφού βασιζόμενοι στο δείγμα το εκτιμώμενο επίπεδο του control risk είναι μεγαλύτερο από την λειτουργική αποτελεσματικότητα των δικλίδων ασφαλείας.

Ο κίνδυνος του να εκτιμηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας πολύ υψηλός συσχετίζεται με την αποδοτικότητα του ελέγχου. Όταν τα αποτελέσματα του δείγματος κάνουν τους ελεγκτές να εκτιμήσουν τον κίνδυνο δυσλειτουργίας των δικλείδων ασφαλείας σε ένα υψηλότερο επίπεδο από ότι είναι στην πραγματικότητα, οι ελεγκτές θα αναγκαστούν να εκτελέσουν περισσότερες άμεσα επαληθευτικές διαδικασίες (substantive testing) από ότι απαιτείται στην συγκεκριμένη περίπτωση. Η μη αναγκαία περεταίρω ελεγκτική δουλειά μειώνει όπως είναι φυσικό την αποδοτικότητα του ελέγχου, αλλά δεν επηρεάζει την αποτελεσματικότητα του ελέγχου. Γι' αυτόν τον λόγο οι ελεγκτές δεν καταβάλλουν προσπάθειες να διευθετήσουν αυτού του είδους τον κίνδυνο.

Αντίθετα, ο κίνδυνος του να εκτιμηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας πολύ χαμηλός, είναι μεγάλης σημασίας. Εάν οι ελεγκτές εκτιμούν τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας χαμηλότερο από ότι είναι στην πραγματικότητα, τότε λανθασμένα θα μειώσουν την έκταση των άμεσα επαληθευτικών τους δοκιμασιών (substantive tests). Αυτή η αδικαιολόγητη μείωση στις άμεσα επαληθευτικές διαδικασίες, θα αποδυναμώσει την συνολική αποτελεσματικότητα του ελέγχου σαν ένα μέσο ανίχνευσης και αποκάλυψης σημαντικών ανακρίβειών (material misstatements) στις οικονομικές καταστάσεις του πελάτη. Επομένως, οι ελεγκτές προσπαθούν προσεχτικά να ελέγξουν τον κίνδυνο του να εκτιμηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλείδων ασφαλείας πολύ χαμηλός, όταν εκτελούν δοκιμασίες των δικλείδων ασφαλείας.

Όταν εκτελούμε άμεσα επαληθευτικές δοκιμασίες (substantive tests) ο δειγματοληπτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος ότι τα συμπεράσματα του ελεγκτή για τα υπόλοιπα των λογαριασμών βασιζόμενα σε ένα δείγμα, θα είναι διαφορετικά από εκείνα εάν γινόταν εξέταση όλου του πληθυσμού. Σε αυτό το επίπεδο και σε αυτές τις δοκιμασίες ο δειγματοληπτικός κίνδυνος μπορεί να πάρει επίσης δύο μορφές, δηλαδή διακρίνουμε δύο τύπους δειγματοληπτικών κινδύνων :

- § *Ο κίνδυνος της λανθασμένης αποδοχής.* Είναι ο κίνδυνος ότι το δείγμα θα στηρίζει το συμπέρασμα πως το καταγραμμένο υπόλοιπο ενός λογαριασμού δεν είναι σημαντικά ανακριβές (materially misstated), όταν στην

πραγματικότητα είναι σημαντικά ανακριβές. (Είναι αυτό που ονομάζουμε στη στατιστική «σφάλμα τύπου II».)

§ *Ο κίνδυνος της λανθασμένης απόρριψης.* Είναι η πιθανότητα ότι τα αποτελέσματα του δείγματος θα δείξουν ότι ένα υπόλοιπο λογαριασμού είναι σημαντικά ανακριβές, όταν στην πραγματικότητα δεν είναι ανακριβές. (Είναι αυτό που ονομάζουμε στη στατιστική «σφάλμα τύπου I».)

Η φύση αυτών των κινδύνων ομοιάζει με τους δειγματοληπτικούς κινδύνους των δοκιμασιών των δικλίδων ασφαλείας. Εάν οι ελεγκτές κάνουν την δεύτερη κατηγορία λάθους, δηλαδή λανθασμένα απορρίψουν ένα λογιστικό υπόλοιπο, τότε ο έλεγχός τους θα στερείται *αποδοτικότητας*, αφού θα αναγκαστούν να εκτελέσουν επιπρόσθετες ελεγκτικές διαδικασίες οι οποίες θα αποκαλύψουν τελικά ότι ο λογαριασμός δεν είναι σημαντικά ανακριβής. Επομένως, ο κίνδυνος της λανθασμένης απόρριψης δεν συσχετίζεται συνήθως με την *αποτελεσματικότητα* του ελέγχου.

Αντίθετα, εάν οι ελεγκτές κάνουν την πρώτη κατηγορία λάθους, η *αποτελεσματικότητα* του ελέγχου θα διακινδυνεύσει. Αποτυχία στο να αποκαλυφθούν σημαντικές ανακρίβειες μπορεί να οδηγήσει σε κατηγορίες αμέλειες και σε μεγάλες νομικές ευθύνες.

Ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος (Non-sampling risk) αναφέρεται στο συστατικό του ελεγκτικού κινδύνου που δεν είναι εξαιτίας της εξέτασης μόνο μιας μερίδας των δεδομένων. Ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος προκαλείται εξαιτίας ανθρώπινου λάθους ενώ ο δειγματοληπτικός κίνδυνος είναι αποκλειστικά εξαιτίας της τύχης. Πιο ειδικά, μπορεί να υποστηριχτεί ότι ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος μπορεί να υπάρχει εξαιτίας του ότι ο ελεγκτής χρησιμοποιεί μία μη κατάλληλη ελεγκτική διαδικασία για τον συγκεκριμένο ελεγκτικό στόχο ή ότι χρησιμοποιεί μία κατάλληλη ελεγκτική διαδικασία, αλλά αποτυγχάνει να εντοπίσει αποκλίσεις ή ανακρίβειες στο δείγμα. Μερικά παραδείγματα μη δειγματοληπτικού κινδύνου είναι τα ακόλουθα :

§ Ο ανεπαρκής σχεδιασμός ή ο ορισμός των αποκλίσεων και ανακρίβειών είναι τέτοιος που κάνει τον ελεγκτή να παραβλέπει ολοφάνερες αποκλίσεις ή ανακρίβειες (deviations or misstatements).

- § Ένας πελάτης δίνει επιβεβαίωση για λογαριασμούς εισπρακτέους αναφέροντας ότι το υπόλοιπο είναι σωστό, όταν στην πραγματικότητα έχει γίνει μία υποτίμηση της τάξεως π.χ. €1.000.
- § Κάποιος ελεγκτής παραλείπει μία σημαντική διαδικασία σε ένα πρόγραμμα ελέγχου εξαιτίας πιέσεων χρόνου.

Πιο γενικά υποστηρίζεται ότι ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος θα μπορούσε να αποτελείται από όλους τους άλλους κινδύνους, εκτός του δειγματοληπτικού κινδύνου. Για να κατανοηθεί κάτι τέτοιο, πρέπει να αναφερθούμε στο μοντέλο του ελεγκτικού κινδύνου. Ως γνωστόν, το μοντέλο του ελεγκτικού κινδύνου είναι : $AR = IR \times CR \times DR$, όπου IR είναι ο εγγενής κίνδυνος, CR είναι ο κίνδυνος δυσλειτουργίας των δικλίδων ασφαλείας και DR είναι ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης. Επομένως, ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος μπορεί να προκύψει από :

- § Τον λανθασμένο υπολογισμό (υποτίμηση) του εγγενούς κινδύνου. Ένας ελεγκτής ο οποίος λανθασμένα πιστεύει ότι υπάρχουν λίγα σημαντικά λάθη ή παρατυπίες, θα έχει την τάση να κάνει λιγότερη δουλειά και επομένως η φύση, ο χρόνος και η έκταση των διαδικασιών μπορεί να μην επιτρέψουν την ανίχνευση προβλημάτων.
- § Τον λανθασμένο υπολογισμό του κινδύνου δυσλειτουργίας των δικλίδων ασφαλείας. Ένας ελεγκτής ο οποίος είναι υπερβολικά αισιόδοξος για την ικανότητα των δικλίδων ασφαλείας να εμποδίζουν, να ανιχνεύουν και να διορθώνουν λάθη και παρατυπίες, θα έχει την τάση να κάνει λιγότερη δουλειά, με τα ίδια αποτελέσματα όπως και παραπάνω.
- § Ελλιπής και λανθασμένη επιλογή διαδικασιών κατά την εκτέλεση συσχετίζονται με τον κίνδυνο (μη) αποκάλυψης. Οι ελεγκτές μπορεί να επιλέξουν (όπως έχει ξανά αναφερθεί) μη κατάλληλες διαδικασίες για τον συγκεκριμένο στόχο· μπορεί για παράδειγμα, να κάνουν προσπάθειες για επιβεβαιώσεις των καταγεγραμμένων εισπρακτέων λογαριασμών και γενικά των απαιτήσεων , όταν ο στόχος είναι να ανακαλυφθούν μη καταγεγραμμένες απαιτήσεις. Σε αυτές τις περιπτώσεις ενδέχεται να αποτύχουν να αναγνωρίσουν λάθη και παρατυπίες όταν ελέγχουν τα κατάλληλα έγγραφα.

Ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος υπάρχει και στη Στατιστική και στη Μη Στατιστική δειγματοληψία. Το πρόβλημα είναι ότι ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος δεν μπορεί να μετρηθεί. Ωστόσο, οι ελεγκτές προσπαθούν να τον ελέγξουν και να τον μειώσουν σε ένα αμελητέο επίπεδο, μέσω του επαρκούς σχεδιασμού των αναθέσεων (έργου), μέσω της κατάλληλης επιτήρησης και εκπαίδευσης του προσωπικού κ.ά. Όλα αυτά επιτυγχάνονται με το να υπάρχουν πολιτικές και διαδικασίες ποιοτικού ελέγχου των ελεγκτικών πρακτικών και με το να υπάρχουν εσωτερικοί έλεγχοι και εξωτερικές επιθεωρήσεις των συστημάτων ελέγχου.

5.3. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΥΝΙΣΤΟΥΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ

Στην εκτίμηση του εγγενούς κινδύνου ή του κινδύνου δυσλειτουργίας των δικλίδων ασφαλείας ή στον έλεγχο ενός λογιστικού υπολοίπου ή μιας τάξης συναλλαγών, ο ελεγκτής σπάνια βασίζεται σε μία μόνο δοκιμασία. Αντίθετα, ο ελεγκτής εφαρμόζει έναν αριθμό ελεγκτικών διαδικασιών έτσι ώστε να βγάλει τα συμπεράσματά του. Μερικές ελεγκτικές δοκιμασίες συνεπάγονται δειγματοληψία, ενώ άλλες όχι. Μερικά παραδείγματα αναφέρονται παρακάτω :

§ *ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ* (Observation and Inquiry) : Η έρευνα πληροφοριών και η παρατήρηση χρησιμοποιούνται εκτενώς σαν μια πηγή αποδεικτικού υλικού (ελεγκτική μαρτυρία). Για παράδειγμα οι ελεγκτές χρησιμοποιούν την έρευνα και την παρατήρηση για να κατανοήσουν τα συστατικά μέρη του συστήματος δικλίδων ασφαλείας (σύστημα εσωτερικού ελέγχου). Η αναζήτηση πληροφοριών από το υψηλότερο επίπεδο της διοίκησης χρησιμοποιείται επίσης για την αξιολόγηση πολλών παραγόντων του εγγενούς κινδύνου. Εξαιτίας της φύσης τους, η έρευνα και η παρατήρηση δεν συνεπάγονται δειγματοληψία. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Colbert (2001), η παρατήρηση μπορεί να συνιστά και μπορεί και να μην συνιστά δειγματοληψία, ανάλογα με το πώς η διαδικασία εκτελείται. Για παράδειγμα εάν ένας οργανισμός είναι μικρός, ο ελεγκτής μπορεί να παρακολουθήσει διαδικασίες που χρησιμοποιούνται σε όλες τις εγκαταστάσεις, και επομένως, εμποδίζεται η χρήση της δειγματοληψίας. Εάν, όμως, η παρατήρηση γίνεται

μόνο σε μία ή σε λίγες εγκαταστάσεις, τότε αυτό μπορεί να συνεπάγεται δειγματοληψία· εξαρτάται από το πώς θα χρησιμοποιήσει ο ελεγκτής τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων. Εάν τα αποτελέσματα σε μία ή μερικές εγκαταστάσεις χρησιμοποιούνται για τη συναγωγή συμπεράσματος αναφορικά με τις διαδικασίες αρίθμησης σε όλες τις εγκαταστάσεις, τότε υπάρχει δειγματοληψία. Η δειγματοληψία, όμως, δεν υπάρχει εάν τα αποτελέσματα της παρατήρησης δεν χρησιμοποιηθούν για τη συναγωγή συμπεράσματος για όλο τον πληθυσμό.

§ *ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ (Analytical Procedures)* : Οι περισσότερες απλές διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης που χρησιμοποιούνται από τους ελεγκτές, δεν εμπλέκουν δειγματοληψία ή παρόμοιες στατιστικές δοκιμασίες. Τέτοιες διαδικασίες είναι σύγκριση υπολοίπων των περασμένων ετών με το τρέχον έτος, συγκρίσεις δεικτών κατά τη διάρκεια διαφόρων λογιστικών περιόδων κ.ά. Ωστόσο, οι ελεγκτές χρησιμοποιούν στατιστικές τεχνικές όπως ανάλυση παλινδρόμησης για να προβλέψουν π.χ. λογιστικά υπόλοιπα. Τέτοιες στατιστικές τεχνικές υπόκεινται και σε δειγματοληπτικούς και σε μη δειγματοληπτικούς κινδύνους.

§ *ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΣΕ ΚΑΘΕ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ* : Μερικές φορές οι ελεγκτές εξετάζουν όλα τα στοιχεία που συγκροτούν μία τάξη συναλλαγών ή ένα λογιστικό υπόλοιπο. Επειδή ολόκληρη η τάξη συναλλαγών και το υπόλοιπο κάποιου λογαριασμού υπόκεινται σε 100% εξέταση, μία τέτοια ελεγκτική διαδικασία δεν συνιστά δειγματοληψία.

§ *ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ Η ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΙ* : Σε μερικές περιπτώσεις ο ελεγκτής μπορεί να αποφασίσει ότι μία κατηγορία συναλλαγών ή ένα λογιστικό υπόλοιπο δεν χρειάζεται να εξεταστεί, είτε επειδή δεν είναι σημαντικό (material) ή επειδή υπάρχει ένας χαμηλός αποδεκτός κίνδυνος για σημαντικές ανακρίβειες. Τέτοιες μη ελεγμένες συναλλαγές ή λογαριασμοί δεν υπόκεινται σε δειγματοληψία.

§ *ΔΙΕΠΕΞΕΡΓΑΣΤΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ (Walk-through tests)* : Οι διεπεξεργαστικές δοκιμασίες είναι μη στατιστικές δοκιμασίες· είναι δοκιμασίες με τις οποίες παρακολουθούνται μία ή μερικές συναλλαγές στα λογιστικά συστήματα και στα συστήματα δικλείδων ασφαλείας προκειμένου να αποκτηθεί μία γενική κατανόηση των συστημάτων του πελάτη. Δεν

πρόκειται για δειγματοληψία ελέγχου, διότι ο στόχος δεν είναι να βγει κάποιο συμπέρασμα για κάποιο υπόλοιπο ή για κάποια κατηγορία συναλλαγών.

5.4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ

Τα ελεγκτικά πρότυπα (SAS No. 39, AU 350) εμπεριέχουν κατευθυντήριες οδηγίες που οι ελεγκτές πρέπει να ακολουθήσουν όταν σχεδιάζουν και επιλέγουν ένα δείγμα και όταν εκτελούν και αξιολογούν μία ελεγκτική δειγματοληπτική εφαρμογή. Έτσι όποτε ο ελεγκτής χρησιμοποιεί δειγματοληψία ελέγχου (είτε στατιστική είτε μη στατιστική) οι ακόλουθες βασικές οδηγίες θα πρέπει να εφαρμοστούν :

§ *ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ* : Η εφαρμογή της ελεγκτικής δειγματοληψίας πρέπει να είναι καλά σχεδιασμένη και να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στη σχέση μεταξύ του δείγματος και του συγκεκριμένου σχετιζόμενου ελεγκτικού στόχου. Θα πρέπει επίσης να δίνεται προσοχή στο μέγιστο ποσοστό απόκλισης των δικλείδων ασφαλείας που θα στήριζαν το σχεδιαζόμενο επίπεδο του κινδύνου δυσλειτουργίας των δικλείδων ασφαλείας, για μία δοκιμασία δικλείδων ασφαλείας, ή το ποσό των νομισματικών ανακρίβειών σε ένα λογιστικό υπόλοιπο που μπορεί να υπάρχει, χωρίς να κάνει τις οικονομικές καταστάσεις να είναι ανακριβείς σε μία άμεσα επαληθευτική δοκιμασία. Ακόμη θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στον κίνδυνο της λανθασμένης αποδοχής. Γενικότερα σχετικά με τον σχεδιασμό, θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθος του δείγματος, θα πρέπει να καθορίζουμε τους στόχους της δοκιμασίας, θα πρέπει να καθορίζουμε τον πληθυσμό, την μονάδα του δείγματος και την περίοδο που θα καλύπτει η συγκεκριμένη δοκιμασία.

§ *ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ* : Τα στοιχεία του δείγματος πρέπει να επιλεγούν με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθούν δύο απαιτήσεις της αντιπροσωπευτικής επιλογής : α) θα πρέπει να δίνεται σε κάθε ενδεχόμενη μονάδα του δείγματος η ευκαιρία του να επιλεγθεί, όπως αναφέρεται ρητά στο ελληνικό ελεγκτικό πρότυπο : 5530 και β) θα πρέπει το μέγεθος του

δείγματος να είναι επαρκές έτσι ώστε οποιαδήποτε παρέκκλιση από το αντιπροσωπευτικό να μην είναι σημαντικού βαθμού. Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι επιλογής του δείγματος οι οποίες θα αναλυθούν παρακάτω.

§ *ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ* : Αυτή η οδηγία έχει να κάνει με τέσσερα θέματα. Πρώτον, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει την επίδραση που μπορεί να έχει η ενδεχόμενη ανικανότητα εφαρμογής μίας σχεδιασμένης ελεγκτικής διαδικασίας, σε μία μονάδα του δείγματος. Αυτό μπορεί να συμβεί, για παράδειγμα, όταν η υποστηρίζουσα τεκμηρίωση για την μονάδα του δείγματος, λείπει. Η μεταχείριση του ελεγκτή των ανεξέταστων στοιχείων εξαρτάται από την επίδρασή τους στην αξιολόγηση του δείγματος. Εάν η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του δείγματος δεν αλλάζει εξαιτίας των στοιχείων που λείπουν, τότε δεν είναι απαραίτητο για τον ελεγκτή να εξετάσει αυτά τα στοιχεία. Όμως, εάν το γεγονός ότι αυτά τα είδη που λείπουν οδηγεί σε ένα συμπέρασμα ότι οι δικλείδες ασφαλείας δεν είναι αποτελεσματικές ή ότι ένα υπόλοιπο ενός λογαριασμού είναι σημαντικά ανακριβές, τότε ο ελεγκτής θα πρέπει να εξετάσει τις εναλλακτικές διαδικασίες που θα παρείχαν επαρκή μαρτυρία για τον σχηματισμό συμπεράσματος για τις δικλείδες ασφαλείας ή για το λογιστικό υπόλοιπο. Δεύτερον, ο ελεγκτής πρέπει να μεταφέρει τα αποτελέσματα του δείγματος στον πληθυσμό που δοκιμάζεται και να συγκρίνει εκείνα τα αποτελέσματα με τα σχεδιαζόμενα ποσά. Για μία άμεσα επαληθευτική δοκιμασία ενός υπολοίπου ενός λογαριασμού, η σχεδιαζόμενη ανακρίβεια συν ένα περιθώριο για δειγματοληπτικό κίνδυνο θα πρέπει να συγκριθεί με την ανεκτή ανακρίβεια. Για παράδειγμα, εάν η σχεδιαζόμενη ανακρίβεια συν το περιθώριο για δειγματοληπτικό κίνδυνο βασιζόμενοι στο δείγμα, ήταν €15.000 και η ανεκτή ανακρίβεια ήταν €45.000, ο ελεγκτής θα ήταν λογικά διασφαλισμένος ότι υπάρχει ένας αποδεκτά χαμηλός κίνδυνος ότι η πραγματική νομισματική ανακρίβεια για τον πληθυσμό θα υπερέχει της ανεκτής ανακρίβειας. Τρίτον, ο ελεγκτής πρέπει να δώσει την αναγκαία προσοχή στον δειγματοληπτικό κίνδυνο. Στην Μη Στατιστική δειγματοληψία ο ελεγκτής πρέπει να χρησιμοποιήσει προσεχτική κρίση για την εκτίμηση του δειγματοληπτικού κινδύνου, αφού ο τελευταίος δεν μπορεί να ποσοτικοποιηθεί, όπως μπορεί με την χρήση της Στατιστικής δειγματοληψίας. Τέλος, το αμερικανικό ελεγκτικό πρότυπο (SAS No. 39) απαιτεί από τον ελεγκτή να εξετάζει επαρκώς τις ποιοτικές πλευρές των ανακριβειών. Αυτό

σημαίνει ότι θα πρέπει να εξετάζει : α) τη φύση και την αιτία των ανακρίβειών και β) την πιθανή σχέση των ανακρίβειών με άλλες φάσεις του ελέγχου. Για παράδειγμα, εάν το δείγμα του ελεγκτή έδειξε ότι ο έλεγχος του πελάτη για την τιμολόγηση του προϊόντος δεν λειτουργεί πάντα αποτελεσματικά, τότε θα μπορεί να προσδιορίσει την ενδεχόμενη αιτία της αποτυχίας του ελέγχου. Ο ελεγκτής θα πρέπει επίσης να εξετάσει το πώς αυτή η αναποτελεσματικότητα μπορεί να επηρεάσει τις άμεσα επαληθευτικές δοκιμασίες των εισπρακτέων λογαριασμών.

5.5. ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ

Μερικά από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της στατιστικής δειγματοληψίας που θα πρέπει να αναφερθούν είναι τα εξής :

- § Οι μονάδες του δείγματος θα πρέπει να έχουν μία γνωστή πιθανότητα επιλογής (αυτό σημαίνει ότι το δείγμα πρέπει να αναμένεται να είναι αντιπροσωπευτικό).
- § Τα αποτελέσματα του δείγματος θα πρέπει να αξιολογούνται μαθηματικά, δηλαδή, σύμφωνα με την θεωρία των πιθανοτήτων.

Και τα δύο παραπάνω χαρακτηριστικά είναι απαραίτητα προκειμένου το δείγμα να έχει την απαραίτητη ποιότητα σαν ένα στατιστικό δείγμα. Για παράδειγμα, η χρήση τυχαίας επιλογής των μονάδων του δείγματος δεν σημαίνει ότι χρησιμοποιείται στατιστική δειγματοληψία εάν τα αποτελέσματα του δείγματος δεν εκτιμηθούν και υπολογιστούν μαθηματικά.

Η μαθηματική εκτίμηση που είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της στατιστικής δειγματοληψίας είναι η ποσοτικοποίηση του δειγματοληπτικού κινδύνου. Ο δειγματοληπτικός κίνδυνος (στην στατιστική δειγματοληψία) μπορεί να υπολογιστεί αντικειμενικά σαν ένα ποσοστό και να ρυθμιστεί προσαρμόζοντας το μέγεθος του

δείγματος. Ωστόσο, οι διαφορές και γενικότερα η σύγκριση μεταξύ στατιστικής και μη στατιστικής δειγματοληψίας φαίνεται παρακάτω.

5.6. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ

5.6.1. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ

Ως γνωστόν, υπάρχουν δύο γενικές προσεγγίσεις για τη δειγματοληψία ελέγχου : η Στατιστική και η Μη Στατιστική δειγματοληψία. Κάθε προσέγγιση όταν εφαρμόζεται κατάλληλα, μπορεί να παρέχει επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό. Στην πραγματικότητα ακόμα και οι ελεγκτές οι οποίοι είναι υπερασπιστές της στατιστικής δειγματοληψίας, συνήθως συνδυάζουν τις δύο προσεγγίσεις στις αναθέσεις τους.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι πριν την έκδοση του ελεγκτικού προτύπου (SAS No.39, AU 350) το 1981, οι ελεγκτές, ανέφεραν τη Μη Στατιστική δειγματοληψία σαν δειγματοληψία κρίσης. Ωστόσο το ελεγκτικό πρότυπο (SAS No.39) δεν ορίζει τη Μη Στατιστική δειγματοληψία σαν δειγματοληψία κρίσης, διότι τόσο η Μη Στατιστική όσο και η Στατιστική δειγματοληψία, απαιτούν κρίση από τον ελεγκτή. Πιο συγκεκριμένα, ένας ελεγκτής χρειάζεται να χρησιμοποιεί την κρίση του και για τη Μη Στατιστική αλλά και για τη Στατιστική δειγματοληψία, προκειμένου να αναγνωρίσει εκείνα τα στοιχεία που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον (είτε λόγω υψηλού κινδύνου, είτε λόγω του ότι είναι ασυνήθιστα κ.ά.) και για να σχεδιάσει και να εφαρμόσει ένα κατάλληλο δειγματοληπτικό σχέδιο. Επίσης, ο ελεγκτής χρησιμοποιεί κρίση για να αποφασίσει εάν θα χρησιμοποιήσει στατιστική ή μη στατιστική δειγματοληψία ή εάν θα δοκιμάσει όλα τα στοιχεία. Ακόμη, η κρίση του ελεγκτή απαιτείται όταν θα πρέπει να ορίσει τον πληθυσμό σε όρους του μεγέθους του, όταν θα πρέπει να επιλέξει τα χαρακτηριστικά που είναι σημαντικά στον έλεγχο, όταν θα πρέπει να αποφασίσει τι συνιστά μία ανακρίβεια και όταν θα πρέπει να εκτιμήσει τα αποτελέσματα του δείγματος.

Στην Στατιστική δειγματοληψία χρησιμοποιούνται οι νόμοι των πιθανοτήτων για την επιλογή και εκτίμηση των αποτελεσμάτων του δείγματος και επομένως (όπως έχει ξανά αναφερθεί) επιτρέπεται η ποσοτικοποίηση του δειγματοληπτικού κινδύνου για τη συναγωγή συμπεράσματος για τον πληθυσμό. Τα βασικά σημεία της Στατιστικής δειγματοληψίας είναι ότι το δείγμα επιλέγεται κατά τύχη και ότι χρησιμοποιούνται υπολογισμοί για την μέτρηση και έκφραση των αποτελεσμάτων. Ένα τυχαίο δείγμα είναι ένα σύνολο μονάδων δείγματος που επιλέγονται με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε κάθε στοιχείο του πληθυσμού να έχει μία ίση πιθανότητα επιλογής στο δείγμα.

Οι ελεγκτές, με τη βοήθεια των στατιστικά δειγματοληπτικών τεχνικών, μπορούν να διευκρινίσουν εκ των προτέρων τον δειγματοληπτικό κίνδυνο που θα μπορούσαν να ανεχτούν στα αποτελέσματα του δείγματος και έπειτα θα υπολογίσουν ένα μέγεθος δείγματος που θα αφήνει τον δειγματοληπτικό κίνδυνο στο επιθυμητό επίπεδο. Τα πλεονεκτήματα της στατιστικής δειγματοληψίας μπορούν να συνοψιστούν στα εξής :

- § Εφόσον οι στατιστικά δειγματοληπτικές τεχνικές βασίζονται στους νόμους των πιθανοτήτων, οι ελεγκτές είναι ικανοί να ελέγξουν την έκταση του δειγματοληπτικού κινδύνου, βασιζόμενοι στα αποτελέσματα. Ως εκ τούτου, ένα βασικό πλεονέκτημα είναι ότι οι ελεγκτές βοηθιούνται στο να σχεδιάσουν αποδοτικά δείγματα.
- § Οι ελεγκτές βοηθιούνται στο να μετρήσουν την επάρκεια των αποκτηθέντων στοιχείων.
- § Και τέλος οι ελεγκτές βοηθιούνται στο να εκτιμήσουν αντικειμενικά τα αποτελέσματα του δείγματος, με την ποσοτικοποίηση του κινδύνου.

Ωστόσο, τα παραπάνω πλεονεκτήματα συνοδεύονται και από κάποια μειονεκτήματα. Μερικά από τα οποία, είναι τα εξής : α) επιπρόσθετα κόστη εκπαίδευσης των ελεγκτών για την κατάλληλη χρήση των στατιστικών τεχνικών, β) επιπρόσθετα κόστη για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση των δειγματοληπτικών εφαρμογών και πλάνων. Γι' αυτούς τους λόγους, τα μη στατιστικά δείγματα χρησιμοποιούνται ευρέως από τους ελεγκτές ιδίως για δοκιμασίες σχετικά μικρών πληθυσμών. Αλλά, και η Στατιστική και η Μη Στατιστική δειγματοληψία μπορούν να βοηθήσουν τους ελεγκτές στο να αποκτήσουν επαρκές κατάλληλο αποδεικτικό υλικό.

Σε αντίθεση με όλα τα παραπάνω, στη Μη Στατιστική δειγματοληψία ο ελεγκτής εξετάζει τον δειγματοληπτικό κίνδυνο όταν αξιολογεί τα αποτελέσματα του δείγματος, χωρίς τη χρήση στατιστικής θεωρίας για την μέτρηση του κινδύνου. Ένας αντιπροσωπευτικός ορισμός θα μπορούσε να αποδώσει τη Μη Στατιστική δειγματοληψία σαν τη *«δειγματοληψία λογιστικού ελέγχου στην οποία οι ελεγκτές δεν χρησιμοποιούν τους στατιστικούς υπολογισμούς για να εκφράσουν τα αποτελέσματα»*. Με την μη στατιστική δειγματοληπτική εφαρμογή, ο ελεγκτής πρέπει να βασίζεται στην επαγγελματική του κρίση παρά στους νόμους των πιθανοτήτων για την εξαγωγή συμπεράσματος για την ελεγκτική δοκιμασία.

Επομένως, ένα βασικό μειονέκτημα της Μη Στατιστικής δειγματοληψίας είναι ότι μπορεί να μην είναι τόσο αποτελεσματική όσο η Στατιστική δειγματοληψία. Εξαιτίας του ότι δεν υπάρχει ποσοτικοποίηση του δειγματοληπτικού κινδύνου, οι ελεγκτές μπορεί να χρειαστεί να παίρνουν μεγαλύτερα και περισσότερο κοστοβόρα δείγματα από ό,τι χρειάζεται, ή εν αγνοία τους να δεχτούν έναν υψηλότερο από τον αποδεκτό βαθμό δειγματοληπτικού κινδύνου.

Η επιλογή ανάμεσα στη Μη Στατιστική και στη Στατιστική δειγματοληψία δεν επηρεάζει την επιλογή των ελεγκτικών διαδικασιών που πρέπει να εφαρμοστούν στο δείγμα. Επιπρόσθετα, δεν επηρεάζει την καταλληλότητα των αποκτηθέντων στοιχείων ή την κατάλληλη ανταπόκριση των ελεγκτών σε λάθη που βρέθηκαν στα στοιχεία του δείγματος. Όλα τα παραπάνω θέματα απαιτούν την άσκηση της επαγγελματικής κρίσης.

Όπως τονίζουν οι M. Hanson και P. Hauser, σε ορισμένες περιπτώσεις η Στατιστική δειγματοληψία είναι περισσότερο κατάλληλη από τη Μη Στατιστική. Πριν αποφασίσει κάποιος ελεγκτής για το ποιο είδος δειγματοληψίας θα επιλέξει, θα πρέπει να καθορίσει τους ελεγκτικούς στόχους, να αναγνωρίσει τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού που παρουσιάζουν περισσότερο ενδιαφέρον και να καθορίσει το βαθμό του κινδύνου που θεωρείται αποδεκτός. Αφότου ο ελεγκτής κάνει αυτούς τους προσδιορισμούς, μπορεί να ενδείκνυται να χρησιμοποιήσει στατιστική δειγματοληψία εάν έχει ορίσει σωστά τον πληθυσμό και μπορεί εύκολα να έχει πρόσβαση στην απαραίτητη τεκμηρίωση. Παρακάτω αναλύονται οι παράγοντες που επηρεάζουν τελικά την επιλογή μεταξύ στατιστικής και μη στατιστικής επιλογής.

5.6.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

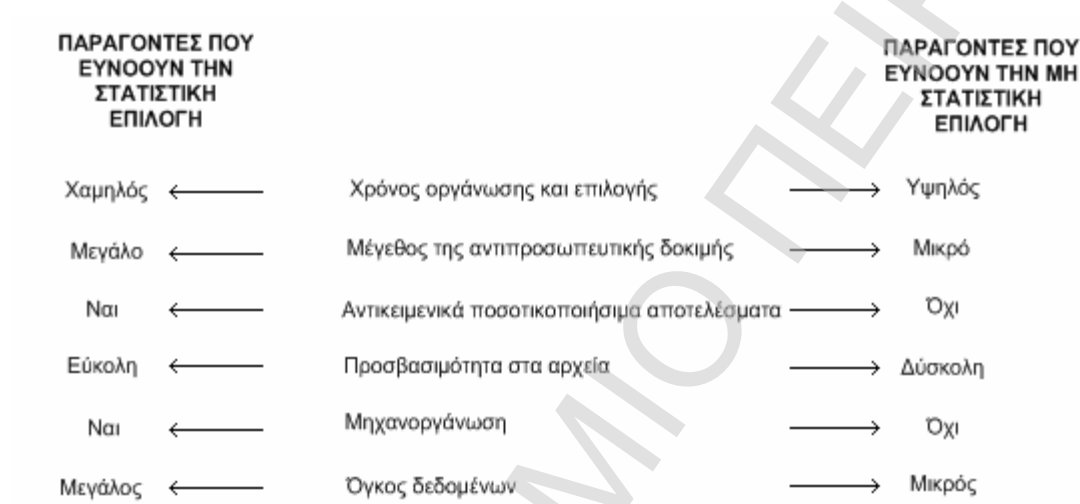
Η χρήση της Μη Στατιστικής δειγματοληψίας εγκυμονεί διάφορους κινδύνους όπως η εκτέλεση παραπάνω ελεγκτικής δουλειάς ή αντίθετα η εκτέλεση λιγότερης από την απαραίτητη δουλειά. Εάν αυτοί οι κίνδυνοι μπορούν να μειωθούν με τη χρήση στατιστικής δειγματοληψίας, τότε ο ελεγκτής θα πρέπει να εξετάσει το κόστος για το οποίο αυτή η μείωση μπορεί να επιτευχθεί. Ως γνωστόν η μεγαλύτερη αντικειμενικότητα έχει ένα κόστος σε όρους οργάνωσης του χρόνου, σε όρους σχεδιασμού, επιτήρησης, εκπαιδεύσεις κ.ά. Εκεί που το κόστος εφαρμογής τεχνικών Στατιστικής δειγματοληψίας είναι δυσανάλογο προς τα οφέλη της μεγαλύτερης διαθέσιμης αντικειμενικότητας, η Μη Στατιστική δειγματοληψία είναι η πιο κατάλληλη μέθοδος που θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση ανάμεσα στις δύο μεθόδους δειγματοληψίας είναι οι ακόλουθοι :

- § Το ποσό του χρόνου οργάνωσης και επιλογής. Οι χρόνοι αυτοί ποικίλουν ανάλογα με το μέγεθος του πληθυσμού που πρέπει να επαληθευτεί.
- § Το μέγεθος της αντιπροσωπευτικής μερίδας της δοκιμασίας. Εκεί που τα βασικά στοιχεία αποτελούν το πιο εκτενές μέρος της δοκιμασίας, θα είναι πιο αποδοτικό να επιλεγεί το μικρό αντιπροσωπευτικό δείγμα με την άσκηση μόνο της κρίσης.
- § Η δυνατότητα ποσοτικοποίησης των μεμονωμένων λαθών. Η στατιστική δειγματοληψία μπορεί να είναι κατάλληλη εκεί που ένα παρατηρηθέν λάθος μπορεί να ποσοτικοποιηθεί αντικειμενικά και δεν εξαρτάται από υποκειμενικές εκτιμήσεις.
- § Δυνατότητα πρόσβασης στα αρχεία. Η Στατιστική δειγματοληψία μπορεί να είναι πιο κατάλληλη εκεί που τα αρχεία του συνολικού πληθυσμού είναι εύλογα προσιτά για τους σκοπούς της επιλογής.
- § Μηχανοργάνωση. Εάν και τα μηχανογραφημένα αρχεία δεν είναι απαραίτητα για τη χρήση τεχνικών Στατιστικής δειγματοληψίας, η μορφή

κάποιων έτοιμων αρχείων με το χέρι, μπορεί να είναι μπελαλίδικη στην εφαρμογή διαδικασιών τυχαίας επιλογής.

§ Ο όγκος των δεδομένων. Όσο μεγαλύτερος είναι ο όγκος των δεδομένων, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος της ύπαρξης προκατάληψης σε ένα μη στατιστικό δείγμα.

Αυτοί οι παράγοντες απεικονίζονται σχηματικά στο παρακάτω διάγραμμα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ : 10. Κριτήρια για την απόφαση ανάμεσα στη στατιστική και στη μη στατιστική επιλογή.

Σύμφωνα με τον Schwartz (1997), τα δύο άκρα δηλαδή η στατιστική δειγματοληψία και η αδόμητη μη στατιστική δειγματοληψία δεν είναι οι μόνες επιλογές. Υπάρχει ένα μέσο έδαφος. Όπως έχουν τονίσει στο βιβλίο τους οι συγγραφείς : Dan Guy, Douglas Carmichael και Ray Whittington, υπάρχουν δύο ευδιάκριτα διαφορετικές προσεγγίσεις στη Μη Στατιστική δειγματοληψία, μια επίσημη ή δομημένη προσέγγιση, και μια άτυπη ή μη δομημένη προσέγγιση. Η δομημένη προσέγγιση στη Μη Στατιστική δειγματοληψία περιλαμβάνει έναν αριθμό πρακτικών κανόνων και επεξηγηματικών μορφών φύλλων εργασίας. Με το να βασίζεται ο προσδιορισμός του μεγέθους του δείγματος και η εκτίμηση των αποτελεσμάτων του δείγματος σε ελλοχεύοντα μαθηματικά ενός στατιστικού σχεδίου, η δομημένη Μη Στατιστική δειγματοληψία προσφέρει πολλά από τα πλεονεκτήματα της Στατιστικής δειγματοληψίας, αλλά χωρίς τις αυστηρές απαιτήσεις που επιβάλλονται από τη Στατιστική δειγματοληψία. Δηλαδή η χρήση της δομημένης Μη Στατιστικής

δειγματοληψίας παρέχει τα πλεονεκτήματα της Στατιστικής δειγματοληψίας (όπως ότι η ελεγκτική δουλειά είναι πιο υπερασπίσιμη και αντικειμενική, υπάρχει καλύτερη τεκμηρίωση, μεγαλύτερη εμπιστοσύνη από τους ελεγκτές για την έκφραση της γνώμης τους) χωρίς υψηλό βαθμό αυστηρότητας και χωρίς υψηλά κόστη. Η δομημένη προσέγγιση παρέχει μεγαλύτερη συνέπεια και ομοιομορφία από τη μη δομημένη, με αποτέλεσμα τις πιο αξιόπιστες εκτιμήσεις των ωρών και των αμοιβών του λογιστικού ελέγχου.

5.7. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

5.7.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η θεμελιώδης αρχή για την επιλογή του δείγματος είναι ότι κάθε μέλος του πληθυσμού πρέπει να έχει μία ίση ευκαιρία – πιθανότητα επιλογής. Η Στατιστική δειγματοληψία απαιτεί την τυχαία επιλογή (random selection). Αυτό που είναι σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι οι ελεγκτές πρέπει να τηρούν αυστηρά την υιοθετημένη διαδικασία επιλογής, είτε είναι τυχαία, είτε διαφορετική. Αξίζει να τονιστεί ότι ανεξάρτητα από το εάν το δείγμα είναι να αξιολογηθεί στατιστικά ή μη στατιστικά, εάν το δείγμα έχει επιλεγεί με μεροληψία (bias), τότε η εκτίμηση και η αξιολόγηση θα είναι παραπλανητικές.

Υπάρχει διάφοροι τρόποι επιλογής ενός δείγματος. Συνήθεις χρησιμοποιημένες προσεγγίσεις είναι η τυχαία, η συστηματική, η επιλογή δεσμίδων, και η haphazard selection. Όταν χρησιμοποιείται μία από τις τρεις πρώτες μεθόδους, τότε η βάση για την επιλογή πρέπει να διευκρινίζεται στα φύλλα εργασίας. Κατ' αυτό τον τρόπο είναι δυνατό να δημιουργηθεί ένα ακριβές αντίγραφο της διαδικασίας επιλογής δειγμάτων για να τεκμηριωθεί η απόδοση της επιλογής δειγμάτων και να καταδειχτεί η απουσία προκατάληψης. Παρακάτω αναλύονται οι διάφορες μέθοδοι επιλογής του δείγματος.

5.7.2. ΤΥΧΑΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ (RANDOM SELECTION)

Μία συχνή παρερμηνεία της Στατιστικής δειγματοληψίας είναι ότι εξισώνει αυτήν την διαδικασία με την τυχαία δειγματοληψία. Η τυχαία δειγματοληψία είναι απλά μία μέθοδος επιλογής μονάδων για το συνυπολογισμό σε ένα δείγμα· μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνεργασία είτε με την Στατιστική είτε με τη Μη Στατιστική δειγματοληψία. Για να υπογραμμιστεί η διάκριση, θα χρησιμοποιούμε τον όρο τυχαία επιλογή αντί για τον όρο τυχαία δειγματοληψία, για να αναφερόμαστε στη διαδικασία επιλογής των ειδών για το συνυπολογισμό τους σε ένα δείγμα.

Η μέθοδος της τυχαίας επιλογής μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για τη Στατιστική και για τη Μη Στατιστική δειγματοληψία. Η Στατιστική δειγματοληψία προϋποθέτει ότι ο ελεγκτής θα είναι ικανός να μετρήσει την πιθανότητα επιλογής των επιλεχθέντων μονάδων του δείγματος. Επομένως, η τυχαία επιλογή χρησιμοποιείται σε πολλές εφαρμογές Στατιστικής δειγματοληψίας.

Η τυχαία επιλογή προσφέρει την καλύτερη ευκαιρία ότι ένα δείγμα θα είναι αντιπροσωπευτικό. Με την τυχαία επιλογή κάθε μονάδα του δείγματος (όπως ένα έγγραφο ή ένας λογαριασμός πελατών) έχει την ίδια πιθανότητα του να επιλεγεί όπως κάθε άλλη μονάδα στον πληθυσμό. Εάν και η τυχαία επιλογή καταλήγει σε ένα αμερόληπτο δείγμα, το δείγμα δεν είναι απαραίτητα αντιπροσωπευτικό. Ο δειγματοληπτικός κίνδυνος (sampling risk) εξακολουθεί να υπάρχει με την έννοια ότι καθαρά από τύχη ένα δείγμα που θα επιλεγεί, να μην κατέχει ουσιαστικά τα ίδια χαρακτηριστικά με τον πληθυσμό. Ωστόσο, επειδή ο κίνδυνος του μη αντιπροσωπευτικού τυχαίου δείγματος προέρχεται από τους νόμους πιθανοτήτων, ο κίνδυνος αυτός μπορεί να μετρηθεί με στατιστικούς τύπους.

Υπάρχουν διάφορες τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την επιλογή τυχαίων δειγμάτων όπως οι πίνακες τυχαίων αριθμών και το πρόγραμμα παραγωγής τυχαίων αριθμών, οι οποίες εξηγούνται παρακάτω.

5.7.2.1. ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΥΧΑΙΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ

Ένας από τους ευκολότερους τρόπους επιλογής στοιχείων τυχαία είναι η χρήση πινάκων τυχαίων αριθμών. Η χρήση αυτών των πινάκων, η οποία προϋποθέτει κάθε στοιχείο του πληθυσμού να έχει έναν μοναδικό αριθμό, διευκολύνεται όταν τα στοιχεία του πληθυσμού είναι αριθμημένα διαδοχικά.

Όταν χρησιμοποιούνται τέτοιοι πίνακες το πρώτο βήμα είναι να καθοριστεί η αντιστοιχία (correspondence) ανάμεσα στα ψηφία του πίνακα και στα στοιχεία του πληθυσμού. Γι' αυτό χρειάζεται τα στοιχεία του πληθυσμού να είναι διαδοχικά αριθμημένα. Εάν για παράδειγμα πρέπει να εξεταστούν ένας πληθυσμός αποθεμάτων που αριθμούνται από 1 έως 950, τότε ο ελεγκτής θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει ένα σχέδιο αρίθμησης τριών ψηφίων προκειμένου να γίνει η αντιστοιχία.

Στη συνέχεια, το δεύτερο βήμα που πρέπει να γίνει από τους ελεγκτές είναι να επιλέξουν ένα σημείο εκκίνησης. Ένας πίνακας τυχαίων αριθμών αποτελείται από πολλές σελίδες. Προκειμένου να επιλεγεί ένα σημείο εκκίνησης θα πρέπει να επιλεγεί τυχαία μία σελίδα και με τη μέθοδο της τυχαίας απόπειρας (random stab method) να επιλεγεί ένα σημείο για εκκίνηση (επιλέγοντας γραμμή και στήλη από τον πίνακα).

Το τρίτο βήμα είναι ο καθορισμός της κατεύθυνσης ή διαδρομής. Ο ελεγκτής μπορεί να πάει κατά μήκος ενός πίνακα είτε από πάνω προς τα κάτω είτε από αριστερά προς τα δεξιά. Πρέπει να τονιστεί, ότι η κατεύθυνση επιλογής θα πρέπει να τεκμηριώνεται στα φύλλα εργασίας έτσι ώστε ένας άλλος ελεγκτής που θα εξετάζει την επιλογή να μπορεί να αναπαραγάγει τον συνδυασμό του δείγματος. Ένα δείγμα ενός πίνακα τυχαίων αριθμών φαίνεται παρακάτω.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 16. Πίνακας τυχαίων αριθμών.

ΣΤΗΛΕΣ					
ΓΡΑΜΜΕΣ	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	04734	39426	91035	54839	76873
2	10417	19688	83404	42038	48226
3	07514	48374	35658	38971	53779
4	52305	86925	16223	25946	90222
5	96357	11486	30102	82679	57983
6	Αρχή: 92870	05921	65698	27993	86406
7	00500	75924	38803	05386	10072
8	34862	93784	52709	15370	96727
9	25809	21860	36790	76883	20435
10	77487	38419	20631	48694	12638

Σύμφωνα με το παράδειγμα του παραπάνω πίνακα (όπου παρατηρούμε ότι οι τυχαίοι αριθμοί απεικονίζονται σε ομάδες των πέντε ψηφίων) ας υποθέσουμε ότι είναι επιθυμητό ένα δείγμα από έναν πληθυσμό τιμολογίων πωλήσεων αριθμημένα 0001 έως 4000. Ας υποθέσουμε επιπλέον ότι οι ελεγκτές εκλέγουν να χρησιμοποιήσουν τα πρώτα τέσσερα ψηφία από κάθε πενταψήφιο τυχαίο αριθμό, ξεκινώντας από την 6^η γραμμή της πρώτης στήλης και διαβάζοντας από πάνω προς τα κάτω. Σε αυτήν την περίπτωση τα δέκα πρώτα τιμολόγια που θα πρέπει να επιλεγθούν, θα είναι αυτά που απεικονίζονται στον πίνακα με έντονα στοιχεία. Παρατηρούμε ότι το σημείο εκκίνησης που είναι που είναι ο αριθμός 9287, απορρίπτεται διότι πέφτει έξω από το εύρος των αριθμών που έχουν τα τιμολόγια πωλήσεων στον πληθυσμό (0001 έως 4000). Επομένως το πρώτο τιμολόγιο που επιλέγεται είναι το επόμενο δηλαδή το 0050, το δεύτερο το 3486 κ.τ.λ. Παρατηρούμε ότι παρόμοια απορρίπτονται και οι αριθμοί 7748 και 4837 κ.τ.λ.

Ένα από τα προβλήματα της χρήσης των πινάκων τυχαίων αριθμών είναι ότι οι τυχαίοι αριθμοί που επιλέγονται από τον πίνακα δεν είναι στη σειρά, κάτι το οποίο κάνει τη λήψη ενός δείγματος από ένα διαδοχικά διαταγμένο αρχείο μία χρονοβόρα διαδικασία.

Επίσης είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι με τη χρήση των πινάκων τυχαίων αριθμών, είναι πολύ πιθανό ότι οι ελεγκτές θα επιλέξουν τους ίδιους αριθμούς περισσότερες

από μία φορές. Εάν όμως αγνοήσουν τον αριθμό που επιλέγεται τη δεύτερη φορά και συνεχίσουν στον επόμενο αριθμό, τότε θα κάνουν δειγματοληψία χωρίς επανατοποθέτηση (sampling without replacement). Αυτός ο όρος σημαίνει ότι ένα στοιχείο που επιλέγεται μία φορά, δεν επανατοποθετείται στον πληθυσμό των επιλέξιμων στοιχείων, και συνεπώς δεν μπορούν να επιλεγούν για το συνυπολογισμό στο δείγμα για δεύτερη φορά.

5.7.2.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΥΧΑΙΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ

Ακόμα και όταν ορίζονται οι διαδοχικοί αριθμοί, η επιλογή ενός μεγάλου δείγματος από έναν πίνακα τυχαίων αριθμών μπορεί να αποβεί μία πολύ χρονοβόρα διαδικασία. Προγράμματα ηλεκτρικών υπολογιστών που ονομάζονται προγράμματα παραγωγής τυχαίων αριθμών, μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε αυτές τις περιπτώσεις. Αυτά τα προγράμματα μπορούν να σχεδιαστούν έτσι ώστε να επιλέγουν τυχαίους αριθμούς με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, προκειμένου ο κατάλογος τυχαίων αριθμών που θα παρέχεται στους ελεγκτές να περιλαμβάνει μόνο τους αριθμούς που είναι παρόντες στον πληθυσμό. Τα προγράμματα παραγωγής τυχαίων αριθμών περιλαμβάνονται σε ηλεκτρονικά λογιστικά φύλλα εργασίας και σε γενικευμένα πακέτα λογισμικού ελέγχου.

5.7.3. ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ

Όταν χρησιμοποιείται η προσέγγιση της συστηματικής επιλογής για την επιλογή του δείγματος, ο ελεγκτής καθορίζει ένα διάστημα δειγματοληψίας με τη διαίρεση του φυσικού πληθυσμού με το μέγεθος του δείγματος. Στη συνέχεια μετά τον προσδιορισμό του διαστήματος επιλέγεται τυχαία κάποιο σημείο εκκίνησης και στη συνέχεια επιλέγεται κάθε n -οστό στοιχείο του πληθυσμού. Για παράδειγμα εάν το μέγεθος του πληθυσμού περιλαμβάνει π.χ. 10000 στοιχεία και οι ελεγκτές επιθυμούν να εξετάσουν τα 200 τότε οι ελεγκτές θα πρέπει να εξετάζουν κάθε 50-κοστό στοιχείο στον πληθυσμό (10000/200). Σαν σημείο εκκίνησης θα επιλεγεί κατά τύχη ένα από τα

πρώτα 50 στοιχεία. Εάν το τυχαίο σημείο εκκίνησης είναι το τριακοστό έβδομο στοιχείο, το δεύτερο στοιχείο που θα πρέπει να επιλεγεί για εξέταση θα είναι το ογδοηκοστό έβδομο ($50+37$), το τρίτο θα είναι το εκατοστό τριακοστό έβδομο ($50+87$), κ.τ.λ.

Εξαιτίας του ότι η συστηματική επιλογή χρησιμοποιεί ένα τυχαίο αριθμό για το πρώτο επιλεχθέντα στοιχείο, κάθε στοιχείο στον πληθυσμό αρχικά έχει μια ίση πιθανότητα επιλογής. Όμως, αφού επιλεγεί το πρώτο στοιχείο για το δείγμα, κάθε συνδυασμός του μεγέθους του δείγματος δεν έχει μια ίση πιθανότητα επιλογής. Επομένως, η συστηματική επιλογή διαφέρει από την προσέγγιση της τυχαίας επιλογής.

Η συστηματική επιλογή είναι πιθανόν η πιο ευρέως χρησιμοποιούμενη τεχνική επιλογής δείγματος στην ελεγκτική. Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της συστηματικής επιλογής είναι η ευκολία στη χρήση. Οι ελεγκτές, όμως, πρέπει να φυλάγονται από μεροληπτική επιλογή. Για παράδειγμα, εάν στα ακριβά αποθέματα ορίζεται πάντα ένας αριθμός αναγνώρισης που τελειώνει σε 9, τότε η συστηματική επιλογή μπορεί να οδηγήσει σε ένα πολύ μεροληπτικό δείγμα που θα περιλάμβανε πολλά ακριβά στοιχεία ή πολλά φτηνά στοιχεία. Ο ελεγκτής προκειμένου να εμποδίσει την επιλογή ενός μη αντιπροσωπευτικού, μεροληπτικού δείγματος θα πρέπει να διασφαλίζει ότι ο πληθυσμός τακτοποιείται σε τυχαία σειρά-διάταξη. Επίσης ο ελεγκτής θα πρέπει να έχει κατά νου ότι καλό θα ήταν να χρησιμοποιήσει περισσότερα από ένα τυχαία σημεία εκκίνησης για τη διαδικασία της συστηματικής επιλογής. Για παράδειγμα, μία συντηρητική πολιτική θα ήταν η χρήση πέντε τυχαίων σημείων εκκίνησης. Στο αριθμητικό παράδειγμα που έχουμε ήδη αναφέρει, εάν ο ελεγκτής έπρεπε να κάνει χρήση πέντε τυχαίων σημείων εκκίνησης, τότε 40 στοιχεία θα πρέπει να επιλεγούν μετά από το κάθε σημείο εκκίνησης ($200/5$). Επομένως ο ελεγκτής θα πρέπει να επιλέγει κάθε διακοσιοστό πενηκοστό στοιχείο ($10000/40$) μετά από κάθε από τα 5 σημεία εκκίνησης ανάμεσα στο 1 και στο 250.

Η συστηματική επιλογή χρησιμοποιείται και από τη Στατιστική και από τη Μη Στατιστική δειγματοληψία.

5.7.4. HAPHAZARD SELECTION

Όταν χρησιμοποιείται αυτή η μέθοδος επιλογής, οι ελεγκτές επιλέγουν τα στοιχεία από έναν πληθυσμό σε αυθαίρετη βάση, αλλά χωρίς οποιαδήποτε συνειδητή προκατάληψη ή μεροληψία – αυτό σημαίνει χωρίς κάποιον ιδιαίτερο λόγο για τη συμπερίληψη ή την παράλειψη των στοιχείων από το δείγμα. Αυτό, φυσικά, δεν υπονοεί ότι τα στοιχεία επιλέγονται κατά τρόπο απρόσεκτο· αλλά μάλλον, ότι οι μονάδες του δείγματος επιλέγονται για να αντιπροσωπεύσουν τον πληθυσμό. Το κλειδί σε αυτήν την μέθοδο είναι η προσπάθεια αποφυγής του να γίνει μεροληπτική εξαιτίας της φύσης, του μεγέθους, της εμφάνισης ή της θέσης των στοιχείων. Για παράδειγμα, εάν ο ελεγκτής επιλέγει τιμολόγια από ένα ντουλάπι με συρτάρια, τότε δεν πρέπει να επιλέξει τα στοιχεία μόνο από τη μέση των συρταριών επειδή αυτό δεν θα έδινε στα τιμολόγια στο μπροστινό ή στο πίσω μέρος των συρταριών, μια πιθανότητα επιλογής.

Εάν και όλες οι παραπάνω μέθοδοι (τυχαία, συστηματική) μπορούν να χρησιμοποιηθούν εκτός από τη Στατιστική και από τη Μη Στατιστική δειγματοληψία, η συγκεκριμένη μέθοδος είναι η κατεξοχήν μέθοδος που χρησιμοποιείται για τη Μη Στατιστική δειγματοληψία. Εξαιτίας του γεγονότος ότι με αυτήν την μέθοδο ο ελεγκτής δεν μπορεί να μετρήσει την πιθανότητα που έχει ένα στοιχείο για να επιλεγεί, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη Στατιστική δειγματοληψία. Αυτή η προσέγγιση όμως είναι χρήσιμη για τη Μη Στατιστική δειγματοληψία και επιτρέπεται εάν ο ελεγκτής αναμένει ότι θα είναι αντιπροσωπευτική.

Όπως αναφέρθηκε και πριν, θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια αποφυγής μεροληψίας. Ο Hall (2001), περιγράφει την πορεία μιας έρευνας σχετικά με το εάν το αυξανόμενο μέγεθος δειγμάτων είναι μία αποτελεσματική τεχνική, για τη μείωση της μεροληψίας (bias) στην επιλογή. Σε αυτήν την έρευνα συμμετείχαν 142 ελεγκτές από τους οποίους ζητήθηκε να χρησιμοποιήσουν την haphazard δειγματοληψία. Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν ότι το αυξανόμενο μέγεθος του δείγματος δεν παρήγαγε κάποια ουσιαστική αλλαγή στη σύνθεση των δειγμάτων. Τα ευρήματα αυτά έδειξαν ότι το «περισσότερο» δεν είναι απαραίτητως «καλύτερο» – τουλάχιστον για την haphazard δειγματοληψία – και η μεροληψία φάνηκε να επικρατεί. Με δεδομένα αυτά τα ευρήματα, οι ελεγκτές θα πρέπει να επαναξιολογήσουν την απεριόριστη

εμπιστοσύνη τους σε αυτή την μέθοδο δειγματοληψίας. Για τις κρίσιμες εφαρμογές, πρέπει να χρησιμοποιηθούν οι τεχνικές τυχαίας επιλογής, οι οποίες περιζώνουν το πρόβλημα της δειγματοληπτικής μεροληψίας.

5.8. ΜΗ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Ορισμένες μέθοδοι επιλογής που έχουν χρησιμοποιηθεί από τους ελεγκτές στο παρελθόν, είναι ουσιαστικά μέθοδοι που δεν αναμένεται να μπορούν να δώσουν αντιπροσωπευτικά δείγματα. Αυτό σημαίνει ότι αυτές οι μέθοδοι δεν είναι αποδεκτές ούτε για τη Στατιστική ούτε για τη Μη Στατιστική δειγματοληψία ελέγχου. Τέτοιες μέθοδοι είναι οι παρακάτω :

§ *ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΣΜΙΔΩΝ (BLOCK SELECTION)* : Ο ελεγκτής χρησιμοποιώντας αυτήν την μέθοδο επιλογής, επιλέγει όλα τα στοιχεία ενός συγκεκριμένου τύπου σε μία συγκεκριμένη ημέρα, εβδομάδα ή μήνα. Για παράδειγμα, ο ελεγκτής μπορεί να εξετάσει όλες τις συναλλαγές ταμειακών πληρωμών την πρώτη εβδομάδα του Ιουνίου και την τελευταία εβδομάδα του Δεκεμβρίου. Επομένως, ο ελεγκτής επιλέγει να εξετάσει δύο μονάδες από έναν πληθυσμό 52 μονάδων (αφού 52 εβδομάδες έχει ένα έτος). Από καθαρά στατιστική σκοπιά ένα τέτοιο δείγμα έχει ελάχιστες πιθανότητες να είναι αντιπροσωπευτικό, και μεγαλύτερα δείγματα θα απαιτούνταν, όπως π.χ. να εξεταστούν οι 45 εβδομάδες από τις 52, για το σχηματισμό ενός λογικού συμπεράσματος λογιστικού ελέγχου. Επομένως, επειδή οι συναλλαγές των υπολοίπων εβδομάδων (εκτός από την πρώτη εβδομάδα του Ιουνίου και την τελευταία εβδομάδα του Δεκεμβρίου) δεν έχουν καμία πιθανότητα να επιλεγθούν, ένα δείγμα επιλεγμένο με αυτήν τη μέθοδο δεν μπορεί να είναι αντιπροσωπευτικό και ως εκ τούτου θα παρείχε αναξιόπιστα συμπεράσματα για το σύνολο του πληθυσμού.

§ *ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΤΑ ΚΡΙΣΗ (JUDGMENTAL SELECTION)* : Χρησιμοποιώντας αυτήν τη μέθοδο, ο ελεγκτής επιλέγει μεγάλα ή ασυνήθιστα στοιχεία από έναν πληθυσμό, ή χρησιμοποιεί μερικά άλλα κριτήρια επιλογής κατά κρίση. Προφανώς, αυτή η μέθοδος επιλογής έχει μία

συνειδητή μεροληψία, και έτσι δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν μία αντιπροσωπευτική μέθοδος επιλογής.

Αν και αυτές οι μέθοδοι έχουν χρησιμοποιηθεί αρκετά εκτεταμένα στην πράξη, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι είναι μη αποδεκτές μέθοδοι ακόμα και για την μη στατιστική δειγματοληψία.

5.9. ΣΤΡΩΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ (STRATIFICATION)

Οι ελεγκτές συχνά στρωματοποιούν έναν πληθυσμό πριν υπολογίσουν το απαιτούμενο μέγεθος του δείγματος και επιλέξουν το δείγμα. Η στρωματοποίηση είναι η τεχνική διαίρεσης του πληθυσμού σε σχετικά ομοιογενή υποομάδες, αποκαλούμενες στρώματα. Από αυτές τις υποομάδες μπορούν να ληφθούν ξεχωριστά δείγματα· τα αποτελέσματα των δειγμάτων θα μπορούσαν να αξιολογηθούν είτε ξεχωριστά είτε σε συνδυασμό, για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων για τον πληθυσμό. Αυτή η διαδικασία μειώνει την μεταβλητότητα των στοιχείων μέσα σε κάθε υποομάδα και καθιστά τον ελεγκτή ικανό να συγκεντρώσει τις προσπάθειές του στα στοιχεία που είναι πιο πιθανό να εμπεριέχουν μεγαλύτερες νομισματικές ανακρίβειες. Μέσω της στρωματοποίησης, ο ελεγκτής μπορεί να μειώσει την έκταση των δειγματοληπτικών διαδικασιών και έτσι βελτιώνεται η αποδοτικότητα του δείγματος. Επίσης, με αυτήν την τεχνική απαιτείται ένας μικρότερος αριθμός μονάδων δείγματος για την αξιολόγηση συγκεκριμένων υποομάδων. Ο ελεγκτής εάν δεν χρησιμοποιήσει αυτήν την τεχνική, θα είναι υποχρεωμένος να αξιολογεί όλο τον πληθυσμό.

Εκτός από την αυξανόμενη αποδοτικότητα των δειγματοληπτικών διαδικασιών, η στρωματοποίηση βοηθά τους ελεγκτές να συσχετίζουν την επιλογή του δείγματος με την σημαντικότητα (materiality) ή άλλα χαρακτηριστικά, και επίσης με τη στρωματοποίηση μπορούν να εφαρμοστούν διαφορετικές ελεγκτικές διαδικασίες σε κάθε υποομάδα. Για παράδειγμα, για την επιλογή απαιτήσεων από πελάτες για επιβεβαίωση, οι ελεγκτές θα μπορούσαν να στρωματοποιήσουν και να εξετάσουν τον πληθυσμό, όπως εμφανίζεται στον παρακάτω πίνακα :

ΠΙΝΑΚΑΣ : 17. Πίνακας στρωματοποίησης.

ΥΠΟΜΑΔΑ	ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΥΠΟΜΑΔΑΣ	ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕ ΝΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ	ΤΥΠΟΣ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗΣ
1	Όλοι οι λογαριασμοί από €10.000 και πάνω	100% επιβεβαίωση	Θετική
2	Όλοι οι λογαριασμοί μεταξύ €5.000 και €9.999	Πρόγραμμα παραγωγής τυχαίων αριθμών	Θετική
3	Όλοι οι λογαριασμοί που είναι λιγότερο από €5.000	Πρόγραμμα παραγωγής τυχαίων αριθμών	Αρνητική

Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα, αφότου ένας πληθυσμός στρωματοποιηθεί και ο ελεγκτής επιθυμεί να πάρει δείγμα από μία ή περισσότερες υποομάδες, το δείγμα μπορεί να επιλεγεί χρησιμοποιώντας διάφορες μεθόδους, όπως το πρόγραμμα παραγωγής τυχαίων αριθμών, ή θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει π.χ. συστηματική επιλογή.

Τέλος, αξίζει να τονιστεί ότι ο βασικός σκοπός της στρωματοποίησης σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα, είναι να μειώσει την μεταβλητότητα των στοιχείων σε κάθε στρώμα και επομένως να επιτρέπει τη μείωση του μεγέθους του δείγματος, χωρίς ανάλογη αύξηση του δειγματοληπτικού κινδύνου. Τα υποπλήθη χρειάζεται να οριστούν προσεχτικά, έτσι ώστε τυχόν δειγματοληπτική μονάδα να μπορεί να ανήκει μόνο σε ένα στρώμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. **Douglas R. Carmichael, John J. Willingham, Carol A. Schaller**, *Auditing Concepts and Methods, A guide to Current Theory and Practice*, McGraw-Hill, sixth edition, 1996.
2. **Kurt Pany, O. Ray Whittington**, *Auditing*, IRWIN, second edition, 1997.
3. **Donald H. Taylor, G. William Glezen**, *Auditing. An assertions Approach*, John Wiley & Sons, seventh edition, 1997.
4. **Dan M. Guy, C. Wayne Alderman, Alan J. Winters**, *Auditing*, The Dryden Press Harcourt Brace College Publishers, fifth edition, 1999.
5. **William F. Messier**, *Auditing & Assurance Services. A systematic approach*, Jr. McGraw-Hill IRWIN.
6. **Larry F. Konrath**, *Auditing Concepts and Applications, a risk analysis Approach*, South-Western College-Publishing, fourth edition, 1999.
7. **Jack C. Robertson, Frederick G. Davis**, *Auditing*, Business Publications, INC, fourth edition, 1985.
8. **Larry P. Bailey**, *Contemporary Auditing*, Harper & Row, Publishers, 1979.
9. **Graham W. Cossarat**, *Modern Auditing*, John Wiley & Sons, 1996.
10. **RJ Anderson**, *The external Audit*, Pitman, 1988.
11. **Alvin A. Arens, Randal J. Elder, Mark S. Beasley**, *Auditing and assurance services, an integrated approach*, Prentice Hall, seventh edition, 1997.
12. **Jack C. Robertson, Frederick G. Davis**, *Auditing*, Business Publications, INC, fourth edition, 1985.
13. **Arthur W. Holmes, David C. Burns**, *Auditing standards and procedures*, Richard D. IRWIN, INC, ninth edition, 1979.
14. **Άγγελος Α. Τσακλαγκάνος**, *Ελεγκτική – Πανεπιστημιακές Παραδόσεις*, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1987.

ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. **Neal B. Hitzig**, "Audit sampling: a survey of current practice", **The CPA Journal**, v.65, July 1995, p.54-7.

2. **Donald A. Schwartz**, “*Audit sampling – A Practical Approach*”, **The CPA Journal**, v. 67, February 1997, p. 56-9.
3. **Neal B. Hitzig**, “*Elements of sampling: The Population, the Frame, and the Sampling Unit*”, **The CPA Journal**, v.74, no.11, November 2004, p.30-3.
4. **Janet L. Colbert**, “*Audit Sampling*”, **The Internal Auditor**, v.58, no.1, February 2001, p. 27-9.
5. **Thomas W. Hall**, “*Haphazard Sampling and Selection Bias*”, **Journal of Accountancy**, v. 192, no. 4, October 2001, p.112.
6. **John R. Martin**, “*Sampling Made Simple*”, **The Internal Auditor**, v. 61, no. 4, August 2004, p.21-2, 24.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά αξίζουν να αναφερθούν τα παρακάτω:

Η Ελεγκτική είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους της Λογιστικής. Ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν την διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων. Οι έλεγχοι αυτοί, είναι απαραίτητοι προκειμένου να επαληθευτεί η ειλικρίνεια των οικονομικών καταστάσεων. Ο έλεγχος θα μπορούσε να θεωρηθεί σαν η διαδικασία συγκέντρωσης και αξιολόγησης επαρκών κατάλληλων αποδεικτικών στοιχείων που να παρέχουν την κατάλληλη θεμελίωση για την έκφραση γνώμης πάνω στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Συνεπώς πρωτεύουσας σημασίας είναι η συγκέντρωση επαρκών κατάλληλων αποδεικτικών στοιχείων.

Τα αποδεικτικά στοιχεία μπορεί αν είναι είτε λογιστικά δεδομένα (ημερολόγια, καθολικά, ενισχυτικά φύλλα εργασίας, κ.ά.), είτε επιβεβαιωτικές πληροφορίες (τιμολόγια πωλήσεων, εντολές αγοράς, επιταγές, κ.ά.), είτε ακόμα και στοιχεία που αναπτύσσονται από τους ίδιους τους ελεγκτές (όπως διάφορες υπολογιστικές εργασίες, ή διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να είναι κατάλληλα τα αποδεικτικά στοιχεία είναι κατάλληλα όταν είναι σχετικά και αξιόπιστα. Οι ελεγκτές θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεχτικοί, στη συγκέντρωση μόνο σχετικών αποδεικτικών στοιχείων. Πολλές έρευνες στην ελεγκτική δείχνουν ότι η παρουσία άσχετης πληροφόρησης αποδυναμώνει την επίδραση των σχετικών πληροφοριών στην κρίση του ελεγκτή (“dilution effect”). Καθοριστικός παράγοντας, για να αποφευχθεί αυτό το φαινόμενο είναι η εμπειρία των ελεγκτών.

Αφότου συγκεντρωθούν τα αποδεικτικά στοιχεία, θα πρέπει να αξιολογηθούν, έτσι ώστε οι ελεγκτές να μετρήσουν την πειστικότητα των στοιχείων αυτών και ως εκ τούτου να ερευνηθεί η ποιότητά τους. Υπάρχουν διάφορες δομές μέτρησης της πειστικότητας της ελεγκτικής μαρτυρίας, μεταξύ των οποίων και αυτή των Ratliff και Johnson (1998). Οι Ratliff και Johnson (1998) παρέχουν, μέσω έντεκα οδηγιών, μία δομή μέτρησης της πειστικότητας και επομένως της ποιότητας των αποδεικτικών

στοιχείων. Αυτές οι οδηγίες έχουν εφαρμοστεί σε πολλά στοιχεία σε εσωτερικούς, εξωτερικούς και λειτουργικούς ελέγχους. Ουσιαστικά παρέχουν μία πλήρη και πολύτιμη δομή αξιολόγησης της σχετικότητας, της καταλληλότητας και της επάρκειας όλων των αποδεικτικών στοιχείων. Σύμφωνα λοιπόν με τους Ratliff και Johnson, τα αποδεικτικά στοιχεία είναι πειστικά και ως εκ τούτου ποιοτικά, όταν είναι συναφή με το αναφερόμενο συμπέρασμα του ελέγχου, όταν είναι αντικειμενικά, όταν είναι τεκμηριωμένα, όταν προέρχονται από εξωτερικές πηγές, όταν προέρχονται από μεγάλα δείγματα, όταν προέρχονται από στατιστικά τυχαία δείγματα, όταν είναι επιβεβαιωμένα, όταν είναι επίκαιρα, έγκυρα, άμεσα και όταν υπάρχει επάρκεια της λειτουργίας των δικλίδων ασφαλείας (εσωτερικός έλεγχος).

Υπάρχουν διάφορων ειδών αποδεικτικά στοιχεία. Μία κατηγορία είναι τα φυσικά αποδεικτικά στοιχεία, που είναι τα στοιχεία που μπορεί στην πραγματικότητα να δει ο ελεγκτής και είναι αποτέλεσμα διενέργειας φυσικής ή εσωλογιστικής απογραφής τέλους χρήσης (π.χ. εξέταση αποθεμάτων). Η φυσική εξέταση αφήνει έως ένα βαθμό αναπάντητα τα ερωτήματα της ποιότητας και της ιδιοκτησίας των διάφορων στοιχείων από την ελεγχόμενη επιχείρηση, και επομένως η εμπιστοσύνη που θα πρέπει να δίνεται σε αυτά τα στοιχεία πρέπει να σταθμίζεται στη βάση αυτών των παραγόντων. Ένα άλλο είδος ελεγκτικής μαρτυρίας είναι οι υπολογιστικές εργασίες που διεξάγονται από τους ίδιους τους ελεγκτές προκειμένου να διαπιστωθεί εάν αυτά που υπολογίζουν οι ίδιοι συμφωνούν με αυτά που παρουσιάζονται στις οικονομικές καταστάσεις. Οι υπολογιστικές εργασίες είναι μεγάλης αξιοπιστίας αφού είναι πληροφόρηση που παράγεται από τους ίδιους τους ελεγκτές. Μία άλλη κατηγορία αποδεικτικών στοιχείων είναι τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία. Η εμπιστοσύνη που πρέπει να δίνεται σε τέτοιου είδους στοιχεία, εξαρτάται από το εάν προέρχονται από την ίδια την ελεγχόμενη επιχείρηση ή από άλλους ανεξάρτητους οργανισμούς και από το εάν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη λειτουργεί αξιόπιστα. Άλλες κατηγορίες αποδεικτικών στοιχείων είναι οι επιβεβαιώσεις, τα στοιχεία που προέρχονται από εμπειρογνώμονες, οι διαδικασίες αναλυτικής διερεύνησης (οι ελεγκτές χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές, αναπτύσσουν διάφορες προβλέψεις και προσπαθούν να αναγνωρίσουν μη αναμενόμενες διαφοροποιήσεις), τα προφορικά αποδεικτικά στοιχεία (είναι τα λιγότερο αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία) κ.ά.

Τα αποδεικτικά στοιχεία εκτός από κατάλληλα, πρέπει να είναι και επαρκή. Η επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων έχει να κάνει με την ποσότητά τους και εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, μεταξύ των οποίων είναι η σημαντικότητα και ο ελεγκτικός κίνδυνος.

Η σημαντικότητα είναι το ποσό της ανακρίβειας ή της παράλειψης της λογιστικής πληροφόρησης, που θα μπορούσε να επηρεάσει τις οικονομικές αποφάσεις των λογικών χρηστών των οικονομικών καταστάσεων. Η σημαντικότητα καθορίζεται με διάφορους μαθηματικούς υπολογισμούς και είναι απαραίτητος ο επιμερισμός της σε συγκεκριμένους λογαριασμούς, έτσι ώστε να σχεδιαστεί η σκοπιά και η έκταση των ελεγκτικών διαδικασιών για κάθε λογαριασμό ή τάξη συναλλαγών ξεχωριστά. Γενικότερα, θα λέγαμε, ότι η σημαντικότητα έχει την έννοια της ανεκτής ανακρίβειας. Οι ανακρίβειες στις οικονομικές καταστάσεις προέρχονται είτε από λανθασμένη εφαρμογή των γενικά αποδεκτών λογιστικών αρχών, είτε από λάθη ταξινόμησης, είτε από την παράλειψη κάποιων στοιχείων, είτε από τον σφετερισμό περιουσιακών στοιχείων, κ.ά. Κάποιο ποσό ανακρίβειας, πρέπει να είναι αποδεκτό, γιατί πάντοτε μπορεί να συμβούν τυχαία λάθη είτε από απροσεξία, είτε από λανθασμένους μαθηματικούς υπολογισμούς, κ.ά. Μη σημαντικές ανακρίβειες δεν επηρεάζουν τις αποφάσεις των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων. Η σχέση μεταξύ της σημαντικότητας και των αποδεικτικών στοιχείων είναι αντίστροφη. Δηλαδή, όσο χαμηλότερα είναι τα επίπεδα της σημαντικότητας, που σημαίνει ότι θα είναι μικρότερη η ανεκτή ανακρίβεια, τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσό των αποδεικτικών στοιχείων που θα πρέπει αν συγκεντρωθούν για την έκφραση γνώμης από τους ελεγκτές, έτσι ώστε οι τελευταίοι να είναι περισσότερο σίγουροι. Επίσης, όσο πιο σημαντικός είναι ένας λογαριασμός, τόσο μεγαλύτερο ποσό αποδεικτικών στοιχείων απαιτούνται (άμεση σχέση). Για παράδειγμα, περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία απαιτούνται για τα αποθέματα εάν αυτά αντιπροσωπεύουν το 30% του συνολικού ενεργητικού, από ότι όταν αντιπροσωπεύουν το 10% του συνολικού ενεργητικού. Πολλές φορές στον καθορισμό της σημαντικότητας υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα. Σύμφωνα με τον Patterson (2003), ο ελεγκτής θα πρέπει να αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία πιο συντηρητικά για υψηλότερα επίπεδα αβεβαιότητας στη σημαντικότητα, το οποίο με τη σειρά του θα μειώσει το ποσό των σκόπιμων υπερεκτιμήσεων.

Ο ελεγκτικός κίνδυνος είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας από τον οποίο εξαρτάται η επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων. Ο ελεγκτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος ο ελεγκτής να δώσει μία ακατάλληλη γνώμη όταν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι σημαντικά ανακριβείς. Ο ελεγκτικός κίνδυνος εξαρτάται από τον εγγενή κίνδυνο, από τον κίνδυνο δυσλειτουργίας των δικλείδων ασφαλείας, και από τον κίνδυνο (μη) αποκάλυψης. Ο εγγενής κίνδυνος είναι ο κίνδυνος για σημαντικές ανακρίβειες που φέρει ένας λογαριασμός από μόνος του, χωρίς να ληφθεί υπόψη το σύστημα εσωτερικού ελέγχου (π.χ. το ταμείο είναι πιο «ευαίσθητο» σε λάθη ή κλοπές από ότι τα ακίνητα). Ο κίνδυνος δυσλειτουργίας των δικλείδων ασφαλείας είναι ο κίνδυνος το σύστημα εσωτερικού ελέγχου του πελάτη να μην ανιχνεύσει και ως εκ τούτου να μην εμποδίσει τις σημαντικές ανακρίβειες. Ο κίνδυνος (μη) αποκάλυψης είναι ο κίνδυνος ο ίδιος ο ελεγκτής να μην ανιχνεύσει και να μην εμποδίσει τις εναπομένουσες σημαντικές ανακρίβειες στις οικονομικές καταστάσεις, είτε επειδή δεν εφαρμόζει τις κατάλληλες ελεγκτικές διαδικασίες είτε επειδή δεν τις εφαρμόζει σωστά. Η σχέση ανάμεσα στον ελεγκτικό κίνδυνο και στα αποδεικτικά στοιχεία, είναι αντίστροφη. Όσο μικρότερο είναι το επίπεδο του ελεγκτικού κινδύνου που πρέπει να επιτευχθεί, τόσο λιγότερα λάθη επιτρέπονται και τόσο μεγαλύτερο ποσό αποδεικτικών στοιχείων απαιτείται. Η ίδια σχέση ισχύει και για τον κίνδυνο (μη) αποκάλυψης, σε αντίθεση με τον εγγενή κίνδυνο και τον κίνδυνο δυσλειτουργίας των δικλείδων ασφαλείας. Όταν π.χ. ο κίνδυνος δυσλειτουργίας των δικλείδων ασφαλείας εκτιμάται ως χαμηλός, αυτό σημαίνει ότι το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι αξιόπιστο, άρα παράγεται αξιόπιστη χρηματοοικονομική πληροφόρηση, συνεπώς η ανάγκη συγκέντρωσης άλλων αποδεικτικών στοιχείων, μειώνεται.

Το ερώτημα που γεννάται είναι πόσα αποδεικτικά στοιχεία θα πρέπει να συγκεντρωθούν και να εξεταστούν τελικά. Παλιότερα, εξετάζονταν τα περισσότερα στοιχεία που συγκεντρώνονταν. Καθώς όμως οι επιχειρήσεις εξελίχθηκαν σε μέγεθος και συνθετότητα, έγινε αρκετά αντιοικονομικό για τους ελεγκτές να εξετάζουν όλα τα λογιστικά δεδομένα και όλα τα έγγραφα. Έτσι η γνώμη τους, θα έπρεπε να βασίζεται στην εξέταση ενός υποσυνόλου αρχείων και συναλλαγών. Δηλαδή, πλέον, οι ελεγκτές εξετάζουν δείγματα των διαφόρων στοιχείων και προσπαθούν να συνάγουν συμπεράσματα για όλους τους πληθυσμούς.

Η δειγματοληψία ελέγχου είναι η εφαρμογή ελεγκτικών διαδικασιών σε λιγότερο από το 100% των στοιχείων ενός λογαριασμού ή μιας τάξης συναλλαγών, προκειμένου να μπορούν οι ελεγκτές να αποκτήσουν και να αξιολογήσουν την ελεγκτική μαρτυρία για ορισμένα χαρακτηριστικά των στοιχείων που συλλέγονται έτσι ώστε να σχηματίζουν ή να βοηθούνται στο σχηματισμό ενός συμπεράσματος σχετιζόμενο με τον πληθυσμό, ο οποίος συνθέτει ένα λογιστικό υπόλοιπο ή μία κατηγορία συναλλαγών. Από το '80 και μετά, μέχρι και στις μέρες μας, παρατηρείται μία έντονη πτώση της χρήσης της Στατιστικής δειγματοληψίας σαν μία μεθοδολογία για τις ελεγκτικές δοκιμασίες. Δύο σημαντικές έρευνες δείχνουν ότι οι ελεγκτές χρησιμοποιούν τη στατιστική δειγματοληψία μόνο κατά 10% των εφαρμογών που κάνουν για δειγματοληψία, ενώ η Μη Στατιστική δειγματοληψία χρησιμοποιείται για το υπόλοιπο 90%.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητη η αναφορά στην έννοια του δειγματοληπτικού κινδύνου. Ο δειγματοληπτικός κίνδυνος αναφέρεται στην πιθανότητα ότι ένα επιλεγόμενο δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού και ως εκ τούτου ο ελεγκτής θα βγάλει κάποιο λανθασμένο συμπέρασμα για το λογιστικό υπόλοιπο ή για την τάξη συναλλαγών που βασίζεται στο δείγμα. Δηλαδή, ο δειγματοληπτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος, τα συμπεράσματα του ελεγκτή, βασιζόμενος στο δείγμα, να είναι διαφορετικά από αυτά που θα έβγαζε εάν βασιζόταν στον πληθυσμό. Όταν εκτελούμε δοκιμασίες των δικλίδων ασφαλείας ο δειγματοληπτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος ότι τα συμπεράσματα του ελεγκτή για το σύστημα εσωτερικού ελέγχου βασιζόμενα σε ένα δείγμα, θα είναι διαφορετικά από εκείνα εάν γινόταν εξέταση όλου του πληθυσμού. σε αυτήν την περίπτωση, διακρίνουμε δύο τύπους δειγματοληπτικών κινδύνων : α) ο κίνδυνος του να εκτιμηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας πολύ χαμηλός, και β) ο κίνδυνος του να εκτιμηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας πολύ υψηλός. Στην τελευταία περίπτωση, π.χ. η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου είναι μεγάλη και ως εκ τούτου ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας θα πρέπει να είναι χαμηλός κάτι όμως που δεν υποστηρίζεται από το δείγμα. Ο κίνδυνος του να εκτιμηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας πολύ χαμηλός, είναι μεγάλης σημασίας. Εάν οι ελεγκτές εκτιμούν τον κίνδυνο δυσλειτουργίας δικλίδων ασφαλείας χαμηλότερο από ότι είναι στην πραγματικότητα, τότε λανθασμένα θα μειώσουν την έκταση των άμεσα επαληθευτικών τους δοκιμασιών. Αυτή η

αδικαιολόγητη μείωση στις άμεσα επαληθευτικές διαδικασίες, θα αποδυναμώσει την συνολική αποτελεσματικότητα του ελέγχου σαν ένα μέσο ανίχνευσης και αποκάλυψης σημαντικών ανακρίβειών στις οικονομικές καταστάσεις του πελάτη. Όταν εκτελούμε άμεσα επαληθευτικές δοκιμασίες ο δειγματοληπτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος ότι τα συμπεράσματα του ελεγκτή για τα υπόλοιπα των λογαριασμών βασιζόμενα σε ένα δείγμα, θα είναι διαφορετικά από εκείνα εάν γινόταν εξέταση όλου του πληθυσμού. Και σε αυτήν την περίπτωση, ο δειγματοληπτικός κίνδυνος μπορεί να πάρει δύο μορφές, δηλαδή διακρίνουμε δύο τύπους δειγματοληπτικών κινδύνων : α) ο κίνδυνος της λανθασμένης αποδοχής, και β) ο κίνδυνος της λανθασμένης απόρριψης. Ο μη δειγματοληπτικός κίνδυνος είναι ανεξάρτητος από το εάν εξετάζεται ένα δείγμα ή όλος ο πληθυσμός και μπορεί να υπάρχει εξαιτίας του ότι ο ελεγκτής χρησιμοποιεί μία μη κατάλληλη ελεγκτική διαδικασία για κάποιον συγκεκριμένο ελεγκτικό στόχο ή ότι χρησιμοποιεί μία κατάλληλη ελεγκτική διαδικασία, αλλά αποτυγχάνει να εντοπίσει αποκλίσεις ή ανακρίβειες στο δείγμα.

Η δειγματοληψία του ελέγχου, διακρίνεται σε στατιστική και σε μη στατιστική. Στη στατιστική δειγματοληψία, χρησιμοποιούνται οι νόμοι των πιθανοτήτων για την επιλογή και εκτίμηση των αποτελεσμάτων του δείγματος και επομένως επιτρέπεται η ποσοτικοποίηση του δειγματοληπτικού κινδύνου για τη συναγωγή συμπεράσματος για τον πληθυσμό. Στη μη στατιστική δειγματοληψία, οι ελεγκτές δεν χρησιμοποιούν τους στατιστικούς υπολογισμούς για την έκφραση των αποτελεσμάτων, και έτσι δεν υπάρχει ποσοτικοποίηση του δειγματοληπτικού κινδύνου· αυτό μπορεί να έχει σαν συνέπεια τη συγκέντρωση μεγαλύτερων και πιο κοστοβόρων δειγμάτων. Σύμφωνα με τον Schwartz (1997), τα δύο άκρα δηλαδή η στατιστική δειγματοληψία και η αδόμητη μη στατιστική δειγματοληψία δεν είναι οι μόνες επιλογές. Υπάρχει ένα μέσο έδαφος, η δομημένη μη στατιστική δειγματοληψία. Η χρήση της δομημένης Μη Στατιστικής δειγματοληψίας παρέχει τα πλεονεκτήματα της Στατιστικής δειγματοληψίας (όπως ότι η ελεγκτική δουλειά είναι πιο υπερασπίσιμη και αντικειμενική, υπάρχει καλύτερη τεκμηρίωση, μεγαλύτερη εμπιστοσύνη από τους ελεγκτές για την έκφραση της γνώμης τους), χωρίς υψηλό βαθμό αυστηρότητας και χωρίς υψηλά κόστη.

Υπάρχουν διάφορες αντιπροσωπευτικές μέθοδοι επιλογής μεθόδου του δείγματος, όπως: η τυχαία επιλογή, η συστηματική επιλογή, κ.ά.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΓΓΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Anderson RJ**, *The External Audit*, Pitman, second edition, 1988.
2. **Arens A. Alvin, Randal J. Elder, Mark S. Beasley**, *Auditing and assurance services, an integrated approach*, Prentice Hall, seventh edition, 1997.
3. **Arens A. Alvin, Randal J. Elder, Mark S. Beasley**, *Auditing and assurance services, an integrated approach*, Prentice Hall, ninth edition, 2003.
4. **Arens A. Alvin (Price Waterhouse Auditing Professor), James K. Loebbecke**, *Auditing an integrated Approach*, Prentice Hall, New Jersey, seventh edition, 1997.
5. **Bailey P. Larry**, *Contemporary Auditing*, Harper & Row, Publishers, 1979.
6. **Carmichael R. Douglas, John J. Willingham, Carol A. Schaller**, *Auditing concepts and methods. A Guide to current theory and practice*, McGraw-Hill, sixth edition, 1996.
7. **Cosserat W. Graham**, *Modern Auditing*, John Wiley & Sons, 1996.
8. **Dunn John**, *Auditing theory & practice*, Financial Times Prentice Hall, second edition, 1996.
9. **Fox L. Kenneth**, *Auditing Objectives*, Grid INC, second edition, 1975.
10. **Gray Iain and Stuart Manson**, *The Audit Process, Principles, Practise & cases*, Business Press Thomson Learning, second edition, 2000.
11. **Guy M. Dan, C. Wayne Alderman, Alan J. Winters**, *Auditing*, The Dryden Press Harcourt Brace College Publishers, fifth edition, 1999.
12. **Holmes W. Arthur, David C. Burns**, *Auditing standards and procedures*, Richard D. IRWIN, INC, ninth edition, 1979.
13. **Konrath F. Larry**, *Auditing concepts and applications, a risk analysis Approach*, South-Western College-Publishing, fourth edition, 1999.
14. **Lee Tom**, *Corporate Audit theory*, Charman & Hall, 1994.
15. **Messier F. William**, *Auditing & Assurance Services. A systematic approach*, McGraw-Hill IRWIN.
16. **O'Reilly M. Vincent, Patrick J. McDonell, Barry N. Winograd, James S. Gerson, Henry R. Jaenicke**, *Montgomery's Auditing*, John Wiley & Sons, INC, twelfth edition, 1998.

17. **Pany Kurt, O. Ray Whittington**, *Auditing*, IRWIN, second edition, 1997.
18. **Paula de F. Clive and Frank A Altwood**, *Auditing Principles & Practice*, Pitman, sixteenth edition.
19. **Pickett K. H. Spencer**, *The Internal Auditing Handbook*, John Wiley & Sons, 1997.
20. **Porter Brenda, Jon Simon, and David Hatherly**, *Principles of External Auditing*, John Willey & Sons, 1998.
21. **Robertson Jack**, *Auditing*, IRWIN, eighth edition, 1996.
22. **Robertson C. Jack, Frederick G. Davis**, *Auditing*, Business Publications, INC, fourth edition, 1985.
23. **Shearer Michael, Stuart Turley**, *Current issues in Auditing*, Paul Chapman Publishing Ltd, third edition, 1997.
24. **Stettler F. Howard**, *Auditing Principles A systems-Based Approach*, Printice-Hall, INC, fifth edition, 1982.
25. **Stettler F. Howard**, *Auditing Principles, objectives/procedures/working papers*, Prentice-Hall, INC, second edition.
26. **Taylor H. Donald, G. William Glezen**, *Auditing. An assertions Approach*, John Wiley & Sons, seventh edition, 1997.
27. **Taylor H. Donald and G. William Glezen**, *Auditing integrated concepts and procedures*, John Wiley & Sons, third edition, 1979.
28. **Whittington O. Ray, Kurt Pany**, *Principles of Auditing*, IRWIN McGraw-Hill, twelfth edition, 1995.
29. **Woolf Emile**, *Auditing Today*, Prentice Hall, sixth edition, 1980.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Γρηγοράκος Γ. Θεόδωρος**, *Γενικές Αρχές Ελεγκτικής*, Σώμα Ορκωτών Λογιστών Σ.Ο.Λ., 1989.
2. (μετάφραση : **Διαμαντόπουλος Θ., Ι. Ταλαρούγκας**) **Walter B. Meigs, E. John Larsen, Robert F. Meigs**, *Ελεγκτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1984.
3. **Κάντζου Κωνσταντίνος**, *Ελεγκτική Θεωρία και Πράξη*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης Αθήνα-Πειραιάς, 1995.
4. **Παπός Α. Αντώνης**, *Εισαγωγή στην Ελεγκτική*, Εκδόσεις Ευγένιου Μπένου, Αθήνα, 1999.
5. **Τσακλαγκάνος Α. Άγγελος**, *Ελεγκτική Πανεπιστημιακές – Παραδόσεις*, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1987.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Colbert L. Janet**, “*Audit Sampling*”, **The Internal Auditor**, v.58, no.1, February 2001.
2. **Colbert L. Janet & Kent T. Fields**, “*SAS 73: Using the work of a Specialist*”, **National Public Accountant**, v. 41, June 1996.
3. **Cosserat Graham and Katharine Bagshaw**, “*Confirmation as audit evidence*”, 28 October 2003.
4. **Curtis B. Mary and Thomas Hayes**, “*Materiality and audit adjustments*”, **The CPA Journal**, v. 72, no. 4, April 2002.
5. **Frank Jonny**, “*Fraud Risk assessments*”, **The Internal Auditor**, v.61, no.2, April 2004.
6. **Hall W. Thomas**, “*Haphazard Sampling and Selection Bias*”, **Journal of Accountancy**, v. 192, no. 4, October 2001.
7. **Hitzig B. Neal**, “*Audit sampling: a survey of current practice*”, **The CPA Journal**, v.65, July 1995.
8. **Hitzig B. Neal**, “*Elements of sampling: The Population, the Frame, and the Sampling Unit*”, **The CPA Journal**, v.74, no.11, November 2004.
9. **Levy H.B.**, “*Audit Documentation: It’s a Whole New World [SAS 96]*”, **The CPA Journal**, v.75, no.6, June 2005.
10. **Martin R. John**, “*Sampling Made Simple*”, **The Internal Auditor**, v. 61, no. 4, August 2004.
11. **McKee E. Thomas**, “*Current materiality guidance for auditors*”, **The CPA Journal**, v.70, no.7, July 2000.
12. **Patterson R. Evelyn**, “*Materiality uncertainty and Earnings Misstatement*”, **The Accounting Review**, v.78, no.3, July 2003.
13. **Ramos M.**, “*Auditor’s Responsibility for Fraud Detection [SAS No.99]*”, **Journal of Accountancy**, v. 195, no.1, January 2003.
14. **Ratliff L. Richard and I. Richard Johnson**, “*Evidence*”, **The Internal Auditor**, v. 55, no. 4, August 1998.
15. **Rosario R.**, “*Making Documentation Pay off*”, **The Journal of Accountancy**, v. 179, February 1995.

16. **Schwartz A. Donald**, “*Audit sampling – A Practical Approach*”, **The CPA Journal**, v. 67, February 1997.
17. **Shelton Sandra Waller**, “*The Effect of Experience on the Use of Irrelevant Evidence in Auditor Judgment*”, **The Accounting Review**, v. 74, no. 2, April 1999.
18. **Tan H.T., Trotman T.**, “*Reviewers’ Responses to Anticipated Stylization Attempts by Preparers of Audit Workpapers*”, **The Accounting Review**, v.78, no.2, April 2003.
19. **Vorhiers J.**, “*The New Importance of Materiality*”, **Journal of Accountancy**, v. 199, no. 5, May 2005.
20. **Whittington R.**, “*The New Audit Documentation Requirements [SAS No. 96]*”, **Journal of Accountancy**, v.193, no.4, April 2004.
21. **Williamson A. Louise**, “*The Implications of Electronic Evidence*”, **Journal of Accountancy**, v. 183, February 1997.
22. **Young G.R.**, “*New Guidance on Audit and Attest Documentation [SAS 96]*”, **The CPA Journal**, v.72, no.11, November 2002.
23. “*AU Section 9312: Interpretations of AU Section 312, Audit risk and materiality*”, **Journal of Accountancy**, v.190, no.6, December 2000.
24. “*Evidential Matter: Auditing Interpretations of Section 326*”, **Journal of Accountancy**, v. 195, no. 6, June 2003.
25. “*Statement on Auditing Standards No. 80-Amendment to Statement on Auditing Standards No. 31, Evidential Matter*”, **Journal of Accountancy**, v. 183, February 1997.
26. “*SAS No. 96- Audit Documentation*”, **Journal of Accountancy**, v.193, no.4, April 2002.